Sum Ex
Libris

Judoci
Soetaert
Maldegensis
Anno 1656

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0001-2

DFG

265 bladen geg^s. zie bl. 488.
Inkg. Bibl. stempel op "bl. 39".
Bl. 345 "versierde"

No 5483.

UNIVERS[illegible] BIBLIOTHEK
D[illegible]DORF
V 907

DV 163

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0002-8
DFG

PHARMACIA
dat is
Conste der Apothecarie
inde welcke de beginselen
ende fondamenten der seluer
Conste
ontdect worden
Beschreuen ende by een vergaedert
Tot onderwysinghe vande
Jonghe apotekers
Anno 1656

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0003-3
DFG

Diua faue studijs
virgo Maria meis
A.o D.i 1656.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0004-9
DFG

Voor Reden
Tot den beminden Leser
Ende den Jonghen
Apotheker

Een die de konste van apotekers begeert
te leeren moete voor alle de latijnsche
spraecke konnen, offte ten minsten verstaen,
door dien alle de apotekers boecken ende doctoren
recepten int latijn beschreven zijn, door dien dat
ick nochtans dit kleijn tractaetken schrijvende oock
voor diegene die weijnich offte geen latijn en
konnen, hebbe alle de beginselen der selver konste
oock het verstaen ende lesen der recepten der
doctoren int nederlantsch gestelt om alsoo de selve
konste soo veel mogelick waere sonder meester
te leeren, want soo wie op alle de beginselen
wilt letten, ende op het verclaeren, hoe alle
mengelingen moeten geschieden, ende waer af men
hem moet wachten, sal de selve konste door
hem lesen ende incorporeren van dit tractaet
leere lichtelicke leeren, midts nochtans dat hij
sijn besten doet om alle de simplicia, soomen die
noempt, droogen ende kruijden wel te kennen

Tot de welcke kruijden kennisse hij seer lichtelick
sal geraecken, soo hij de naemen der drooghen die
hij van de droogisten ontfanght altijts daer op
geschreven saet, de selve papieren soo dickwijls
openddoende, wel besiende ende de naemen lesende
tot dat hij door dickwils die te sien, ende
naemen te lesen de selve in kendt, ende onder
ander in weet te scheijden welcken volmaeckte
kennisse, om daer nae den herbarius leeren
sal, de kruiden die hij inden Apotekers hof
heeft sal hij door een persoon die de selve
wel kendt de naemen afvraegen de selve op
een tafelicken schrijven, ende an elck bijsonder
kruijdt inde aerde stecken, de naemen oock dickmael
oversien, aengaende de kruijden die int wilde wassen
sal hij door de vrouwen welcke in alle steden
voor de apotekers de kruiden haelen doen bringen
ende inde herbarius sien of hij onder een kommen
ende dan gebruicken, of gedrooght sijnde, de
naemen daer aen hangen; soo veel als belanght
de mengeling der confectien, opiaten, electuaria
pillen trocisken ende ander sulcke daer nae de voorsz:
die jeder daeghs int gebruick sijn de maniere van
maecken beschrijven hij daer op wel lettende, en
sal geene swaerigheit vinden, om ander dierge-
lijcke nae te maecken, soo oock van gelijcken
de destillatie soo der wateren als der olien
nae te maecken welcke maniere hij oock beschrijven
sal

stillen woorts sulken in het beginsel der compositie
alderleij sacken beschrijven, den Jongen leerende
apoteker noot sackerlijck, ende begrafme, welcke
naender in weijnig, offte boecken beschreven staen
die welcke altemael sanyden ende verkeerentheydt:
vande Apotekers daer uit gestillert ende die hij
de Jongers, niet wonderlingh maer met de wercke
ende al doende leeren; dit dus alles in orden wel
gestelt zynde gepende dese konste aende leerende
seer licht sal wesen, ende alle twijffelingen die
daer voor sonden komen vallen ontdeckt; soo ik
dit Tracktaet maer te raede gegaet. Bekent
dan desen mijnen Arbeydt in dancke, ende soo daer
ijemandt wat beters tot verclaring weet bij
te voegen, dat hij dat vrijelicke doen, ende ick
en sal dat niet quaelick nemen. maer U.L.
als ootmoedigen Dienaer blijven mijn ... ende
voor mijnen Arbeydt recommanderende is U.L. goed
gebeden. tot Gendt den 11 Augst 1656

U.L. seer liefhebben alles
ootmoedigen Dienaer
Ende heeft Joannis Bisschop

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0008-2

Het eerste Boeck

Wat dat de medecine is En hoe veel deelen sij gedeelt wort, oock vanden Naeme, ampt, ende officie der Ap.^rs

De medecine is een conste om te bewaren de gesondtheijt des menschens lichaems, ende om van deselve de sieckten te verjagen de medecijne wort gedeelt in vijf deelen —

Het eerste deel Phisiologia genoempt leert de natuerlicke saecken.

Het tweede deel Patologia leert de saecken tegen natuere de onnatuerlicke uitwerckinge dat is de sieckten de oorsaecken der selver ende haere teeckenen

Het derde deel Semeiotica leert de teeckenen soo vande tegenwoordige als vande toecomende sieckten.

Het vierde deel Hygiene leert de middelen om de gesontheijt te bewaren.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0009-0
DFG

Het vijffde ende laetste Therapeutica leerende middelen om de siecktes te verdrijven

Therapeutica wordt gedeelt in drij deelen te weten Dieta, Pharmacia, chirurgia

Dieta gheneest door manieren van leven, dat maetelick eten, ende drincken ende wagtende van al dat schadelick is

Pharmacia gheneest door medicamenten

Chirurgia gheneest door handtwerckinge

De welcke de medicamenten toebereidt ende maeckt wordt genoemt Pharmacopeus van het grieksch woordt φαρμακον dat is medicamentum off medecine ende ποιω, id est facio, vel compono, dats maecken soo dat Pharmacopeus is te seggen een medecijn ~~maecker~~ pharmacopolaris een medecijn vercooper van het grieks woordt πωλεω id est vendo, dat is vercoopen.

De naeme die heden de dags meest gebruickt is Apotecarius. Apotecker commende doch soo dat is eigentlick, niet van het grieks woordt [illegible] dat is ... doch, willende hier door seggen, ende die alle by laeden in bussen bewaerdt

Therapeutica wordt gedeelt in drij deelen
~~twee~~ Dieta, Pharmacia, Chirurgia.

Dieta

Den Apotecker wordt met recht den regter handt vanden doctoor genaemt, door dien hij in het werck moet stellen dit gene den doctoor door studie heeft geleert, door ervarentheijt becommen ende met zijn verstandt begrepen tot de genesinghe der krancken, daer om tis al te vergeefs dat den doctoor geleert ervaren, ende conscientieus is, wil den Apoteker een Rabauwt wesen, ende alle sijn eijgen baete soecken, met bedriegerije vande heere der doctoors tot schaede, ende schaede der krancken ende beswijckinge sijnder conscientie. Aengesien dan dat hij de rechterhandt van sijn hooft den doctoor is, soo moet hij niet alleen sorge dragen dat hij alle sijne recepten punctuelicke volbrenge, geene succedanea off quid pro quo gebruijckende sonder noot, ende hij die bijanderen te becommen die hebbende, maer dat hij oock alle compositie getrouwelicke maecken, sonder yet achter te laeten, alle simplicia uijt soeckende verlesende, ende schoonmaeckende sonderlinge

te gebruicken die bevinden / beschimmelt
ofte wel vermindert sijn. Theriac is oock van
besondere compositien te verstaen. hij en
sal oock naer sijn goetduncken alderley
dispensatie niet weren / maer die in Nederlant
gebruickt worden, (de welcke gemeijnelick
Valerius Cordus is) ofte inde stadt
daer hij woont gebruickt wort, want in
dit stuck geschieden groote abuijsen
bij exempel diaprunicum van Bauderon
is meer dan de helft sterker als die van
Valerius Cordus, reden is deze dat Bauderon
tripliceert de negen onces poeders met
alleenlick met de honich maer oock met
de daddels, amandels, penidie die inde selve
compositie commen soo dat hij maer 13½ onces
honich bij en doet, door dien dat de daddels
amandels ende penidie 22½ onces wegen
de welcke met dertien onces honich overwegende
bringen uijt 36 on. het triple van 9.
onces poeders. maer Cordus die tripliceert niet
alleen de negen onces poeder, maer oock de
22½ onces daddels, penidie ende amandels, soo
dat hij 94 onces in salt honich, daer hij doet
de welcke met negen onces poeder gevoecht wesen
maeckende al t'samen een hondert drij onces, hij salt
daer de gehele compositie van Bauderon maer
alleenlick vijfendertich onces uijt en bringt, soo
soo moet zij ander dan de helft sterker wesen

als de andere, het volcke tot groot nadeele,
der krancken, ende der doctoren ongeeert
geschiet, ende sulx sonder seer groote quetsinge
der conscientie vande Apotekers ende dat
namentlick comt den siecke persoon door
de groote operatie daer van te sterven, soo
dat van veele diergelijcke saecken sijn in ander
andere compositien te vinden. voorts soo veele
als het koopen der droogen belanght ende
aengaet, sal hij alle gierigheijdt uijtsluiten
bijsonder een gemeijn gebruijck, dat apotekers ende
coopen de alderbeste droogen diemen sal connen
becommen want daer niet edelder en is dan het
menschen lichaem ende gesont, endt de welcke
niet heen gout noch silveren schaey opgewogen
worden, ende aen een ander doen het welcke
men sij selven soude willen gedaen hebben
want die en dat niemant gelt spaeren, Ja in
de noot geven, ende vlijtich alle saecken
bijstellen daeromme moet hij getrauwe sijn
ende niemandt daer in te cort doen. want in alle
saecken hebbe groot bedroch bij sommige bevonde
want sonder dien dat sij den doctoren beschadimpt
nadeelen, worden sij dieven, ende ooch moordenaers
alsoo ooch sommige droogen hoeden voor hij
en sal hij soo ickele niet coopen dat 2 ofte
offte 3 jaeren bij hem sal sonder
liggen ende versterven, dat hij gelde wandele
ende dencke dat hem godt is siende ende daernaer

oock voordeelen sal, alist saeke dat sij gaende ondersoeken ouer sijne ghemenghelde composition voordeelen comen.

Waer in de Conste der Apotekarie gheleghen is

De conste der Apotekarie bestadt in wort bedecht in drij deelen te weten: in verkiesinghe ende kennis der simplicium, ten tweeden in bereydinge der selver, ten derden int onderwerminghen, van welcke drij wij besonderlick sullen spreken. vande verkiesinghe, beginnende de welcke wordt genomen uijt de planten, ten tweede uijt de beesten, ende ten derden uijt de mineralen.

Vande verkiezinghe der Planten eerst, van wortelen ende schorschen des zelfs, wanneer sij tot het ghebruick uijt de aerde moeten ghedaen worden

Die wortelen moeten uyt de aerde
getrocken worden nae het seggen vande
dioscorides. als de bladers (in sy afgevallen met
schoon weder, ende volle maene door dien dat de
vochtigheyt der planten wederom daelt inde wortel
oock wel andere van andere meyninge sijn, ende seggen
dat sy moeten inde lenten uyt der aerde gedaen sijn
eer dat de selve wortels in bladeren ende stele
wederom uytschieten. de wortels van peonia maer
moeten in het afwachen vande maene uyt de
aerde gedaen worden, maer soo den noot ofte
wel yet anders u is dwingende versche wortels
te gebruicken moogt die t'alle tyden des jaers
uyt doen, ende soo het mogelich is geen nemende
die in het laet staen om dat de wortels dan
weynig kracht hebben de welcke gy wel
gewassen ende schoon hebbende het herte sult uytwerpen
so oock uyt alle andere wortelen die gy begeert
te droogen sommige uyt genomen die geen herte
en hebben gentiana, polipodium ende noch andere
die van andere landen kommen als calamus aromat.
galanga etc. de wortelen die wel riecken ofte
dunne van substantie sijn, als asarum apium ende
andere sult ghy in eenige drooge doorwyndige
platse droogen niet inde zonne want haere
krachten souden te seere vervliegen, maer
soo de wortelen van dicke substantie sijn als
brionia, gentiana, enula ende andere sult die
inde zonne droogen, ende by het vier inde wynter

le offte als het eyscht / want eer dat sij souden
droge warden souden beschimmelen ende haere
krachten verliesen / ende gedroocht wesende
sult die in een droge plaetse opsluyten / maer
die dunne van substantie ende wel riekende sijn
besonder sijnde volle krachtig gemeijnelick maer
een jaer ofte twee ende standvastige die dicke
van substantie sijn tot drij jaeren / de schorssen
van boomen als cortices tamarisci ende meest andere
moeten afgedaen worden als de bladeren een
afvallen sijn / de schorssen van vruchten moeten
gedroocht worden van rijpe vruchten / de schorssen
vande wortels als de bladeren een beginnen te vallen
de schorssen vande boomen de tacken worden afge-
trocken ende gedroocht als de boomen in haere
meeste jeucht staen

Wanneer de blommen, kruden ende zaeden moeten afgheplückt worden

De bequaemste tijt om de kruyden te plucken
ende te droogen / is als de kruyden in haere
blommen staen of als de bladeren alder grootst
alder groenst sijnde alder meest riekende sijn
die cleyne blommen noch zaet en hebben als Nu-
mmularia / [illegible] ende andere als de bladeren

aldergrootst sijn, ende worden gedrooght
inde schaduwe, ende bewaerden jaere kracht en
een jaer, maer soo ghij de kruiden groene
moet gebruicken, mooght de selve bijna t'
alle tijden van het jaer plucken.
De blommen moeten gedrooght worden als
sij niet geel open sijn, uytgenomen de roose
die geplukt ende gedrooght worden
noch sijnde in botten. alsoo gedrooght de blommen
worden een jaer bewaert ende sommige
noch wat langer als camomille melilooten
ende meer andere soo langhe sij hunnen
goeden reuck ende smaeck behouden twelcke
men oock inde roosen siet, als sij wel bewaert
ende gesloten sijn. want sij houden reuck
wel drie ofte vier jaer bewaerden, de vruchten
worden altijt geplukt ende gedrooght als sij
rijpe sijn, uytgenomen eenighe selve onrijpe
begeerde gelijck als mispelen ende andere
het de rijpe vruchten wort het zaet uytgehaelt
ende gedrooght, ende andere zaden die in hare
vruchten besloten en sijn als venckel anijs etc.
worden rijpe wesende inde schaduwe gedrooght
De meeste deel der schrijvers die seggen
dat sij alle jaere moeten verandert sijn. dijn
maer ic segghen dat er veele zaden drij jaer

12 Doirt uuelende, hadde sommighe noch niet
opghaen siende commen hinckelijcke voort=
bringhen, dat het seluer valt, want niet dy
van dit haer erbelijcke voortbrenghen, ten
sij het in sijn krachten noch staet, jae niet
siet dat sommighe hadden, vijf ofte ses
jaeren inder aerde liggt sonder the bederuen,
ende de aerde ommeghe ghelooverde wesende voorts
commen. hier bijt wesent dat het niet van
noode en is alle saedthen alle jaere te
veranderen want oock het eendtoocsaedt tegen
het wercke dat sij niet hebben om siynne
vastigheit wille twee jaeren gheeft wesende
walle ende brengt oock krijghs voort

Vande verkiesinghes ende drooghinghen der beesten ende deelen des selffs als oock vande mineraelen

Sommighe gedierten worden inde medicine
gebruickt sommighe geel als cantharides, scincus
marinus, vipera, lumbrici, mumia, dat welcke compt
uyt egypten ende is opgedroocht door cracht van
balsem, andere connen soo groote lichamen qualick
opgedroocht worden door dien sij lichtelicke
verrotten, de ander bij dengemeene oold lichtelicker
verrotten om dat sij cleijnder ende drooger sijn
als soo oock de deelen der selfs als is sanguis
hircinus, pulmones vulpis etc. als oock ungula alcis
olifants tanden welcke laetste om dat sij hardt
van substantie sijn bewaren seer lange maer die
vochtich sijn weijnich tijts. deese gedierten ofte
deelen der selfs moeten genomen worden niet
vande oude maegere carcassen maer van gesonde
lichaemen. mineralen noempt men als wat uyt
de aerde wort gegraven. als goudt, silver, tin,
loodt, quicksilver etc. dus oock alle gesteenten
ende oock alle aerden, als is bolus, terra lemnia
ende veel meer andere dier gelijcke die
seer lange bewaren van welcke men de
suiverste ende schoonste moet gebruicken.

Vande bereydinghe der Simplicia

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0019-6
DFG

14

Preparatie offe bereydinghe der simplicia ende medicamenten tot de conste ghebruickelijc minghelinghe ende bequaemder te maecken, deze bereydinghe bestaet in 38 derleij manieren die wij al is het besonder sullen uijtleggen te weten int trituva cribratione, dilutione, mollitione, duratione, ligatione, callofactione, siccatione, succorum extractione, distillatione, coctione despumatione, clarificatione, colatione, Aromatizatione, Coloratione, exceptione, sigillatione, formatione, expositione, conservatione, conditura, fartura, putrefactione, frictione, assatione, ustulatione, ustione, extinctione, suffitu, purgatione, excorticatione, lotione, of ...

Van het stampen der medicamenten

Tritikatio dat is stampinghe dient om de medicamenten ijs ... poeder te stampen om de simplicia te bequaemer met malcanderen te menghelen, deese gheschiet op twee manieren deerste maniere geschiet in een metalen mortier

met een ijseren stamper daer door
alle drooghen hoe hart sij sijn tot sij
pojder worden ghebraght, de tweede manier
geschiet op een harder steen van porphier
ofte marbere, op de welcke alle mineralen
ende edele ghesteenten met een vrijfsteen, met
roosewater ofte eenich ander daer toe dienende
tot een cleen ende impalpabel stoff wort ghebroken
ghedemengelt, ofte bewaerdt tot bij andere
poijeren tot het gebruick deser ghesteenten
ende mineralen moeten om drij oorsaecken soo
ghebreken worden /: ten eersten om dat sij
in als mortarkens metaliere soo cleijn niet en
connen ghebreecken worden, ende door dien datse
in het vrijven veel van het koper vanden
mortier mede nemen, het welcke in het lichaem
ghenomen sijnde een vergift is. ten anderen
om dat de metaelen van hardtere ende grove
deelen sijn, ende omdat sij daer van tot den
grondt niet en komen doordrincken, ten sij
datse door de conste tot het minste
stoff werden gebroght. ten derden om
dat het subtilste deel deser gesteenten
stampende niet en souden verdwijnen, de
derde manier van stampen geschiet in een
marbere mortier ofte steenen vinde welcke

met eenige zoeten stampen / de versche blommen
ende cruyden / tot conserven worden gestampt
suiker daer onder gemenget hebbende
offe gesoden cruyden / dienende tot het maecken
der cattaplasmen als oock de ghesoden ende
rauwe wortels tot natte offe droogste conserven

Calle ghemeyne van stampen maniere om in alderley Compositien tonderhouden

Als voor wel wy af claerlick inde beschryvinghe der Triakels sullen betoonen dat alle de drooghen bequaemelick connen ghestampt worden ooc de tayse ende vochtighe gommen dienende van sonder plaegt te smilten met wyn waer door sy de krachten seer worden verminderd smidts dat de sonderlinghsten dit stampen niet geprooft hebbende meynende dat sy met veele ander drooghe saecken niet en conden ghestampt worden. Inde eersten ghy sult alle dat hart ende tay is tot een grof poeder stampen eer ghy daer eenighe saecken bydoet.

als sijn gaijacum, triasantels, lignum
aloes, spica nardi, sermantum etc. want al schijnt
tegen reden ende conste te wesen sommige
van dese soo lange te stampen om datse wel
rieckende sijn ende door het lanck stampen
schijnen te verliesen, nochtans om de tijt
wille is men bedwongen de gemeijne regel
buijten te gaen, hebbe men dese tot cleijn
poeder brengen, gelijck ende bevindelijcken
hebbe ervaren (blijckelick is) dese tot een groot
poeder gestampt wesende, sult de tedere ende
dunne wortels daer bij doen ende soo te samen
stampen tot dat sij oock gebroken sijn, daer
naer alle de andere kruden, blommen, zaden
harde vruchten, ende wel rieckende dingen
daer bij mengende, ende die soo lange
tsamen stampen, dat sij bequaem sijn om
door te siften, alle droogen nochtans
eerst wel met een schaere doorsneden
hebbende soo verre als de compositie
groot is als triacle offte mithridaat
souden mogen wesen ende dattet vele zaden

in commen wacht u die alle te samen
te stampen want om haer vettigheyt
wille souden den timpel toesluyten ende
soudt seere groote moyte hebben om die
tot stukjes poijer te krijgen maer menghelt
altijt de vette sadden met eenighe drooghe
saecken de welcke malcanderen sullen helpen
ende dit oock het aengaen van den mottier
beletten. soo waere daer veele drooghe
saecken in commen, soudt daer alle de gommen
oock bequamelick bij doen die sonder
moyte de timpel sullen passeren, als
olibanum mastix bdellium, opoponax ammonia
galbanum storax ende meer andere wel
wacht ende oock noctaen dat men niet te veel
staminen in te sluyten maer soo daer
compositien commen is welcke geen ofte
weynighe drooghe saecken incommen, moet
die ist dat sij drooghe sijn, bij Zonder
stampen, soo niet moet met wijn ofte
met wijn azijn gesmolten sijn ende soo met
ander compositien gemenghelt worden

ander seggen in een warm mortier
met een heeten stamper gedissolveert ende
soo met andere geincorporeert worden, compt
inde se compositie scamonium sult die bysonder
inden mortier eerst met wat olie van soete
amandelen vet gemackt hebbende inden mortier
soetelick vrijven, ende doorpasseeren, comdt
daer mirra bij als inde pillen Rufi om dat sij
vochtig is ende de aloes drooghe vrijft se tsamen
de pulpe van coloquinten moet oock bijsonder
gestampt sijn met olie van soete amandelen soo
teghen het stuiven, het aenhangen vanden
mortier als om die oock te corrigeeren van te
voorden nochtans eerst met ee[n] [illegible] doorsneden
(sij wesende) moeght daer de andere ingredienten
bij doen ten sij gij trocisseeren galandal ende moet
daervan om sijn vettigheyt wille moet gedrooght
sijn, oock bijsonder gestampt worden, Ambra,
muscus, camphora moet altijt bijsonder gebruiken
worden ofte met wat vande poijderen der compositie
ofte met een stuxken broot suiker geslagen
goudt ende silver worden altijdt gemenghelt toe
bij dat gij het poijer wilt bewaeren, als de com-
positie niet sijne consistentie heeft, want in het
poijer gemenghelt sijnde brenght het goudt ende silver
meer ende meer ende [illegible] conservie soo niet gheschiedt

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0025-6
DFG

20

Van het Ziften der poyeren

Soo veele als syften aengaet sy valt niet veele te seggen dan dat de cordiale poeyeren door den alderfijnsten zift tot twee keeren moeten gepasseert werden om dat duis de kracht te beter soude tot het herte commen, ende doordringen vandes gelijcke moeten confectien ende opiates poeyeren die men tot de maeghe, offe tot purgieren, en soecken soo fijn niet gestampt te worden, uytgenomen de coloquinten die grof gestampt, de dermen soude schadelick wesen, ende door haere lin tegeyt souden blijven aenhangen. daer is nog een ander maniere van ziften maer niet eygentlick ziften genoempt soo wel het niet door den [illegible] passeren, door dien het met kracht met een lepel wordt doorgestoken gesoden kruden, ende wortelen, ende wort by anderen extractio pulpe, dan cribratio genoempt.

voor het latste, Zoet, en bittere ende cordiale poeders moeten hunne bysondere tincst hebben.

Van het dissolueren, ontbinden ofte menghelen der drooghe Sacken met natte.

Dissolutio is anders niet dan eene ontbindinghe ofte menghelinghe der drooghe sacken, met eenighe natte ofte wel vochtighe, ofte menghelinghe soo der simpele als ghecomponeerde medicamenten met eenighe vochtigheit, De reden der dissolutie is eens deels opdat de medicamenten te beter ingenomen souden worden, ten anderen opdat de krachten der selve te beter souden doordringhen. Dese dissolutie gheschiet tweederley, door het vier als namentlijck suicker Accatia, of opium met eenighe vochtigheit, d'ander sonder vier inde mortier, als triakel diaphoenicum ende meer andere met eenich syrop water ofte decoctie.

Mollitio

Lacht maeckinghe is een middel ofte maniere
waer door soo de simpele als de gecompo-
neerde medicamenten sachter worden gemaecht
de welck op twee manieren gheschiet, ten
eersten daer by voeghende eenighe vochtigh-
heden ghelijck de pillen die sacht worden gemaecht
door eenighe siroppen, de salven ende plaesters
door toedoen van olye, ten tweeden door de
cracht des viers doende, naghelen der gedichte
ia oock het yser selve het welcke weerdt door
het vier versacht ende onder andere

Duratio.
Vande Hardtmaeckinghe

Het hardtmaeckinghe is het voorschreven
heel contrarij, het welcke op drij manieren
gheschiet, ten eersten door bymenghelinghe
van drooghe poijeren als in pillen, ten
tweeden door langhe kokinghe als in siropen,
emplaesters, tabelletten ende andere, ten derden
door de kouwde als inde olye, en salven gheschiet.

Vande smiltinghe

Smiltinghe is eene saecke die door de koude is haert geworden te smilten door de hitte. Liquatio is hier in verschilt van dissolutio, want die geschiet somtydts sonder hitte als diacatholicum met de decoctie van sene, ten anderen heeft de liquatie geene bygevoegde vochtigheydt van doene gelyck veeltyds water ofte [illegible] boter

Vande verwarminghe der medicamenten

De warm maeckinghe is inde medecyne seere van noode, soo op dat de krachten der saecken die te weycken gestelt worden te beter inde vochtigheyt daer in weycken souden uytgetogen worden. Ten anderen om dat de doorgietinghe ofte doorpersinghe souden beter geschieden, want alle gestolten ofte koude saecken worden seer quaelick doorgegoten ofte uyt geperst

Vande drooghinghe der Medicamenten

De drooghinghe is eene verteeringhe vande overtolligheyt ofte schadelicke vochtigheyt. de oorsaecke waerom men drooght is eens om dat de vochtigheyt wat ghelyck is. ten tweeden dat hy haest doet verrotten. ten derden om dat sy beter syn stampen. de drooghinghe der selver saecken gheschiedt inde schaduwe ofte wel inde wyndt ofte oocke sonder vochtigheyt gheschiedt door de zonne ofte wel het vier.

Vande Vervoghtinghe der Medicamenten

Vervochtinghe is eenighe saecken met nat besproeyen dit vervochten is tweederley superficie ende essentieel. superficieel is waermede men de drooghe maeckt wat en besproeyt gelyck vande

voorsen geschiet om die te bewaeren dat
sij vande wormen niet en worden opgegeten
die als sij drooghe sijn, met wijn azijn worden
besproeijt, ende dan wederom opgedrooght.
Essentie is als de geele substantie in eenighe
vochtigheijt te weijcken wordt gestelt het
welcke oock infusie wordt genoemt.

Van de infusie der medicamenten

Infunderen is een droogh medicament in
eene bequame ende genoechsame vochtigheijt
te weijcken te stellen, de vochtigheijt lieuwelijck het
daer over gieten ende laten 1 nachte ende staen
in eenighe warme plaetse tot den voors: tijt:
de redenen waerom men infundeert is drijderleij
: ten eersten om het quaede te weeren gelijck
alsem, coriander, ende radices esule worden in
azijn geweijckt eer men die gebruickt, ten
tweeden om de deucht ende crachten alsoo te
vermeerderen: ten derden om de krachten der
medicamenten in het nat daer het in weijckt
in te droncken ende in te storten die haere
krachten superficielijck ende in het gronde hebben

ende dinne van deelen sijn moeten weinich
gheweijckt worden / maer die haere kraechten
in het binnenste besloten hebben hardt ende
gondtachtich van deele sijn als gayacum
moeten lange gheweijckt worden..

Van de voedinghe der Medicamenten

De nutritie is een speties van infusie
door de welcke de medicamenten door
eenighe vochticheit namentlick warm gemaeckt
sijnde worden als vergroot / dus heet men de
litargie met olie ende azijn gevoet te worden
ende daer van kompt dat men het gemeijnlich
nadrupt nutritum ende niet sonder reden.

Expressie

Door de uijtperssinghe wort het naet van het drooghe
het dick van het subtil afgedeelt. Dese uijtperssinge
gheschiet met eenen houten spatul off door de
handen als in siropen ende apozemen etc. offte
door een persse met kraecht offte ghewelt als in

het uyt prissen der sappen der kruyden extractis
van olien als van olije van amandelen.

Confricatie of van het Samen wrijuen der kruden

Alle de decoctien dat sij noch lauw wesende door geggoten worden, naementlick als daer capillariaes in commen moeten de kruyden eerst wel handig uyt gebreden worden opdat de kracht daer te beter uytsonde komen ander saecken worden ooch somtyden gebruycken om te beter te infunderen ende om zacht te maecken.

Extractio Succorum

Van het uyttrecken der sappen, uyt de wortels, cruiden, blommen, etc. naer dat sy gestampt, gebroken ofte gesneden sijn wort door de handen ofte door t geweldt der perssen een sap uytgeperst waervan sommige gedrooght worden off door de sonne off door een kleyn vierken, die laet men uytdampen tot dat sy soo drooghe sijn dat daer van koecxkens connen geformeert worden, ende

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0033-0

208

soo droeghe bewaerden gelijck Succus
Acacie hypatorie ende meer anderen, ende
d'andere sappen werden vloyende bewaert
: waer van sommige clare worden gemaeckt
door neer sijnckeinge staende inde warmte ofte
inde Zonne als Succus Limonum cidoniorum
cet.e sommige een walleken opziedende, ende
door de wollen doeck passeren: als alle
kruiden eenighe uitgenomen, de welcke
om haere grootes slijmmachticheijt niet en konnen
uitgeperst worden, ten sij de kruiden eerst
nade gestampt, in den kelder 24 uren
staen waer veele van haere slijmmachticheijt
vergaet ende dan worden sij als de andere uit-
geperst, opgezoden ende door een wollen doeck
gepasseert als Succus borraginis buglosse ende
meer andere =

Van de distillatie der Medicamenten

De distillatie is eene uittreckinge vande
dunste vochticheijt, door de kraght der hitte
opgeziedende off om beter te seggen de distilla-
tie is eene uitdompinge de welcke door de

hitte om hooge offte nederwaerts wort gedreven
alwaer dese dampen door de omstaende kaude
inbreckende vochticheijt wort verandert medebringende
de krachten der saecken waer uijt de selve dampen
oock rijsen: de welcke tweederleij sijn te weten:
water ende olije welcke manieren wij in het corte
sullen beschrijven

Maniere om wel te distilleren ende de instrumenten des selfs

Eer wij de maniere van distileren beschrijven
sullen wij eerst de instrumenten daer toe
dienende verhaelen, de welcke tweederleij sijn
te weten om water te distilleeren, de tweede
maniere te weten de retorte sullen wij daer be=
schrijven als oock de achtste maniere om olie van
kruijden te distilleeren: Het eerste instrument
wordt genaemt refrigeratorium, het welcke
een koper ketel is, hebbende boven haere selve
stoffe een opgaende buijse, waer op een helm
komt die rontom ontfangen wordt van een
ander ketel, de welcke ende koudt water
gevult wordt, om de opkommende dampen

te vercoelen hebbende onder de kraen
om het water als het is uytgeloopen weder
op dat weder koudt water werdt gegoten
: Het tweede instrument wordt genaempt
een klocke hebbende beneden rontom de
groeve ende welcke de afloopende wateren
vergaderen, ende door een uytstaende beck
ofte buyse, uytloopen, die van loot gemeynelick
wort gemaeckt: maer seer schaedelick om
het gifte der loots wille met een loode
bodem op de welcke de bovenste klocke past.
, ende welcke boden de kruiden gesneden oft
gekapt, worden geleyt, desen bode staet op sant
op tegelen geleydt welcke functie op
ijsere stelden connen. Andere hebben gevaerde
den bode van root koper geheel vertint ende de
opstaende klocke van tin ofte soo ick andere
gesien hebbe van geel koper vertint.
Het derde instrument is het eerste geel
gelijck uytgenomen dat de ketel is vertint
van binnen hebbende boven een hebbende een
gemeyn koperen alembyck oock vertint. Wiens
mondt wort in een koperen slanghe ingebrocht
ofte veel beter in een slanghe van tin ofte
van bleck die door een tonne met koudt

water loopt om soo de geesten te vercoelen
Het vierde instrument is eene steene offte aerde
kolve, staende op eenen ijseren rooster op het
vier hebbende boven een glasen alembijck.
Het vijfde instrument is eene steene offte glase
colve met een glasen helm, welcke kolve in een
ander pot off ketel int Zandt staet, op dat den
brandt des viers daer tegen slaende de ingeleyde
materie diemen distilleert niet sonder verbranden.
Het seste instrument is het voorgaende, geel
ooghelijck in de plaets van sandt offte asschen de
colve in siedende water staet, welcke distillatie
Balneum Mariae wordt genaempt, welcke van de
se boven genoemde instrumenten men moet gebruicken
staet ons nu hier te bemercken. Ick en can niet
loochenen oft het balneum Mariae is eene
distillatie door de welcke de wateren alderminst
naer de brandt smaecken ende riecken maer
alderonlanghst bewaeren, soo wel ende de
verscheyde kruyden daer inne soo swart ende
verbrandt hebbe gevonden als eenige die int sandt
staende souden konnen wesen: want laet men te
langhe destilleren, het goet water sal soo wel
als het het Zandt de kruyden verbranden.

82 Niet nochtans dat ick bekenne dat het
balneum dat ick bekenne dat het Balneum
mariæ meest empirumia van vordeelsaecken
soo ben ick nochtans van ander opinie, als
veel schrijvers namentlick Mr. Laurentius
Catelan die Apotheker te Montpellier is, die sijn
tractaet van gedistilleerde wateren, de
vijfde ende instrumenten ~~[illegible]~~ gedist.
~~[illegible]~~ verworpt tot distillatie der kruiden
ende blommen voortsbrengende, tegen elck
sijne redenen ende abuisen die in distillatie
geschieden, soo dan om ons fondament te
stellen, segge ick dat de vette, ende koude
kruiden als sijn: hyssopus, salvia, betonica
etc. kleijne gekapt wesende met het water
over nacht sijnde ende een dach of twee
infunderen, met het regenwater, ende dat
van binnen vertint is met eene tenne helm
ende tinne opgaende buise, met een koper
ketel ende dampen te verkoelen, want op
dat het gedistilleert van het koper niet
schimmelichs af en trecke, maer soo veel
wateren aftreckende als ten eersten de
kruiden wegen, het marck met soo weinich
vochtichheit overblijvende dat het op het

viere staende niet op den brand met
gheen opiaeghende vier maer de middelmatte
altijt houden de koude kruijden met het Balneum
mariae, maer om dat een iegelick de instrumenten
niet en heeft, veel tijt ende moite schijnen hier toe
vandoene sijn, ende dan het meeste is, naer het
segghen, van oock de principaelste autheurs,
om dat dese watteren haest haeren kracht verliesen
ende bederven in haere flesse ofte stenne
kolven ende welcke de ghekapte kruijden sonder
eenighe bijghedaen vochtigheijt worden ghedaen
souden hebbende een glasen helm in het Zandt
ofte met een tinne flasche, hebbende onder
een roode kopere boden staet ofte eene
van loot rontom wel vertindt soo wij boven
ghesegdt hebben, de redene deser twee diversche
distillatien stelle ick dese: de kruijden vol
sappen ende vocht van haere als is purcelaine
hoorenbloeme, lattuwe, solanum, endivie, etc. hebben
alleene haere krachten in het sap ende niet
substantie der kruijts t'welcke men claer soo
bevindt te wesen, want het sap daer uijt
ghedrooght sijnde ende bevindt die sonder
reucke ofte smaecke, daerom worden sij inde
wedderijne ghedrooght sijnde niet ghebruickt

 Ende daer om en hebben sij maer een
uijt dompinge der Lappen van doene, t sij
door het balneum mariæ t sij door de colve
in het Zandt t sij door de Temme clocke,
Wandt tusschen de Temmeklocke, ende de kolve
in het Zandt en is geen differentie, want
al het gene sij tegen de klocke seggen
j'en wacht maer het loot, maer van de klocke
werdt opgemaeckt, het loot in tin veranderde
gheluijck die uijt ingelandt en kommen
seere fraij ende constich gemaeckt, soo dat
de klocke blijft een ende het vijfde instrument
het welcke een bouens genoemt catelaen naer
het balneum Mariæ prijst, ende anders hen soo
ick bouen seijde, door quaet toesicht soo wel
in het een als in het ander ~~[illegible]~~ experientia
can geschieden, soo can ick oock soo wel in het
een als ~~door~~ in het ander door ~~goet~~ toesicht
wel geschieden; soo wel ick bekenne dat in
het Zandt een geschiede can, dat men daer in
de klocke sal verbeteren en is niet eerdelich
bouen dien de kruden en sij soo teer niet

Alleen voorseyden catilaen hem laet voorstaen.
ende wel min dat de kragt der wateren
daer om soo verkeerdt worden, wat delicate monden
oock in groote heeren huysen hebben hijt bevonden
dat het vleesch ende vlaesch soo dat uijt ijderen
lanck in koper verteerde potten heeft gesoden
nogtans niet wel zaudt, dat het koper doorgeten
kan, het koper in het selve hebben gesmaeckt
want het koper ergheeft sijn koperachtigheijt
soo geeft niet uijt in water, ten sij dat daer
eenighe suricheijt bijkompt offe sonder roeren
stille staet als het doet in olie offe vettigheijt
ghelijck de ervarentheijt gaerne vertoo in geen
water maer in olie ligtelick uijtsiet.
Te parijs staet het water in koper fontaijnen
uijt de welcke de groote familie drinckt, ende
met het welcke sij alle hunne spijse koken
nogtans en hoorde ick daer niemant klaegen
dat het water naer het koper smaeckte,
ick comme tot de distillatie der heete ende wel
riekende kruiden die ick seyde dat sij besonders
te geschieden daer infusie naer de maniere,

die ick houden heijde door het refrigera-
torium ende niet door het balneum Mariæ
door dien dat de kracht der heete kruiden
ende veele der wel rieckende niet alleen in
het sap der kruiden, maer oock inde
substantie gelegen is, het welcke
men kan bespeuren gedrooght zijnde
dat sij dan stercker van reuck sijn dan
als sij groene waeren. De roode roosen
geeft ons een klaere getuijgenisse
die lieffelicker rieckt drooghe, dan groene
Ja groene sijnde, is als sonder reucke
welcke kracht sij door dien in het centrum
ende inde substantie light en kan niet
geene lauwe dampinghe uijt getrocken
worden. Ick laete staen het brandt
vaer van de heete ende welrieckende kruiden
meer dan de koude zijn voorsien. ende
al hoewel het sal schijnen niet op en
komt nochtans door dese weijckinge
ende koockinge deelt het zijne krachten mede
aende uijt dampende wateren mede het welcke

het sal volatile zijn kan smengelen
ende tzamen opklimmen het welcke
int balneum mariae niet gescheyden en
kan, dat den voorss. catjaladu seyt dat
alssem water gedistilleert in balneo mariae
bitter is, ende met ander instrumenten niet
bitter en is ende soet ende volgens beroofd
van sijne krachten: dese disputatie hebbe
te vreden met de vermaerste distillateurs
gehadt ende betoont valsch te wesen
hebbe daer laeten balneo mariae distilleren
ende ick heb met het refrigeratorium
gedistilleert ende beter water getrocken
als sij lieden. maer off nu de voorss.
seyt vier offte vijfmael op sijn marck
eer distilleert wesende bitterder valt en
hebbe niet beproeft soo het nochtans bitterder
is vallende ick segge dat het mijne oock
soo veer distilleert wesende noch bitterder sal
wesen, aengesien het den eersten keer
bitter was dit al dan niet reden en waerheyt

bevestigt sijnde, sluijte hier uijt den
dat de vermeklocke met den hoedt toesigt
het balneum mariae niet en thuckt :/: te weten t wordes
dat het water vande welriekende kruijden ende
hete kruijden die gedroogt sijnde, gaderen
geijcke besonden met het refrigeratorium
gedistilleert te boven gaen het water
der balneum mariae gedistilleert midts
de ketel heel vertindt wesende, ende de opgaende
buijse, ende den helm heel van tin pewer,
Zoo veel als de distillatie van kaneel
water aengaet, Catelaen verworpt Mathiolus
die het in balneo mariae distilleert seggende
dat het int Zandt moet gedistilleert
wesen door dien het balneum niet het
genoech en is om de ~~kracht~~ kracht der kaneel
opte jaeghen maer nochtans omdat den
voors[t] catelaen seght dat de olie van
canneele met het refrigeratorium moet
gedestilleert worden, door dien het Zandt
noch niet heet genoech en is om de olie
opte jaeghen soo segge ick dat het water

endt het selve instrument begeerde
gedestilleert te worden, want wat isset
dat het caneel watter wit maeckt dan de olie
daer onder gemengelt, ende en smaeckt de olie
na het koper niet, het welcke gestaen soo
wij bevinden seijden meer altijts het koper
groen maeckt, dan het water, soo en sal het
water naer het koper oock niet smaecken
: soo verre als het water naer het koper
smaeckt, het welcke met de olie uijtloopt.
soo sal noodtsaeckelick de olie ooch naer het
koper smaecken, hier moet catzelan springen
off baden, offte een ander instrument aenwijsen
, om de olie te distilleeren, ten anderen hoe
veel olie datter met het caneel watter
gemengelt is, hoe het watter witter is ende
krachtigher tend sij gebruij die affhet. Ten derde
vooghe daer bij, dat daer geenen soo slechten
distilleerder en is, die caneel olij om de olij
alleene distilleert ende het watter weghworpt
, maer distilleert dat het watter ende olij t'saem
goedt sij al ist door het refrigeratorium.

alle andere ghecomponeerde wateren
als theriacle water, ende andere sult
ghij met de colve in het zandt distilleren

Maniere om ghebranden wijn te maecken

Neempt moijer van wijn, maer van de spaensche
het beste het lieuelickste water geeft, soo
die te dicke valt, dunt die met drup wijn oft
met cleijn bier, distilleert dit met het derde instrument
maer is niet van noode dat het vertinst sij,
want de subtijlle geesten des wijns doen terstondt
het vertinsel smelten insgelijcks den brandt op
den grondt, als de moijer niet dun genoech ende
wanneer het afgeloopen is, terstondt den
bodem des ketels doet branden om den brandt te
verhoeden, sult het dickmael met een houde
spatel omroeren, tot het begint te sieden,
dan sult ghij den helm daer op setten, ende
met natte langhe doecken twee vingeren breedt
de juncturen wel nauwe bebijnden met niet te
groot vier want om de dickte der materie wille
soude terstont overloopen daerom sult ghij den
ketel oock maer alf vol doen.

Laet dit dan soo langhe distilleren als
het afloopende water smaecke heeft van voorgaende
distillatien het water vergadert wesende, dan
sult ghij het voor de tweede keer distilleren
waer neer ghij daer sulcke kruyden ofte saden
sult bijdoen als ghij begeert: te weten, roosmarijn
, laurieren, citroen schellen, orangij schellen, coriander
vijnckel, anijs, etc. de specerijen als caneel, foelie
, ghroffnagelen, moscaten etc. dienen beter inde
tweede mael ghedistilleerden brandewijn, ghe infundeert
te blijven: wilt ghij den brandewijn ghelijcke
maecken ofte root, wrijft daer inne orcanette, ofte
curcuma, maer soo verre eenen helm, als den
helm vant refrigeratorium, rontom eene groote
borst, sal voor het colour vatten, soo ghij
sommighe stuckens orcanette ofte wel curcuma
inde groote van den helm leght als ghij voor
de tweede mael het water overhaelt.

Om Azyn van Azyn te maecken

Deze distillatie is de voorss. tweedemael
ongheluckich, want de voorloop die inden brandewijn

het sterckste die is inde distillatie
des Azijns, de onsterckste, ende sonder
kracht, ende wort als onnuttig weg geworpen
ende den nadloop als inden brandewijn den
voorloop / voorloop gehouden. dese distillatie
dient met de kolve uit het zandt gedistilleert
te worden op dat de scherpigheit van des
azijns niet van het koper af en trecke.

Maniere om olie te dis-tilleren door de conste van Alchimie uyt alderleye kruden ende zaeden.

Neempt cannele, anijssaet, venckelzaet,
grofnagelen etc: soo veel als ghij begeert
stampt die grof, maer soo ghij de kruden
olije begeert, als van salvia maiorana etc:
droogt se bij kans heel op, ende doorsnijt se
cleen, giet dan daer over siedende water tot
dat het wel overdeckt is, ende laet het soo staen
weycken sommige dagen in een warme plaets

daer bij doende naementlijcke bij de zaeden ende
vruchten, wat tartarum crudum gestampt, om
de olie te beter uijt te trecken, want den
tartarum de kruiden doorbijt. giet het dan inden
refrigeratorium, daer bij doende genoechsaem water
distilleert dit dan als alle andere kruiden, maer
moecht het vier wel wat sterker maecken om de
olie beter uijt te jaeghen. de welcke met het
water tsamen sal uijtloopen, die ghij daer naer
sult affscheijden: soo ghij vele distilleert met
eenen glasen enghen trachter, twater laeten
van onder uijtloopen, tot dat ghij al dat daer is
gedistilleert door den trachter alleen hebt laeten
uijtloopen ende passeren soo sult ghij de olie die
altijt boven swempt vant water affscheijden, ende
afgescheijdt sijnde nauwe toestoppende bewaeren, ten
waere dat de olie olije te gronde ginge
als olije van groffnagelen, soo sult ghij het
water eerst afgieten ende dan den grondt met
de olije inden trachter gieten, de welcke ghij
wat hebben laten staen den trachter onder
met was stoppende, offte v vingher toehaudende
sult het onder laeten uijtloopen in een olije glas
daer toe gheschickt. soo ghij nochtans weijnich
distilleert neempt een lanck worpig cattoentien

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0049-3

als een dicken wollen draet, maeckt het
vet met de selve olije, steeckt dan dit
cattoentjen door het water inde olie, ende
het glas scheeff houdende, laet het allenxkens
uyt druypen per modum filtrationis, vel
distillationis per filtrum.

Maniere om met de Retorte te distilleren, ende oleum de lateribus offe Philosophorum te maecken

Door dien dat sommighe olien niet en konnen
opklimmen namentlick de olie van olijven, hebben
de Chimici een ander instrument te weten
de retorte, het welcke is een dickglas, hebbende
de schuyt omme gedraeyt ende crancke, het
welcke sij rontomme met lutum sapientie
soo sij dat noemen bekleeden, het welcke
anders niet en is dan droog gestampte fijn
leem, vande selve eer moortel maeckende,
waeronder sommighe droogen peerde mest menghen,
met welcke sij de geheele retorten rontom
beplaesteren ende die laeten droogen

ende schadiwe alle de schepten uit droogen
wel nauwe toestoppen, in deese retorte doen sij
dan haere materie die sij distilleren willen, leggen
dese retorte dan in een ovenken niet staende
maer dweers liggende met den snuit nederwaerts
soo dat de materie niet en light inden bodem der
retorte, maer inden buick der selver, hier onder
stoken sij eerst een kleyn vierken op dat het glas
sonder bersten allenxkens soude warm werden,
warme en wesende het vier altijt vermeerderen
op het latste seer groot vier maecken, om door
kracht de olije uijt te drijven, dus wort het olie
philosophorum gedistilleert, ende om beter te verstaen
sal ick de maniere beschrijven, ; neemt eenige
kareel oft twee, maeckse gloijende, die ghij in
olije van olijven dan sult blusschen, kout wesende
stampt de kareelen ofte brijcken tot een grosse
poijer, doet dit poijer inde retorte, ende distilleert
die soo verhaelt is, ende niet tegenstaende de
careelen soo drooghe ende gloijende waeren
soo komt daer nochtans in het eerste water bijt
het welcke men daer nae van olije moet scheijden
welcke olije al ist dat sij seere stinckt, soo is sij
seere krachtig nochtans tegen de verkrompe
zenuwen ende andere kranke gebreken

Maniere om olye van sulphure te distileren

Aengesien dat wy de distillatien meest
al beschreuen hebben sullen wy noch een
ander maniere van destillatie, hier by voegen
: Neempt een grooten smilt croes die gij
van buiten ende van binnen sult wit maecken
met krydt ofte kalck, deese smiltkroes sult
gij vol solfer doen ende dat gesmolten synde
sult ghe vier daer in dan stoken, bouen
deese uytdampinge wordt een glase klocke
gehangen ofte soo u die ontbreeckt neempt
een slanck peerglas, wiens bodem onder is
uyt gebroken, soo ghij geene en coudt bekoumen
breeckt hem dus af, doet het peerglas, door
eenen glasemaecker met syenen diamandt,
daer hij de glasen mede snydt rontom snyden
neempt dan een gloyende yser leydet rontom
deese snee tot dat het heet is stoockt het glas
dan in koudt watter ende het glas sal hem in
twee stucken scheyden het opperste gedt van dit
peerglas sult ghij met een ander stukke glas
toedecken ende wel toestoppen, aen dit glas

sullen de dompen in vergaderen, ende wederom
nederwaerts loopen ende op verscheijden platsen
afdruijpen, waer ghij kleijne glaskens sult
onderzetten om de olije te vergaderen

Vande distillatie per filtrum ofte door den wollen doeck

Hoe wel dit een distillatie wort genoemt
en is nochtans geene, maer om dat het met
druppelkens maer af en valt gelijck inde
distillatie geschiet wort het distillatie geheeten
de vochtigheijt die ghij wilt filteren, wort inde
teele gedaen, de welcke op een zijde nederwaerts
hellende wort het gestelt waeromme indoopt, ofte
en legt eenen wollen lap met een scherpen punt
mede de teele uijthanght langs de welcken scherpen
punt de vochtigheijt uijt druijpt, de welcke de
lap die inde vochtigheijt is gedroncken
aldus worden alle loogen gefiltreert, diemen
uijt de gebrande kruijden trecht om zout daer
van te maecken, succus limonum, lac virginum
ende ander dergelijcke

Maniere om oleum Tartari te maecken

Hoe wel dit oock destilleeren wort genaemt
en is nochtans geene, maer is anders niet als
een smeltinge des zouts die inden gebrande
tarter is besloten, door de vochtigheijt des
kelders geschiet aldus. Neemt tartarum
soo veele als het u belieft, brandt het soo
langhe in een aerden pot tot dat het heel swart
wordt, ende onder aenden bodem los wordt, maer
wacht u van voor de roock te vatten: doet
deesen gebranden tarter in een wit linwaet
sacksken als een hippocrats sack gemaeckt
hanght die in een vochtige kelder een glas
daer onder zettende ende het zoudt door de
vochtigheijt smeltende: sal allenxkens afdruppen
eene vochtigheijt [illegible] water dan olie gelijck
gij die daernaer sult bevinden.

Maniere om vande voor-schreven olije tartarum vitriolatum te maecken

Neemt vier oncen vande voors. olie tartari,
doet se in een glasen phiolken, laet in het selve

allijngskens met druppelen in druppen tweemaal
oleum vitrioli rectificati twelcke daer in is
kommende salt terstondts te zieden worden ende
de oleum tartarum wederom in haer zandt doen stollen
de onder swemmende vochtigheijt sult ghij door een
lanckwe gitter doen uijt droogen ende in een glas
wel toegesloten sijnde tot het gebruijckt bewaren
wij souden hier wel bij schrijven om oleum vitrioli
te maecken maer door dien dat men die soo goede
koop vande drogisten kan hebben ende dat men
groote kost ende moijte moet doen om de recipienten
te koopen die oock somtijden met groote perijckelen
in stucken springen naer het hooft van die het vier
quaelick stocht hebben wij die willens achter gelaten

Van het Zieden der Medicamenten

Coctio is eene kokinghe der medicamenten
in eenigh nat als is water, looghe, sijdewijn
azijn, zap van kruijden etc. waer door de kraght
van vele medicamenten in eenigh nat worden
gebrocht welcke kokinghe, moet geschieden

met een machtich vier, want alle onmachtige
ende scherpe hitte is de kokinge schadelick
door dien dat eene onmatighe hitte niet
niet en kookt, maer verbrandt, ende doet
de krachten der medicamenten vervlieghen,
ende stopt toe de lochtgaten der silver, soo
dat de krachten daer niet en konnen uytschieten
exempel in gedrooghde boonen ende erwe-
ten, welcke met een hardt ende scherp
vier gesoden sijnde naementlick in het beginsel
met een kleijn vierken al waer het oock
sonder sieden sullen heel plat ende sacht
worden: want de groote hitte verbrandt
de lochtgaten, ende die soo verbrandt wesende
en kan de vochticheyt daer niet in kommen
ende becleeden en konnen sij niet opswellen
noch de in deughdelijcke hunne crachten
uytschieten. dese redenen sijn waeromme
de decoctie geschiet, die dan de infusie
overcommen kommen ende aldaer vergaet sijt
gebroedt

~~Generale~~ Generaele, maniere om alle Decoctien van Houten, wortelen, kruyden, blommen, vruchten, ende Zaeden, naer de conste te maecken.

De decoctie is gevonden om de krachten van allerleije in een nat tsamen te voegen, ende om alsoo het selve met minder quantiteyt ende walginge in te nemen. Welcke decoctien verscheydelick sijn, naer de verscheyden sieckten ende worden naer de conste aldus gemaect ende eersten, soo verre daer eenighe wortelen ofte houten geordonneert sijn, die hart ende dicke ~~zijn~~ van substantie sijn, ende hare krachten in het binnenste besloten hebben, gelijck guajacum, cortices eiusdem, sarsaparilla sassafras, rad: chinae etc: die moeten eerst geraspt worden, ofte gesneden, ende in heet water sommighe uren geweyckt, ende daerom moeten sij de eerste platse hebben, om dat sij de langst kokinghe eer de krachten daer uyt

kommen, hebben van doene, ende alle
andere wortelen maer daer nae volgen
, soo daer andere bij de voorseyde wortels
gevoeght worden, maer als sij nu langhe
tijt hebben gesoden, ende sij de worde niet
gheinfundeert, ten sij het soo gheordonneert
worde, gelijck het somtijts geschiet in vijf
openende wortelen, de welcke een wijle tijts
in azijn worden geweeckt, eer dat sij in
water worden ghesoden, de recepte die is
inhebbende: R: rad: quinque aperi: in aceto
prius maceratarum, etc: soo daer eenighe dunne
offe welriekende sijn, als radices apii
etc. moeten wat min zieden dan de voorsz.
die welriekende sijn, ende dunder van
deele, als calamus aromaticus, costus
azarum pijretrum etc. moeten seer weijnigh sieden
daerom de moeten sij maer op het latste bij=
ghedaen worden de ghepelde ende ongepelde
gerste, moeten voor al eerst gesoden worde
want sij langhe kokinge van doene heeft: die
een tijt soo ghekoockt hebbende, de harde wortels
daer naer, ende dan de vruchten als sijn Jujuben
, sebesten, prumen rosijn etc. hoe wel sanderen

die begeert uyt de kruyden ingedaen te
hebben, maer ick niet veel anders ben daer ander
gebruyck, want soo ghy die niet langhe en ziet, sult
het selvende naer volle sotigheit naer de kokinghe
bevinden, waer uyt volght dat sy, en cragten
noch niet en hebben uytgheschoten, naer de vrughts
moeten de groene kruyden volghen, ende daer
naer de drooghste voorts de harde zadden als
anijs, vijnckel, ende genoverbesien, etc: Jae wel
sommighe van anijs, ende vinckel zaet contrarie
seggen, want men vindt onder daet dat de decoctie
meer naer des anijs smaeckt, ende rijckt, als hy
weynich off niet gesoden is: naer dees het
calisse hout, daer naer alle de capillairen, en
wortelen uyt daer naer, de vier groote ende cleyne
kaulle saden, alle blommen uytgenomen camomille
ende de meliloten, die veel langher moghen zieden
die naer des wallen off twee en neghen sieden
alderlest alle welrieckende drooghen off specerijen
als cannele calamus aromaticus, cassia lignea
cardamomum costus etc., de welcke vant vier
afnemende sult inworpen sonder te laeten sieden
ende den pot wel toegestopt sijnde alle de kruyden
tsaemen laeten staen weycken tot dat de decoctie
lauw is gheworden dan sult ghy de kruyden
met zindere handen uyt duwen naer dat de

de decoctie doorgegoten is een tijt dus
stille gestaen hebbende sult het klaere met
van het grondtsop afgieten, ende dan naer ules
ordonantie ingeven, wat dat de decoctien
clarificeeren, ende aromatizeeren is sulles
wij hier naer inde andere capittelen verhalen

Maniere om diveersche decoctien te moghen maecken

Aengesien wij van decoctien spreken
sullen hier eenige decoctien aenteecken
de welcke hij van buiten moet weeten
ende altijt ter handt hebben, welcke decoctie
wij absolutelick schrijven sonder de selve
te beschrijven als sijn decoctum cordiale
pectorale simplex vel solutivum aperitivum
cephalicum, ptisana, clisterie seu emolli-
entis, refrigerantis, ofte carminativum.

Decoctum cordiale simplex et solutivum

R: prunorum n.° vj jujub: sebest: an n.° x
tamarind ʒß liquiritie ʒiij florum violæ:

boraginis, buglossi: ana p. j capill: ven: M. ß:
in satis q. aque ad colatum ℔ j coquo

Neempt ontrent twee pondt waters laet in
het selve sien de prumen, Juiuben, sebesten
die steenen eerst gheckracht hebbende soo een wijle
tijdts ghesoden hebbende, doet daer bij de
tamarinden, ende een weynich daer naer het
calijssie hoult, gheschrapt ende gheklopt doet
loste de blommen capillaren door sieden hebben
de welcke een walleken ofte twee ghesoden
hebbende datt het vant vier, ende lauw
gheworden sijnde, ghiet het door een stramijne
waer in ghebloncken sijnde ghiet het claerste
af, ende maeckt dat ghij een pondt daer van vindt
soo ghij de decoctie solutijff wilt maecken, doet
bij dese selve pinte, ofte pondt decoctie
noghen dragmas senne bladeren met twee
dragma anijs saet, laet het een walleken ofte
twee opsieden ende doet het aldus vant vier
ende coel wesende perst het wel sterck
uijt ende ghij sult daer noghen oncen decoctie
vinden tot elcke once een dragma senne bladeren
het welcke men altijdt moet onderhouden soo in

decoctie cordiael als pectorael, te weten als daer solutiuum wordt geaddeert

een ander Maniere

Soo ghij met den gaersten decoctum cordiale solutijf wilt maecken, nidts de voorgaende wat meer tijt vanoode heeft, maeckt dan dese naervolghende :-

R: aquar: boraginis, bugl: an ℥ij ß. liquiritie rase ʒ iß. trium flb: cordialium an ℈. ß fol: senne ʒ iij semen anisi ℈ coque lauiter

Ziet inde voorschreven waeteren, een wat wijs ofte roode, et calijssie saudt doet dan daer naer bij de sennebladeren, ende de cordiale blommen met den anijs zaet, ende laet et een walleken ofte twee zieden lauwe sijnde perst et uyt door een straijninne, ende sult drij onden bijnden

Decoctum pectoraele simp: et solutiuum

R: gordei mund: ℥ß. passul: enucleatarum ʒ iij

Jujub: sebest: ad N° vij dactilorum N° iij
caricarum ping: N ij liquiritie ʒij capill: ven:
tussilag: hyssopij an ℔ j coque s.a. in s.q. aque
ad colat ℔ j

Neempt een pinte schoo waters, ziet inde
selue de gheschelde gerste tot sij malsch is
daer nae alle vruchten, een tijt daernae
de tussilago doorsneden daer nae het calyssis houdt
ende ten lasten de capilles veneris, ende hyssopus
de welcke een walleken drij ofte vier gheseden
hebbende, doet het vant vier ende laten sijnde,
ghij het door maeckt dat ist geijnde van het
koken, de gerste ghebosten sij, ende ... alt
pindt nats ouerblijue: moet de decoctie solutijff
sijn doetter soo veel dragmas sennebladers bij, als
daer onder decoctie quaet hebben daer bij
weghende des ... anijs saet, wat ghekrackt
ende ziet het al inde decoctie, soo verre daer
manna moet bijghevoegt sijn, naer dat de
sennebladeren sijn doorghedaen, doet daer de manna
bij, ende laet het ... smilten, met een spatel
de manna beroerende op dat sij te eer sonder sieden
mach smilten. Ist dat ghij een purgatie daer

veel mamma inkrompt, koudt wilt ingeven
doet daer wat oleum vitrioli ofte wat
succus limonum bij ende de mamma sal niet
stollen noch styf worden.

Decoctum Aperitivum

℞ rad: quinque Aperientium, cicorei,
ana ℥ ß liquiritie rasae ʒij capill: veneris
cuscutae ana M: ß. sem: anisi foeniculi ana
ʒij, coque s: a: in s: q: aquae ad ℔ ij.
Weckerus ende dispensatorium Augustanum
beschrijven een decoctie Aperityf, met seer
veel ingredienten, maer door dien dat daer
soo veel ingredienten incommen, can hij seer
qualick tot een purgatie gemaeckt worden
daerom soo gebruycken wij op dese maniere. Soet
siet in eene genoechsaeme quantiteyt watere
de vijf openende wortels gesnijdet, ende
doorsnedden, de cicoreye wortels een weynich
gebonde gesoden, doet daer bij de radices
apij, een tijt daer nae de cuscuta, ende
calissijhoudt, daer nae de zaden gestampt

ende ten latsten de capilleren een weynig
gesoden hebbende, doet het vant vier ende
lauw synde, giett se door, ende maeckt dat
gij een alf pinte mate heft: om solutijf
te maecken, doet daer soo veel dragmas sennæ
bladderen bij met wat anijs gestooten, als
gij onder decoctie wilt hebben.

Decoctum Cephalicum

R: stoechados, betonie, salviæ an m j. radicum
peonie ℥ij passul. enucl: ℥j. liquiritiæ. sem.
anisi. dauci, ā ʒij nucis moscatæ ʒß coque in
s: q: aquæ: ad colat ℔j.

Neempt een pinte waeters ende siet daer
voor al inde pionie wortelen, in rondekens
gesneden, een tijt daer naer de rosijnnen
gemundeert, een weynig daernaer de betonie saliæ
daer naer het calissihaudt, den stoechas ende de
zaeden wat gestooten: daernaer ten lesten
de noten moscaten, de welcke een walleken gesoden
hebbende, sult het vant vier doen ende wel toestoppen
sterck uyt laulen, als het lauw is, om solutijf
te maecken, doet tot elck once decoctie.

een dragma fennebladeren ende een weynich anijs zadt, gestampt, byzonder gesoden hebbende, daultt de fennebladeren styf uyt, ende gebruickt het. Decoctio hepsalicum is hooft decoctie te seggen om hooft te purgeren =

Een ander maniere om decoctum pectoraele te moghen maecken

R: aquarum hissopij, scabiosæ, tussil: ana ℥ ij
Liquiritiæ rasæ ʒ ij ß. fenno ʒ iij, anisi ℈ ß
coque cum facilitate, siet dit tsamen een walleken of daultt de fennebladeren sterck uyt, sult een ander decoctie hebben, deze decoctie mag gemaeckt worden als men geen tyt en heeft om de voorsz. te maecken.

Decoctum Ptisaene et aqua Hordei

R: hordei mund: ℥ iij passul: enucl: ℥ ij
etiam aliquando ℥ iij Liquiritiæ rasæ ℥ j coque

in ℔ xij aquæ ad ℔ viij, alij autem hordei
mundati ℥iiij passul ℥iij liquiritiæ ʒj coquæ
ad ℔ viij.

Neempt drij potten schoon water doet daer
in drij oncen gheschelde gerste gheschuijrt ende
uijtgheblandt, laet dit t'saemen sieden, het ooc
schuijmende met een lepel, tot de gerste begint
te bersten, doet dan daer bij twee soo drij oncen
rosijnen van de steenen ghesuijvert, ende als het
bijcans tot een stoop versoden is, doet daer
een once gheschrapte ende ghekloppte gerste
bij, een weijnich tijt soo ghesoden hebbende
doet het vant vier ende laet het cout worden
giet dan het claer af om de ptizane claer
te maken door dien sommighe gerste de
decoctie seer roste maeckt, laet de gerste
een walleken sieden ende worpt dit eerste water
wech, nimpt daer toe ander claer water
soo sal uwe ptizane claerder wesen, als sommighe
de ptizane meer ofte min soete willen hebben
vermeedert off verminderdt de roosijnen ende
caliissi saudt, ende als sommighe die begheeren wat
suur te hebben vermeedert ofte vermindert niet
maer siet daer in sommighe roode prumen

De steenen eerst ghekrackt, ofte
wat Tamarinden; somtijt wort oock bij de
Ptisane op het laetste wat anijs saedt
bij ghedaen, somtijts oock met caneel
gearomatiseert. Soo veele als aqua
hordei aengaet, het welcke van sommige
geleerde doctoren in plaetse van gedistilleert
water wort gheordonneert in Julepen, en
oock in Apozematen, en is anders niet dan
de voorsz. ptisane sonder rosijnen
ende calissiehoudt, decolomenses bij sekeren
seggen: datmen om aqua hordei te maecken
tot een once gheerste twintich oncen waters
sonde nemen ende tot tien oncen laten
sieden, welck water om Julepen te
maecken te slijmachtich is ende te dicke
maer het voedt meer het welcke gemeijnelick
in Julepen niet [illegible] en wordt.
Wilt ghij de ptisane claer ende gelijcke
als een hondt hebben, neemt inde plaetse van
gepelde, geele gheerste, sij sal wel min voeden
maer sal meer openen ende afvaegen =

Ander Maniere van Ptizaene op de oosterycksche Maniere

Neempt drij stoopen waeters doet daer bij een half once polipodium met een mes cleijne doorsneden, laet het staen een half uere, sieden daer dan bij 1½ once soethout, doet het daer vant vier laet het samen kout worden giet het claer aff om te gebruiken

Decoctum Commune Clisteris Remollientis

Rx: malvae, altz: viol: pariet: betae: mercurialis an M. j. sem: foeniculi ʒß. coquo in sufficienti q: aquae ad colat: ℔ j. multi addunt fl: camomill: et melil: an M. ß.

Siet een genoegsaeme quantiteijt waters alle de bovengenoemde kruiden samen oock de camomille, ende melilote blommen, soo gij die daer in doet, want sij langer mogen sieden als eenighe andere blommen, met een schaere eerst doorsneden wel ende, op het

latste het venckel saet op het laetste
wat gestampt, giet het noch laeuw
wesende door, ende maeckt datter eenhalf
pinte van dees decoctie overschiet.

Decoctum Clisteris emollientis et Refrigerantis.

Neempt de kruyden vande voorsz decoctie
uytgenomen de camomilen, ende
meliloten blommen, ende inde platse van
venckel zaet, doet daer een alf once
meloen zaet bij.

Decoctum Clysterys Carminativum

R. sem: anisi foeniculi, dauci, cumini, carui
aã ℥ iij baccarum lauri ℥ ij florum camomelli
et anethi ãã M. ß. passul ℥ j ß. coquantur in s. q.
aquae ad colaturam ℔ j.

Ziet in eenen gheroockhavene watere tte
rosijnen, de koorden gheworden, daer naer
de blommen doorsnedden, ende den bakelaer
grof ghestampt, ende op het laetste alle

de saeden oock grof gestampt, vant vier
sijnde, laet het dan lauw worden, passeert
het door ende maeckt dat ghij een alf pint nats
begoet

Van Het afschumen der Medicametum

Afschuijminge en is anders niet, dan eene
afneminghe der schuijme, soo van simpele
als van gecomponeerde medicamenten, het welcke
in het zieden hem op werpt als is, de honig,
suicker, decoction siropen ende int maecken der
confituren welck schuijm noodsaeckelick moet
geweert worden, opdat alle de costen door het
selue niet en bederue, want het schuijm soo
daer eenighe vuijlicheijt, ofte excrementeuse
vochticheijt daer in is tselue in hem verbat.

Vande clarificatie

Clarificatie geschiet op drij derleije
manieren, ten eersten door sijn eijghen coleure,
wanneer het seer dick drabbig ende onreijnig is
ten gronde gaet, eeghelijck int sap der citroenen,
zuickel ende van Tussilago geschiet.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0071-1

Ten tweeden door de hitte der vlamme
offte des viers, ghelijck in siroop van
Appelen gheschiet, in het welcke het
onreyne, ende onsuyvers naer de kokinghe
allencxkens te gronde gaet, Ten derden door
den middel des viers, midts daer bij doende
azijn, off het witte vanden ey ghelijck
inde siropen, ende wey van melck gheschiet
een vierde maniere machmen hier bij voeghen
te weten: door melck, want dus wordt den
hijpocras oock gheclarificeert door de kausse,
gietende die de kausse stopt, en dus volghende
den hijpocras claer maeckt, ende oock den
roden wijn

Vande doorghietinghe der Medicamenten

De doorgietinghe offte colatura, is de
siftinghe ghelijck, uyt ghenomen dat de
siftinghe, is der drooghe sacken, ende
de colatura der natte: welcke beteeckent dat de
grove deelen niet door en passeren. de

saecken die dick ende slymmachtig syn moeten door eenen wullen timpst passeren, oft doeck doorgegoten worden, maer de dunne door eenen fynnen timpst oft doeck, soo wel datter verscheijden colatuiren sonde konnen wesen gebruijckt men nochtans gemeijnelick naer de door dien men de selve door de clarificatie verbetert, et witte vanden eij, de onsuiverheijt in hem trekkende de decoctie ofte syroop kaude synde, want al dat koudt is en loopt soo lichtelick niet door de stramijne

Van het Aromatizeren

Aromatizatie is de confyting oft geleijck, door de welcke men geconfyseerde medicamenten eenen goede reucke geeft, welcke de levende geesten ende hertte verquickt ende den afkeer patienten weerdt. dese aromatizatie is geschiende door welrieckende saecken als is: cannele calamus aromaticus saffraen zinziber de santels etc. de welcke inde syropen decoctie

68

in een coppeken gheboonden datmen daer
laet insincken als men die vant vier doet
worden ingedaen / tot dat sy koudt wort
den pot nauwes toestoppende om de crachte
te conserveren

Van het Coloreren

Altemedt worden de medicamenten
een ander ende schoonder coleur gegeven
/ soo wel niet veel om die aengenaem te
maecken ende den schroom der sieken te
weeren, maer men moet wel gaet nemen
dat men het coleur veranderende, de kraghte
oock niet en verandert, in het welcke ick
dickmael bedrogh hebbe gesien, die sirop
van papaveris erratici om roodt ende aengenaem
te maecken, by sweet drijvende decoctis
mengelden om tabuletten van violetten blau
te maecken, blauwsels om conserve van
roosen root te maecken, say van limoens
ofte oleum vitrioli het welcke in het

uytteren ende borst soeten seere begeerlick is, ende omden Triakel swarter te maecken met algiter tinta. dus worden poijeren met roode karroten, ende tormentil roodt ghemaeckt, gesooden sumen ende rijsay met saffraen geel. den hippocras met tormentil root unguentum altea, met radices curcuma geel, unguentum rosa: met orcanette root met gout de pillen vergult den brandewijn met orcanette, root, ende met radices curcuma geel.

Vande Incorporeringhe

Receptie is een incorporeringhe der medicamenten in poyer met eenighe vochtigheyt, dus worden ende electuaria met honich ofte siroppe, de poyeren ende pillen geincorporeert de poyers der pillen met mel rosarum, wijn, ofte eenich sap.

Vande Formatie

Formatie wordt genaempt de gedaente ofte forme, die men eenighe medicamenten geeft, die men

Ordinairlick nadempt consistentie, de welcke verscheyden is nae den eysch van jder medicament, deene dunne dandere dicke, ende andere Formael hart de consistentie der Syropen is vloeyende, de consistentie der Electuarien confectien ende opiaten is dicker als oock der salven, de consistentie der suppositorien tabelletten, plaesters is de alder hartste Wort oock genaempt de formen diemen de medicamenten met de handen geeft off eenig instrumenten, dus is de forme der pilen rondt, der trochiscen drij kantig, offe rondt der tabelletten rondt ende vierkantig, offe ruitewijs, van plaesters lanck werpig rondt dat men magdaleones noempt.

Van het Seghelen

Sigillatio is een indruckinge der zegels inde medicamenten die worden Terra lemnia als trochiscen gesegelt.

Vande wechstellinghe

Men stelt weg: bijndt in papieren, sluit in

bussen offe doosen het gene men wilt
bewaeren maer niet en is der de bewaeringhe
meer contrarie dan de rottinghe; daerom moeten
alle saecken; diemen bewaeren wilt wel drooghe
wesen. want de overtollighe vochtigheit, is de
meeste oorsake der verrottinghe.

Van het Confijten

Confijtinghe is een speties der bewaeringhe
waer door de wortelen, schorssen, kruyden
zaden, blommen ende vruchten met suicker
oft oock met honich ghe confijt wesende bewaert
worden in haere krachten soo tot dienst der
siecken als tot vermaeck ende wellust der
ghesonde, op wat maniere de confijtinghe
gheschiet sullen wij hier naer noch breeder verclaeren

Van het Voyeren der Medicamenten

Fartura is anders niet, dan alleen hinnen, jong
ganzen verkens met eenighe specierie op vult
de selve daer naer braedende, offe siedende,
soo tot het vermaeck der ghesonde als tot ghe-

ghebruick der siecken, soo moet men opbullens sande sanden naer dat sij bevonden gheplumpt sijn ende doot gheperselt met eyeren, met cruiden ende droogheden naer dat de doctoren die ordonneren ende beschrijven.

Vande Verrottinghe

Rotmaeckinghe is een sekere veranderinghe in eenighe vochticheijt, de welcke gheschiet door een uijtwendighe hitte, want de uijtwendighe hitte ende vochticheijt sijn oorsaecke vande rottinghe uijtwendighe hitte segghe ick door dien de inwendighe hitte ende vochticheijt alle saecken bewaeren van bederuen, dese verrottinghe is inde medecine van noode soot men azijn maecken van bier ofte wijn, de welcke in goet azijn connen veranderen, dan door middele vande putrefactie ende om dat dese rottinghe sonder hitte niet en kan gheschieden, soo is sij oock drückende ende hitte ende azijn soo wel de selue oock kandt worden door de verwarminghe der selue hitte die natuerlick is des biers oft wijns: dus siet men dat den azijn buiten ende uijtwendig -

ghebruickt vercoelt maer van binnen genomen
verwarmt Ja ooch het Swert uytperst, gelijck
sommighe anders gheloouen —

Vande Frixie of Fruitinghe

Fruitinghe is eene kokinghe der medicamenten
in eene panne met weynig ofte gheene vochtigheyt
Dus hebbe ick somwylen amandels in boter ghefruit
teghen de camerganck: amandelen worden sonder
eenighe vochtigheyt om olie daer uyt te perssen
als ghefruitt: Soo wel de olie beter is: hoe
min sij is ghefruit om de olie daer uyt te perssen
ende alle andere saden uyt welcke olie wordt ghepperst

Assatio

Assatio en is anders niet dan een bradinghe
der medicamenten sonder eenighe vochtigheyt
daer bij te doen dus worden ghebraden cappoenen
kiekenen partrijssen om vande borsten der selve
colijs of versterckinghe morsellen met pingels
amandels suicker etc. daer van te maecken
Dus worden kieckens ende ander vleesch mager
gesalt ghebraden omt sap daer uyt te perssen.

Ustulatio vel Tostio.

Ustulatie ofte roostinghe is waer door de medicamenten uytterste delen worden op een hette schuppe ofte plate geroost ende wat verbrandt, soo om de over-tollighe vochtigheit te benemen als om de krachte te vermeerderen. Dus wordt de rhabarbe geroost eensdeels om de purgerende crachte der selve te verminderen, ten anderen om de stoppende crachten door dese roostinghe te vermeerderen, die inde binnenste substantie besloten is: op dese maniere moet het sericum crudum geustuleert worden ende niet heel swart verbrandt, want de kracht die het door de verbrandinghe teenemael verandert geustuleert wesende sult het tot poyer konnen bringhen waer toe dese roostinghe gheschiet

Ustio ofte brandinghe der Medicamenten

De brandinghe is de bradinghe gelijck. want het welcke te seer gebraeden wort, verbrandt.

Door braedinghe geschiet om 5 redenen:
ten eersten om het medicament sijne scherpheyt
te benemen; ten tweeden om het selve de scherpigheyt
te geven dus worden de steenen verbrandt
om in calck te veranderen: ten derden om dat het
medicament te groff is. waer door dinghen die
partijen weer geschieden ten sij dat het soo
versubtilt wordt als perls koorden ende tanden
van olijfanten: ten vierden omdat het beter
souden gestampt worden als wolle ende hair
van beesten, maer niet de rauwe sijde, soo
wij inde destilatie seyden: ten vijften opdat
het quaet datter in is soude geweert worde
gelijck in lapis lazuli, ende scorpioenen
geschiet die gebrandt worden &c. ten sesten
om de overtollige vochtigheyt te weiren: gelijck
de mirabolanen sijn, ende alle andere medicamenten
die tegen de buickloop gegeven worden opdat
van haer de sommachtigheyt soude geweert worde

Extinctio

Uytblussinge is als men eenighe heete ofte gloijende
saecken uyt bluscht dese uytblussinghe geschiet

ooch om dierderleije reden: ten eersten
omdat sulcx het welcke moet gheblust
worden soude vertrecken. dus wordt het
gloijende yser in peterselij water gheblust
waer door des ysers coudigheit ende sijnne
vastigheit wordt vermeerdert: ten tweeden
omdat de medicamenten hier door souden
alsoo ghesuijvert worden, ghelijck het
brandende loot dickmaels in het sap van
mercuriael sijnde gheblust suijverder dunder
ende als een tin wort: ten derden omdat de
vochtigheit ende het nat de krachten soude
bekommen van het lichaem dat in hem gheblust
wort dus wort gloijende stael, offe ijsere
daer van in melck gheblust, waer door de
bijtende scherpsicheit der melck wort benomen
ende de stoppende kracht des staels, wort
daer als in ghestort, waer door den melck
ooch goedt maeckt, voor den rooden loop.
ten anderde, isser noch eene ander uijtblussinghe
doch niet eijghentlijck, want dese extinctio
gheschiet sonder vier, ghelijck als in fermentie

In eenich vet ofte yet anders het quicksilver
wordt uitgedaen dat de doctoren extingueren
nomen, dat is uitdoen ende mortiren, het quick-
silver soo langhe roerende met eenighe saken
dat men geen quicksilver meer en siet ende
vlammes of corpus wordt, het welcke sommighe
nomen een doodinghe des quicksilvers, hoe wel
door lanckheyt van tyt dit quicksilver soo gedoot
synde wederom tot syn eerste standt gebracht

Suffitus

Hoe wel de onderrookinghe is een gemengelt
medicament, bestaende in verscheyden welrieckende
saecken tegen verscheyden siekten, als der
gehoors vochticheyt des hersens flauten des
herten, vloeratien der longeren etc. soo wort
deese onderrookinge nochtans oock seer gebruickt
inde bereydinghe der medicamenten, dus worde
gedaen dattet de scommendum liggende op een
graeuw papier op een tinnest met andere rookende
stoffe brent, welcke scamondium door de hitte
des roocke eerst vochtich wordt ende plackt aen
het papier, maer wort soo langhe tyt

onderroockt ende omme geroert tot dat
de scamonium weder van het papier
afgaet ende dit wordt scamonium sulphuré
praeparatum genaemt.

Purgatio

Purgatie is wortelen schorssen blommen, saden
ende andere mineralen suiveren dus worden
de wortels van haere aerde gedaen, ende veselinghe
ende aerde gesuivert, vande schorssen alle
rotheit de schoonste blaren der kruiden
uitlesen, de blommen uit haere groene
huiskens trecken de stelen van het saedt
weeren, de dorre vruchten uit haere kisten
uit de mineralen alle dat onsuiver is wegh
werpen

Lavatio.

Lavatio en is anders niet alleene geheit
groene simplicia van alle onsuiverheit ende aerde
afwasschen, maer oock alle onsuiverheit die
met de medicamenten gemengt is uit weeren
dus wort de aloë gewasschen met eenigh nat

op dat sij gesmolten sijnde, van alle onsuiverheyt
souden mogen afgescheyden worden, soo door de
sinckinghe, als door schiftinghe. de aloës wort oock
met sap van provinsche roosen ghewasschen
soo om de drooghte der aloës te nemen, als om die
minder purgatijf te maecken, ander saecken als
plumbum ustum, cerusa, lapis lazuli worden oock
ghewasschen om de scherpicheijt ofte eenighe andere
qualiteijten te verminderen, oft om de kracht der saecke
te vermeerderen door de indruckinghe der vochtigheyt

Het tweede boeck

Vande ghemenghelde Medi-
camenten diemen Composita
Noempt, Vande Reden der
Menghelinghen van haere
Naemen verscheidentheyt
Consistentie ofte forme
Ende maniere om
Elck naer de con-
ste naer te
maecken

Aenghesien wij vande bereydinghe
der simpele ofte ongemenghde
medicamenten ghesproken hebben, soo stadt
ons nu toe te spreken vande ghemenghde
medicamenten, elck naer bijsonder namen
ende verscheydentheijt uijtleggen, de redene
waerom sij ghemenght worden, wat dat men
in het mengelen moet gebruicken ende
onder saecken van hare ghedaente, ende
consistentie, ende hoe die naer de conste
dan ghecomponeert ende ghemaeckt worden

Inden eersten moeten in alle compositien
vier saecken bemercken te weten, wat
de consistentie is de oorsake der compositie
wat dat den Apotecker die ghecomponeert
seere noodelick moet weten, ten latsten
wat ende hoedanige consistentie sij de
compositie gheven sal.

Inden eersten compositie is eene mengelinge
van diverse simplicia, (die wij droogen noemen)
wesende van verscheyden crachten, want

Waeren sij niet van verscheyden kraghten
soo soude geen waer-achtige compositie
sijn: doch en is niet van noode dat sij
van verscheyden substantie sijn, ten
ware de verscheyden substantie tot de
compositie dienden: gelijck alleen in de
compositie hart ofte dunne te maecken
Ten tweeden de reden waerom men
componeert sijn meest viere:
Ten eersten om dat een simpel medicament
een gemengelde sieckte niet wel en
can genesen: Ten tweede waer om de
vermengelinge geschiet is dese om de
flauwigheyt ofte ondergroote kracht
der simpele medicamenten, de derde
veroorsaeckte conditie om het krancke deel
ende de vierde reden is om de verscheydentheyt
der sieckte. =

Ten derden de Apoteker componeert, moet
noodsaeckelick alle drooghes kennen deselve
oock weten uyt te kiesen ende te bewaren
ende naer de conste deselve te mengen

by het exempel sij moet weten, soo
langhe de hauten, wortelen, schorssen
vruchten kruiden blommen sadden, &c moeten
ghekocht worden, want kocht sij die al
tsamen ghelijck de duitsche die seer
onbehoorlick sijn, ende duen lanck van
het eene en sullen de krachten noch niet
uytghetrocken wesen, ende van het ander
langhe ghesoden ende verlegen, Ja wordt
sijn die Apotekers bij de landt wijnden ende
cockx ghevonden, om te moghen leeren die
wel weten dat kickers ende osseblaer niet
gheliick lanck moet ghesoden wesen: sij moet
ook weten wanneer sij aloes, scamonium
~~olib~~ olibanum etc. moet mengelen want soo
verre sij die mengelt in eenighe saecken,
die heet sijn sij sullen terstondt clouteren
ende de compositie bederven ende de krancke
persoonen die se innemen, sullen geene ofte
alte te groote werckinghe causeren: de ghe-
smolten gommen met azijn oft wijn soo sij in
koude ofte heete saecken worden ghemenghelt

souden oock klonteren, dus soo moet
hij oock weten dat de litarge eerst met een
cleyn vier gekockt worden, want soo hij
in het eerste een groot vier mackt, de
litarge soude verbranden, ende en sal noyt
sijn emplaester tot een bequame consistentie
bringen. als hij dan componeert moet hij
drij stucken wel gade slaen: ten eerste
de orden, ten tweeden de quantiteyt in getal
mate offe gewichte: ten derde de forme
off consistentie. aengaende de orden is dese
hij moet alle medicamenten die hart sijn
van substantie, eerst stampen offe coken
die van seer dunne substantie sijn laest bij al
die van middelmatige substantie sijn,
middelmatich laeten koken, die van gelijcke
nature offe substantie sijn gelijck die koken
offe stampen soo veel als de quantiteyt aengaet
die wort in drie deelen begrepen. te weten
in getal in mate in gewichte ende in groote
de vruchten worden getelt de vochtige saecken
gemeten de drogge gewegen, naementlick
als hij purgeren offe slaep verwecken.

waarom wel op het gewichte moet
gelet worden. de pillen, confectien, opiaten
worden naer een seker groote uytgegeven
aengaende de consistentie die is alleene
de welcke naementlick de maniere der
compositie verandert want t'een ander saecke
is confectie van hiacinten ofte diacartamum
in forme van electuarium te maecken als
is tabeletten die hart ende droogh sijn.

Hoe veel derley de Compositie der Medicamenten syn

Compositie is tweederley te weten
vochtig ende hart van consistentie, compositie
liquida, ofte vochtig is, het welcke op de
handt gestelt sijnde vloeyt naer de ander
kant gelijck siroop, compositie solida oft hardt
is als sijn tabeletten pillen etc. maer dese
gecomposeerde medicamenten soo wel solide
als liquide, worden in twee gedeelt, waer
van d'eerste maer gemaeckt worden als
men die wilt gebruycken, d'andere worden

ghemaeckt tegen als men die van noode sal hebben

Vande Compositien die niet en worden bewaert

Compositien die seer sijt als men die wilt ghebruicken gemaeckt worden, sijn dees Potio bolus gargarisma, colirium frontale, errhinum, Cucupha, Apophlegmatismus, Epithema, fomenta, lotio sacculus, embrocatio, balneum, linimentum, cataplasma, sinapismus, scutum, spana drapum dropax vesicatorium, Injectio, Clyster, pessus, et suppositoria

Potio

Potio is alderley dranck de welcke men de siecken in gheeft, de welcke is seven derley. te weten. Julep, Apozema, potio, medicata purgatio, ptisana, emulsio et vinum medicatum.

Julep

Julep ofte Julapium is een dranck gemaeckt

van drij offe vier deelen ghedistilleert water ende een deel sijrope

Apozema

Appozema is een dranck off decoctie ghemaeckt van verscheijden wortelen, schorssen cruijden blommen vruchten ende zaeden meestendeel ghemaeckt om te openen ende te purgieren offe tot een voorbereijtsel vande volgende purgatie de welcke met suijcker wordt versoet met een once sijrope tot drij offe vier oncen wateren

Potio Medicata

Potie is de appozema seere ghelijck want in een decoctie als de voorgaende uijtgenomen datter soo veele saecken niet in en gaen ende gemeijnelick gheen suijcker off sijrope wordt bij ghemenghelt maer wort met rosijn corinthen, dadels, vijghen anijs kallissiehoudt etc. soet ghemaeckt, sulcx is decoctum ligni sassafras guaiacum etc. off ock ghemaeckt van sommighe cruiden hier onder worden oock soet drancken ghenoemt

Potio Purgans

Wordt gemeijnlick gemacht met decoctie cordiael, pectorael, aperitijf off hepaticq, ende eenig gedestileert water, waer in gesmolten wort manna off eenige sirope, daer bijgemengelt eenige electuarien solutijf

Ptisana

Wordt voor gemeijnen dranck de krancken gegeven, wiens descriptie wij onder de decoctien gestelt hebben

Emulsio

Emulsio is soo veele geseijt als melck maeckinge, offte uijtmelckinge, is wit als melck, ende daerom wort het oock melck genaemt, wort gemeijnelick van geerste water gemaeckt, somtijt van eenige verkoelende wateren met somen papaveris albi, amandelen gepelden, vier groote verkoelende saeden, de welcke in een marberen mortier met een houten stamper gestampt worde

ende door een haire stramijne gepasseert
ende ghebrouen, daer naer wat suiker ende
roos wather bij doende somtijt sijrope van violetten
van papavier, van citroenen, de ghemeene
proportie is vier oncen emulsie ende ij once sijrope

Vinum Medicatum.

Is natuerelicke wijn ende welcke is ghewenckt
ghemenst eenighe specerijen, off cruiden
soo als is alsenwijn, van gesondtwoost, hypocras
etc: aenghesien wij hier van hypocras sijn spreken
sullen de ghemeijne maniere om die te maecken
volghende: neempt een potte witte wijn, doet
daer in een alf once canneele grof ghestampt
een alf once gimbebeere oock ghebroken ende
lb. ß. poeijer suicker, laet dit soo sommighe uiren
in een warm plaetse staen weijcken ghiet het dan
door een wollen hypocras sack tot verscheyde
keeren tot het seel klaer daer uitloopt, daer
toe sult ghij eerst inde kausse een kimdelyel
offte ijbor leete melck gieten, ende kausse
daer mede onder nat maeckende eer ghij de hypocras

daer in giet. Dits de gemeijne maniere
maer sommighe doender onder caneelle bij
ende oock ander speceryen, als grofnagels
ende cardamomum.

Bolus

Bolus is te seggen een brocken, wort
gemeijndlick gemaeckt van cassia fistula
vers uytgetrocken diacatolicum, lenitivum
catiocostinum, ofte eenig ander electuarium
ofte alleene pulpe van cassia fistulas
die in geraspt broot suiker wordt gewentelt
ende in sommige brockens gedeelt, ende
dus als pillen ingenomen, met hostien,
ofte wel eenig sijrop. aengesien wij hier
van cassia fistula spreken, sullen de maniere
om die uyt te trecken vervolgen: neemt
hier onder cassia cloptse met een hamer-
ken op de iunckture dat sij open splijt
scrapt daer uyt met een ijser spatel ofte
anderegt van een ~~[illegible]~~ tinnef, doet daer een
weijnig sope van violetten bij, wrijft se den

met een houten lepel, door den tems
neemt dan van onder de pulpe met de spatel
ende sult vande vier oncen cassie een once
pulpe bekommen, soo sy niet uytgedort en is

Gargarismum

Gorgelwater dit is een vloeyende compositie
die men tot een afwasschinghe des mondts
ende der kele wordt ghemengelt van gedestilleerde
wateren ofte met decoctie van gerste, rosijn
vyghen dadels, versachtende verkoelende, ofte
wel restringerende kruyden naer den eysch der
saken waer byeans altijt eenich syroop gheen
bygemengelt wordt

Colyrium

Is eene vloeyende compositie tot afwasschen der
ooghen dienende wordt ghemeynlick gemaeckt
van verkoelende wateren ende poyder daer onder
ghemengelt, somtijts oock wit candijs suicker
somtijts maer van enckel water —

Frontaele

Frontale is een medicament diemen alleene om
op het slaeth, ende somtijts oock op het voorhooft

te leggen meestendeel om slaep te
verwecken, ende de hitte des hooft te
vercoelen. wort somtijts van vloeijende
ende verkoelende sackskens gemaeckt
als is van roosewater, azijn van roosen
witte vanden ey waer in dat ronde stuxkens
van roose koeckes, werck offe doecxkens worden
ingedopt, ende soo opt slaep vant hooft
geleijt, somtijts ist een vaste solide
compositie te weten, unguentum allabastrinum
rosarium populeum, oft conserve van roosen
met wijn Azijn vermengelt, de welcke
als boven op het hooft worden geleijt

Errhinum

Is somtijt een droogh een nat medicament
het welcke wordt aff inde neuze geblasen
ingesteken offe ingesnouven, somtijts om
thooft van het flegma te suiveren, daer
om wordt het oock genaempt caput purgium
dient oock om te doen niesen, het wort besteps
ende de hooftpijne te moghen versoeten

Cucupha

~~wordt oock mallijs gemaeckt, ideo~~

~~[illegible]~~
is een droocke medicament gemaeckt van
verscheijden Aromatique saecken grof
gestampt, ende zeer dienende te versterken
ende te droogen welcke poijeren tusschen
dun gekardt cattoen ende fijnen rooden
tafta worden kuitsche wijse ingenaijt, ende
soo op het hooft gedragen.

Ephitema

wordt oock malagma genoempt, is een
vloijende medicament ghemaeckt van gedistilleerde
wateren, met eenighe poijeren gemenght
ende gemeijnlick tot een potthooftende bij de
zijde poijeren, hier in worden doecken,
sponsen oft roode scarlaken lappen ingedopt
, ende dies opt herte onder borst lauw wesende
tegent kloppen ghebruijckt vant herte

Fomentum

Fomentum noemen wij stovinghe, compt a
fovendo dat is worden ghestooft. door dien dat
door de hitte der stovinghe der deelen ~~[illegible]~~

die ghestooft worden als ghebeet worde
uits sij de sweetgaten openen, ende
de kranckte deelen ontsluiten, om daer
cataplasmen offe olijen op te leggen
waer door sij den wegh tot de remedien
bereiden. Dese Fomenta sijn decoctien
van verscheijden kruiden gemaeckt naer
naer der sieckten verscheijdentheijt, in
welcke decoctien doecken worden gedoopt
, ende soo op de partijen gheleijt somtijts
worden de kruiden in sackens ghedaen
ende naer dat dese sackens in eenighe
vochtigheijt ghesoden sijn geweest, worden sij
seer warm op de dolereuse partijen
gheappliqueert, kout gheworden sijnde,
worden inde voorsz. decoctie wederom verwarmt

Sacculus

Is het voorseijde heel ghelijck, uijtgenomen
dat de kruiden die int sacxken steken
niet en worden ghesoden maer in eene panne
heet gemaeckt sijnde, heel soo opt lichaem
gheleijt wordt. sommighe die nomen dit oock
cucupha

Lotio

Dat is een wasschinghe eene decoctie met de welcke sommighe deelen des lichaems worden gewasschen ende sijn als bijsonder badt

Embrocatio

Heet oock Imbroca ende Arrigatio genaemt is soo veele geseyt als besprenginge, is eene decoctie, van wortels, kruiden blommen etc in water offte wijn gesoden die men van hooghe laet druppen, als eene distillatie, wort soo gebruickt inde Zieckten des hoofs ende contusien

Balneum

Het bat is tweederley te weten: eenfelt off ghecomposeerdt. het simpel bat in naturelic waters comende het uyt daerde loopende door hulle gaetiges, yseren, aluinische mijnen. het ghecomposeerde geschiet in heet water met verscheyden cruijden daer in vermenght seer dickwils worden de kruiden gesoden ende met haere decoctie int warm water gegoten diemen tot gesontheyt ende afwasschinghe etc.

gantsch lichaems, somtijt maer tot
genesinge van eenighe krancke deelen
des selfs, daer is noch een ander maniere
van baden min moeyelick voor die dat
gheerne gebruijckt: Men doet den patient
naeckt inde badtkuype sitten op een stoelken
de badtkuijppe wordt met sargien heel bouen
bedeckt, het hooft alleene buijten. opt
ander eijnde der kuype stelt men een haertken
van koper inde welcke men gloeijende keijen
offte cassij steenen leijdt, op dese gloeijende
keijen wordt decoctie van eenighe cruijden
gegoten, die door haeren dampt terstondt
de badtkuype vervullen, ende het lichaem
des patients omringhelen, waer door alle
de sweet gaten worden gheopent, waer door het
sweet terstondts ouervloedich uijtloopt, als
de keijen nu kaudt sijn neemt men die uijt
ende men leijt ander inde platse die heet
sijn, wederom daer heete decoctie daer ouer
gietende, tot dat den voorgestelden tijt des
bads volbracht is ——

Cataplasma

~~Insessus~~

Cataplasma is een pap gemaeckt van groene kruyden ende wortelen in water zacht gesoden ende daernae in eenen steenen mortier grofachtig soo gestampt, bij de welcke somtyts poyeren worden gemengelt, mellen, met eenighe olyen off wel vettigheyt. somtyts met farina fabarum, orobi, hordei, lentium, lupinorum, cicerum met hydromel, soetwater offe enighe vochtigheyt gemengelt, ja somtyts oock met logge, andere worden gemaeckt met kruime van wittebroodt, soete melck, saffraen, eyerdooyers of eenighe andere olien ende vant vier gedaen zynde, dooren van eyeren daer bij gemengelt, de gemeene proeve der cataplasma om te sien off sij genoegh gekoockt sijs is, als men de spatel waermede men dese Cataplasma om is roerende op des boort vande panne affstrijckende van stonden aen droogh is geworden.

Insessus

Insittinge is als een bat des buyckx ende der onderste partijen. het is een decoctie van

van worteles kruiden, blommen, zaeden
op wiens residentie oft merg, men in
het zackske ghesteken sijnde bequaem
teghen der ghebreken der blaesen,
fondament nieren etc. ende wort ghebruickt
door faulte des bats, ofte die door de
groote flauwigheijt het bat niet en konnen
verdraeghen

Linimentum

Smeeringhe is anders niet dan eene
menghelinghe van olie, salven, root
boter, smeer onder malcanderen wat dicker
van consistentie als olie om dat het langer
opt lichaem soude blijven, dienende tot
alle ghebreken des lichaems 't sij om te
verhitten, te vercoelen etc. naer d'ordonnantie
der doctoren

Sinapismus

Is anders niet als een cataplasme, off
wel een plaester van mostaerdt zaedt

Schutum

wordt aldus genoempt om de gelijckenisse der schilts wille, wordt gemaeckt van emplastra, als van emplastrum de mussilaginibus de mililoto de welcke met eenige olien daer toe bequaem ~~s~~ sacht wesende met den duim off spatul op witte ofte roode leerkens worden gestreckt ende dus op de krancke partij en geleijt

Spanadrapum.

Is een plaester van beijden sijden besmeerdt gelijckmen de groote wasse kleeden siet, het welcke oock spanadrapen sijn. worden veel gebruickt voor quade borsten met olie van soete amandelen off violetten met genoechsaem was om harticheijt te geven, t'samen gesmolten in het welcke dunne versleten doeckens het sijnde worden ingesteken, de welcke men uijtnement de spant ende dus laet vercoelen. Die maeckmen oock spanadrapen van diapalma met wat olij van roosen daer onder gemenght insgelijcke de roode spanadrapen, voor de [illegible]

Dropax vel Picatio

Is eene salue ghemaeckt van peckt om de uytwendighe leden die uytgeteert gheresolveert, verkoudt ofte verborghen sijn op sijnen ouden staet te brenghen met smeeren

Vesicatorium.

Is een blaesken ofte blaerken maeckende medicament wordt ghemeenlijck ghemaeckt met suuren deesem van rogge, waer bij ghemenght worden ghestampte Spaensche vlieghen, de hoofden ende vleughelen eerst gheweert, met wat wijn azijn daer onder ghestreke op een leerken oft doecxken gheleyt sijnde op sulcke deelen des lichaems sommighe uuren voort gheleyt alwaer begeert, tot dat het een blaere heeft ghemaeckt, soogroot als het plaester is, uyt welcke veel waeters loopt waer op koolbladeren worden gheappliqueert

om de gewonden ende vochtigheyt noch meer
soo uyt te trecken

Clister

Dat is een vloyende compositie gemaeckt
van 1½ once meer offinum purgerende electuaris
de welcke in een pondt, somtyts meer, vlaeyden
oft met ander decoctie worden gemenght:
waer by siropen, honnich, olyen, ofte eenige
vettichheyt wordt gevoeght, ende dus met een
spuyte ofte spuytte van onder int fondament
in het lichaem wordt warm ingespuyt. Deese
worden somtyts gemaeckt van koeye melck, bruyn
suycker ende doren van eyeren, somtyts maer
van puyre wey, oft hamelsop, maer slaet wel
gade, door dien dat de doren van eyeren incommen
dat de clysterie niet heet en worde, want de doren
van de eyeren souden klonteren ende niet komen
door het canon passeren: soo daer oock seepe
ofte boeckt zoot by komt laet se niet te haest
worden, want het vet soude stollen ende het
canon toesluiten. Wilt gy seker weten oft de
clysterie om te setten niet te heet en is, houdt de

spuyte de clijsterie daer in gegoten
hebbende aen te vangen maer ghij dat
licht sult bevoelen off sij goet is
off niet, als de clijsterie gestelt wordt
gestelt, blijfft sij niet lange in sommighe
Ledaen, te kondt gestelt sijnde te lange
woorts ick soude alle Appotekers raden
dat sij een canon van twee stucken
souden gebruicken het eene stuck latende
op de spuyte steken ende het ander
houdende de patient, die dat sij selver vele
beter sal insteken, dan iemandt anders
soo niet hij sal dat al soetelick draijende
met een gerijchde ende pijnne insteken
naementlick als daer speenen sijn, daer
toe sal hij het canon met de bovengenoemde
olie oft der clijsterie wel maecken. de
Duitsche stellen haer clijsterien met
blaesen met de welcke iemandt sijselven
can stellen, ende wort aldus toegerecht
neempt eene blaese de als afgesneden
de welcke int watter sacht gemaeckt
sijnde voort een ijvooren canon dat gaende wat

breeder gemaeckt is dan sult ghij dat
inde sprenghe stecken met het wijtste onder-
waerts inde grondt vande blaese, welck wijtste
deel des canons met een sterck voordeken
wordt met de overghetrocke blaese soo gebonden
ende als dan vier langhworpighe gattiens cruijswijs
onder malcanderen inde blaese die het gat van
het canon bedeckt met een yser soo gesteken
ende welcke gattiens met een brandende keerse
lichtelick laet overloopen die haest de
blaese doet krempen, ende dus deese viere
gaeten openen salt dan treckt het canon
uijt de blaese de selve ommekeerende, als
ghij nu de clijsterie warm gemaeckt hebt daer
in gietende bindt de blaese aent canon met
een voordeken dicke als een sackbandt met
een enckel strick toe, giet dan de clijsterie
daer in, ende soo weijnich locht latende als ghij kondt
sult de blaese boven wel sterck toebinden, de
patient het canon int fondament gebonden treckt
den enckelen strick knooploos ende al dan keerende
de blaese, sult de Clijsterie soo inde [illegible]
dit hebbe ick int langhe willen beschrijven.

om dat de blaese hier te lande
niet veel int gebruijck en is, ende
om dat sulcx gheordonneert wesende
de leerende, theme te beter soude
teweegen.

Iniectio

Inspuijtinghe is de clisterie wel
ghelijck, ende wort ghemaeckt van
eenighe decoctien, ofte van gedistileerde
wateren, waer onder eenighe poijeren
worden ghemenghelt, ende dese met een cleijne
spuijte, van voren inde blaese ghespuijt
ofte in eenighe holle wonden

Suppositorium

Is eene vaste compositie sijnde rondt
ende lanckwerpich ghemaeckt van honich
ende zaudt, somtijt met eenighe laxative
poijeren, als scammonij aloe, alexandrini species
hierae etc. ende worden met olie vet
ghemaeckt sijnde in het fondament ghesteken

De praenie is om die te maecken: naer
dat den honich begint te riecken ende te
branden, opt aensicht van den mortier, als
den honich daer afstoot, ende in de handt geraeckt
is, ist genoech, wort dan op den bodem des
mortiers uytgegoten naer de poeyeren daer
in gemenget sijn ende alst nu begint kaudt
te worden op een tafel met de handen uytrollen
de suppositorien moeten terstondt gebruickt
worden, door dien dat se door den omstaende
locht terstondt smilten: soo verre gij nochtans
veele maeckende flanden die tot alle noot,
wilt bewaeren, leght se in een lanck ende plat
bleecque bussken, ende overdeckt de suppositorien
met olie van olijven, t selve naulex sluit
ende

Pessus

Doordien deese remedie selden gebruickt
wordt, ende een vrauwe remedie is en betaemt
ons niet de selve te beschrijven

Compositien diemen tot het toekommende ghebruick ghemaeckt worden

De compositien diemen tot in noot bewaert, sijn dese: conserua conditam sape vel rob, sijrupus, delegma, pilulus opiata, electuarium, tabelle, pillule, extracta, trogisci, aqua distillatas, acetum medicamentatum, oleum, vngtum, ceratum, emplastrum, sal artificiale

Conserue

Conserue is eene vaste compositie welcke ghemaeckt wordt van wortels, bladeren, bloumen, de welcke met suicker ghemengelt wesende connen tot het ghebruick bewaert worden, ende daer om worden sij conseruen genaempt, dat is soo veele gheseijt als bewaringe, de maniere om te maecken is dese: men stampt de wortelen

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0112-9

bladeren offte blommen in een steenen mortier
met een houten stamper, met noch eens soo veel
suicker (als de blommen wortels offte bladeren
wegen), dit wordt dan t'samen opgesoden, wat
watter daer bij doende, tot consistentie van een
dicke syrop, de proeve daer van op een tailliore
nemende, het welcke als het mi kandt is, soo
het met een droogen lippel aengeraeckt synde
niet afhangt, is het een teecken van genouch
te synde; de handelinge en soden de conserven
niet op, maer settende in de sonne, maer door
dien de conserven soo wel niet en konnen bewaert
worden als conserven gesoden daerom gesoden
als eenen conserve van eenige wortelen maecken
moeten, de wortels eerst in het water gesoden
worden, daer naer door den teemst gestreken
synde met suicker dan soo opgesoden, hoe wel
sommige wortelen als de wortels van Symphyti
majoris niet eerst op gesoden en worden
maer rauw gestampt synde met het suicker
opgesoden.

Conditum

De confijtinghe is ghevonden, soo om de delicatesse der lecker monden, als om het gene dat men confijten wilt aen-ghenamen te maecken aen de smaecken, soo oock om het gene dat men confijt langhe in sijne cracten te bewaren, sijne krachte te vermeerderen. De confijtinghe gheschiet gemeynlick in suicker, ende sedere selden in honich. als het gene dat men confijt met suicker doordroncken is ende het suicker doordroncken is, het suicker tot een dyck siroop gesoden zijnde sijne dickte begost de maniere der confijtinghe is verscheijden om bequamelick te confijten van noode is [illegible] ende dese sijn: okernoten, kriecken Citroen schellen, schellen van latuwen ende groene amandelen. Okernoten moeten eerst gheschelt, doorsteken, langhe geweijckt, ende daer nae soo ghesoden worden, het water daernaer soo ghesoden wtgedruckt ende gate

gaten groffnagels ende canneele gesteken
t'suicker tot een dick sirop gesoden sijnde
ende ontschuimt sijnde, soo dickmael verkocht
ende op de noten gegoten worden tot het suiker
sijn standt houdt. Citroen schellen moeten eerst
in looghe geleyt worden dan in claer water
soo gesoden, ende het suiker tot een dick
sirop gesoden sijnde, kout sijnde overgegoten
soo dickmaels t'selve verwarmende ende op de schellen
gietende. tot het sirop sijn standt houdt. de schellen
van latuwe moeten eerst van haere groenen, ende
hairige schellen geschilt worden, ende daernae
eenige tijt gehouden wesende om de melckachtigheyt
daer uyt te trecken, het welcke alle het suiker
soude bederven, daer naer worden sij ontkouten
in claer water gesoden, het suicker tot een dick
sirop gesoden sijnde daer soo dickmael overgegoten
sijnde tot het sirop sijne standt houdt, groene
amandels moeten sommige wallekens in looghe
gesoden worden,: sommige sieden die als latuwe
schellen om de slijmachtigheyt ende de hartigheyt
te weeren, ende geconfijt sijnde te groender
souden wesen, dan wert de waeterachtige schellen met

met de handt afgedaen in water de
looghe uytgeweyckt, ende als de latuw welgote
soo geconfyt. De krieken worden ooc
anders geconfyt met siet het suicker tot
consistentij van bloetten dan worden de krieken
de steelen alt afgesneden daer in gedaen
ende soo voorts gesoden tot eindick syrop
ander die gaen uyt de confyttinge anders
toe maer dit is de maniere vande confituriers
van parys, ende ander hier te lande.

Sapa Rob vel Robus

Is eene vaste compositie gemaeckt van
sap van vruchten ende suicker gesoden
tot consistentie van geleye, thy sabecken
men sy eeger daer van wilt maecken, want
al soo wel diamorum onder de sapa wart
gerekent, nochtans begeerden sy om jemme
consistentie wille maer sy dopgenaempt wasse
de proeve der geleye is, alsmen op een taillioore
wat droppels laet koudt worden, ende als
het selve hem van onder licht sonder aentegangse
dan is het genoech met den gaesten uytgegoten

sijnde der het stijf wordt alleen sappa sonder
daer meer bijgevoecht gelegenheden vindt, maer als
wij in dusdanighen wijs geneuten, tot de dickte des
semes opgesoden

Syrupus vel Serapium.

Deese naeme komdt van Siria ende opos, soo
veel geseijdt als eenich liqueur oft sap van
Sirien oft eenich uijtgetrocken sap, in keune,
bloijende compositie gemaeckt van sap van vruchte
van kruijden van infusie met suijcker oft honich
gesoden tot van warm afgeschuijmde dickte,
maer de sijropen diemen pectorael noempt omdat
sij haest moeten sonder deure passeren ende aldus
de borst versoeten moeten wat dicker gesoden
worden, die voor de leverdienen min dicker,
maer siet wel toe dat si soo dunne niet en sijn
dat sij beschimmelen oft suer worden. de
sijropen die slijmachtich sijn, als de altea fernel
moeten oock dicker gesoden worden, want al
schijnen sij dicke te wesen, en sijn in der waerheijt
niet, om de groote slijmachticheijt waer door sij

commen te bedeuden ten sijnen bider
gegebenen werck is nemende

Ecleghma Looh, siue Linctus

Is eene compositie alleene gemaeckt voor de borst, dicker dan de sijropen ende dunder dan de opiaten, meestendeel gemaeckt van slijmmachtige saecken, opdat sij langer op de weg sijnde de borst te beter souden genesen. Int cort is een dick pectorael sijrop met pectorale poijeren gemengelt

Species Aromatica

De poijeren ende speties worden gemeijnelick van verscheijden aromatiquen gemaeckt, door dien dat sunne reucke ende cracht langher blijven dan andere die sulx niet en sijn. ten anderen omdat se meer bequame sijn om het ingewant te versterken ende de levende geesten voorts te brenghen, ende

Zijn gemeijnlick de materie waer van de electuarios zijn gemackt waerom zij tot poeder zijn gebrocht zijn vier redden ten eersten omdat sij te beter door onse natuerolicke hitte int werck souden gebrocht sijn ten 2 omdatse te beter te beter souden gemengelt worden. 3. om te beter af te legghen de contrarie kraght ende te begooden de kraght diemen versoeckt 4: om te beter haere hinderenissen met bijmengelinge te verbeteren de poeders diene tot de maeghe offe lossijnghe der winden gebruickt moeten grofachtig sijn: dienende tot de leuer/ milte/ nieren blase/ moeten fijnder sijn/ die ende tot de longe borst/ herte noch fijnder: de alderfijnste moeten sijn dienende tot het gebreck der ooghen

Opiatum

Is een zacht electuarium off Antidotus het welcke den naem becommende heeft van den opium de welcke daer in comdt off iet anders in zijnde plaetse het welcke slaep verweckt de Antidota off opiatie worden gedeerd dagh veel gebruickt maer met groot

toesicht om het perijckel wil om groote
catharren, ende de fluxien op te houden,
off oock het bloet te stelpen.

Electuarium

Worden vande griecken Antidotus ende
vanden gemeijnen man confectie genoemt
is een compositie die van uytgelesen
drooghen wordt gemackt. wordt gemeijnlick
gemackt van drij oncen poijeren ende een
pondt suiker tot een al dick syrop gesoden
ofte met ghesuijverden honich gemengelt
de pulpen die daer dickmael incommen, als
van cassie tamarinden prunen etc. als oock
manna penijs zpeugels, amandels candijs etc.
en moeten met geen honich offte suicker
gedripleert worden want sij staen op haer
selven. sommighe syndere nochtans die de
voors. met den honich offte suicker rekenen
die sonder twijffel niet wel en doen. de
poijeren daerme triplieerende want so
de compositie te droogh en straf worden

waer uyt gesproken is het groot verschil
dat tusschen de eene ende den anderen dispensatorium
is soo wij betoont hebben inden praefatium

Tabulatum

Electuarium solidum, morselli, rotule
tabelle, sijn al de selve compositien het
electuarien heel gelijck uytgenomen, dat
het een hart ende het ander sacht is naementlijk
die purgatijff sijn neempt tot een pondt suicker
maer een once poeder, ende tot manus cristi
perlata maer een alf once peerlen. Tabelletta
worden gemeijnelick genaempt de purgerende
die veel poeders hebben daer wordt niet op
heet uytgegoten, ende in kruijdt wijse forme
gesneden. Morcelli sijn dienen in lanckworpige
brokskens macht, dus worden de morsellen van
rosen gemaeckt tot de welcke men vier deele
suicker tot een deel rosen neempt. De ronde
tabellettekens die worden gemeijnelick
rotule genaempt, ende tabelle de manieren
van quadrikens is deese men neempt wout suicker

bij het welcke men soo veel vochtigheyt
bij doet, dat het suicker recht kan
smelten: dit suicker wort soo langhe
ghesoden tot dat men het schuym van de
spatul latende afdruppen, de kleyne
draeykens van lydt siet affliegen, oft
dat men eens weynich van tschuym uyt de spatul
sterck afsmijdt, het suicker siet als in de
cottes veranderen, wat verkoelt wesende
doet men de poeyeren daer bij, ende men
menghelt die met een lichticheyt; het
suicker nu beginnende te stollen, worden
daer ronde tabellettekens met de rasicheyt
uyt gegoten, want giet men die te heet uyt
soo en worden sy niet lichtelick hardt;
de platte daer men die opgiet moet eerst
met een weynich olije van soete amandelen
bestreken worden, twelck de tabletten licht
doet afgaen, ende is veel beter dan de
platte met styfselmeel te bestroijen; maer
soo verre by de tabletten van olije van anijs
van groffnagelen, oft van caneele met gieten

ziet v suicker wat harter dant gemans
laet dan v suicker wat vercoelen ende
doet daer soo veele olije bij als den doctoor
geordonneert heeft, v. suicker sal terstond is
dunnen, ende segghende dat het niet genoech is
maer gaet voort sonder veele ende roert het
stands langhe tot het begint te stollen
ende giet het in een keeren uyt want het suicker
en wilt niet geen olie gekocht worden. In
basilien daermen tsuicker kocht ende suijdert
als sij broedsen dat sijne ketel ende wecke
groote quantiteijt suicker is door te groot
vier souden ontloopen, gieten daer naer eë
druppel olije in de welcke terstondts oprijsende
bobbels nederwaert slaet ende doet suncken
op dese maniere worden de tabletten van zap
van citroenen van zap van berberis gedestilleerde
zap ende alle andere loire zapen gemaekt
want alle suirigheijt met suicker gesoden
belet het selue hart te worden, daerom maet
het suicker met eenighe andere vochtigheijt tot
een harde consistentie gesoden worden, ende
want vier gedaen sijnde soo veel zap daer bij

doen als het suicker van weerdragys
sonder daer hemels blauw te verliesen
daerom soo moeten sij int seysoen der
violetten gemaeckt worden, ende voor het
geel jaer provisie doen. vier oncen
suicker gemenghelt vijf dragmes infusie
maer soo veele de tabletten van mama
aengaet die worden op dese maniere gemaeckt
het suiker wort met rooswater tot
consistentie gesoden, want vier gedaen sijnde
wort daer tot elcke once suicker een
dragma uytgelesen ende suyver mama bij
gedaen, die welcke wel gebroken ende
gemenghelt sijnde worden daer af tabletten
gegoten. Morsellen van versche roosen
worden op dese maniere gemaeckt, neemt
een pondt brootsuicker, siedt het met
rooswater tot consistentie van tabletten
doet dan daer bij een vierendeel pondts
roosen het geel afgesneden met wat
vant voorseyde suicker in een steenen mortier
gestampt, laet het staen een tijt siede

tot u dunckt dat de vochtigheijt der roosen
verkoocht is: soo u de experientie leeren sal
vant vier gedaen sijnde, ende als het nu begint
te vercoelen neempt met een houte spatel
rondt om van de kanten altijt beginnende want
d'uiterste kanten altijt eerder koelen ende stollen
de conserve uijt de panne sijnde, met een mes
de selue in lanck werpige brocxkens affstrijcken
welcke verkoelt sijnde bewaert se in drooge
dosen met papieren tusschen beijde geleijt

Morcellen van drooge roosen worden op de
parijssche maniere aldus gemaeckt ende sijn mede
het bloetstoppende als de voorgaende
Neempt een once drooghe roosen droocht se
een weijnich pulueriseertse, ende ziftse door een
middelbaren tempst de witte hoofden die
op de zift bluijuen liggen smijtse wech doet dit
poeder dan in een tinnen schotel, ende maeckt se een
weijnich vochtich met citroen sap vermengt, oft
berberis oft wel sommighe druppelen olie van vitriole
dit doet de roosen een schoon colour krijgen
/ maer tegen quade borsten ende bloetspuwinge

en dient dit zap al niet ; neempt dan
een pondt broot suicker laet dit smelten
met roosewatter ende tot de harde con-
sistentie van tabletten sieden want
vier gedaen sijnde doet daer bij het
voorsz. poeder ende niet verkoelt wesende
maeckt daer morsellen af alsoo het int
voorgaende voorseijt is geweest.

Morseelen van Citroenschellen

ende het sap der selver, wordt aldus
gemaeckt. Neempt een pondt brootsuicker
smilt het met roosewatter, ende laet het
tot de harde consistentie sieden, want
vier gedaen sijnde, doet daer bij de
wtterste geelouwe schellen van de citroen
met een rasper rondtom afgeraspt, ende
doet het zap daer bij, roert het soo langhe
tot het kandt begint te sijn van de kantes
rondt om met de spatul uyt nemende,
strijckse met de mes aff, ende maeckt daer
van lanckworpige morcellen, oft giethse
uyt in groote ronde tabletten, Siet toe dat gij
se heet uytgiet, want om het zap wille

mogen niet gekockt worden want sij souden
niet stijven noch doen niet te veel sap bij
dees worden meest sonder sap gemaeckt
ende sijn lieflick voor de mage ofte plants
der herten

Pillule

Is soo veel geseijt als parua pilla
de Griecken noemen die catapotia, soo veel als
het dat men inslickt is een vaste compositie
bestaende van poijeders, die met eenich
sap ofte sirop inde mortier tot een massa
worden gebrocht, sij worden in ronde
balletiens ingegeven om dat se inde mage
wesende soo haest niet en souden verteeren
maer op dat sij langer inde mage blijven
te beter uijt de partijen ontrent vande
mage liggende, souden trecken, + ten
selven effecte en worden de poijeders oock
soo fijn niet gestampt als de poijeders
der electuarien, pillen die met eenich
sap moeten geformeerdt worden, soo gij
die langer wilt bewaren tot gebruijck

is veel beter dat ghij het sap met
wat honich off suicker tot een siroop
koocht, want anders souden seer haest
worden, verliesen veel van haer crachte
de pillen sijn oock een deel gevonden voor
de gone die niet wel drancken connen
innemen.
De pillen die slaep verwecken, moeten
met groote bemerckinge, ende niet
veel sonder raet der doctoren ingegeven
worden.

Extractum

Is eene inventie der paracelsisten
ende eene quinte essentie der simpele
offte gecomposeerde medicamenten gevonden
voor de delicate persoonen die niet
veel of en connen innemen, de maniere is
dese: de saecken die uitgetrocken worden
worden grof gestampt, ende over de selve
materie sterken brandewijn gegoten,
somtijts gedestilleert, want de soffte claere
dunne wijn smaeck geen spaensche door dien
bij soo veel overblijvende vettigheyt geeft

dat Extract meer weeght dan alle de
ingredienten die uytgetrocken worden.
maer den brandewijn is den bequaemsten
dit laet men sommighe daeghen in een warm plaetse
staen weycken, selve dickmael omroerende
daer naer wordt deese Infusie tot op de helft
gebraght, ende door een cannevetsen doeck
stijf door geperst, dese colature wordt
in Balneo mariae zoetelick uytgedompt, oft
oock op warm assche, tot dat men de [illegible]
oft anderste van een mortier neemende de massa
van kandelen, ende daer van pillen maecken
maer wacht u wel van die te haerdt te maecken
oft te verbranden, want de kracht soude
daer door te niet gaen. soo begeerde daer
eenighe specie in commen, als diarrhodon
specie diambra, oft letitie galeni, sult
in stucken alleene ende naer een dagh oft
twee al stillekens afgieten, ende op de
selve soo dickwils ander gebranden wijn
opgieten tot de kracht teenemael uyt is
ende geene verwe meer uyt en geeft, de colature

Des selfs sult ghij bij de eerste infusie noch op sijn marck staende gieten.

Trochiscus

Is de pillen ghelijck, wort van poejeren als de pillen ghemackt maer in plaetse van siropt oft honich, wort eenich sap ofte ghedistilleert water bij ghedaen, ende als de massa geformeert is worden daer af ronde, platte, driecante broijkens ghemackt ende somtijt met een zegel besegelt, die men inde schaduwe droocht. Trochiscus is int griecx gheseijt een broijken ofte koecxken.

Aqua distillata.

Is eene vloijende compositie simpel ofte ooch ghecomposeert, de distillatie is ghevonden om t'allen tijden noot wesende de krachten der kruiden in haere uytgedompte vochticheijt te moghen bekomen

Acetum Medicatum

Is ooch eene bloijende compositie, soo wel simpel als gecomposeert, deese wordt gemaeckt door infusie van bloemen cruijden wortelen die in Wijnazijn geweijckt sijnde hun krachten ende selve indruncken naer dat hij eenige tijt inde sonne gestelt sijnde gecoleert worden van een marck gedaen ende bewaert als acetum rosar. sambuci calendulæ, scillilicum etc.

Oleum

Is eene bloijende compositie vierderlaij van geslachte; 1. is natuerlicke Olie, de welcke sponte offt uijtgetrocken uijt boomen als opo balsamum offt uijt steenrotsen als petri olie. 2. wordt uijt const der Alchimie uijt kruijden, saden gommen gedestilleert. 3. wort uijt vruchten saden uijtgeperst, als oleum amijgdalarum, ende lijnsaet 4. wort door impressie gemaeckt, ende infusie latende eenighe kruijden, bloemen aromatique zaden etc. in olie van olijven laten weijcken

welcke kracht door de weyckinge ende siedinge in de olije van olien wort ingedruckt, die wort olije ros: meliloti camomilli &c:

Unguentum

Heeft synen naem van ab unguendo ende is int nederlants vant smeeren ende salven, salve is een compositie die middelmatich houdende tusschen liniment, ende plaester, wort gemeynlick gemaeckt van olije, was, speck, vet, pek, ende root met inkokinge der krude offt aromatique saecken,

Cerotum vel ceratum

Houdt die midde tusschen plaester ende salve wordt meest olie, ende was gemaeckt waerom het ooc van cera ceratum wordt genoempt.

Emplastrum

Is een compositie meest deel

gemaeckt vande selve substantie van
welcke de saluen worden gemaeckt
maer van harder consistentie welck haer
wort gegeven, off door kokinge als
diapalma, ende alle andere die litargie
ceruse, off minie ontfangen, off door
toedoeninge der poeijeren, off was als in
het plaester de mucilaginibus, et melilotus.

Sal artificiale

Wort gemaeckt door de conste der
Alchimie die leerdt uijt alle saecken
zaudt trecken twelcke is als een vijfde
element, waer door worden alle saecken
in hun wesen als behoudt, dit zaudt is twee
derleij te weten sal fixus, et sal volatilis
sal fixus is sijn lichaem soo besittende,
ende als besittende dat het daer niet aff
en kan gescheijden worden, tenzij sijn lichaem
te niet wordt gebracht, daervan die uijt
eenige saecken saudt wilt trecken

moet de selue tot Asschen verbranden
ende alsoo te niete doen, van dese asschen
werdt een logge in gemaeckt, welcke
asschen gloijende werden sommige om
het zandt te seperen ende witter te maecken
met sulfer calcineren, ende branden door
logge wel ghesoden wesende, ende
ghefiltreert, wort op een lauwe asschen
in een kolue op glas int zandt staende
uytghetrocken, de vochticheyt uyt gedompt
sijnde, vindt men het zandt inden bodem
welck zandt met watter wederom gesmolten
sijnde ende wat ghesoden, wort alsoo
gefiltreerdt, ende als vooren uytgetrocken
dit continueren sommige tot drij keeren
daer nae nemen sij het zandt ende
maeckent eens weijnich gloijende verkoelt
sijnde doen dat in glasen die sij
nauwe toestoppen opdat het door de
locht niet en smilte ;: dit sal fijn
en kan door geen cracht van vier
gedreuen worden, maer wel het sal [illegible]

Sal Absinthi

Om sijn swaricheijt te vinden in het
maecken van alderleij saudt, hebbe dit
claerder in het uijttrecken van het saudt
van Alsem willen beschrijven. Neempt
gedrooghde alsem soo veel als 't u belieft
brandt se tot asschen, off soo ander seggen
groene sijnde hackt se kleijne, ende doet se
in een aerden pot met een anderen, die nauwe
toestoppende op dat het saudt volatilelick
meijnde te vergeefs) niet en verbliegt
stelt se in een potbackers oven, ende
laet het tot asschen verbranden, bij deese
asschen sult ghij water gieten, ende
staenden een seker tijt tot een logge late
sieden want vier gedaen sijn, ende de
asschen inde grondt geseten sult het claer
afgieten, ende daer nae filtreren: soo
wij fol: 47 verhaelt hebben, twelck ghij in
een gekeerden helm oft glade kolve

sult scheiden, want om des broodts wille
condij beter het Zandt uyt den helm
nemen, stelt dan den helm in een pot
met Zandt onder welck ghij, tot al het
water is uytgedompt sult dan in
den bodem wit Zandt vinden, namentlick
soo ghij de asschen eerst met sulfer
calcineert: Neempt een platte aerde
teele doet daer in gebrande asschen
stelt se opt vier die nu toeremaeckt het
geworden sult daer onder mengelen naer
discretie een deel gestampte sulfer, mi
gedurichlick omroerende, tot het sulfer
uytgebrandt is, hier van sult ghij alst
voorseyt is door een kokinge een loogh
maecken, oft soo ander seggen, met
een vat ofte twee te laten staen weycken
welcke gefiltreert ende uytgedompt
sijnde, sult hier een loopel Zandt uyt nemen
ende wel gedrooght sijnde in een glas
doen, 't selue wel nauwe toestoppende
ende smilten tot twee soo drij keeren, met
water het Zandt filtreeren dat uytgedompt

sijnde maeckes dat voor de laetste keer
in den smelt kroes teenemael heet tot
het gloijende toe volght hier in tgoud
e bliefft, deses prijs het elcke, ende d'andere
de andere

Sal prunellæ

Neempt een alf pondt wit salpeter
smilt het op gloijende kolen in een smilt
kroes, als gesmolten sijnde, doet daer allencken
bij een ontse floren sulfuris, ende roert
met een ijserken altijt omme, tot de sulpher
heel vuijtgebrandt is, twelck gij dan op een
marber off in eenige forme soo het bliefft
sult gieten: soo gij dit sal prunelle wilt
cristaliseren. neempt roose water, cardus
benedictus water ofte eenige andere
cordiale wateren in het welcke gij dit
sal prunelle sult laeten smilten, nu gesmolten
sijnde filtreert dat op de maniere folio
volgende staet, giet dese filtratie dan in
een glase kolve off zanderdeghse helm

dese welcke is den pot met Zandt stellende-
sult met een goet vier alle de vogtigheyt
bykans laeten uyt roocken, t welcke
kout geworden sijnde sult het sal prunelle
daer schoone in gekristaliseert vinden
het welcke uytnemende sult in warm platse
droogen ende in een glaesken nauwe toe
gestopt bewaeren. soo u dunckt dat
daer noch veele Zandts in de onderblijvende
vogtigheyt is verrort, dat daer uytdamping
laet het wederom kout worden ende
sult de reste van het sal prunelle bekommen

Sal. siue Cremor Tartari

Neempt tartarum album dats witte
wijnsteen soo veele alst u belieft, stampt
dit grofs ende wast dit poeder soo lange
met schoon ende veel water, tot het water
schoon ende claer is, doet dan dees gewassen
tartarum met een goet deel waters
in een becken, ende laet het tsamen sieden
een quartier uurs, oft meer, giet dan

t water afe in de twee offe drij reijsen
teelen ende laet het tweemael koudt
worden, ende ghij sult dan den cremor boven
op al sijn gestolt vinden twelcke ghij met
een schuimspaen sult afnemen, ende op een grauw
papier leggen, ghij dan al het water uijt
het welcke ende teelen is de welcke ghij
met Tartarum coudt om sult hebben vinden
spoelt dit met claer water liberaelick
soo langhe af, tot dat het water teemael
schoon ende claer blijft, insgelijcke den
cremor die haer boven heeft gestolt,
welcke de suijverste ende reijnste cremor is
ende beter dan die haer ande teelen heeft
gehecht: het overblijfsel dat noch niet gesmolten
is is gebroocken ende inde panne is gebleven
sult ghij wederom met claer ende versch
water soo langhe uijt wasschen tot het
water schoon ende claer blijft, twelcke
ghij wederom als eerst sult sieden ende
in teelen uijt gieten: de cremor boven afnemende

met de schuimspaen, ende dat geheel rondt
om ander Tooles geest gesodt wel
dickwils wasschen als voore geseyt is gewaest
, ende dit soo lange vervolgen totdat
de Tartarum geel is gesmolten, ende niet
inde ketel onder de blyft, alle deese ondemor
die boven is gestolt, ende rondt om
ander Tooles is gesoden, met onderbloedig
water wel schoon ende niet gewasschen
wesende sult gij met een goet deel waters
wedder om inden ketel een quartier uers.
soo laeten sieden, wel afschuimende,
ende dan in Tooles als voore uitgieten
het welcke rondt gesetende, sult de bove
gestolden ondemor wedderom afnemen
off ter gronde doen gaen het water dan
afgieten, ende dat rondt om is gesette
wedderom met verlegen water, soo wel
afwasschen ende dan alle de gewasschen
ondemor laeten droogen daer naer is
eenen mortier te samen maek fijn brengen
off wel op de marbere steen, met de molle

Dus doende sult gy de witte ende suiuere
ende uyt nemende, goede cremor tartari
bekomen. soo verre gy de cremor wilt
cristalliseren. nemt de cremor die
bouen is gestelt. want die is daer toe
bequaemende. ziet op teentmael nauwe ij
giet se dan in de teile, houdt wel ende
sult de cremor goede gekristalliseert vinden
de welcke een gedroocht wesende, gy sult die
dan in de glaesen ter het gebruyck bewaren
Naer de voorschreuen wijse van de cremor gemaeckt
mag voor gekristalliseert seer wel passeren.

Wat den Jonghe Leerenden Apoteker eerst voor al moet weten ende leeren

Aengesien wij de bereydinghe
der medicamenten de mengelinghe der
selver hoe menigherley sij sijn hoe
sij gemaeckt gebruyckt ende toegevoecht
worden beschreven hebben: Zullen wij
eer dat wij tot elck int besonder commen
hoe wel wij sommighe nu al hebben beschreven
sommighe hadden noch ontdecken die
welcke seer goedt sijn gheweten: eerst
voor al sullen wij gaen setten wat de
jonghe geleerden apoteker voor al moet
weten, ende van buiten kennen.
Ende eerste moet hij de gewighten ende
maten kennen met de carracteren ofte
teeckenen der selver beschreven. folio 139

Ten tweeden moet gij de recepte kunnen lesen de abbreviatien ende teeckenen der woorden, staen ende beschreven folio 142 et sequentibus.

Ten derden de wijse ende maniere der gemeijne decoctien te maecken, als zijn decoctum cordiale pectorale, simplex solutivum, decoctum aperiens, cephalicum decoctum commune clisteris, emollientis et refrigerantis, carminativum decoctum et aqua hordei ptisana, beschreven fol 60 et sequentibus

Ten vierden gemeene amandelmelck maecken beschreven fol. 88

Ten vijfden pulpa cassie fistula uijt te trecken, beschreven fol.

Ten sesden olie van soete amandelen uijt te trecken, beschreven folio

Ten sevenste suppositorien te maecken beschreven folio

Ten achtste moet gij oock verstaen ende weten de namen van besondere dingen met de gemeijne namen beschreven worden

Als sijn quinque radices aperientes, tres flores cordiales callidi, et frigidi, quatuor herbe emollientis quatuor semina frigida maiora et minora, semina quatuor callida maiora et minora quinque fragmenta pretiosa, quinque herbe capillares, quinque genera mirabolanorum, tria genera piperum tria genera santalorum.

Ten negensten sij moet weten wat deel der planten sij moet nemen, als hij simpelick beschreven wordt van wat gelaest ende van wat gewesse beschreven folio.

Ten tienden om alle simplicia ordentlick te stampen, ende de selve bereydt te maecken te wassen ende met het mollet te brijnen beschreven folio 16

Vande Apotekers ghewichten ende maten die hedens daechs int ghebruick ende usantie zijn

Een pondt der medecinen heeft twaelff oncen ende wordt aldus geteeckent lib. l. 11.

Een once heeft acht dragmas ende wordt aldus ghetekent ℥.

Een dragma heeft drije scrupels ende wordt aldus ghetekent ʒ.

Een scrupel heeft twintich gaers off grains ende wordt aldus ghetekent ℈.

Een gaer offte grain is het alderminste ende wort aldus ghetekent g.

Een half pondt, halue once, halue dragma, half scrupel, ende alf grain worden aldus ghetekent ℔ß. ℥ß. ʒß. ℈ß. gß. ende dit wordt semis ghenaempt. daer sijn noch andere ghewichten maer door dien die nu int ghebruick niet en sijn, swijghe ick.

Sommighe stellen in een dragma 72 gaers, ende welckers sententie men behoort te volghen, want sij waerachtich is, ende seer veel sijnder, ende dat namentlick in nederlant die maer 60. gaers in een dragma en stellen, volcht daer in de opinie vande stadt daer ghij woont

want soo verre men daer dragme van
1 sestich greijnen gebruijckt, ende gij een
een dragma van 1 ~~[illegible]~~ 72 greijnen naempt
soude gelijck den doctoor int sieckes bedriegen
ende gelijck 96 greijnen op een once den patient
meer soude ingeven dan de meijninge des
doctoors is, het welcke in sommige purgerende
ende slaepmaeckende medecijnen seer schadelic
souden wesen //

Soo veele als de meninge der
medicamenten aengaet, wat gij voor dragma
van 60 oft 72 greijnen gebruijckt, is al een
een, mits alle die andere gewichten volgen
alle de swaricheijt is maer gelegen int
uijtreijckens, ende daerom moet men volgen het
gebruijckt vande stadt daer men woont

Manipulus is een handt vol te seggen met
de handt volle worden de kruijden gebruijckt
ende wort aldus geteeckent. M.
Pugillus is te seggen soo veel als men met
drij vingeren grijpt ende wordt aldus geteekent
P.

Als mede het ghetal van eenighe dinghe
wilt voorschrijven wordt met deese letters
beteekent N.o 1 de welcke beteekent
numero bij exempel pilorum N.o vj
neempt zes pilulen int ghetal.

Een halve vlaemsche pinte weeght ontrent
een pondt dat is twaelf oncen water
Een alf pinte wijn weeght twaelf oncen
is zes dragmas —

De alf pinte olie weeght elf oncen half
Een alf pinte sirope ofte gheconfijte honigh
zeventhien oncen —

Alhoo veel andere schrijven dat een
maete van neghen oncen olie weeght
tien oncen wijn, ende den selven mate
honigh dat is oncen ende half ick hebbe
nochtans met der daet anders bevonden.
Misschien bij onse [illegible] lichter of swaerder.

Hoe de Recepten der doctoren ende de vercortinghe der woorden moeten ghelezen ende verstaen worden

Hoe wel het onnoodich schijnt te
wesen te leeren lesen ende verstaen
de recepten der doctoren, door dien het
selve als sij veel sijn geschreven, lichtelick
geleert kan worden met een offte twee
maer te toonen. off alsij seer quaelick sijn
geschreven door experientie om dat ick
nochtans bevonden hebbe dat de gene die
nodich laten komen, daer groote swaricheijt
in vinden dunckt mij van noode het selve te beschrijven
op dat den ionghe leerlingen, als eenige onderwijser
gebreeckt hier toe sijn toevlucht mach nemen
Inden eersten vande eerste letter van alle
recepten is de R. de eerste letter van recipe
het welcke te seggen is neempt ende wordt
aldus geteeckent .R.

Neempt datter sommige, wortelen cruyde
offte zaeden etc. beschreven sijn, volcht
daer altijt naer recht het gewichte
dit woordeken anna, het welcke is
te seggen, van alle de voorschreven even
gelijcke off sulck gewichte als naer
anna staet geteeckent. bij exempel

Rx: sem. anisi, foeniculi an. ʒß,
dat is neempt anijs ende venckel zaet
van elck een als once, soo dat ana met
een woordt te seggen is van elcx.

Doses is te seggen soo veel als mael
in eender keer in neempt daerom alser
int ende der Recepten compt wat
soorte der medicamenten dat het oock is
"misce pro duabus dosibus is te seggen
dat het medicament, in twee gedeelt ende
in twee mael moet in nemen, "divise misce
divide in octo doses is te segghen dat het
voorseyde medicament moet in acht deelen
worden gedeelt ende volgens in acht
mael ingenomen.

Ad pondus omnium is te seggen dat het
last voorss. medicament soo swaer van
gewichte moet wesen als alle de
voorgaende medicamenten.

Rx seminis anisi, foeniculi, carui, glicirris.
an. ʒj sacchari candidi ad pondus omnium
ʒj

dat is te seggen neempt aen de vruchten
carue zaet kalfsvoet van elck een once
suiker candijs tot het gewichte van
alles, de vier voorseyde saecken bedraeght
vier oncen thamels ergo moeten daer
vier oncen suiker candijs bij gedaen worden.

Coq. in S. Q. aque, dat is te seggen
coque in sufficientis quantitati aque, cookt
in een genoechsaeme quantiteyt waeters

Coque S. A. dat is te seggen, cookt
nae de konste, secundum artem.

Coque ad med. consumpt. coque
ad medietatis consumptionem, dat is siet
het tot de helft vercookt is.

Coque in pocul. trib. aque ad
consumptionem tertie partis
dat is siet het in drij potten waeters tot
dat het een derde verloden is.

Ad. F. haustus cap. diluculo.
dat is [illegible] ende, maeckt een dranckien

daer van, dat de patient dat brodt
inneme, de M. die op het latste der
recepten staet bediet altijt misce dat
is menghelt te seggen; [illegible]
dat is voet bij de collatiire welcke
collatiire te segghen is niet dat door
ghegoten is ofte gepasseert.

Als laet staen om alle de recepten
wel te lesen, soo moet ghij wete ende
bemercken dat voor een medicament
datter beschreven is, soo sult ghij de
salt ghesproken woorden terstondt
verstaen soo ghij wel daer op let, want
soo daer een sulcke woort voorgheschreven
is het welcke van ghedistilleerde wateren
ende siropen ghemaeckt wordt moet
de wateren ende sirop potten aenmercken
ende besien welcke met sulcke letteren
beginnen ghij dan siende A. borrag. cichor.
acet. tussi. ende fumaria is inden
gheleycken ist van de siropen, want [illegible]
syn de limon: viol. granat. dul. de succo
acet. bysant: etc. ghij sult terstondt ken

Ende bemercken dat dat is syrupus de
limonibus, violarum, granatorum dulcium
de succo acetosa, byzantini &c. inde boeken oock
soo staen daer salus olien worden voorgeschreven
d'eerste sillaben lesende, sult gij alle de salt
potten gaen ouerloopen, het selue is oock in het
maecken der purgatien want de gemeijne namen
der decoctien, welcke niet veel int getal sijn
, te weten. decoctum pectorale, cordiale simplex
vel solutivum, decoctum Aperientium, cephalicum
gij cont de eerste sillaben lesende daer
lichte achtergheraeken, insgelijcx ist vande
electuarien purgatijf die oock niet seer veel
en sijn, te weten diacatholicum, diaphenicum
electuarium de succo rosa, benedicta laxativa
electuarium lenitivum, confectio hamech,
electuarium caryocostinum tabellatum, welcke
altijdemael in memorie hebbende, off de potten
ouersiende, en sijn niet soo men die niet en souden
konnen lesen de eerste sillaben maer geschreven
sijnde, het selue is alle anders.

Vytleegghinghe van Sommighe Simplicia, de welcke onaer met een Naeme beschreuen synde Meer andere Simplicia, onder de selue naeme offe tytel begrypen

Radices quinque aperientes offte diureticæ
- Rusci / siue Brusci
- Asparagi
- foeniculi vel petroselini
- apii
- graminis

Herbæ quatuor emollientes
- Malua
- Althæa id est bismalua
- viola / nigra
- Acantus vel branca vrsina

Alia quatuor herbæ emollientes: Mercurialis, beta, seu sicla, Parietaria, Atriplex.

Tres flores cordiales frigidi: Rosarum, violarum, buglossi vel boraginis.

Tres flores cordiales callidi: Camomillæ, meliloti, Anethi alias liliorum.

Quatuor semina frigida maiora: Melonum, Cucumeris, Cucurbitæ, Citrulli.

Quatuor semina frigida minora: Lactucæ, portulacæ, Endiviæ, Cichorii.

Quatuor semina calida maiora
- Anisi
- Foeniculi
- Cumini
- Carui

Quatuor semina calida maiora.
- Ameos
- Amomi
- Apii
- Dauci

Quinque herbæ capillares
- Politricum
- capillus veneris
- Adiantum vulgare
- Ruta muraria
- Ceterach vel asplenium

Quinque genera mirabilanorum
- Emblici
- Bellirici
- Citrini
- Kebuli
- Indi

Tria genera Piperum — Piper longum, Piper nigrum, Piper album

Tria genera Santalorum — Album, rubrum, Citrinum

Quinque fragmenta lapidum pretiosorum — Sapiri, granati, Smaragdi, Hiacinthi, Sardi seu corneoli

Quatuor aquae cordiales — A. endiviae, A. cychorei, A. boraginis vel buglossi, Scabiosae

Alser eenighe Simplicia absolutelicke woorden gheordonneert, zonder daer yet bij te hanghen, van wat ghewestе, van welck gheslachte, en welck deel der plante men moet ghebruicken.

Alsser sulcke simplicia worden voorgeschreven salmen altijt die nemen, de welcke 't krachtighst ofte meest int gebruick sijn, soo oock alsser eenighe planten worden voorgeschreven, sult sulck deel der planten gebruicken de welcke gebruyckt wordt bij eenighe, alsmen schrijft Marum, sult de wortel gebruicken, ende niet de bladeren, alsmen schrijft anijs, venckel, carui, salmen altijt het zaet gebruicken, ende niet het cruydt ofte wortel, wordender voorgeschreven viola. men sal noch bladeren noch 't zaet gebruicken, maer de blommen, wordter borago, cichorei, acetosa et c. voorgeschreven men sal de bladeren gebruicken, niet de wortel ofte zaet noch de blommen, ten sij het selve daer bij wordt gevoeght, worden daer roosen voorgeschreven men sal de roode roosen nemen, om dier wille sij meest int gebruick sijn, van peonie ~~wortelen~~ maer agaricus de witste, aloes lucida de claerste, azijn gemaeckt van wijn, ende niet van bier, corallium rubrum, hyoscyamus de alderwitste die gij vindt.

Papaver album, polipodium quercinum die
in eecken troncken wast, Raphanus silvestris
spica nardi, Indica, violas purpurea, nempe
martia, Dancus creticus &c.

Vande Succedanea. Zoo die worden inde apotekerye ghenaempt offte quid pro quo

Doordien datter sommighe simplicia seer
qualick ghevonden worden, ofte dat sy van
verre landen tot ons kommende seer verstorven
zijn, ofte om dat men twijffelt, ofte ze de selve
sijn vande ouders beschrijvinge ofte veeleer dat se
vervalst sijn ofte sodanighe niet ter handt en
kommen, wordende somtyds bedroghen
sommige krancken niet teenemael vande gesontheyt
der selve te beroven, andere in de plaetse
te stellen die welcke van kraghte gelijck
ofte bijkans gelijck zijn. Die welcke worden
inde latijnsche taele succedanea ofte antiballomena
ghenaempt ende inde winckels vande Apotekers
doch niet recht ende seer qualick quid pro quo daerom
sullen wij hier ooch alle de succedanea voorganende

vande gecomposeerde medicamenten in dit boeck begrepen. Uyt diversche landen aen ons gebrocht ende soo wel sommighe apotekers glorieren van sommighe de selve de waeractighe te hebben, het welcke sy nochtans quaelick, ja niet en connen betoonen, ick hebbe nochtans liever de succedanea te gebruicken dan sulck een simplex het welcke men niet en weet wat dat het is, van waer dat het compt, ende niet wel onderkennen, met de teeckenen, inde de welcke de souders die hebben beschreven off sijnde verouderdt ende verstorven dus ondempt voor

Acorus calamus aromaticus wandt sy wordt voor de waeractighe acorus gehouden

Amomum, calamus aromaticus, galanga maior ofte grofnagelen

Aspalathum lignum aloes ofte santalinum citrinum

Carpobalsamum, cubebes / doronicum zedoaria vel galanga

Folium indicum macis / maris folia dictamni cretici /

Opobalsamum oleum nucis moscat / balsamum petri Apponensis

Balsamum album et subrufum indicum / illorum loco gariophyllorum

Orobus cicera rubra radices fraxinelle

orobus silvestris

Phu — valeriana

Rapoutic[um] — Rhabarbarum
Unguis odoratus — Bdellium —
vinum falernum — vinum malvaticum / vel creticum vinum / vel aliudt generosum

Xilobalsamum — Lignum aloes vel cariophilli

Vande bizondere bereydinghe der Simplicia

Alsoo wel wy inden eersten boeck vande bereydinghe der medicamenten generaelicke hebben ghesproken sullen noctans tot meerder verclaringe sommige in het bijzonder beschrijven

Maniere om alderley ghesteenten te prepareren

Neempt hyacinths, Corael, offe zulcke ghesteenten als u belieft te prepareren, stampt se in eenen koperen mortier, ende ziff die door eenen timpst, legt dit poijer

dan op eenen steen van porphyr ende met roosewater
offte eenich ander water daer toe bequaeme
maeckt daer van eenen papken ende dit
papken sult gy met eenen heel harden vrijfsteen
als porphyr offte eenen geslepen kay sonder moghe
wesen soo langhe tijt als de schilders haer
verwe vrijven tot dat het heel cleyn ende
fijn is, het welcke gy tusschen de vingers
sult gevoelen ende als het papken niet
meer en knerst soo is het dan genoech.
Dit papken sult ghy dan met kleyne drophens
op wit papier leggen ende op eene droge
platse stellen, om te droogen, droogh zijnde
sluyt dit tot het gebruick. dat desse sade[n]
dus gebroken worden, is omme dies wille de selve
inden mortier soo kleen niet en konnen gebracht
worden, ende dat door de scherpheyt der gestoten
ten velle van het coper des mortiers wort
gebranden, het welck het coleur verandert
ende oock schaedelick int lijf is

Radicum Ezule et Seminis Coriandri preparatio

158

Neempt radices esulæ, soo veel alst
u believt, giet daer wijn azijn over
tot dat sij geheel onderdeckt sijn, laetse
soo staen veerthien daegen ende nachten
giet den azijn dan aff ende laet de wortels
droogen, om te gebruycken. Semen
cariandri, wort op de zelve maniere
gepreparreert.

Maniere om de vosse longeren te prepareren

Neempt de longeren, weerdt uyt
de zelve de arterie die wij den roeper
noemen, wast die in warm welrieckende
wijn, hanght hem op, offte andere seggen
laet hem in een pot in een lauwen oven
droogen, gedroocht sijnde windt hem in
in drooghe alsem, ende bewaert hem.

Lapidis Lazuli preparatio

Neempt Lazursteen, wrijft hem teenemael

cleijn wast ende vrijft hem met claer
ende schoon water tot dat het ~~water~~ water
geen colour, noch smaeck meer heeft
vande steen droocht hem dan ende bewaert hem

Preparatio Scamonei

℞ scamonei lacte scentis ℥iij
succi cidoniorum ℥j. ʒb cort. mirab:
citrinorum, masticis @ ʒj

stampt de mirabolanen ende den mastic ende
stelt se int Zap van quee 48 weken in een
warme platse, duut die infusie door, ende
daer bij mengelt de scammonee eerst wel gestampt
in eenen mortier de welcke met olie van soete
amandelen is bet gemaeckt ende gedrift ende
maeckt daer van een masse, vande welcke trocisci
sult formeren, de welcke wel gedroocht
wesende sult bewaren welcke scammonee
dan diagridium genaempt wordt

Maniere om stael te prepareren

Neempt vijlsel van stael, wast het selue
vrijvende met de handen soo dick maels in claer

watter tot dat het watter daer schoon
afloopt / doet dan dit gewasschen stael
in een plat glas / ende als dan giet daer
goeden wijn Azijn over / dat al het stael
nat sij / maer het en mach niet over
swemmen ende laet het soo staen weijcke
dertich daeghen lanck / laet het als dan
teenemael droeghen het welcke fijn
gestampt offe op den vrijf steen gevreven
sijnde tot het gebruick bewaeren.

Andere maniere om stael te smilten ende te prepar

Neempt een stuck staels maeckt
selve teenemael gloyende uyt het
vier genomen zijnde duwt daer teghen
een langhe rolle sulfer dit sulfer
sal het stael terstondts doen smelten
ende afdruipen welcke dropelen ghij
in een vaet met koudt watter sult laeten
druipen / welck stael dan seer brueck
saem wordt / ende terstondts tot poijer laet
brenghen / welcke poijer in klaer

water soo dickmael gewasschen sijnde
tot het swarte claer afloopt, ende gedroogt
sijnde sult op een vrijfsteen met water
daer toe bequaeme vrijven ende dan met
broeckens afscheyden op schoon papier laeten
droogen, ende opsluijten tot als gij het
van doene hebt ende bewaeren.

Maniere om loot te branden

Neempt soo veel loot als gij begeert
smilt dat, geschmolten sijnde doet daer bij
weynich gestampt sulpher het welcke
terstondts branden sall, brandende sult dat
gedurelick met een ijser omroeren, ende
daer soo langhe gestampt sulpher bij doen
gedurelick roerende tot dat het loot
t'eenemael verbrandt is, ende hem geen
meer geschmolten loodt vertoont maer
bruijnblauw poijer, ende stuckens, de welcke
geen gedaente meer van loot en hebben
laet dit dan vercoelen ende bewaert tot gebruijck

Maniere om flos sulphuris te maecken

Neempt eene aerde wijde pot doet
daer in soo veel solpher alst u belieft
stelt op desen pot een aerden [illegible]
buis, ende op dese buise noch een ander
aerden pot, hebbende inden bodem een heel
kleijn rondt gaetken, de potten sult ghij
aen de buise met kleem offte iet anders
wel vast maecken, ende nae het toestoppen
op datter gheen locht door en komme, onder
de onderste pot sult een ghestadich vier
maecken, maer niet te groot het solpher
ghesmolten zijnde, sal den domp hoogh uyt
het gaetken vliegen, maer door dat de
blomme met het solpher, de welcke haer
aen het gaetken sal kommen stellen sal dat selve te
verstopt worden, maer niet soo seer dat de
domp hier niet van noode sal haer connen
hier door dringen, als dit nu soo eenige
uren ghestaen heeft, dat ghij u laet
voorstaen de blommen opghetrocken te wesen
sult het laeten koudt worden sonder daer
aen te roeren, de kleem sult ghij dan al stillekens
afnemen, ende de flores sulphuris sult ghij aen

buijse ende andere opperste pot vijnden, welcke
gij soo sachtelick sult afnemen ende bewaren

Maniere om Terementijn te koken

Neemt eene groote quantiteijt watere
twelcke ghij op een claer vier sult laeten
Zieden daer in doende vondt Zegen termentijn
soo veel alst u. believt laet dit t'saemen
soo lang en lijt Zieden tot dat den termentijn
sijn reucke sal verliesen, ende hardt wordt
de prouve dan neemende op het aerdewerck van
eenen mortier het welcke ghij koudt wesende
soo het hem laet handelen ende als een glas
opstucken springt is de teecken van gereetsijn

Het vierde boeck

Beschreven hebbende de bereijdinge der
medicamenten int gemeijn ende int besonder
de verscheijdentheijt ende naemen der selve
de generaele ondersoekingen stampingen
kokingen etc. en eijndelick mi andere niet
dan tot elck int bijzonder te commen

sijnne compositien int langhe te beschrijven
ende oock bij sonder (maeckinghe) ende maniere
van ordinatien nadeerst alle de discriptie
hebben wij uijt cardus genomen, door
dien den selven nadeerst alle de discriptie
hebben wij uijt cardus genomen, door dien
de selven nadeerst in nederlandt wort
gebruickt. sommighe uijtgenomen, die welcke
sij niet en beschrijft nochte inde selve quantiteijt
nade gewichten deel in eenen ninderde, die
welcke oock vercort ofte vergroodt connen
worden, nae dat men veele van doene heeft
sullen voorts de selve woorde besonders
die welcke wij gehouden hebben int beschrijven
der namen der medicamenten die welcke
tot den adijstandens noot gemaeckt ende
bewaerdt worden

beschrijvinghe der conserven

Alsoo wij de generale maniere om alle
conserven te maecken folio 106 beschreven
hebben sullen nochtans in het langhe gaen
beschrijven omden lerende apotekers meerder
claerheijt te geven ende opdat sij sonder aperde

maer voortgaen ende alderleij andere nadermaecken

Conserue Rosarum Rubrarum

Neempt knoppen van roode roosen worden de
de opperste ende uiterlicke bladeren, ist datter sijn
snijdt van onder uit den hartekens oft met
de schaere af ende liest uit den timpst
met groote naelden het zaedt uijt, want dit
zaedt soude uwe conserve swardt maecken
neempt dan een pondt van dese roosen ende
daer toe twee pondt broodt suicker, ende stampt
het suicker met de roosen te gaeder in een
steenen mortier met een houten stamper
maer niet te lange, oft de conserve soude
door lanck stampen swardt worden, het
selve soude geschieden oft gij de roosen sonder
suicker stampte, want sij souden haer ooch
soo haest niet laeten breken de roosen
nu al gestampt wesende sult die nu in de
panneken doen ende daer wat waeter
ondergieten ende ende soo laeten sieden tot een
redelicke dicke consistentie, de premier op de

tinne Tailliore nemende, al het sijnde
sulte[s] in een pot gieten de selue op een lade
leende tot dat sy koudt is, ende eenwaeren
sommige Apotekers om de conserve roodt
te maecken ende blijue van coleure, doen
daer by oleum vitrioli, eenige druppels
zap van citroenen, oft veriuys maer door
dien alle deese saecken de borst schadelick
sijn tot bewaernis der selue upstant gebruickt
wordt meest ist beter de voorsegeyde
saecken achter te laeten naedemael ist
dat gy schoon broodt suicker neemt, de
welcke uwe conserve genoech schoone sal
maecken. Soo ghy veele conserve wilt
maecken ende eenige roosen t'samen
bereidt, soo ist niet van noode telcke reyse
alle de gestampte ~~reyse~~ conserve op te sieden
maer doet die in een podt offe teyle ende
strooyt daer onder eerst wat vant selue
suicker insgelijcks oock voude ende alsoo dan
verscheyden reysen uwe genoech vergadert
hebt moogt dan uwe conserve opzieden.

Conserue van Roosen van gheheele bladeren

Neemt roose knoppen het ghelue afghesneden ende 't saet uytghewerpt een pondt, siet dese roosen in een pot schoon claer water, tot dat de roosen en geheel malsch ende doordroncken sijn, dat dan daer by twee pondt broot suicker ende laet het suicker met de roosen tot eene dicke siroop sieden, doet dan de conserve warm inde potten, laetse koelen, bindt die dan toe ende bewaert se tot het ghebruicke, de roosen eerst in water siedende sullen seer bleeck worden, maer het syrop commende tot syne consistentie, sullen weder om tot haer coleur gheraecken.

Conserue Florum Anthos id est Rosmarini

Antos is een griecx woordt twelcke is Romme te seggen is onnne haere groote

krachten werdt door experientij alsoo
gheneempt soo wel oock alle blommen
alsoo gheneempt worden.
Neempt een half pondt roosmarijn blommen
de groeningheijt al af ghepluckt stampt
die in de steenen mortier met een pondt
broot suicker ende laet die op gelijck wij
vande roosen ghezeijt hebben.

Conserue Florum Saluiæ, Betonicæ Boraginis buglosse violarum

Dese conserven worden allegadder op de
maniere vande bovenghezeijden conserven ghemaeckt

Conserua Florum Calendulæ.

Die sadoekene offte het geel daer het inde
wast saudt wort vande goude blommen afghesnedden
ghelijck de wijt inde roosen gheseijdt. daer
naer worden dese ghesnedde blommen geel
cleen ghekapt ende dan met suicker

gestampt in eenen steenen mortier, ende dan opgesoden als de voorgaende conserve.
Soo ghij de conserve van groene bladders wilt maecken, die schoonder ende lieflicker is dan de voorgaende sedt de voorgaende bladderkens bijsonder eerst in schoon watter tot dat sij lasse ende verdroncken sijn doet dan daer noch eens soo veel broodt suicker bij, ende laet het soo tsaemen sieden, tot een dick sijrop ende giet die dan warm inde pot, tot het gebruick

Conserue Absinthij.

Neempt jonghe alsem, pluckt de teerste bladders af, capt die dan wel kleijne, ende tot een pondt neempt twee pondt suicker, het welcke ghclarificiert, ende tot een redel dick sijrop gesoden sijnde, doet bij den gekapten alsem daer bij ende laet het tsamen lang sieden taer die den alsem gaerdt is, tot een dick sijrop de preuue als boven geseijt is fol 106 neemende ende tot het gebruick bewaeren.

Conserue Enule Campanæ

Neempt de campanen wortelen soo veel

alst u belieft maeckt die schoone
schrapt die swart schil af, ende snijtse in
rondekens ende laet die soo weijcken, drij
oft vier dagen in schoon klaer water
het selue alle daeghs ververschende ende
daer naer sult ghij die in schoon klaer
water opsieden, ende soo ghe dunckt de
wortels noch te bitter te wesen, moocht
het water alst nu een tijt langh
gesoden heeft, afgieten ende ander daer
opgieten, laet ende sieden tot de wortels
teendemael mals sijn, dan sult ghij die
stampen, in een steenen mortier ende
door een tinnen steken met een houte
lepel tot een pondt van dese pulpe sult
ghij een pondt suicker nemen omdat sij
te stercker souden sijn; want door het
weijcken veel kracht uijtgegaen is anders
souder twee pondt suicker naer de maniere
moeten wesen ende laet het soo lange dan
sieden zieden tot dat het een redelicke consistentie
sal krijgen

Maniere om drooghe conserue van Campane te maecken

Neempt vijf vierendeel broot suicker, smelt
dat met schoon water ende laet het zieden tot
consistentie van tabletten doet dan daer bij
een pondt van dese pulpe ende laet het t'samen
sieden tot een harde consistentie, preuende
op een taillioire nemende, ende alst een kaut
sijnde eenichsins laet racken met eenen droogen
vinger sonder aen te houden, sult het vant vier
doen ende laeten koudt worden, koudt sijnde
dan sult ghij de pasta met gestampt broodt
suicker opwercken, ende maecken sulcke
forme alst u belieft.

een ander maniere

Neempt vande witste campane wortelen, maeckt
die schoone, ende snijt die in cleene dunne stucken
ende laet se in een droogen plaetse wel droogen
stampt dan dese wortelen, ende zift die door
eenen sijnnen tamst: neempt dan een pondt
broodt suicker ende met water gesmolten sijnde
siet het bijkans tot consistentie van tabletten

Ende giet het tabellatum uyt, ende snijdt
daer van alsulcke stucken alst u believen
sal, op de manniere als fol. iiij geseijt
wordt; doet dan daer bij een once galt
offte twee oncen soo ghij die sterck wilt
hebben van het bovenschreven poeder
roerdt dit gheduerlick omme tot dat het
bykans koudt is de kanten rondtom wel
afsteken de, alst nu soo koudt is dat ghij het met
de handen koudt vatten ende werckt dan dat
op met fijn ghestampt broodtsuijcker ende
de pasta met u handen off met een rol stock
plat gemaeckt sijnde maeckt dan sulck fatsoen
daeraff als het u belieft.

Eene andere

Neempt een once offte twee nae dat ghij dat
sterck begeert, van dit poeder menghet dat
met een fijn broodtsuijcker fijn ghestampt
ende oock gheseeft maeckt hier van een pasta
met gomme dragant in roosewater ghesmolten
dit wel onder een ghestampt sijnde ende ghemala-
xeerdt, werckt de pasta met stijfblommen op de
selve uyt een wit linwaet sacxken uytstuivende
ende maeckt daer van sulcke forme alst u belieft

Dese drij manieren hebbe ick willen beschrijven
om te toonen hoe dat men sij souden in diergelijck
saecken maer ende can begrijpen, alle dese manieren
sijn goedt maer op de laetste maniere gemaeckt
is de conserve aldergaefst ende witst

Maniere om diacodium solidum simpel te maecken, het welck sijn tabelletten van heulsapt

Neemt een alf once wit hemels papaver-
zaet stampt dat in een marberen mortier met
roose water ende tussilaginis, van elcx onder
half once wrijngt dan door een haire stramijne
wel stijf deure, doet dan hier bij vier once
broodt suicker ende ziedt het tsamen tot consistentie
van tabelletten. de pulveris can men qualick
nemen door dien het heulsapt het suicker
soo slijmachtich maeckt, maer hoe gij die
uijtgiet, laet hem tamelick altijts omroerende
moet worden ende soo het niet en stijft
condt gehemoedt geholpen worden off het suicker
genoech gesoden is offte niet.

sommighe maecken oock tabellettes sonder het zaet eenen breeckie raeckende met suickeronnighe oft stubbeken waer van dese de suicker smilten oft tot goede consistentie koken maer de tabellettes en sijn soo wel noghte soo lieffelick niet

Conditura

Wij hebben folio 108 de generaele maniere van confijtten beschreven oock sommighe int besonder aengeraeckt maer om meerder claerheijt te geven sullen noch sommighe confituren in het bysonder beschrijven met noch sommighe andere saecken

om krieckken te confijtten

Neemt vier pondt en half suicker ende clarificeert het selve oock wel met het witte van een eij in eenen genoegsaemen quantiteijt water, en gepasseert sijnde, kooct het suicker tot eene consistentie van tabletten, doet dan daer bij twee pondt krieckken

de stelen alt afgesneden, ende laet het
soo te saemen sieden soetiens, tot dat het
suickere breet consistentij van redelick
syrop als tot eene geleije gecommen is
de proeve op een tailloore altijt nemende
het welcke gij uijt de koude dreupelen
kondt bemercken, oft het syrop als tot eene
geleije is gecommen, de kriecken sult
gij warm in potten gieten, ende kondt
sij eens toesluijten —

Maniere om Citroen, ende orangij Schellen te confijten

Neempt orangij offe citroen schellen soo veel
alst u belieft, laetse 3 soo 4 dagen in schoon
claer water weijcken, alle dage het water
veranderende, om de bitterheijt te weeren macht
dan eene looge van gemeene asschen de welcke als
sij claer is giet die ouer de schellen ende laet die
daer in 4. offe 5. uren staen weijcken giet
dan de looge af ende spoelt de schellen af met schoon
claer water, ende siedtse dan tot dat sij murw sijn
maer niet te murwe, want sij souden daer naer

stucken van een vallen, giedt das het heet watter
af ende giedt daer koudt watter onder. De schellen
uyt watter genomen ende schepes sijnde sult ghij
met de handen het watter uyt duwen, ende die
tassen in een podt, clarificeert dan poedersuycker, soo
veele alst u van noode is, ende ziet het tot een
goet dick syrop, ende lauw geworden sijnde
giet het onder de schellen tot dat sy gheel
onderdoot sijn, ende laetse alsoo eenen dach staen, u syrop
sal dunne worden als watter, het welcke afgietende
sult wederom laeten opzien tot een dick syrop ende
lauw sijnde sult wederom onder de schellen gieten
ende dit soo langhen tijt continueren, tot dat
de schellen van het suycker heel verdroncken sijn
, ende het syrop sijne standt behaudt, den voorde
laetsten keer mooghte de schellen een walleken offte
twee opzieden

Maniere om drooghe confijturen te maecken

Neempt orangie, citroen schellen, offte sulcke con-
fituren als ghij begeert drooghe te confijten met
een syrope, by het welcke ghij wat watter sult
gieten, om het syrop te dunnen ende sijne vettigheijt

Water is verdwenen ende siedt het soo t'samen op walleken
op neempt uwe confituren dan heel uyt
de syrope ende legt die op een horden
afgescheyden van malcanderen ende
laetse inde sonne ofte drooghe plaetse droogen
neempt dan broodtsuicker smilt dat met klaer
water, ende siedt dat tot bykans consistentie
van tabletten doet uwe confituren daer in ende
laet die een walleken t'samen opsieden,
want hier gedaen sijnde neempt uwe confituren
daer uyt, ende laet die op een berdekens in een
warm plaetse droogen de welcke gij in een
doose met tusschengeleyt papier sult tot
het gebruick mogen bewaeren.

Maniere om alle confitueren

Drooghe te confijten op de maniere van Parijs
Neempt sulcke confituren als t' u belieft
heel door confijten, door droncken van het
suicker tot dat het syrop sijne dickte ende
standt begeert, dat dese confituren met haer
syrop onder het vier maer sult het syrop met
wat water dunne maecken ende laetse een

qwalleken op zieden, de confijtuiren sult
ghij teenemael gaet uijt haer siroop nemen
de selve op bardekens leggen off op blecken
in een warm stove, teenemael gaet laeten
drooghen ende so het siroop op de confijt vettachtich
blijft ligghen, sult daer swat heet broot suicker
onder ziften, drooghe sijnde sultse in drooghe doosen
bewaeren met legghen wit papier daer tusschen

Maniere om peeren te confyten

Ue compt muscadelle peeren, schelt de selve
maer laet de staerten aen off eenighe andere
peeren die goed stercken & zieden ziet se
in claer waeter, maer wacht u wel van die te
zaeght te zieden, dat die uijt het waeter
ende laetse verkoelen, giet daer dan onder pont
suicker geclarificeert tot een wel dick siroop
verzaeden tot dat sij teenemael sijn overdeckt
laet die eenen dach die claeringe staen.
giet dan die sirope aff, het welcke teenemael
dunne is geworden, ende ziet het wederom
tot een siroop tot het dach [illegible] op de peeren
ende continueert soo langhe tot dat het siroop
dicke blijft ende sijs staende gaende

Maniere om halue Appels droogne te confijtten.

Neempt appelen die men renetten noempt, snijt die tot halven deur ende schelt die niet [illegible] ende maer lauwachtich, neempt dan schoon geclarifieert poeyersuycker, doet daer water by, laet de appels in den lest(?) soetkens opsieden tot dat het syroop begint dicke te worden, de appelen sullen schijnen tot plamoysel te gaen, maer neempt die teenemael sacht met een schuymspaen uyt de syroop soo droogh als ghij kondt ende legtse op plecken de welcke gij in een warmen stove sult stellen, als sij nu boven [illegible] droogh sijn, sultse van onder met een mes oplichten, ende om keeren ende wederom in de warmen stove soo lange laeten staen tot sij heel droogh sijn, om tot het droogen wat te helpen moogt ghij daer een weynich fijn broot suycker overstroyen ende bewaert die in een drooge plaetse.

Maniere om halue queen te confytten

Neempt queen niet teenemael rijp, vers afgepluckt, snijt die tot midden door, schelt se ende doet de klockhuys uyt, clarifieert dan 3 lb. poeyersuycker met drie pinten waters, doet dan daer bij de gesonde halue queen ende laet se sachtkens sieden soo lange tot dat ghij een druppel ofte twee op een tinnen telloor

dat de queen bloet roodt verf afgespuelt
moeten werden, ende niet teendemael geheel ende
rijppe, ten tweeden dat ghij de queen soolanghe sonder
breken laet sieden alst mogelijck is, want
als sij gebroken sijn ist meerder moijte om die
gedierdelick te roeren, ten anderen wort de
marmelade als sij langhe kockt gebroken
sijnde swart ende donckere roodt.

Maniere om witte marmelaede te maecken

Neempt een becken met schoon water
stelt het opt vier, ende alst siedt, doet daer
queeperen in ongeschelt ende laetse sieden totdat
sij bersten, neempt die dan daer uijt, [?]
sijnde geschelt dit, ende snijt alle het vleesch af
tot het clockhuijs toe: dit vleesch sult ghij daer
stampen in een steene mortier ende dan door een
sift doen, die niet te fijn is, de steenachtigh[eijt]
die op den sift blijft sult ghij wegwerpen
dese pulpe sult ghij dan doen in een becken
om opt vier te laeten droogen, tot elck pondt
van dese pulpe sult ghij nemen een pondt
poedersuijcker gheclarificeert ende laetse sieden

Tot consistentie van tabletten vant vier
gedaen sijnde indryft daer de pulpe onder
laet het dan een walleken sonder rueren sieden
vant vier gedaen sijnde, is noch warm, schept
die met een silvere lepel dies in dosen ende stelt se
in een warm plaetse; tot dat sij een kaste korst
krijghen, maer de dosen en mach niet gesloten
sijn, de dosen kout sijnde sluytse toe

Maniere om boccaden van Marmelade te maecken dat drooghe witte is

Doet met de queen soo ghij voren met de
witte marmelade gedaen hebt maer neempt tot
een pondt pulpe 5/4 # broot suicker ende laet se
sieden, als het voorgaende vant vier gedaen
sijnde giet dat in een bardeken het welcke
rondt om kanten heeft stelt het dan in een warm
plaetse, als de marmelade van boven gedroocht
is ende dat ghij die wel sout konnen handelen
sij sal dan gesneden worden in vier cantighe
stuckens, ende keertse dat onder dat boven is oock
siet daer wat fijn broot suicker over, ende
stelt se weder in de warm stoue tot dat sij
geel drooghe sijn sluyt die dan in de dose

ende papieren tusschen beyde, ende bewaert se in eene drooghe plaetse ghoedert om witte niarmelade sijn de rijpste queen bequaemer als d'andere, is oock goet dat sij de buijt ghe=plucht hebben gheweest.

Maniere om pasta van Genoa te contrefeyten

Neempt appels die men rabauwen noemt, schelt se ende ziedtse in schoon water stroeckt de pulpe door eenen tempst doet de selue dan in de becken ende gheduerlick met de breede houte spatel omroerende droocht de pulpe op tot de pondt van dese pulpe neempt 5/4 lb. broodtsuicker twelcke met water ghesmolten wesende ende tot consistentie van tabletten ghesoden sult gij dan die ghedrooghde pulpe daer bij doen ende de welcke laeten opsieden vant vier doende. daer bij sult ghij menghelen drie lepelen muscus met wat broot suicker ghestampt. deese pasta sult ghij dan met eene houten lepel is adeds verloopende daer toe ghemaeckt uijt scheppen in de houte stoue dan stellen, ende waer se ghedrooght dan wesende

de pasta uyt de vormen dan doen, ende bovenst
op de waeters leggen, ende beziften met
suycker wel gedrooght wesende de pasta uyt
de vormen doen met tusschen geleyde papieren
in dozen leggen. Te parijs nemen sy de
pasta met houten spaentiens uyt ende leggen
die op platte blecken ende met de spaentiens
sulcke forme maeckende alst u belieft
ende stellen dan die blecken in de warm
stove, de pasta boven gedrooght wesende
lichten die van onder met een mes van het
bleck keeren die om ende beziften die met
suycker teenemael nu gedrooght sijnde worden
die eeveliick als de andere in dozen met papier
tusschen geleyt. Sommige nemen alst pulpe van
quee ende alst pulpe van appelen

Maniere om marsipeynen te maecken

Neempt een pondt amandelen laetse in
water, de vellickens optrecken, peelt dan
de selve ende wastse schoone stampt dan die
in een schoonen mortier met wat roos water

gestampt synde smelt x oncen poeersuicker
met schoon water ende giet het door een
haeren stremijne ende kockt het tot een
seer dick syrop doet dan de amandelen daer bij
laet het soo opsieden ende met een breede
houten spatel altyts omroerende tot gy
die met de handt raeckende daer niet aen
hanget, doet het dan vant vier ende met
broot suicker gestampt maeckt daer de
marsepeys af legt die backen met de panne
daer toe bequaeme van onderen wel met
blommen gestroyt opdat het aen het papier niet en
hange tot sy begint eenichsins root te
worden, neempt dan vant fijnste broot suicker
fyn gestampt, doet het in een schotel,
mengt het daer soo veel roosewater bij
dat het is gelijck een dicke pap, strijcht
dan dese pap met een borstelken opt
marsepain dunnekens, stelt dan wederom
de panne met goet vier op, het moet soo
lange en backen tot dat de pap is teenemael
opgeblasen, ende gesteven ende dat de bladen

blijven opstaen sonder nederte vallen
als een ijs.

Sommige die maecken de pasta sonder koke
laet onder de amandelen wel van het water
wel drogen stampe dan die met sommige
gedruppelde rooswater ende het suicker dan
nemen sij ijsere reepe die sij onder met
oblien bestrijcken ende strijcke dan met
breede houte spatel desen reep vol pasta
snijde dan met de mes den reep rondtom los
ende bestrijcken dan met suicker het marsepeijn
ende backe soo boven gesijt is.

Maniere om witte Letters te maecken

Maeckt deeg met fijne witte bloeme
ende rouwe rosé melck ende maeckt die soo
gaet alsmen doet van taerten ordinairlick
maeckt rolt dan dit deeg dunne bijt noodig
van de pasta van marsepeijn ende rolt dan daer
een koeckken aff ende windt dat in het bijt
gerolt deech ende snijdt het af met de
spoen maeckt daer af een fatsoen dat b.

belieft ende snijt daer bloi[illegible] lanckwerpighe
sneekens in, ende legt in die sneekens noch
een stuckken marcepeijn pasta, backt dan
roode letters in de koleken gouden alst broodt
uijt comt

Maniere om roode Letters te maecken ~

Neempt ℔ j poedersuicker, ½ ℔ gestampte
amandelen ℥ j cannel poijer ʒ j gestampte
peper ½ ʒ fijne gedrooghde bloemen
genomen bolus soo veel als ghij van noode is
om de pasta roodt te maecken ontrent 3 lepe-
len [illegible] roosewater soo veel alst van
noode is om de paste te maecken, stampt
dit al tsamen inden mortier gelijck een
masse pillen soo zacht dat ghij die
kont uijtrollen maeckt dan daer afsulcke
letteren alst u belieft ende nijpt die
met een getandt nijpertken backt dan de
selve in eene lauwe oven nader dat het
broodt uijt ghetrocken is

Mastacholen van Napels.

Neempt fijne terwe blomme ende
poedersuicker van elck 1 ℔ fijne gestampte
caneele 1 lood met eijeren ende roosewater
an q.s. maeckt daer van de massa in de
mortier ende formeert daer van lanckwer=
pighe langhe broijkens, van fatsoen als de
laurieren blat

Ghemeyn Biscuyt

Neempt fijne terwe blomme 1 ℔ ende
wit poedersuicker 1 ℔ eijeren n.o 22 sult
de eijeren eerst in de teele langhe tijt
kloppen ende met de houten lepel slaen
ende dan het poedersuicker daer bij doen
eerst wel ghezuudert daer naer de blomme
ende sult dit slaende met de houten lepel
1/4 uurs kloppen, wel gaede slaende dat
daer gheen klompkens blomme ongebroken
en blijven want het souden het biscuit swaer
maecken, neempt dan dun blecken biscuijt

pannen maeckt die vet met boter, ende
giet daer uwe materije in, steeckt dan
dat boven af inden oven niet diepe want
het biscuyt soude opbreken; als het boven
gerezen is, moet ghij de pan wat dieper
insteken, ende laet het soo eens gedeckt
staen, backen tot het boven rosse is
notteerdt den oven en maeckt niet te heet
zijn, maer als het tarwe broodt daer uytcomt
soo zij nochtans te laete staen moogt het daer
eens halves uyt haert inbranden, uyt gedaen
zijnde laet het vercoelen, ende sanderdaechs
sult ghij dat snijden, ende in eenen laeuwe
oven laeten opdrooghen —

Vasten Biscuyt

Recept ℔ vj fijne tarwe blomme, poedersuycker
gestampt ℥ xij coliander ℥ ij anijs ℥ j
t'saemen groff gestampt, boter ½ ℔ kneedt
dit t'saemen met melck ende gist ende maeckt
daer twee offte drij lanckwerpighe brooden af
backt die ende als ander broodt, ende soo

ende leght onder 't broodt papieren slappelick
opgebacken wesende sonder de korsten te
verbranden, treckt het uyt ende laet het eenen
dach bijten, snijdt dan de korsten rondtom
aff ende snijt het in dicke sneden, maeckt het
dan een weynich vochtich met roosewater
ende wrijft daer in fijn gestampt broot suycker
stelt dit dan in een warme platte om te droogen

Om light rondt Biscuyt te maecken

Neempt vijfentwintich eyeren ende doet daer
bij twee pondt gestampt broodtsuycker
ofte droogen poedersuycker dit sult gij tsamen met
eenen houten lepel twee uyren ofte meer
kloppen doet dan daer by een pondt fijnne
gestampte stijfblomme ende 1/4 lb tarwe
blomme ende welcke wel door een gheroert
wesende sonder langer te kloppen, sult die
op een graeuwe papier [illegible] ende daer met een lepel
uytgieten ende in eenen warm oven backen
daer nae sult ghij dese rondekens met een mes
vant papier afdoen omkeeren ende in de son laeten droogen.

Maniere om ghebacke caneele te maecken

Neempt 4 lb. broodtsuijcker fijn gestampt
poeder van fijnen caneele 1½ once
gestampte peper ende gimbeer van elck ʒß
bol arm. pul. bij mengelt al dit tegadder
ende maeckt eene masse ende mortier met
gomme dragant aenplackende ende laet se in een
warme platse soo droogen) met rooswater
gesmolten. rolt deese masse met een rolstock
uijt de selve met stijf blom bestuivende / ende
rolt deese paste op dunne ronde stocxkens
ende omslaende doet den omgeslagen kandt
met de gomme dragant aenplacken / ende
laet se in de warm platse soo droogen
maeder om groff naegelen te maecken.
men mengelt bij het suijcker groffelnaegelen
poeder ende sommige druppelen olie etc.

Rob de Ribes compositum

Neempt 4 ℔ sap van aelbesien, doet
daer bij 2 ℔ broodtsuicker oft poedersuick-
maer de schalleken opgesoden, roerende,
met het om het onsuiber dijt wille doorgieten
laet het schuimen soo lange te koken, tot dat
ghij de gruijnen op den taillore siet gebonden
die opliegt sonder [illegible] te gaen

Syrupus acetosus simplex D. M.

℞ aceti vini ℔ j s. saccari clarificati in aqua
℔ ijss coque secundum artem.

Sieden eersten sult u suicker clarificeren
met 2½ ℔ water want een pondt water tot
een pondt suicker is de gemeijne clarificatie
met het witte van een eij, ende laet het dan sieden
tot bij naer de consistentie van tabletten, dan
sult ghij den azijn daer bij gieten, ende soo voorts
laeten sieden tot de sirope vant vier gedaen
sijnde oft noch opt vier staende, sult ghij het
schuijm afnemen, want het schuijm souden

siroppe doen bederven, dat sult ghij in
alle siropen onder houden, ende al omme daer
azijn begeerende wordt sult ghij wijn azijn
gebruijcken, want die azijn in de plaetse
is de medecijne is goet.

Syrupus de Succo Acetozo. D. M.

R. suc. acet. depur. ℔ iij sacch. ℔ ij
secundum alios ℔ j ß coq. s. arte.

Neempt de deel surckel maeckt die
van alle onkruijdt schoone, stampt se
in een steenen mortier, ende in een kanne-
vetsen doeck gedaen perst se wel bijt inde
persse, laet dit sap twee soo drij daghen
inde sonne ofte warm plaetse staen klaren
giet het klaer dan aff ende clarificeert het
met het witte van een eij, het suicker daer
bij doende 12 soo 3 walckens laeten
gesoden, giet het heet door een wolle
doeck ende kooket tot sirope.

Syrupus capillorum Veneris D. Fernelij

℞ adianti albi M iij adianti nigri.
adianti simplicis, saxifragiæ, betonicæ.
pimp. asplenii vel ceterach ana M iij, coq.
s. A. usque dum remaneant ℔ v. sac. ℔ iiij
mellis ℔ ß. fiat s. a. syrupus
Sult eerst de betonie, saxifr. ende pimpernelle
in ghenoech sadme quantiteyt waters laeten zieden
doet dan daer bij alle de capill: ende laet se zoo
often al wallekens thaeude sien dant hier
ghedaen synde stopt de decoctie nauwe toe
laet se weyken, tot sij bykans kout is, daer
naer styf uytpersen, dan met wit vande ey
clarificeren ende daer bij doende suicker ende den
honich f. syrupus.
Adiant. al. is steenruite, adiantum simplex
is pollitricum oft trichomanes

Syrupus de althea F.

℞ rad. alth. ℥ i ciceris rub. ℥ ß rad. gram.
aspar. liquir. rasi, passul. enucl. ana ℥ ij fol.
alth. malvæ, pariet., pimp. planta: adiant. utriusq.
ana M ß. sem. 4 frig. maior. et minor. ana ʒ i ß sacc. ℔ ij
f. s. A. syrupus

koockt eene goede tsamen quantiteyt
waters voor deese, de roode cicers inden
mortier gebroken, alsdan de wortels
van gras altyt ende asperges schoone
gemaeckt ende gesneden, als tyt gekookt
syende doet daer by de rosynen vande
keernen gesuyvert, daer naer de kruyden
en een weynich daernaer de kassijse, te
lesten de zaeden grof ghestampt
ende een weynich tsamen gesoden
doet de decoctie dan t' vier, laet die wat
gestopt toe staen, noch heet wesende
coleert de decoctie sonder stijf te duwen
clarificeert de decoctie met het wit van
ey, het suicker daer by doende, ende door
gegoten synde, siet het tot een goet dick
syrop, oft sult u bedroghen vinden, ende
het syrop sal haest bederven, want om de
weynicheyt wille schijnt het syrop dicker te
wesen, alst is. Noteert de decoctie moet
tot drij pondt gesoden syn.

Syrupus de Arthemisia Matthei de gradibus

℞. arthemisiæ M j. pulegij. calamint.
origani melissæ dictamni, persicariæ salviæ
maioran: camedrios, ipperici, camepitios,
comarum, matricariæ, centauri minoris.
rutæ, betonicæ: buglossi: rad foeniculi, apij
petroselini aspar, rusci, saxifragiæ, enulæ
, ciperi, rubiæ tinctorum, iridos, peoniæ an
M. ß. baccarum Juniperi, seminis ligustici,
petrosel. apij. anisi nigellæ, cubeb, radices costi
, asari, pyretri cassiæ lig. cardamomi rad.
cali. arom, dosis an ℥ ij aquæ q. s. saccari
℔ ij. f. s. artis sirupus.

Dit sirop hebbe ick willen beschrijven, door dien
het dickmael de jonge apotekers voor de
drenne gebruijckt wort, om de kennis van
kruiden, ende om de kennis van het selve wel
te koken. coctie eene genoeghsame
quantiteit materie, eerst voor al de wortels

van Duivel van Foris, ende van Ydoinmaeckers
in ronde stuckens cleyn gesnedden, ende
venckel wortels van hun herte gesuivert
ende doorsnedden, een weynich gewreven
hebbende, doet daer by de wortelen van
petersilie van apium aspergos, ruscus,
valeriana, rubie tinctorum, cyperus, saxifrag.
altemael doorsnedden, ten tyt daer naer
alle de kruiden die langer moeten syn
als sabina, chamedri, chamepit, betonica
persicaria nost macul, artemisi matricaria
entze hyperium, centaurium et biglossum
tyt daer naer doet daer by de zaeden wat
gestampt, te weten sem. Juniperi,
lenistici, petros. etc. doet dan daer naer by
de welriekende kruiden, als is calamintum
origanum, puleg. melissa, maiorana, alles
wel schoon gemaeckt, ende doorsnedden
dan de asarum hyrcum, en costus wat
gestampt, ende voort latste cardamomum
en cubebs, calam. aromat.

et cassia lignea wat gestampt de welcke
terstondt vant vier genomen hebbende wel toe
gestopt 24 uijren bedijcken laeten daer
warm gemaeckt sijnde, wrijft de kruijden met
de handen ende perstse sterck uijt, de colatuere
wesende drij pondt, sult ghij met et witte van
eijer clarificeren en met twee pondt suijcker
ende door den doeck gepasseert sijnde
tot eene sijrop laeten opsieden.

Syrupus byzanthinus compositus cum aceto D. M.

R. succi endiviæ, apij an ℔ j. succi lupuli
buglossi an ℔ ß in succis depuratis decoquantur
flor. rosar. ʒ j. liquiritiæ ʒ ij. seminum anisi
fœniculi, apij, an ʒ iß. spicæ nardi ʒ j. colaturæ
adde aceti vini ℔ j sacchari ℔ j ℥ iij f. s. a.
sirupus.
Eerst voor al sult ghij die buglosse stampen
ende dus gestampt sijnde in eene [illegible]
daer laeten staen, off door de groote slijmach-
tigheijt [illegible] ghij het sap daer niet komen
uijtpersen ende insgelijcx de drij andere kruijden

welcke Lappen ghij te saemen gheballeert [?]
sult opzieden ende door den wolle
doeck gieten, in deese Lappen sult ghij eerst
v valiss. [?] sandt ghewapt [?], ende gheklopt
oock door saeden laeten sommighe wallekens
zieden, daer naer bij doende de drij
saeden wat ghestampt, daer naer de rooten
ende ten lesten van't vier afdoende de
spica nardi, laet het dus te saemen weijcken
ende alst bij na komt, giet het door
door ende met witte van een ey clarificeert het
met het suicker, ende laet het tot een dick
syrop sieden, giet dan daer bij de witte wijn
Alij [?], ende laet het voorts zieden tot een
dick syrop tot het ghebruick bewaerende

Syrupus boraginis

℞. Succi boraginis purati ℥ij fl. boragi-
recent ℥iiij unica ebullitione ebulliant
et simul aliquot horis macerentur colaturæ
adde sacch. ℥j f. s. a. syrupus

Geliijcke wij int voorgaende sirop gesegt hebben
vant sap van buglosse uijt te persen op deselve
maniere sult oock met dit doen is welck sap
als dat gesuijvert is als voorsz vergaert sie
bij de versche borrage blommen een walleken
sult laten optrecken sonder meer vant vier
gedaen ende bij naer koudt sijnde colleert alle
decoctie perst de blommen uijt ende clarificeert
dat met het witte van eyeren met het suicker
ende siet dat tot consistentie van siropen.

Syrupus betonicæ de Succo cichorei Endiviæ, fumariæ, portulacæ

℞ Succi cuiuslibet depurati ℔ iij saccari
℔ ij f. s. a. sirupus.

Neempt eenige van dese sappen die ghij sal
believen siet die een walleken op ende giet
die dan door den wollen doeck, clarificeert
dat als voorsz. is met het suicker, ende siedt
tot de consistentie van siropen op dese maniere
alle andere siropen van sappen van cruijden gemaeckt

Syrupus de chichorio cum rhabarbaro

R. endiviæ domest. latifol. endiviæ silvest. cichorei taraxaci ana M j cicorbi sonchi lact. fum. lupuli ana M ß hordei integri ℥ j alkekengi liquir. cap. ven. ceterach polit. adiant. ana ℥ iij rad. fenic. apij aspar. ana ℥ j coq. in s.q. aquæ f.a. coll. adde sacch. lb iiij f.l.a. syrupus ij partes decocti infundi rhab. ℥ j spica nardi ʒ iij.

Siet in eenige notte saeme quantiteijt watere de ongespelde gerste die een tijt gesoden sijnde, doet daer bij de venckel, aspergie wortel, een tijt daer naer de wortels van apium dese alt gekocht wesende doet daer bij alle de soorten van chicorey die alle groene moeten wesen, ende insgelijcx de wortels doet dan daer bij de alkekengij ende kalijssi houdt, ten laetsten alle de soorten van capillus veneris welcke de lüttel

gekoockt synde neempt de decoctie vant vier
laetse staen tot sy by na koudt is giet die
dan door: neempt dan de rhabarbe ende spica
beyde kleyne gesneden doet die in een tinnen
beker / offte aerden pottoken ende giet daer
over vande bovenschreven decoctie alsoo tot
de materie overdeckt is, ende laetse alsoo staen
weyken in een warm plaetse de geele nacht
s anderdaegs stelt de infusie opt vier ende
laetse tot de 20 toe heet worden ende gietse
dan door ende perst de rhabarbe wel styf
uyt dit gedaen synde neempt de reste vande
decoctie clarificeertse als boven met het
suicker, ende passeertse door een wolle doeck
ende kookse tot een wel dick syrop, ende doet
dan daer by de bovenschreven infusie siet het
wederom op tot een syrope —
Sommige binden de rhabarbe in een poppeken
ende naer dat de decoctie is geclarificeert
doen het poppeken int syrop, ende laeten t staen
Kids / alle poppeken dickmael uyt druckende

Doch al vergeefs want in die dicke
vochticheijt daer het in geweijckt wort
ghelijck als siroop, is en kan noch uijtwerijcken
ghesiegen inde vochticheijt, door dien dat
de dickicheijt der materie die in haer light
niet en kan doordringen, ende vervolgens
de kracht veel min haer uijttrecken, het
waere de selve met een stercke edicke
als mostert, ende ander cruijt is begaefft is.
Cardinius silvestris noemen andere lactucas
silvestres ende soporiferas, sijn die chicoreij
eniche sijn gelijck, hebbende op der eersten
scherpe doorentiens, het sap is wit, als melck
hepatica en sijn die blauwe blomkens mede, die
inde blom come wassen maer wast gemeijnelick
tusschen de calsijden oft inde weghen daer
weijnich zonne comt

Syrupus Corticum Citri

℞ cort: citri recent. et optimor. ℔ß granorum tinctorum ℥j infunde in s. q. aquae 24 horis, coque usque dum remanebit ℔j cum add. sacchari ℔ß aliq ℔jß aromatizetur / moschi gr. ij cum [illegible] fiat s.

Neemt de uyterste schellen van citroenen dat sijn citeren, niet die men hier te lande citroenen noemt, want dat sijn de waerachtighe limoenen, stelt die te weycken in twee ponden waeter ende maeckt hiervan dan daernae eenighe walckt op niet alle ander schrijnde tot datter twee deerde deelen verloren sijn want alle wel riekende saecken en willen geen lange kokinge verdraegen, ende het siedt dat daer bij de grana kermes de decoctie geel coleurt gevende, clarificeert die met het suycker ende met het witte vande ey voorts siet dat tot een consistentie van syrope, ende het siedt doet daer twee greynen muscus bij in een coppken gebonden ende druckt het selve somtyts uyt met

de spatel, het syrop int geheele wesende laet het
opstecken met de mixture is dat het vande syrope
gangen ende bewaert het syrop tot het gebruick

Syrupus Cidoniorum

℞ Succi cydoniorum depurati ℔ iij sacchari
albi ℔ j ß f. s. a. Syrupus —

Neempt queepeeren met haere schelle
raspse ende perst daer het sap uyt, laet
dit sap door de sonne offte lanckheyt van
tyde nedersincken ende claer worden, giet
dan het claer af ende het selve clarificeert ende
met de suycker ende het ... vande sap ende
doorgegoten synde siedt het tot de syrop

Sirupus Tussilaginis

℞ Succi tussil. depurati ℔ iij sacchari ℔ j ß
cu. f. s. a. Syrupus

Neempt hoefbladeren stampt die ende perst daer
het sap uyt, laet het in de sonne sommige dagen
staen claeren, giet dan het claer af ende

clarificeert het met de suycker ende het witte vande eyde, doorgegoten zijnde ziet het dan tot een dicke syrop, hoe wel dat dit zap kaet worde noeytans sult ghij noch bij doen ende dicken vout

Syrupus Tussilaginis D. Fernelij

R. Tussilag. rad. cum fol. M vj adianti M ij hysopi M j liquiritiæ ℥ ij coq. in s. q. aquæ ad colat. ℔ iiij sacchari ℔ iij f. s. a. syrupus

Eerst moet ghij in een gevoeghelijcke quantiteyt waters koken de groene hoefbladeren, doet daer naer bij de calissi ghepre-pareert, ten lesten de adiant ende hysopi, een walleken vier off vijf ghesoden hebbende doet het vant vier ende laet zijnde perst het uyt, clari-ficeert die decoctie met het suycker met het witte vande eyen ende ziet het tot de consistentie van syrope

Syrupus de Liquiritia D. M:

R. Liquirit. rasæ ℥ ij capill. veneris ℥ j hysopi aridi ℥ ß r. macerentur simul 24 horis deinde coquantur, colat. adde mellis despumati sacch. candiaz an ℥ viij aquæ ros. ℥ vj f. s. a. syrupus

De calissie sult gij schrabben ende ooch
kloppen met een schaert doorsnijden daer bij
doende de capill. veneris ende droogen hysopi
doorsneden, ende dan daer ondergieten vier
pondt ziedende watter ende laet staen
weijcken 24 uren daerna daer nae sult
de infusie ende soo vele wallekens laten
opzieden ende kant coudt sijnde sult de kruiden
met de handen stijf uitduwen, de colature
clarificeren met het witte van een eij met
den coninck suiker ende penidie, offte neempt
suicker ende platte tot een goet dich sirop
gesooden sijnde doet het rooswatter daer bij
ende laet het weder opsieden tot een dich
pectorael syrop.

Surupus Granatorum dulcium et acidorum D. M.

℞ Succi granat dul. vel acid. ℔ vj sacchari
albi ℔ iij M. f. s. ar. syrupus.
Neempt suete offte zoete granaeten eerst
uijt de keernen offte graenen het sap daer uijt

laet het dan inde zonne offe lanckwijl staen
tijt neder zijncken ende claeren. v[an] h[et] van
dit geclarificeerdt zap siedt die met het
witte vande sap met drij pondt suicker
clarificeerden ende door de wollen doeck
gegotes zijnde, tot een sijrop opsieden. het
sijrop van zoete ende zuere granaden moet
elck apart gemaeckt worden, daer dien
sij van verscheijden krachten sijn;
Sommige maecken dit sijrop anders, die is
mij bequaemelick, zeggende dat door dit lang
sieden de krachten der granaden seer veel
vergaen, daerom sieden sij het geclarificeert
suicker tot consistentie van tabuletten doen
dan daer soo veel granade sap bij dat het een
sijrop sij ende een walleken laetende opsieden
schuimende dat af ende bewaerdent tot het gebruick

Syrupus de Hisopo D. M.

℞ hisopi ana [illegible] apii foeniculi petroselini
liquiritiae rasae ana ℥x cordi mundati ℥s sem.
malue cydoniorum tragacanti ana ℥iij capilli
veneris ℥vj Iuiube sebesten ana N° xxx.

Passul. enucl. ℥ iiß ficuum liquiritiae dactyl.
pinguium ad N° X, penidiarum albarum ℥ iij
M. f. s. a. syrupus.

Siet in eene genoeghsaeme quantiteyt
waters eerst voor al de gerste die welcke
eenen tyt geweeken hebbende doet daer by de
wortelen van peterselie ende vinckel
ende wat daernaer de apii wortels alles
doorsiedende ende van hun herten gesuivert
de selve eenen tyt gesoden hebbende doet
daer by alle de vruchten die gy eerst vande
inuiben ende schelle uitdoende, ende de
rosynen uitgepickt de figen ende daden
doorsiedende het semen cydoniorum ende gummi
tragant sult ghy wat stampen ende in
een poppeken bynden mede stamme laeten sieden
daernaer doet daer by het semen malvae
ende de liquiritie geschrabt ende gheklopt
ende doorsiedende voor het laetste doet daer
by de capillus veneris ende de hysopus
wat doorsiedende die welcke ge walleten

uyt offte ter gesoden hebbende doet het vant
vier laet de decoctie laeuw werden ende
giet se dan door sonder stijf uyt te persen
ende omdat slijmmachtich wille clarificeert
dan de decoctie met de penijde offte poedersuycker
met het witte van de ey ende doorgegoten sijnde
siet het tot een dicke syrop.

Syrupus Jujubarum D. M.

℞. Jujub. N° lx semen malue an ℥ v
capillorum veneris hordei mund: liquirit rasæ
an ℥ j sem cydoniorum papaveris albi melon
lactucæ | tragagant an ʒ iij coque s. ar. colat
adde sacc. lb j et fiat s. ar. Syrupus.
Siet eene ghenoechsame quantiteyt waeters
eerst de gerste die alt geborsten sijnde
doet daer bij de jujubes van haere steenen gepurgiert
daer nae de sem. cidoniorum ende gommi tragant
wat gestampt ende in een poppeken gebonden
het welcke ghij onder het sieden somtijts sult
uytdrucken, met een spatel: een tijt gesoden
sijnde doet daer bij de calisshoe gheschrapt ende

doorsneden, de semen malue wat gebroken
een weijnich daer naer het semen papaueris
wat gestampt, de capillus veneris ende
violetten, naer drij wallekens het semen
melonis ende lactucae, wat gestampt dant
hier gedaen, ende lauw geworden sijnde
coleert de decoctie tot drij pondt versoedt
clarificeertse met het witte van de eijers ende
kocht het tot siroop —.

Syrupus de Succo Limonum

℞ aceetositatis Limonum ℔ iij saccari
albissimi ℔ ij ß [illegible] ℔ ij dispensatorium
romanum wij sullen de drij diverse descriptien
van siropen van limoenen achterlaten ende
een veel alleen beschrijven nie costelick
maer meer lievelick ende krachtigher uijt
het dispensatorium augustanum ende met de woort
maer getoucheert sonder de maniere te beschrijven
die volcht die is, neempt limoenen hier
citroenen genaempt perst daer uijt het sap
laet het zellen met de sonne off in mettertijt

nedersincken ende puyrgeeren ende sal teenemael
als waeter claer worden, giet dan de drabbigeyt
door eenen wollen doeck ende laet het zap
alleynelyck doorloopen sonder uyt te persen
ende soo het dan niet teenemael claer en is
laet het wederom nedersincken om dieswille
de onclaerigheyt u syroop soude doen grommelen
ende stolten ja onsienelick ende disagreabel
maecken neempt dan twee pondt peersuicker
clarificeert dat met het witte van de eyr, door
gegoten synde, coockt dan het suicker tot
consistentie van tabeletten, doet daer daer
soo veel zap van limoenen by als het suicker
can verdragen tot de syrop, dat is de medi-
cinael pondt van twaelf oncen, teghen twee
ponden suicker Andtwerps gewicht van
sesthien oncen. Ziet het de walckens op
ende neempt dan het schuim af, ende bewaert
het tot gebruick, dus doende sal u syrope
claer ende wit syn, ende voor het lanckzinde
de kracht niet verloren.

Syrupus de Mentha minor D. Mesue

℞ succi endiviæ depurati, succi granatorum dulcium et acetosorum ana ℔ j. mellis vel saccari ℔ j. f. s. a. sirupus

Sult eerst het uijtgeperst Zap van endivien clarificeeren op de maniere alsoo wij folio 201 verhaelt hebben, ende het Zap vande Zuure ende zoete granaten folio 108 deese Zappen sult ghij ende het suicker met het witte van eij clarificeeren ende tot een sirop opzieden

Syrupus Myrthinus comp.

℞ myrtill. ℥x rosar. sant. albi sumach balaust. berberis ana ℥ vj. f. mispilorum ℥ xx succi granat. acid. vel mixtorum succi pomorum agrestium ana ℔ j sacch. ℔ j ß coquantur supra scripta in s. q. aquæ colaturæ adde succos et cum saccharo ad consistentiam sirupi coque

Sidt eene ghenoeghsaeme quantiteijt waeter de groene mispelen met de kerne doorsneden die eenen wijnigh gedroogt hebben

doet daer bij de Cuijctillen ende de limoen
grof gestampt met de berberis op het letste
de balaustia roosen ende witte santals kleijne
gesneden oft grof gestampt een welleken
oft tweede gesoden hebbende nimpt de decoctie
vant vier ende laet wel sincken giet dan door
by deser colatuere vas een pondt oft daer ontrent
doet het sap van granaten ende van wilde
Appelen geclarificeert sijnde stamt met het
witte vanden sap ende door den wollen doeck
sijnde gepasseert siet het tot de dick pectorael
syrop in den vertint becken oft andere sonder
de zuijdere sappen ende decoctie doen naer het
koper smaken. Deese discriptie is uyt
Cornelius genoemde vandewijs beschrijft de gebruicken
andere naer gewoonte te volgen ~~[illegible]~~ cureren

Syrupus papaveris simplex Mesues:

℞ cap. pap. albi recent cap. pap. nigri recent
℥ iij ʒ iiij aquae pluvialis ℔ iiij coque usque
ad remanent ℔ ij ß colaturae adde sacchari
penidiarum ℥ ℔ ij ß misce f. s. a. syrupus

Neempt de koppen vande witte ende swarte
papaver eer sij seendmaet krijgen sij
doorsnijtse ende giet daer vier pondt ziedende
water ouer laetse soo staen weycken 24
uren ziet dan op tot datter 1½ ℔ ouerblijft
laetse coudende perst de decoctie wel stijf uyt
ende met het witte vande ey ende 2 pondt
suicker want penijn soo wij noch gebeyt
hebben / en it maer suicker wat verbrant
ende door de wollen doeck gepasseert
ende ziet het tot een dick sijrop.

Sirupus de pomis doctoris
Medue

℞ succi pomorum dul. et pom acetosorum
ana ℥ij ß saccari ℔ j ß f. s. a. Syrupus

Neempt voor zoete appelen groeningen offe
eenige andere zoete rapset die ende perst
daer het zap uyt laet dit zap sommige
dagen staen zijncken offte soo anders te zijn
coockt het tot de helft ende laet het soo staen
sijncken tot dat het claer wordt / maer soo het
noch aen niet claer en wordt gelijck het

sommiyle ... het waer van ick tot noch toe
de reden ... niet hebbe connen bevinden
... het daer door swardt ende andere kraghte
becomt ... clarificeert het ende ziet het tot
een syrop ende wordt als dan ... bewaert
... blijft swart niet bewaert ende kookt
tot een syrop ... sal metter tijt allenskens
claer worden gelijck het syrop de tussilagine
ende oock het syrop acetosi doet

Syrupus de quinque Radicibus aperientibus

℞. rad. apij foeniculi petroselini Rusci, asparagi
an ℥ij coque in s. q. aquæ colat. ℔ijß adde
sacch. ℔ij et f. s. A. syrupus

De wortelen vande peterselie ende vinckel sult
ghij van het herte purgieren, wasschen ende
doorsnijden ende in genoechsame quantiteyt waters
met ruscus ende asperges wortelen doorsneden sijnde
1 handy kooken, ende dan daer nae de apium wortel
oock gesneden sijnde daer bijdoen ende tot ½ ℔
colatuer laeten versieden. Laeu sijnde sult ghe

de decoctie doorgieten ende met het witte vande eyeren met het suicker clarificeren ende dan tot een syrop laeten zieden

Syrupus Rosatus Solutivus

R. infusionis rosarum pall. novies reiteratis rosis reiteratae : saccari ana partes equales et f. a. sirupus

Neempt eene steenen kruicke ende steeckse soomael vol afgepluckte provinsche roosen, giet dan daer over ziedende schoon watter dat sy recht onder gaet, leyt midden stock de roosen ... op datse het watter te beter souden vatten stopt den pot dan toe ende laetse soo staen tot sanderdaeghs giet dan de roosen uyt in een becken ende stelt het op het vier ende laet dan de roosen kommen tot op een zoo toe . sonder weerstand te laeten sieden, giet de roosen dan door een timpst ende perst die roosen uyt in een cannevetsen doeck, want de kruicke

dan wederom met nieuwe afgeplukte
roosen ende giet die de voorsz. roosen infusie
siede ende perst dan wederom op, laet se wederom
weycken eenen nacht, maekt de infusie heet
ende perst se als vooren uyt, vult de kruicke
wederom met nieuwe roosen ende continueert
het selve tot negen keeren toe. de
negenste keere de infusie gecoleert zijnde
ende geslagen clarificeert se met alsoo veel
suyckers als ghy infusie hebt met het witte
vanden ey ende door gepasseert zijnde siedt
het tot syrope. Zoo ghy de infusie wilt
onderhouden doet de selve in eene kanne off
glas met eenen smallen hals tot boven toe
vol ende giet daer wat olie van olijven over
stop de kanne nauwe toe ende stelt se in
eene koele platse opdat de infusie niet suer
en wordt, maer het syrop is meer purgatyff
als men het syrop, ter stondt opmaeckt sonder
infusie te bewaeren.

Syrupus Ros: solut. cum Rhab.

℞. infusionis ros. pall. sacchari ana ℔ ij .

coque in syrupum in fine adde rhabar:
in S. q. infusio ros. pall. infusio ros.
pall. infusi et colati ℥j cinnamomi ʒj
spice nardi ʒ ß. f. S. a. s. syrupus

Neempt dese onse rhabarbers een
dragma cannele ende een dragma spica
nardi deze drij ingredienten cleijne ghestampt
ende doet se in eenen sack, off e ander vat
giet dan daer ouer siedende infusie van
prouinsie roosen tot de materie t'eenemael
onder loopt ende laet se 24 uuren [illegible] Ende
in eene warme platse stelt se daer naer opt
vier ende laet se tot de hoo [illegible] comen
perst wel uijt clarificeert dan de suicker
met de infusie van roosen ende door de
wollen doeck gegoten sijnde siet het
tot eenen goet dicken sijrop doet dan de voorss.
infusie van rhabarbe daer in ende laet het
wederom tot de sijrope sieden ende bewaert
het tot ghebruicke

Syrupus de Rosis Siccis

℞ ros. rub. arefactarum ℔ ß macerentur in 8 q. aquæ 24 horis tunc infusionem calefacito et exprimito colaturæ adde sacc. ℔ j f. s. a. syrupus.

Neemt pondt meer ofte min water siedt het alsiedende over de roosen over de drooghe roode roosen stopt het wel naulkens toe ende laet het soo staen wel 24 uuren lanck daernaer ziedt het de walmen op laet dan de decoctie lauw worden ende perst dan de roosen stijf uijt clarificeert dan de decoctie met het suicker ende witte vande eijer ende door de wolle doeck gepasseert zijnde koockt het tot de siroop twelcke ghij in sijn pot gieten sult vercoelt wesende dan toe stoppen

Syrupus de Stechade Simplex

℞ florum stechados ℥ xv thymi calam. origani an ʒ v anisi ʒ iij passul. enucl. ℥ ij aquæ q. s. coque s. a. colaturæ adde mellis

℞ ij ℥ iij Aromatizetur cum cinnam
calam, arom. zinziberis ana ʒ ß et
f. xviij M. f. s. a. Syrupus
Ziet eerst genoechsaeme quantiteyt
waters alle de bovenschreven tot het
overblijft sal van ℞ ij colatuere, eerst
voor al ziende de roosijns vergaders warm
geweykt, die eens uyt ghesoden hebbende
doet daer bij de calamintha, daer nae het
anijs zaet grof gestampt ende een weynich
daer nae de thymus et origan ten laeste
de sterquel de wortel de wallens bijs offte
zet gesoden hebbende sult de decoctie van
vier den laete gewordene zijnde die door
gieten ende stijf uyt duwen clarificeren ende
met de honich ende het witte van ey
door de wollen doeck gepasseert zijnde tot
den syrop zieden in een potteken van den
linback hebbende ziede de bovenschreven
aromata grof gestampt in het syrop laeten
zieden dickwils onder het zieden het potteken
met een spatul uyt douwende het syrop tot

tot perfectie gecommen sijnde neempt
het selve sap ende dat eerst uijtdaelende
daer uijt ende bewaerende het siroop tot gebruijk

Syrupus de Simphyto Ferneli

Rad. et cijmarum. Simphyti maioris
et minoris an ℥ iij. ros. rubr. beton.
plantag. pimpinellae poligani, scabiosae. tussilag.
an. m. ij. contusis omnibus recentibus exprimatur
succus coquatur et despumetur ad ℔ iij. addendo
sacch. ℔ ij ß et ℥ 8. f. sirupus

Dit siroop moet inde roose tijt gemaeckt
worden ende meij als alle kruijden haere
meeste kracht hebben. sult dan alle de voorbeschreven
kruijden met de roosen inde mortier stampen
ende daer t'sap off persen de simphytum soo
wel cleijne als groote sult ghij ende het
kruijdt ende de wortels wel schoon gewasschen
sijnde oock stampen. ziet dit sap een walleken
op ende dan giet ende door de wolle doeck
ende maeckt dat ghij een pondt daer uijt becomt

het welcke drij dagen met het suicker
daer het witte van de eyer sult clarificeren
ende door de wollen doeck gegoten sijnde
tot een sijrop laeten sieden. Symphytum
majus wordt oock consolida genaemt
Symphytum minus, is prunelle, sommige
noemen oock bugula, andere de gemeyne bellis
dat sijn madelieuskens, de welcke alle
consolida worden genoemt.

Syrupus Violarum.

℞ Infusionis violarum ex arte factae
℔ ij Saccari clarificati et ad consistentiam
cocti ℔ vj ℥ viij id est ponderis civilis
Antwerpiensis ℔ viiij misce simul et
parumper super prunas posito, spuma
diligentissime auferto.

Neempt violetten soo veel als u
belieft pluckt die af ende suivert se van
alle groenigheyt doet se dan in een tinnen
beker, oft verdeckte kannekens, gyet daer

onder ziedende water soo veel dat de
violetten deckt onder kopt. sijs sonder des plaes
langer te maecken laet se soo staen wedijcke
in de warm plaetse 24 uuren lanck maeckt
dan de infusie gaet maer laet se niet zieden
off ghij sult het schoon blauw verliesen
set de violetten dan bij de gammbottyes doorch
ende perst die wel styf uyt, tot een gladde
pinte van dese infusie die welcke weeght
twee pondt soudt, sult met het witte
vandes een clarificeerden vijff bij wit
poedersuicker ende door gepasseert sijnde
zieden tot consistentie van tabletten want
vide gedaen sijnde sult het suicker soo
veel laeten vercoelen als ghij condt
ende dan daer bij uwe infusie giet ghe-
duerelick omroerende op dat het wel mag
doormingelen maer ziet ghij wel toe
dat ghij u sirop niet te dunne en maeckt
want het soude verstonde bewe sijn ende
bederven, wel doormengelt sijnde stelt
het sirop wat op het vier op dat het sij schuim

maer op werpen sonder te sieden
et welckes ghij tiendemael sult afnemen
ende kout wesende is hij dan gereet
ende bewaeren tot het ghebruijck.

Mel Mercuriale

℞ Succi mercurialis, mellis ana ℔ ij
consyce S. A. mel.

Neemt sap van mercuriael siet het
tot het wallende op, ende giet het daer
door wollen doeck, doet dan honich daer
bij siedende giet het weder om door ende
siet het tot consistentie van syrope.

Mel Rosatum Simplex

℞ Infusionis rosarum rubrarum ℔ iiß
mellis ℔ ij coque S. A. ad consistentiam
syrupi

De infusie sult ghij maken van
roode roosen op de selve maniere ende metode
vande provinsie infusie fol. 122. beschreve
uijtgenomen dat de infusie maer drij soo bider

maeckt ende moet vermidt worden met ij ende
roose de infusie met den honich ende het
witte van hey sult ghij clarificeren ende
door den wollen doeck gepasseert sijnde, tot
de consistentie van een middelbaer sirop
sieden

Mel Rosarum Solutivum

℞ Infusionis ros. pall. ℔ ß. mellis ℔ ij coque
S. A. ad spissitudinem syrupi

Maeckt dit alst voors. mel rosarum
uytgenomen ghij infusie van provinsie
roose moet nemen

Oximel Simplex D. M.

℞ mellis optimi despumati ℔ ij aceti vini
acerrimi aquæ ā ℔ j coque S. A. ad syrupi
consistentiam.

Neempt twee pondt honich ende een pondt
water off wat meer opdat den honich te beter
door den doeck passere, clarificeert het selve
met het witte van de hey ende doorgepasseert
sijnde siedt het tot consistentie van een goet dick sirop

Ende doet dan daer bij den wijn asijn
ende laet het wederom koken tot sijne
consistentie als voorens verhaelt is

Diamorum Doctoris Nicolay

℞ Succi mororum celsi ℔ ß. succi mororum
Rubi ℔ j. mellis despumati ℔ j coquendo simul
ad consistentiam syrupi.

Neempt moerbesien ende braembesien
als sij eenemael rijp sijn trecken
wat naer het swardt, perst het sap daer uyt
laet het neder sincken, giet dan het claer
daer af ende clarificeert het met de
gommen ende witte vande eyeren doorgepasseert
sijnde door de wollen doecken, cookt tot eene
consistentie van siroop, eenige doen daer beter
van wesse in plaetse van honich suycker ge-
bruickt omdat sij seggen de honich te hardt
te wesen ende niet soo nuttelick voor de quade
keelen insgelijcks maeckt men sap van moerbesien
doordien het aengenaemer is

Lohoch Sanum D. M.

℞. cinnamomi, xylopi, liquiritiae ana ʒij jujub.
sebest. ana n° xij passul. enucl. ficuum siccarum
dactyl. ping. ana ʒj foenugreci ʒijß capill.
ven. mß. anisi foeniculi, ireos, sem. lini,
calaminthae ana ʒij coque S. A. in S. q. aquae
ad consumptionem ℔j colaturae expressae adde
penidiarum ℔j coque ad syrupi consistentiam
postea inspergo sequentia minutissime tusa
℞. pinearum mundatarum ʒijß. amygdal. dul.
mund. liquiritiae, tragagant. gummi arabici amyli
ana ʒjß. ireos ʒj agitentur omnia simul donec
albescant.

Siet eene genoechsame quantiteyt waters
tot de colature van j½ ℔ want een pondt
is seer weynich om het suicker te clarificeren
eerst voor al de ireos wortels, dat sijn
blauwe lelien in ronde schellekens gesneden
de welcke een tijt gheweeckt hebbende doet
daer bij de vijgen gesuivert ende soethout
de welcke een tijt gesoden hebbende doet
daer bij de calaminthe ende calissi haut

Daernaer alle de zaeden wat ghestampt
Daernaer de hysopus ende capillares doorsneden
ten laetsten de canneel grof ghestampt
de welcke ghy sonder te laeten sieden
terstondt vant vier sult afnemen ende
de pot wel naeuwe toestoppen laeten staen
weycken tot dat het lauw is geworden ende
dan uyt perssen de colature sult ghy
clarificeren met de penide offte ander
suicker ende het witte van eyeren door
ghepasseert synde siet het tot de heldich
syrope is het welcke ghy dit naevolghende
poeders sult inmenghelen op dese maniere;
ghestampt de gummi arabicum ende de gummi
tragagantum sult ghy ghedroocht
wesende elck bysonder apart stampen
het calissihoudt gheschrapt ghesneden ende
ghedroocht met de iredos wortelen sult
ghy stadigh stampen ende door de tempst
ziften de amylum sult ghy ooch bysonder
cleyn breken ende als dan met de voorsegde
poeders inmenghelen de pijnghels ende ghepelde

ran anders sult ghij met een mes wel kleyne doorsnyden ende dan in eenen mortier met de boockhoornen poeder subtilizeren dit poeder sult gij int boockhoorens siroop soo lange omroeren tot dat de compositie geheel net is ende bewaren tot gebruickt

Lohoch de pulmone vulpis

℞ pulmonis vulpis siccati, succi liquiritiae, seminum anisi, foeniculi, capillus veneris ana ʒß. saccari clarificati ℥viijß. f. Loheg secundum artem.

Neempt de longer vande vos geprepareert ende gedroocht naer de maniere folio 150 beschreven, neempt de zelve met het zap van calissiehoudt cleyne gesneden, ende gedroocht anijs saet ende venkel, capillus veneris tot een fijn poeder ghij sult mingelen in ℥viijß. suicker met eenig pectorael water als is scabiose, tussilaginis etc. geclarificeert ende tot een dick siroop gesoden om te bewaren.

Schoch de Caulibus

Rx. Succi caulium rubeorum depurati et clarificati lb j croci ʒij mellis et sacchari can. lb ß M. f. s. a. syrupus.

Neemt roode kolen stampt ende perst het sap wel uyt ziet het een walletje op ende giet het door een wollen doeck dus gesuyvert neemt de pondt om te clarificeren met den honigh ende suycker ende het witte van het eij doorgegoten synde, hanght daer in de poppekens van fijn lijnwaet, de saffraen heel soo hij is, daer in gebonden. welcke poppekens gij onder het sieden met de spatel, wel styf uytdrucken ende tot de heel dick syrop gesoden synde, dat daer laeten inhanghen, sommighe stampen het saffraen ende het mengen de selve bij het syrop ende dan soo mach het eenighsins hooger genaempt werden

Pulvis Aromatica Rosarum

Rx. ros. rub. ʒ vij ß. liquiritiæ ʒ iij ß ligni

aloes, santali citrini ʒj ß cinnamomi ʒij ß.
macis gariophyli ana ʒj. ℈x6 gum arabici
tragagant ana ℈iiij nucis moscat cardamomi
galange ana ʒß. spica ~~nardi~~ indica ambregrise
ana ℈j mosci ℈ß. misce f. S. A. pilulis. —

Eerst soo sult de santalen ende lignum
aloes inden mortier teenemael breken ende daer
bij doen de galange grofflick gestoten, calyssihoudt
geschrapt ende gesneden, oock gedroocht de
spica nardi cleijne gesneden, de camelhe,
ende ten latsten de roosen gedroocht van de uit
onder gesnibert, de macis, nux moscate alle
gestoten, daer naer door een middelbare teemst
siften ende de gomme arabicum, ende tragagant
moet gedroocht wesende bijsonder gestampt
worden de ambregrijs ende muscus moeten oock
bijsonder gestampt worden met wat broot suicker
off bande spetten gebroken worden maer door dien
de ijgelick de muscus ende ambregrijs, niecken niet
de kay ogelijck soo en salmen daer niet bij doen
dan dies noot wesende een greijn ambregrijs, ende
een half greijn muscus tot een dragma daer bij doegen

Species Dianisi D. M:

℞ anisi electi ℥ii. liquiritz rasæ, mastices ana ʒii carui, macis, galang. foeniculi zinzib. cinnam. ana ʒi sa… trium piperum, calaminthe, pyrethri, cassiæ ligneæ ana ʒß. cardamomi, cariophilli, cubeb. spicæ nardi croci ana ℈i gr…. f. s. a. pulvis.

Om de spica nardi cleen gesneden het calyssigoet geselgraept gedroogt. de grofstaedige galanga sult ghy eerst tlamen breken daer nae alle de andere uytgenomen saffraen ende mastic dese gij cleen sult vrijven ende by het broodt gruys wel doormengelt de gesift zijnde tot het gebruicke bewaeren.

Species Diambre D: M:

℞ cinnamomi, doronici, cariophilli, macis nucis moscatæ, folij (aut succedanea eius spicæ celticæ et macis) galangæ ana ʒiß

spicæ indicæ, cardamomi minoris et maioris ana ʒß. zinziberis ʒß. gr. xv. santali cit. ligni aloës piperis longi ana ʒj amber ʒß. mosci gr. xv. misce f. s. A. pulvis.

De santelen ligni aloës, galanga, grosse nagelen, spica nardi cleijn doorsneden ende doorgeven sult ghij eerst stadt indien mortier breken ende daer alle de andere ingredienten daer bij voegen, stampen ende ziften tot een cleijn cordiaell poijerken uijtgenomen den muscus ende ambergrijs, de welcke tsamen moeten gebroken worden met wat van het bovenseijdende ende dan menghelen onder het ander, cardamomum maius is ons [illegible] greijnen

Species dianthos D. N.

Rx flores rosmarini ʒß. viol. ros. liquiritiæ ana ʒiij gariophilli spicæ indicæ, nucis moscatæ galangæ cinnamom. zinzib. zedoariæ ligni aloës macis cardam. anisi, semin. anethi ana ʒij m. f. s. A. pulvis

De calissie, grof genagelen, spica indica
doorsneden, galanga, cannelle, gember
lignum aloes, zedoaria, sult gij eerst
inden mortier seer cleyn breken, ende
daer nae alle et andere daer bij doen ende
tot een fijn poeder ziften.

Species Diagalanga. D.M.

℞ galangae, ligni aloes ana ʒ iij, gariophyllorum
macis, seminis ligustici ana ʒ j, zinziberis
piperis longi, piperis albi, calami aromatici
cinnamomi ana ʒ ß [illegible] calamintae, menthae
cardamomi maioris, spicae indicae, seminis
apii, foeniculi, anisi, carui ana ʒ ß m. f. p.
Breeckt eerst inden mortier alle de
wortelen ende gesneden [illegible] ende de
spica [illegible] cleyn doorsneden
doet dan daer bij alle de kruiden ende laet se
stampt ende zift het tot een cordiael poeder

Species Diaireos simplex.

℞ radicum ireos ℥ ß specierum diatragacanthi

Frigidi ℥ij M. F. S. A. ss.
Stampt de herdes sweetil seeremael hij ende voecht dade bij de speties diatragacanth frigidi ende bewaerdt tot ghebruick

Species Diacarthami Doctoris Arnoldi de villa nova

℞ speticorum diatrag. frigidi ℥ij medull. sem. carthami, cermadactillorum ana ℥ij zinziberis diagridij ana ℥j turbity ℥iij M. F. S. A. pulvis

Ghij sult stampen dij goede deel sem. carthami zift het selue door een groeijen sinst op dat de schellen daer door vallen, ende de kern bouen blijuen, doordien datter noch sand altijt doorvallen, het compt het ghebeuicht wat ruim. te parijs wallen sij het selue gebruycken tegen de semina 4or frigida maiora het welck ⁊ beter is voecht dan hier bij de turbiths cleijne gesneden de zinziber

ende gedroocht de quaeden stampt dit
samen ende ziftet tot de middelbaer
fijn poeder doet dan daer bij de diagridium
bijzonder inde mortier gebroeden
rode inde mortier ende stamp dit
met wat olie van rosen amandele wel
gemaeckt ende species diatragaganti frigidi
alsamen wel toestoppen tot het gebruick
bewaeren.

Species Letitie galeni

℞ flo: rosarum cinami gariophillati, croci
zedoarie ligni aloes gariophillorum
cort mali citrini galange macis, nucis
moschate stiracis calam ana ʒj ℈ x^b anisi
cal ..... eboris thijmi epithimi ana ʒß
camphore mosci ambre margaritarum ossis
de corde cervi ana g. xb foliorum anri
et argenti ana g. b mis. ft s.a. ß.
Ende eersten sult ghij stampen de
lignum aloes alleen de mortelen ende gesift

die gebroken zijnde, doet alle de reste
daer bij ende sift het door een cordiale tinst
de camphora moet bijzonder gebroken
worden met wat vande voorsz. poeder en
insgelijcken den Ambergrijs ende muscus
soo oock de gepreparirde peerlen
al met malcander gemenget, woerme
menget daer onder in den mortier de bladeren
gout ende silver ende bewaert het tot gebruick
blommen van ocimum gariophillatum, zijn
qualick te becomen gebruickt inde platse
de edelen basilicum. gebroken van dien
nimpt gemeijne basilicum M. f. s. A. p.

Species Hieræ Picræ simplex
G. Galeni

℞ cinn, lig aloes, asari, spicænardi
indici, croci, masticis ana ʒ j ß aloes
℥ iiij ʒ j f. s. A. pul.

De spica nardi van alle aerde gesuivert

[illegible] ende smelt de harde doorsnedde [illegible] cleyne, sult ghij eerst met het lignum aloes stampen daer naer by doende de canneele ende radices azari, ende [illegible] tot ghemiddelbaer sijn poijer [illegible]: het saffraen ghedroocht sijnde sult alleene stampen [illegible] de aloes ende de mastix [illegible] den bodem vande mortier de stampel wat wel ghesmaeckt hebbende met olie van soete amandelen, ende al onder malcanderen sijnde ghemenght, tot het ghebruijck bewaeren.

Species Diamargariti Frig. D: Nicolai.

℞ [illegible] sem. citrulli, cucurbitae, cucumerum melonum, sem. portulacae, papaveris albi, santali albi et citrini, ligni aloes, zinziberis, rosarum, florum nymphaeae albae, boraginis, myrtill. ana ℈j coralli utriusque ana ʒß margaritarum ʒiij M. F. S. A. pulvis

Ende eersten ghij sult de santele ligni
aloës tot een poijer stampen, ende dan daer
bij doen alle de reste, ende door een fijne
cordiale tamijst siften, uijt ghenomen noch aen
het corael ende peerle, die welcke eerst
geprepareert sijnde sult inden mortier
stillekens vrijven, ende bij het voorschreve
poijer mingelen. de vier cordiale saeden sult
ghij eerst pellen, dan met een mes cleijne
doorsnijden ende met dat vanden poijer inden
mortier subtijl wesende sult met alle de
reste mengelen, ende vanwel toegestopt
wesende bewaren de selve tot het gebruijck

Species Diarhodonis Abbatis
D. Nicolai

℞. santali albi et rubri ana ʒj. ʒß. gum.
arab. tragagant spodij ana ℈ij asari mastices
spicæ cardam. sinti liquiris croci ligni aloes.
cariophilli, gallia moscata, nicolai, anisi, foeniculi
cinnam. reubarb. sem. ocimi, berberis, sem. endiviæ

partula. nuc. loorz sem cucurbite, citrulli
cucumeris, melon sem, papav albi ana ʒß
marga. perp. ossis e corde cervi ana ℈ j. b. ros
℥ß ʒiiß camphora ℈iijß mosci ℈ jß
Cu. ℥ ß. S. A. pulvis

Die santole, ligniz aloes, spica nardi
cleijn doorsnedden, ende groffnagelen sult ghij
eerst inden mortier doen, ende cleijne breken
dan daer bij doen alle de peerlen, ende daer
naer alle de reste. het calyssi hout daer
[illegible] eerst cleijne ghesneden ende ghedrooght
[illegible] door een [illegible] sijnde
[illegible] de [illegible] zaden naer dat
sij [illegible] sij moeten met een [illegible]
kleijne gesneden worden, ende inden mortier
daer naer met de voorseijde poijeren versubtijlt
beijde de gommen ende het saffraen ghedrooght
sijnde moeten bijzonder ghestampt worden, de
peerlen ende spodium gheprepareert sijnde
inden mortier ghebroken met de campher ende
met de andere poijeren wel doormenght, worden
de gallia moscata het welcke [illegible] bij
die [illegible] naer [illegible] ende sullen worden

naer de uitsoud wordt hij gemeijnelick mit bij gedaen doordien weijnich de uutsoud vermogen diewijle sijnde coude die daer bij doen

Species Diatragantthi frig: Nicolai

℞ Tragacanthe albissime ℥j gumi arabici ʒb amyli ʒij liquiritie mel. ʒ iiij sem. cucumer melon. cucurb. citrulli ana ʒj camph. ℈b cum. f. s. a. pulvis.

De gummen tragant ende van Arabien wel gedroocht sijnde sult elck bijsonder stampen insgelijcks het calissiewdt, de amylum, eerst gebroken sijnde, sult bij het voorseijde poijer menghen, de vier koude zaden naer dat sij gepelt sijn ende eerst met een weijnich vorsiede stotten met de poijeren inden mortier soo ver subtijlt worden.

Species Diatrionsantalon Doctoris Nicolai

℞ Santalorum omnium, rosarum ana ʒiij rhab

spodij, succi liquirit sem. portul. @ ℥ij ʒß
g b amyli, gum arabici tragacant, seminum melonum
quatuor frigidorum maiorum, sem. endiviæ
@ ℥ß ß camph. ʒj cu. f. &. A. stabiet
volgt de wijse van stampen in diarhodon
abbatis voorgeschreven mits sy malcanderen seer
gelijck sij

Opiata

Diaschordium Fracastorij

℞. cinnamomi cassiæ lig. @ ℥ij scordeij
veri ℥ß. dictamni cretici radicis tormentillæ
et bistortæ, galbani, gummi arabici @ ℥ij ℥ij
ʒß. g: xv. styracis cal. ℥ij ʒxv. sem. acetosæ
ʒij ʒb gentianæ ℥ij boli armeni ℥bj terræ
lemniæ ℥ij piperis longi zinzib. @ ℥j mellis
optimi despumati ℔j ℥iij conserv. ros. rub. ℔ß
vini aromat ℥iij m. f. &. A. opiatum

Zult inde eerste alle de groffste inde
mortier breken, dan daer by doen de canneele
ende de cassia die oock gebroken sijnde doet
dan daer bij alle de reste oock den styrax ende
galbanum ist dat noch taey int poeder te brenghe
valt smilt beyde deese gommen met spaensche
wijn ziet se tot de dickte van honing ende
mengelt se al warm inde gemengelde
compositie, ende zist het door een seyende
timst de gommen arabicus gedrooght sijnde
stampt se bijzonder ofte smilt se met de opium,
bolus armenus de terra lemnia moet gelijck
bijzonder seer fijn gewreven sijn, ende bij het
voorseyde poeder gemengelt worde nemende
alleen geschuymde honig ende laete sijnde mengelt
daer onder de conserve van roosen ende daer
nae alle de poeyeren, ten lesten de gedissol-
veerde opium met de malvesye ofte spaensche
wijn, laet de compositie sommige dagen
fermenteren, alle dage omroerende ende bewaert
se dan tot het gebruijck

Requies Nicolai

Rosarum rub. violarum ana ℥ iij opij
seminis hyosciami albi, pet. radicis mandragor
seminis Endiviæ lactucæ portulacæ, psilly
nucis moscatæ cinnamomi saccari ana ℥ j ß
santali albi citrini, et rubri, spodij tragacant.
ana ʒ ij ʒ b. mellis optimi despumati triplum
M. f. s. a. opiatum

Dese drij soorten van santelen sult ghij
eerst inde mortier wel cleijne breken,
ende dan daer bij doen de schorsse van mandragora
ende caneele daer naer alle de reste elcx
doorgesift wesende mengelt daer onder de
tragantum, besonder eerst stampt in schijfkens
oft stuckens, ende dan [illegible]
[illegible] welcke poeder ghij sult inde
lauwe gesmolten honich drijemael [illegible]
wesende daer de poeder dit al wel doormenght
wesende, menght daer onder den opium
met wat spaensche wijn gesmolten, ende
bewaert het tot uw gebruick.

Hier bij souden moeten gevoecht werden
de twee opiaten, als is theriaca ende
mitridatium, maer wij sullen daer van opt
laeste een bijsonder tractaet afmaecken
want daer dan bij voegen de confectio van hyacinth

Electuaria Benedicta Laxatiua D. N.

℞. turbith. electi. saccari ana ℥x. diagridii
esulae. hermodactyl. ras. ana ℥vj. gariophill.
spicae nardi indicae, zinziberis, croci, saxifra-
giae, piperis longi. calam. arom. cardam. minoris
sem. apij. salis gemmae. galangae maris
carui. foeniculi. asparagi. rusci. milij solis
ana ℥j. mellis desp. optimi triplum hoc est
lb j ℥vj. ʒvj. f. s. a. Elect.

Stoot den turbith ende de spica nardi met
een hamer cleyne doorsnijden, ende met
alle de andere specerijen eerst inden mortier
tedenmael bedeckende. diagridio zal eerst
gepraepareert wesende als folio 157

beschreven staet doet daer naer alle
de resten ende bij een tot een middelbaer
fijn poeder ghezift wesende voecht daer
bij het suijcker endt het sal gemene
seer cleijne gebroken het saffraen
bijzonder ooc gestampt ende van de
diagridium ooc tot een poeder gebroken
den boom vande mortier ende stamper
eerst wel ghemaeckt met wat olie van
zoete amandelen, welcke poeder ghij met
den afgheschuimden honich, noch lauw wesende
sult ondermengen ende is sijnnen pot gedaen
sijnde tot het ghebruicke bewaren.

Electuarium Caryocostinum

℞: Hermadactilorum, diagridii ana ʒ vj
costi, garyophill. cumini, zinzib. ana ʒ ij mellis
desp. cum vino aromatico ℔ j s. f. electr.

De diagridium moet bijzonder gebroken
worden, den bodem van den mortier ende den stamper
met wat olie van zoete amandelen gestreken

sijnde alle de andere ingredienten wel en klaer
gestampt worden ende door een middelbaren
tinsten zift sijnde, met de honich ende wat
spaensche wijn opgesoden sijnde gemenget
int maecken van dit electuarium is groot
volheijt. want sommige de duplicaten maer
de poijeren, et welcke de sommige groote
purgerende kracht seer vermindert, waer
door den doctoor seer lichtelick soude
bedrogen worden met schade van de patient
wij hebben de voornoemde maniere gevolcht
die triplicatende volcht gebruick van stadt
daer wij sijn woondt

Cassia extracta pro clisteribus

℞ fl. viol. fol. violarum malue mercurialis
betae, parietariae an. M. ß. e quorum decoctio
in cuius colatura dissolue sacchari ℔ ix.
pulpae cassiae fistulae ℔ ß. f. s. a. elect.

suilt eene groote [illegible] quantiteijt
water sieden tot de colature is ingedunt
alles deses rauwe op het lestste daer by doende
de violetten ende naer dat sij tsamen soo drij wallen
hebben gesoden, want bier doen, ende de decoctie laten
geworden sijnde, doorgieten met welcke colature
gij het suijcker sult smilten ende tot
een geel dick sijrop sieden bij het welcke
gij de pulpe cassie doorgesteken sult
mengelen ende bewaren dat het gebruijck
maer gij macht niet veel staende want het
seer haest verdroocht, namentlick inden
somer, de pulpe cassie wort op deser maniere
bereijt neemt 4 oncen swaere niet ratelende
rijpe cassie de welcke gij met een samentlijck
haer middelwant staende sult kraecken
ende met de sander opentrecken met een
spatel al uijt scharren dat daer is in dit
marck sult gij met de bovenste decoctie
wat bevochtigen ende daer naer met een
houten lepel door een omgekeerde tinnet ooch
met de selve decoctie nat gemacht sijnde
off hebt gij de pulpe op een [illegible]
van doen, met wat sijrop van roosen solutijf

van onder sult gij met een spatel de pulpe
afneemen ende sult van vier oncen cassiae fistulae
vier oncen pulpe bekommen —

Electuarium Diacarthamum Arnoldi de villa Noua

R. specierum diatrag. frig. ℥ß. pulpe
citoniorum ℥j medull. sem. cart. ℥ß turbith
albi diagrid. ana ʒij turbith ℈vj mannae granat.
ʒij mellis ros. colati ℥j hermodact. ℥ß.
saccari albiss. ℔x ℈iij m. f. l. a.

De manne en dit poeder is staende vooraen
op fol. 238. beschreven, welck poeder
vergult dan mengelt int suicker met aqua
borraginis, tot een dick syrop gemaeckt, dan
in de platse van gedroogde quidden moogt gij
marmelade nemen welcke in de voorbeelden met
de manna wel gheschreven, ende met rosarum
wel onder malcanderen gebroken sijnde ende
mengelt het by al het ander.

Diacartamum In Tabulis.

℞ het bovendeschreven stucken ziet et geliick tot consistentie van tabletten menghet dan daer onder de marmelade met de manna inde mortier stadigh gebroken, ende daer nae de poijeren wel gestooten, in eijnde snijdt met rosarijs moet eiden acyterij gelaten worden, want de tabletten gesonde, op de vettigheit willen niet bewaerlick sijn

Diacatholicon Nicolai

℞ pulpae cassiae fistulae / tamarind. seminum mundat. ana ℥ j rad. viol. polipodio anisi ana ℥ ß penidiar. sacch. candi ana ℥ ij liquiritia semen quatuor frig. maiorum mund. ana ʒ j Retoaganda nicolai extrahantur. conservanda contrantur et semen nucleis incidantur et postea conficiantur cum sequenti sirupi

De polipodij cleyne gesneden oft grof
(℞. polipodij quercini ℥ iiß. coq. in s. q.
aquæ ad colat ℔ iß cui adde sacch. ℔ j
f. s. A. elect.
gestampt sult gij voor al eens in eene
genoechsame quantiteyt waters, datter
sonder yets geen ouerblijft, met dese
decoctie sult gij de tamarinden bevochtigen
ende wat geweijcht hebben ende sult die met
een houten lepel door de sift steken
ende met de reste der decoctie sult gij het suicker
smilten ende cooken, tot een dick sirop onder
welck sirop gij eerst wel sult breken
ende door mengen de pulpe daer naer het
calijssie hout, ende polipodium geheel gestampt
door seuen ende wel gedrooght de senne
bladeren ende rhabarber ~~rhabarber~~ violetten
ende anijs alle tsamen tot een poijer ge
stampt onder welcke poijer gij eerst mengen
sult de vercoelende saeden al doorsneden ende gepelt

 ende met (?) wat vant voorschreven sap de dorst ende mortier versubtylt als het wel doormengt heeft ende vercoelt wesende doet het in sijn pot ende wel toegestopt bewaert het tot het gebruick.

Diacatholicon Fernelij Simplex

R rad. [illegible] buglossi, cyperi, altheæ, polipodij quercini, sem. cartami ana ℥ß, sticados, hysopi, melissæ, eupatorij, asplenij, betonicæ, artemisiæ ana M. ß., passul. enucle. ℥ij, 4 semina frig. maioran. anisi liquiritiæ ana ʒß. [illegible] coque S. A. in s. q. hydromel usque dum supersint ℔ij, ℥ix colaturæ infunde horis 24 fol. senn. ℥iiij ß. agarici ℥ij ß. zinzib. ʒij in colatura expressa dissolve pulpæ cassiæ in aqua prius coctæ ℥iß syrupi infusioni rosar. mellis in sirupum coctæ adde syr. ros.

et pulpam, cui tunc insperge sequentium rerum
pulveres.

R. fol. senno ℥j rhab. elect. cinnamomi
ana ʒij sant. citrini ʒj nucis moscatae ʒß.
Cr. S. R. Electuarium.

Siet in eenen genoechsame quantiteyt
waeter, is mee eygentlich geschreven dat is
water met ontrent twee oncen quinie daer
onder gemengelt, eerst alle de wortelen
daer naer bij doende de rosijnen die wat
gekoocht hebbende, doet daer bij de eupatorium
ende artemisia met de salissis handt,
geschrapt ende gheklopt een tijt daernaer
alle de reste, ende op het letste alle de bladen
grof gestampt vant vier genomen laet
het laeu worden ende in de colature
van ontrent twee pondt, sult ghij
tiendemael doen de sennebladeren, agaricus
ende zinziber 24 uuren weyken
de colatuer daernaer wort laet het tot

de rosyn commende ende dan sterck uyt
persen, door insuchie sult ghij
met de honich tot een dicke syrop sieden
ende dan daer bij de pulpe van de sebesten
mengelen, de welcke eerst met syrop
water moeten gesoden sijn ende dan
door een sinijst gestecken sijnde,
dan de syrope van rosen daer nae de
sennebladeren, rabarbe etc. tot een
fijn poeijer gebracht ende wel doorwrocht
wesende verwaren tot het gebruick

Diaphenicum D. M.

℞ dactylli mund. tribus diebus
in aceto maceratorum ℥ij ℈ij penidiarum
℥j ℈j amygdala dulc. ʒ v. turbith
ʒv. ℈ij ß scamonee ʒij aliis ʒiij ℈ij
zinzibe. piperis longi, fol. rute
cinnamomi, macis ligni aloes, anisi feniculi
dauci galang. ana ℈j ʒ v. mellis despumati
triplum por. ist. ℔ ℥iij ʒvj

De daddels de steenen uytgedaen sijnde
ende vande binnenste vellekens gesuyvert
gemaeckt, cleyne doorsneden sult ghij
laeten weycken drij dagen in Spaensche wijn
rechts onder sapt, sult dese dan inden
steenen mortier met de gepelde amandelen
ende pignioli stampen, ende door de seer
fijne simst met de houte lepel
doorstoken, dan de ... cleyne door
sneden sijnde met het lignum aloes, ende
galanga in een koperen mortier seer cleyne
gebroken, dan daer bij doen alle de andere
correctiven, ende door een middelbaere fijne
simst ziften, de scamonea sult ghij bij
sonder breyden, den bodem der mortier ende
de stamper met wat olije van zoete amandelen
wel gemaeckt, ende dan bij het vorder gereede
poeder mengen, ende mengt dit dan inde
gelauterden honigh, met laeten werden
de door gestoken pulpe van daddels ende

naer nader de poijeren, nu alles spel
door menigerhande westend, belbadert het tot het
gebruick. Wat wij van diaprunis noch
geschreven hebbe, leest des Jacobs boek
folio d.

Confectio Hamech
Maior Mesue.

℞ mirabolan citrini ℥j mirab. chebulor.
Indorum ana ℥ß. epithimi, ana ℥ß. agarici.
colocijnth polipodij querc. ana ʒiiijß. viol. ʒiij
absinthij, thijmi, semen anisi foeniculi,
rosarum ana ʒijß. succi fumariae ℥iij prunorum
n° xl. passul. enucl. ℥ijß. fiat primum omnium
ex his decoctio, et postea infusio in lb. q.
seri lactis per 24 horas deinde fiat
colatum infusio tunc ℞. saccari ℥iiijß
et cum parte colaturae ad spissitudinem coque
, et immisce.
manna cum parte colaturae dissoluta ℥ß.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0262-2
DFG

pulpæ cassiæ fistulæ, cum colatura
extracto ℥x. quibus bene mixtis adde
sequentium rerum pulveres: R. scamonee ʒij
mirab. citrinorum, chebul. Indorum ana ʒj bellericorum
emblicorum, rhab. sene. fumariæ ana ʒij ʒbj
anisi, foeniculi ana ʒß.

Deze confectie wort van dieverse
op dieverse manieren gemaeckt, dat soo
maecke ick de alderbeste: Ziet in eene
genoechsaeme quantiteyt claer weij, eerst
voor al de polipod. grof gestampt, doet
daer nae by de prunen de steenen getrocken
ende de rosijnen van heure kernen gesuivert
die welcke eerst uyt gesoden hebbende, doet
daer bij de mijrabolanen van heure steenen
gesuivert, ende grof gestampt met alle
die andere ingredienten soo voorseyde als
grof gestampt, ende als wallende gesoden
hebbende sonder meer nedempt het vant vier
het zap van ~~granaten~~ fumaria daer bij
giet ende laet het al t'samen weycken 24 uren

vande leggen drij dagen ende andere vijff dagen en doet al te lanck, macht de Infusie dan weder omme warm tot 3 oo ende perst de zelue stijf uijt, met wat vande colature sult gij de cassia ende tama= rinden verweecken, ende daer naer met een goeden lepel door den simst strijcken bij deese pulpe sult gij de manna mengelen met een weijnich vande Infusie gesmolten ende met de reste vande colature sult gij het suijcker smelten, ende tot de gaet dick Syrop sieden daer onder gij de pulpen sult mengelen daer naer de poeijders voors. de scamonea bijzonder gepul= veriseert sijnde, de bodem vanden Mortier wat wet gemaeckt sult gij eerst onder het poeijder mengelen, ende wel doormengelt sijnde sult het in sijn pot doen ende tot het gebruijck bewaren

Hiera Picra comp. Galeni

D. N.

Rx cinnamomi, spica nardi indica, croci asari
schænanthi, cassia lig. vera ligni aloes
ana ℈ violarū absinti mastiches a ʒij aloes
ʒx ʒij mellis opt. desp. ℥ viij misc. f. s. A.
Electua.

Den turbith, schænanthum, spica nardi
lignum aloes cleyne doorsneden sijnde sult gij
eerst inden mortier cleyne breken, ende daer
naer alle de andere droogen, daer bij doen
ende ziften door een middelbaeren tems
tinst uitgenomen de saffraen die gedroogt
sijnde alleene moet gestampt worden, dus ooch
de cologuinten, dat is trocisci alhandal,
t welcke gepreparerde cologuinten is, soo by
noch hebben geseijt de aloes sult gij
met de mastix ooch besonder wrijven de bode
des mortiers wat bet gemaeckt met olij van
soete amandelen als dese poeders bij een gebroght
sijn sult gij met de geschuimde honich noch
lauw sijnde mengelen ende bewaeren.

Hiera Picra simpl. ex galeni.

℞ das species hiera picra simplicis galeni, die beim fol. 239 beschrieben, undt mengt es in drey mahl mehr abgeschäumten honig.

Electuarium Lenitivum

℞ passul. enucl. ℥ij adiant. nigri, violar. hordei mundati ana M. ß. iniubarum, sebesten ana N.° x. liquiritiae ʒij prunorum dulcium tamarind. ana ʒiij fol. sennae, polipodij ana ℥j seminis fenicul. ℥ij coque S. A. In S. q. aquae in colat. dissol. saccari optimi, sacch. violatij ana ℥iij coque simul. in syrupum fortioris consistentiae in quo immisce pulpae cassiae et tamarind. et pulpae prunorum ana ℥iij pul. foliorum sennae ℥j ʒ iß. q. s. m. f. S. A. electuarium

Zidt in eene gevoede sadme quanteijt water
tot de colature van een pondt eerst voor
al de polijpodien kleijne gesneden met de
gepelde geerste de welcke mi eens goedt
gesoden hebbende, doet daer bij de
mercuriael daer naer alle de ...
daer naer het gestampt ende geklopt
calijssis pondt, ten lesten de adiantum ende
... opt alderlaetste de violetten de welcke
... gesoden hebbende doet de drochis
vant vier late se wat lauw worden, ende
perstse dan vijt met de colature sult gieten
suicker van violette smelten, het welcke
het candijsde dat men inde sijrop pot vijndt
oft in gebreck van dien neempt sijrop van
violetten, dit . sadme tot een dick sijrop
gesoden sijnde mengelt daer bij de pulpen
van cassie tamarindes met wat vande drochis
door den tims gestreken ende de pulpen van
priumen de welcke eerst in schoon water
moeten zieden ende opt lesten het poijer vande

sennebladeren ende bolbaert het tot gebruick
ge maeckt noijt niet veel van dit electuarium
essende om dieswille het seer lichtelick
verdroocht namentlick inden somer

Pasta Magistralis

℞ Saccari rubi, pul. senne. tartar. crudi
ana ℥ s. Zinziberis albi ʒij sir. ros. solut.
q. s. fiat in forma electuarium

Het root suicker wel gesuibert sijnde
sult met de sennebladeren pois ende de
tartarum ende de gimmberwortelen gede-
stampt t'samen mengelen daer bij soo
veel sijroop van provinsche roosen onder
mengelen tot dat het de consistentie van
electuarium sal hebben.

Electuarium de Succo Rosarum
D: Nicolai

R. Succi ros. rub. saccari albiss. ℥ xviij
diagridij ʒ vj trium sant. ℥ iij spodij ʒ
ebori ʒ j ß camphoræ ℈ ß. M. f. s. a.
Electuarium.

De drij soorten van santels sult gij stamen
stampen met sommige druppels roswater
tegen het uijtstuiven, ende door een fijnen
tems zijften, hier onder sult gij mengelen
den diagridium bijsonder gebroken, den
mortier eerst met wat olie van soet amandels
wel gemaeckt, den gepraepareerden spodium ge-
broken inden mortier sult gij hier oock
bij mengelen, insgelijcx den camphora, met
wat van het voors. poijer gebroken, mengt
dan het sap van roode roosen, ende daerna neemt
der beede infusie van ... roosen ende
siet het met het suicker tot een sirop laet
sijnde mengelt daer onder het bovenschreven
poijer, doet het inden pot ende bewaer het tot
het gebruick

Maniere om Pillen te maecken.

Wij en hebben hier alle pillen niet willen beschrijven door reden dat sij inde antidotarium Romani claerlick beschreven staen soo en hebben wij andere niet geschreven als die weijnige besondere descriptien hebben.

Pillulæ Aephanginæ

D. Mami

℞ cinnam. cubeb. ligni aloes calami aromat. macis, nucis moschatæ, cardam. cariophill. asari mastiches schoenanti, spicæ indicæ carpobalsami (vel eius loco cubebæ) ana ʒij absinthij, succi rosar. ana ℥j ß.
Stampt dit altesamen groff ende giet daer over drij pondt van claer water ende laet het soo staen weijcken 4 dagen offte drij. sidt het dan op met eenderleij bereijden

Tot datter twee pondt verladen is, ende
perst het dan wel styf uyt, doet dan in dese
colatuere cleyne gestampten aloe lucide
siccatorium zijn woordt het onder malcander
ende laet de decoctie inde sonne stralen uyt
droogen off in een warm stove, maer soo
verre v.l. het eene ende het ander gebreckt
laet het op lauwe asschen off op een cleyn
vierken uytdroogen, maer wacht u van te
verbranden, des gerdene sult ghy nemen op het
aenbreken vande mortier ende alst nu begint
aerdt te worden, soo doet dan daer by
Cuyperus, masticis ana ʒj ℈ ab. croci ʒiij ℈ ab.
cleyne gepulveriseert, laet het soo voorts
tot de goede consistentie uytdroogen ende
het dan op het aenbreken vande mortier, ende
sauwe synde maeckt daer als de massa pillen
aff ende doet het in de leerken off blaeskens
alsoo wy hier voorens geseyt hebben: dese
pillen syn meer een extract dan pillen
voorts hier worden seggen alle consten de aromata

geroden die van subtylder deelen zijn
wiens krachten in het zieden versstonden
vervliegen, maer door dien men heeft dit
alsoo begeert, een iegelick die volght
hem nae, seggende dat hij wel wiste
wat hij dede, ende dat het sanders heer in
soughte, maer tot hij de subtylste deelen
der aromata onnoodigh achte.

Aloes Rosata.

Dat noch tot hebben seyden alle meesters
ende medecijns, middelen gesocht om den
aloes t'welcke anders een uytnemende
goedt medicament is, sijnen droogte te
benemen, maer niemant heeft het selve
beter gedaen, soo wel niet te vollen, dan
die dit met zap van roode roosen off infusie
van provinsie roosen hebben gedaen,
want geen medicament is de nature meer
aengenaem, dan de roosen, soo dat sommige
schrijven dat soo wel de roosen vanwort

weghstopt dat hij nochtans kamerganck
sal veroorsaken, soo wert de natuere die
van doende heeft, hier om ist misschien dat
sij het sap der rosen, welcke andere stopt
bij dit purgerende medicament hebbe gedaen,
ende het welcke mij verwondert in soo
groote quantiteyt, te weten twaelf pondt
sap tegen een pondt aloes, ende hebbe
metter daet bevonden, dat het soetelicke ende
wel purgiert, niet tegen staende ick bevinde
mij met de gene die dit met infusie van
provinsche purgerende roosen doen, om de
aloes wat meer purgatijf te maecken
ende lichter, om dies wille sij van traeger
operatie is ende ick er sien geen reden
waerom het niet beter en soude wesen.
Dies neme ick een pondt schoone claere
aloes gepulveriseert ende daer niet twaelf
pondt nectar het mij te vele duncht maer
neeme maer acht pondt infusie van provinsche
roosen ende stelle dit inde hette straelen der sonne

alwaer men alle de infusie wertandt in de bredde gheleijdersche schotel, ende nu bij kans gaerdt wesende, ick doen die in de blasse ende hange die inde zonne tot dat de aloe bequamen gaerdt is ende bequaem om pillen af te formeren

Pil. de Lapide Lazuli D. M.

℞ lap. Lazuli abluti ℥iß. epythimi. polipodij quercini ana ℥ij scammoneae, ellebori nigri salis gemmae ana ʒß. g. bysl. agarici ʒij caryophill. anisi ana ʒij ß. hellebori nigri simplicis galeni ʒiij ß. [illegible] cum syrupi endiviae simplicis q. s. f. massa.

Pil Pectorales vel de Stirace

℞. myrrhae thuris, opij, storacis cal. filij styracis liquidi) succi Liquiritiae ana ʒj cum syr. papaveris vel violarum f. massa

Trandabi antch.

Rx myrrhe thuris opij styracis calamith
ca ʒj succi liquiritie saccari penidij ana
ʒij cum sir. viola vel papaberis m. f. Mass
Met calyssi zap kleijne gesneden ende
gedrooght sijnde sult gij besonder stoten
ende oock de myrrhe ende, tijnde soo
gij storax liq. nimpt smelt de opium daer
lichte mede commen breken, naementlick
de mortier ende stamper warm wesende, soo
niet soo doet het coken wel inde warme
mortier, met wat sirop van papaveris
ofte violetten, het welcke gesmolten
sijnde doet de andere poijeren daer bij ende
naer wat langhe stampen, macht der
van de masse, macht gij die niet met penijs
suicker moet de massa wel bewaeren ofte
de penids macht de masse zaeghe

Pillule pestilentiales Ruffi

℞ aloes lucide ℥ij myrrhe ℥i croci ʒij cum syrupo rosarum solutivi m. f. massa

De boden vande mortier ende stamper vet gemaeckt, met olie van . . . stampt de myrrhe ende aloes . . . dan daer by de saffraen apart gestampt ende met syrope van roosen ende niet met wyn want de massa wordt te hardt, formeert de massa de welcke gij in een vet leeren ofte blaesken sult bewaren

Extractum Laudanum Theophrasti vel Electuarium vita

℞ spetierum diambre completarum ʒi

opij Thebaici ʒiij cinamomi ℥ij ʒß. succi
Chijdonii ʒiß corall. rub. praeparati, succini
albi ʒiij. sal. ʒj croci ʒß. mosci gr. vj ß.
ambrae verae gr. vj cum spiritu vini rectificati
F. S. A. Extractum.

Neemt alle de bovenschreven saecken
ongevelts met malcander grof gestampt
sijnde, infundeert de selve met de
alderbesten gebrande wijn van wijn
gedestilleert, dat alle de materie onder
bedeckt zij, laet dit dus sommige dagen
in een warm plaetse infusie staen,
brenght het selve dan in een pannekens tot
op de Zoo, giet het door, ende perst het
in een starcken ende nauwen doeck wel
stijf uyt, ende giet onder de materie
wederom verschen gebranden wijn
brenght wederom als eerstmael op de Zoo
ende perst het dan wederom door ende giet het

by de eerste doorgegooste infusie
de welcke gij op laeten afgaen, oft
op seer kleyne vierken in de pannekens
sult laeten wtdroogen, tot dat het
haudt wesende, soo hardt is dat men daer
pillen af kan formeren, en de perdunne op
het andere of te van eenen mortier menende
waer stadt bouden al wel gaen, dat het
extract niet te hardt en worde, nochte
ooch en verbrande, oft het soude heel be-
dorven wesen, tot sijne behoorlicke
consistentie gecomen sijnde, giet het
dan uyt op het andere of te vande mortier
met wat olije van zoete amandelen, wel
gemaeckt, ende kaudt sijnde doet het in
en bewaren tot het gebruijck bewaerende

Extractum catholicum alias Panchimagogum

℞ Specierum diarrhodini abbatis ʒß. pulpæ
colocynt. ʒvj. agarici optimi, diacrid. rad.
ellebori nigri ana ʒß. aloes ℥j. cum spiritu
vini rectificati ℥. s. f. Extractum.
De species diarrhodinis sult gij bij sonder
met sterken gebranden wijn van wijn
gedistilleert te weijcken stellen in een
warme plaetse 24 uren, de welcke dick-
mael omroerende, voorts alle de andere
ingredienten groff stampen, ende sult gij
tsamen oock in gebranden wijn te weijcken
stellen in een warm plaetse, dat sy wel
ondersopt sijn, naer 24 uiren sult gij
alstillekens afgieten den gebranden wijn
inde welcken de species diarrhodinis weijcken
ende die op de twee infusen gieten, ende
op de species diarrhodinis nieuwen gebranden
wijn gieten, ende dit soo dickmael doen
tott dat de species diarrhodinis geen tincture

nedder van haer de gewest, de Aber infusie
sult gij dan in een panneken gieten
op vier stellende ende tot dat soo laeten
kommen, sult dan die infusie door een
cannebetsen doeck gieten, ende heet
sijnde sterck uitpersen. de colatura
sult gij in een panneken op een seer
kleen vierken stellen ende laeten, uit
roocken tot dat gij opt aensiegte
van eenen mortier, de predicine noemende
ende koudt sijnde, bevindt dat men daer
pillen af kan formeren, maer moet
wel acht nemen, dat het niet te hardt
en worde, ende niet en verbrande, want
het soude heel bedorven wesen, sijnde
consistentie bevindende giet het storax
uit op eenen mortier met wat olie van
soete amandelen wel gemaeckt, ende kaut
sijnde vindet in een leerken tot het gebruick
bewarende

Vande Trochiscen

Agaricus trochiscatus

℞ agarici electi albi, et rasati ℥iij
vini infusionis zinziberis quantum
formentur trochisci.

Neempt witten ende uytgelesen agaricus raspt die wel stampt die in de marberen mortier met een houte stamper wel kleyn ende witten franschen wijn in welcken wyn witten ende gesuyverde gimbeeren heeft ingeweyckt 24 uren maeckt daer daer van op wit papier met suyvere handen kleyne trochisken, ende laet die droogen in een koele platse ende soo als u wilt ghy die geel haer wit hebben maeckt die inden wijnter alst vriest, maer inde somer soo sullen sy altyt graeuw worden.

meriwst alle de Antwoorde beginne
dat men de trociscen droog wesende
wederom soude stampen, ende als eerst
met gijmbeer wijn trociscen daer af
soude formeeren tot drij keeren toe
maer ick en sien geen reden van dese
omnoodige moyte, soo verre het is dat den
agaricus beter soude dus gecorrigeert
worden, en weet men maer in een keer
soo veel gijmbeere daer bij te doen, als
de drij keeren t'saemen bedraegen,
aengesien met den wijn maer de
gijmbeere het oprecht ende waeraghtig
correctijff is van agaricus.

Trochisci Alhandal.
D. Mesues

℞ pulpe colocijnte ℥ iijß. madantur
minutiss. inde et sicentur cum ℥ ij olei
rosacei simul. ℞ gum arabici tragagant

Bdelly ℞ ℥ij ß maceran in aqua rosarum
donec liquidi fiant, et etiam dissolvantur
cum deluto formentur trocisci:

Als die gommen grof gestampt wesende
stelt se te weijcken in roose water in
een warme plaets dat se recht over sapt
sijn geswollen ende gesmolten sijnde wrijft
se in den koperen mortier wel cleen, ende
doet de gommen suiver sijn, het welcke gij
doen kondt, ende daer mede groote moeyte sult
ontgaen, en ist niet van noode door te
passeren, bij dese gummen die wel gebroken
sult gij de gepoeijerde colocquintijen bij doen
welck eerst van haere saden moet gesuijvert
worden, cleijne doorsneden ende met 1 oo
dragmas olij van roosen aldus gestampt
ende door veel stampen tot een massa brengen
van welcke gij cleijne ende ronde trocisken
sult formeren ende inde schaduwe laeten droogen

Soo werde nochtans datter vande
gesmolten gommen wat overbleven
sult de trochiscen noch eens in poeder
stampen ende met de overgeblevene gomme
noch eens trochisces af formeren, soo
gij nochtans doet alsoo ick boven gesegt
hebbe, ende niet te veel rooswater
neempt, daer en sal niet overblijven.

Zoo dickmaels alser in eenighe compositie
pulpe colocynthidos wort beschreven
sult altijt inde plaetse vandien nemen dese
trochisces, want sij de warachtighe
colocynthis sijn.

Trochisci Bechi albi

℞ sacchari albissimi ℥ß. sacchari candi
optimi, sacchari penidii ana ℥ij. rad.
ireos ʒ.ij. ~~amyli~~ amili ʒx. mucilag. gum.
trag. albissi. cum aqua rosa. facto q.s.
forma messam et f. s.a. trochisci.

Het suijcker sult gij elck besonder
fijn stampen, insgelijcken de groote
wortel ende styr. blommen van welcke poijeren
al tsamen gemenght sijnde sult inde
mortier de pasta off deech maecken door
sterck stampen ende inde plaets der mortiers
stampen met schoone witte gomme tragant
met roose watter gesmolten, dick sijnde als
een styr. pap, welcke masse met styr. blommen
bestrijckende, ende uijtrollende ronde rollekens
daer af sult maecken ende met een sijnde
trocskens ende plat douwende, platte
brootkens daer van maecken, de welcke
gij in een warm plaetse off inde sonne
gaedt sult droogen, ende naerdat toegeslooten
sijnde tot het gebruijck bewaeren.

Sommige maecken deese trociscen alleen
met fijn gestampt broot suijcker ende
gesmolten gom tragant met roos watter.

Trochisci de capparibus

D. M.

℞ cort. rad. cappar. seminis agni casti ana
ʒiij seminis nigellæ veræ, calaminthæ
succi eupatorij, calami aromatici, amygd.
amar., seminis nasturtij, gum ammonia.
fol. rutæ, rad. aristol. rotund. ana ʒj
rad. cyperi, ceterach ana ʒß misce cum
gummi ammoniaci in aceto dissoluto fiat massa
et formentur trocisci in umbra siccandi

Sult inden eersten stampen
schorssen van cappers woortels met alle de
andere woortels welcke gebroken sijnde
doet daer bij de amandelen ende alle de andere
zaeden, daernaer alle de kruijden, het
welcke alles tot een fijn poijer gebrocht
wesende, sult de gom ammoniaci, de seminis etc.
(weder) inden azijn geweijckt weest, smelten
ende van zaden bijlicht gesuivert tot
de dickte van honich koken, maer de gum
sult gij eerst inden mortier breken.

ende de succus eupatorij, soo het selve genoechsins
vochtich is, maer soo het droogh is, sult ghij het
met den ander stampen, dat de poijer daer
bij doende. ende een massa offte deech daer van
maecken, van welcke massa ghij trochiscos
formeren sult, rondt viercantich offte alsoo
het u sal believen, ~~ende~~ ende schaduwe wel
gedroocht tot het gebruijck sult bewaeren

Trochisci Chiphi D.o Damocratis

℞ carnium uvarum passarum albarum et pinguiss.
Terebenthinae coctae @ ℥ vi. myrrhae Sozonanti
@ ~~℥ iii~~ calam. aromat. ʒ ij ℈ xv cinnam.
ʒ i bdellij spicae nardi, cassiae ligneae radices
cyperi, baccarum Juniperi @ ℈ ij ℈ v. aspalti
vel eius loco sem. agni casti vel ligni aloes
ʒß ℈ viijß. croci ℈ xv mellis opt. vini generosi
@ q. s. ad incorporandum et formandum trochiscos
De Sozonantium ende spica nardi met de schaerd

kloris gesmeden sult gij met alle de
andere kleijne stampen. Mirrha ende
bdellium sult gij ooch daer bij doen, soo
sij voorstaend te voertich zijnde, sult se
grof stampen ende tusschen twee papieren
bij het vier droogen, anders sult, daer
groote moyte mede hebben, ende soude u poyer
te voertich, want sij laeten haer quaelick
smilten, daerom ist beter wat te droogen
ende met het ander te stampen, tot dat sij
poijer gewesen sijnde, macht de coosijne
van haere kleinnes ende schellen begonnen stampe
die in een marberen mortier ende sticht de
pillen door eenen smilt met eenen houten
lepel, ende neempt daer aff soo veel alst
u belooft, neempt dan des gekochten
termentijn ende smilt se met wat wijn
doordien sij haer qualijck tijs laet stampen
gesmolten sijnde, gietse inde mortier ende
menghelt daer onder terstondt de door
gestelden coosijne, daer nader alle de poijeren
ende maekt daer van een massa, met soo veel wijn

als gij daer tod noch van goede gebt (ande
al ist hadt lick dat den Auctoir schrijft dat
men bijden wijn, wat gommig houde, daer ick
u radde v dat. niettan(de) nijet, door dien de
gommige de trocisch gebet (aerdt offte droogh
te worden. Van dese massa maeckt trocissen
ende droocht se inde Zonne tot het gebruick
vande mitridaet.

Trochisci Galliae Moscatae D Mesue

℞ ligni aloes ʒb ambra grisae ʒiij
mosci ʒj mucilaginis tragagant(h)e aqua rosaru(m)
dissol. q. s. ad formandu(m) massa(m) et f. trocisci
Trocisci Galliae moscatae, descriptio
nicolai worden oock Alipta moscata
genaemt, staen in cordus beschreven.
Sult eerst stampen et lignu(m) aloes end[e]

ziften, door eenen fijnen sinft, met een
deel met een deel van dit poijer, sult
ghij de amber gheven, ende mirlend pilverizeren
welck poijer ghij met den gom tragant
in roos water ghesmolten dick sijnde
als een stijf pap tot een massa sult maken
van welcke ghij kleijne trociscos sult
formeren, ende inde schaduwe droogen.

Trochisci Adichroi Galeni

℞ mari amarici, id est maiorana, asarum,
aspalathi ana ℥j schoenanthi, calami aromatici
phu pontici ligni aloes, spica nardi, ende
schoenanthum eden met een schader gesneden
opobalsami, cius loco oleum cariophylli.
cinnamomi costi ana ℥iß, mirrhe malabatri,
cius loco macis et spica celtica ana partes
equales, nardi indici croci, cassie lignee

ʒiij amomi cuius loco galanga, maioris ʒ.bj
mastiches ʒß. vini q.s. ad for. massam

Alle wortelen, lignum aloes spica nardi et seqnanteu cleijne gesneden sult gij eerst inden mortiler breken, dan sult gij alle de reste daer bij doen, ende door eenen fijnen cordiaele tinst ziften, of saffraen sult gij bijzonder stampen, ende bij het ander doen, t gemenghelt hebende met malvesije eene massa maecken, de olie cariophillorum in plaetse van opobalsamum daer bij doende, van deese masse sult gij trociscen maecken ende inde schaduwe laeten drooghen. Soo gij geen marum en hebt, neempt folia diptami cretici, ende voor aspalatum neempt santalum citrinum

Trochisci Schillitici Andromachi

℞ scillae assati ℔j farinae oribini ℥biij
f. s. A. trocisschi

Neempt de schoone witte ende welgebonde
scille, treckt de uyterste bladeren af
ende onder het dickgattien welcke alle de
scheltens hangen, besloot die met
terwen deech, ende backt se met het
broodt inden oven, tot dat de scille soo
mals is, dat men de selve met een spintel
stocksken licht kan doorsteken, waerdt
dat men de cantens mede, want het yser
aengebracht schade, schoerdt in stucken
alle de scille was welcke gij oock alle
de volkomen worden moet, ende het binnenste
hertien wech werpen, dese scillen sult gij
stampen in eenen marberen mortier
met een houten stamper ende fijn sijnde
daer onder stampen, tot twaelf oncen scillen
8 oncen farina orobi oft ervi welcke blomme
gij in een panneken op het vier wat sult
droogen, gelijck verscheyden auteurs
dat begeeren, welcke droginge de
massa handelbaer sal maecken om soo daer

bij trochisces te formeren, ende de selve met het signet segelende, ende dies te beter bewaren. Sij die met farina hordei bestrijct ofte ooc andere met olij van roosen vet maken. Door dien men geen waeractigen Terram en vindt, nemen sommige den witten Bolum, andere de roode, andere de witte ende swarte, het dispensatorium Augustanum beveelt radices dictamni albi id est fraxinelle, andere de roode gingers, welckes sententie ick volge, sommige nemen gemeijne bitsen. Dese trochisces sult gij inde schaduwe laten droogen.

Trochisci Albi Rhasis

℞ gummi Arabici, tragaganti, amyli ãã ʒß. cerussae aqua ros. lotae ℥ij sarcocoll. ʒiij cum albumini ovi f. parvi trochisci qui in umbra siccentur secundum artem.

Elck moet bijzonder gestampt worden, maer door dien de sarcocalla vet is, kan sij niet

kleene gestampt worden, daer op der gij
andere poijeren daer bij doet sult gij die
met het witte van een ey, waermede deese
trocisken moeten geformeert warden
lange tijt inde mortier blijven omroeren
gelijck men den mitridaet doet, ende dan
d'ander poijeren daer bij mengelen, om tot
een massa te brengen van welcke gij
met suijvere handen trocisken sult formeeren
ende laeten inde schaduwe droogen

Aqua Distillata.

Wij hebben in het eerste boeck folio 29
et sequentia genoegh gesproken van het
distilleeren der wateren, hier sullen wij
alleen aquam cinnamomi ende theriaclis
beschrijven.

Aquam cinnamomi simplex

℞ cinnam. grosso modo contusi ℔j aquam

rosarum vini hispanici @ ℔ iiij misce et loco aliquo callido, aliquot diebus macera et secundum artem distilla.

Met wat instrument het cannelwater moet gedestilleert worden, ebbe wij sol 130 genoech gedisputeert, sommige nemen maer lauter spaensche of brande wijn, matthiolus die neempt tot een pondt cannel 4 ℔ roosewater, ende maer een half pondt wijn, ander schrijven ½ ℔ volgt het beste van allen.

Aqua theriacalis

℞ teriack Andromachi ℥ bj mitridatij damocratis ℥ iij specierum letitiae galeni ʒ ij fol. dictamni cretici scordij @ ℥ ß. radicum tormentillae ℥ j croci anteghri ʒ ij sirupi de succo citri ℥ bj spiritus vini rectificati ℔ j maceratione aliquot dierum distilla omnia simul in cucurbita vitrea posita in arena s. s. artem

Den triakel mitridaet, species letitie
galeni ende alle andere grof gestampt
uytgenomen het saffraen dat geheel moet
blyven, sult gy se met het syrop ende
gebranden wyn dissolveren, ende sommige
daegen laeten staen weycken in een
warm plaetse, daer naer sult gy sulcx
colere int sandt gestelt synde met een
glasen helm met niet te groot vier
distilleren ende wel wachten van te veel
uyt te trecken, ende laeten verbranden.
. Dit triakel water is te Brussel van
doctoren van hertoge van parma voor-
geschreven geweest. is van grooter
crachten ende lichter als het ander
om te nemen, tselve wordt in diverse
steden van nederlandt gebruyckt

Acetum Medicatum

Vin hebben fol. 125 van medecinale

Azijn int corts genoech gesproken,
het welcke ick nu insgelijcks soude om
alle soorten van Azijn te maecken ende
cleyne const is.

Oleum

De oleen worden heden gemaeckt van
Apotecaris naer de voorschrijvinge der doctoren
des eersten sij begeeren dat men alle olyen
sal koken de duplici vase id est in balneo
mariæ waertoe ick geen pramende reden
en sie, waerom het selve soo moet geschieden
aengesien de olyen die per infusionem
worden gemaeckt, maer bij stabondige reden
en syn gelijcken wijs de unguenta, emplastra
ende cerota, die niemant en ordonneert in
duplici vase gekoocht te worden, maer van
datter vele sonder eenige bijgevoechde vochtigheyt
gekoocht worden, ende dien oock volgende
van kracht souden moeten veranderen ende van kant

set werden. Unguentum populeum, het
welcke men ingelijck schrijft, opt vier
gekoocht te worden, is teenemael kaudt
van aerdt, men bevindt nochtans niet,
dat het doort koken sijnen koude aerdt
verliest, off vermindert. soo dat sij de
aerdt niet en kiest, want niemandt maeckt
daer mentie van, ende seggen door salue
teenemael koudt te wesen, soo segge
ick dan oock met de kleen bijerkes(?) soo
gekoocht sijnde, al sijn sij kaudt niet in
haere kracht bleven(?), als de populeum
ende onder andere Unguenta.

Ten tweeden begeeren de selue Auctores
dat alle simple olyen, de welcke door
impressie gemaeckt worden van blommen off
kruiden door drij verscheyde infusien
worden gemaeckt om 't sterckter te wesen
het welcke oock prijselick is, soo vinde
ick nochtans soo veel materie, in de eerste
twee Infusien doet, als hij in drij souden doen

es sijn goede redenen waerom men drij desgelijcke
infusien sou maken, want de bloemen ende
kruiden ontbreken inde groote tusschenspatie
van tijt, bij exempel is oleum Liliorum, wordt
in dispensatorium Augustanum, ende meer andere
drij Infusien van bloemen off kruiden versocht
in een pondt olijen, sulcks [illegible]
in de welcke men gemackelick can doen [illegible]
ueren, ende dus doende can ick met twee infusien
ontgaen, Int maecken van oleum [illegible]oniorum
es is mede een infusie van doen, want alle de
materie van drij Infusien, cannen gemackelick
in een Infusie doen, ende afkoken, sonder dat
de olije in het minste wordt verbrandt, t' selve
sult gij in ander olijen, ooch bevinden, volgt
hier is [illegible] [illegible], [illegible] soo de
[illegible] [illegible] de welcke [illegible] door
onmacht haer uyt der Apoteken, die niet
onschuldich [illegible] is, int uijtpressen van olijen van
amandelen, die sij niet schellen met alle huijtigen
ende rotte ende ransige amandelen stampen roosten
ende uijtpersen, waerdoor de olije disagreable
ende een quade smaecke ende van ander krachten

wordt, om dit dan te ontgaen, doet de amandelen
in siedende water, peltse ende werpt daer
uyt, alle ranstige ende quade amandelen,
de welcke by het pellen terstondt stoonen
laet se dan droogen, ende droog sijnde
bewaert se tot de voorseyde olie wort ge-
ordonneert, stampt se, wordt als de amandelen
nat sijn, ende sullen niet veel olie geven
ende maeckt se op een kleen vierken in een
panneken, wat warm sonder de selve te
roosten off te verbranden, doet se dan in een
haeren stramijne diemen tot de simpelen
gebruickt, ende perst de selve sterck uyt
dan soo sult gy een goede ende smaeckelijcke
olie hebben, ende soo goet al off sy sonder vier
waere getrocken, ende niet min liefelick
want dit weynich warm maecken, en sal daer
geen ander kracht indrijncken.

Oleum Absinthij

℞ Absinthii recentis incisi et contusi q.s.
pone in vase lapideo, olei clarissimi mensuram
sufficientem, et macera in sole diebus 15.
deinde coque et exprime, expresso adde
recens absinthium, iterum macera, coque et
exprime, novumque absinthium adde, id est tertio
iterato repone in usum.

Neempt alsem soo veel alst u belieft
doorsnijtse stamptse ende giet daer over
in een steenen kanne gedaen sijnde, soo veel
olye van olijven, dat den alsem bedeckt (?)
oft koopt sy, stelt se dan vijfthien dagen inde
sonne oft warm plaetse, sijdt dan u olye in
een panneken, ende koocktse olye tot de vochtig-
heyt der alsemen verteert is, het welck ghy
claerlicken bemercken sult, ist dat ghy
dat ghy eenige dropkens van dese olye int
vier werpende vallen, de selve sonder knitsen
lichtelick comt te doorbranden, doet het dan
vant vier, parst uyt de alsem alle de olye,
ende doet daer wederom ander alsem als voren in

laet se weijcken als vooren, kockt se ende perst se uyt, ende doet daer onder de derde reijs nieuwe alsoo daer is geschreven, gekoockt, ende uyt geperst wesende bewaert de olije tot het gebruijck. Men heeft staet in het kocken der olije te bemercken, datmen niet te seer de vochtigheit der kruijden, met de kockt, want de kruijden ende olije verbranden beijde van de geheele compositie, doordien dat onse gemeijne alsem geene off luttel adstrictie heeft, gelijck de Absinthium ponticum heeft, ende in dese olije oock vereijst wordt, ick radde de helft de helft deel roode roosen daer bij te doen, offe de lichter neempt een pondt van voorst olie ende doet daer bij een halff pondt olije van roosen.

Op dese manier worden alle simple olijen van kruijden, ende bloemen gemaeckt als olijen Anethinum, Camomille, Liliorum, menthe, mirtillorum rosarum, maer dese is beter seer weijnich gesoden te worden ende het hapt de grondt laeten sincken.

Oleoum de capparibus

℞ cort capp rad ℥j cort tamarisci folior tamarisci sem agni casti, cost. verac. rad cyperi ana ℨij rutæ aceti vini opt. ana ℥ij olei comm. ℔j.

De wortelen sult ghij doorsnijden ende grof stampen ende de zaden ende kruijden sult ghij met den bladeren doorsnijden, ende stampen met de olije wijn ende azijn 24 uren in eene warm plaetse laeten weyken, dan sult ghij de olije in een panne met een cleen vierken laeten zieden, tot dat de wijn ende den azijn verzoden sijn, ende sterck doorgeperst hebbende, sult ghij d'olije tot het gebruijck bewaeren.

oleum cidoniorum D. M.

℞ cydoniorum non excort. succi eorum ana ℥iij olei com ℔iiß. macerentur omnia simul in loco calido, vel sole diebus 15 usque ad consumptionem succi, exprime, et novum succum etiam nova cydonia, impone et illud tertio.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0303-0
DFG

et aute veteva, omnium quantitate, praescribit Augustanum, dispensatorii reliqui habent @ 4 ℥ doet in j ½ ℔ olie de gewaschte queden, ende het sap der selver gestriplicevert (want soo wij fol. 295 zeyden, is is niet van nooden drij verschijde infusien te maecken) laet het dan te samen inde sonne oft in een warm plaetse 16 daggen lanck, kocht het dan tot dat het sap verteert is, perst het dan uijt ende bewaert tot het gebruick

Oleum Hyperici D: Jacobi de Marlis

℞. flores. hyperici ℥ iij, macerentur tribus diebus in vino odorifero, deinde bulliant, et exprime, et recentis hyperici par pondus injice, et iterum macera, coque et exprime, idque tertio repete, postea adde olei vet. clari ℥ vj. coque ad vini consumptionem ab igne deposito, adde terebentij. venet. ℥ iij croci pul. ʒj misce in vas.

Dese olije wort verscheydentlick ghemaeckt
van Apothekers, sommighe maecken die als
boven geschreven staet. Andere weycken drymael
drij oncen blommen van hypericon drij dagen
in witte offe roode wijn, weyckende dagen
welcke opsiedende, ende dan doorperssende, bij
welcke infusie sij de olije doen, ende laten
te samen sieden, tot dat den wijn geconsumeert
is. daer doen sij dan de termentijn ende saffraen bij.
Die andere in weycken de blommen uyt, maer koken
die drij mael naer een, ende dan de decoctie
vermengende met de olije.

Die derde doen eenemael anders, ende
om de olije besonder root te maecken
nemen de blommen van hypericon eer dat sij
heel open sijn, ende sij infunderen die met
de olije ende wijn tsamen in een warm platse
sommighe daeghen, de welcke sij dan koken
tot de consumptie van wijn ende sap, want dit
gedaen sijnde doen daer bij den termentijn, ende
saffraen. dese maniere is wel de lichtste.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0305-1
DFG

ende Roosen, maer soo gij daer soo veel
bloemen bijeen hebt, niet en konde inden
koocket op derdendeel met den wijn, ende van der
twee deelen gesundeert so: flame

Oleum Irinum D. Nicolay

℞. olei com. ℔ j ℥ viij ß ʒ ij. ℈ ij. aqua
℥ iiij ß. et xb. rad. Iridis ℥ b rad. liliorum
albor. ℥ j ʒ vij rad. enula campan. ʒ iij
arcanotto ʒ ij cinnamomi, ass. odorat. q.
id est benzoini spica nardi ʒ j contunde
radices, et alia spetiés et macerentur
in oleo et aqua diebus xb. postea coquentur
ad consumptio. aquæ.

In het emplastrum diachilos gummatum
wort oleum Irinum voorgeschreven.
maer niemandt en schrijft off het moet
oleum Irinum M. off nicolai wesen
om dat veele nicolai gebruicken ende
oock licht om maecken is, hebbe dit

gheer om voor gheseijden. De wortels ende andere ingredienten moeten grof ghestampt sijn ende in olie ende water xl. daeghen inde sonne off warm plaetse infunderen ende tot de consumptie van het water ghesoden als de andere. –

Oleum Lumbricorum Terrestrium

R. vermium terrae lb j. olei olivarum alij olei ros. lb ij vini rubri ℥ iij s. f. oleum

Een alf pondt eerdt wormen sult ghij in rooden wijn wassen ende een tijt daer in laeten op dat se haere vuijlicheijt ontladen. hier bij sult ghij das olie doen ende de roode wijn, ende met een leen vierken laeten opsieden, tot dat de wijn verloden is ghijetse dan door ende bewaert het tot het ghebruick.

Oleum Mastichinum D. Mesue.

℞ olei ros. ℔j vini odoriferi ℥iiij
mastic. electi ℥iij coq. s. A. ad vini
consumptionem.

Den mastic moet ghij grof stampen ende doet hem bij de olie ende wijn laet het soo met een cleijn vierken sieden tot de wijn verteert is ende colleert het als de andere.

Oleum Macis vel nucis Moschate

Neempt een deel noten muscaten stampt die grof ende doetse in een nieuwe tamme bettgen doeck, de welcke ghij hangen sult boven inden damp van siedende water welcke note soo haest

sij doorwarmt sijn, sult den doeck wel
toesluiten ende de plaeten warm gemaeckt
sijnde, inde perse met een krachticheijt [illegible] geel
uijt persen welcke olije, sijnde geclaert
alsoo goet sal sijn die gij weder sult
smelten ende in een fransijnen ofte papieren
trechter uijtgieten opdat de olie een forme
hebbende, int dispenseren van triakel eerlick
mach voorgestelt worden. alwaer sij ende
plaester en balsem wordt gebruickt, de
apotekers maecken de selve sacht met
olije van soete amandelen om soo te verkoopen.

Oleum Spicæ nardi D. M.

R. spicæ nardi aromaticæ ℥ iij vini, aquæ
ana ℥ iij ß olei ℔ j ß. coq. s. arte.
Eerst sult bij de olie, ende water mengelen
daer bij doende de spica nardi met een schaere
cleen gesneden, ende met een cleen vierken
allenskens laeten sieden, tot de wijn ende water
versoden is ende dan uijtpersen.

Oleum Sampsuchinum vel Maioranæ.

℞ fol. maioranæ m. ij thymi m. ij fol. myrtei m. j. abrotani, menthæ aquaticæ ana m. ß. cassiæ lig. ver. ℥ ij olei q. s.

Dese olye wordt gemaeckt op de maniere van de olye Anethinum, alle de species worden door malcanderen gestooten

Oleum vitellorum Ovorum

℞ neempt soo veel eyeren als ghy wilt, ziedtse tesaemen hardt, pelts ende neemt het wit, neempt dan alle de dooren, brockse ende doetse in een pannetjen, het welcke ghy opt vier stellende, sult sonderlick omroeren tot dat dese dooren tesaemen swart zijn. andere

om de olie gheheel schoon te hebben e
roost se dan soo staet niet, maer hebbe
nu olie, ende de olie sal gaen bas selfs
af scheyden vande andere materie die welcke
ghij sult afgieten, ende bewaeren tot het
ghebruick.

Oleum vulpinum D. M.

Rx vulpem detracta pelle et abiectis
interaneis incidatur in partes et coquitur in
aqua fontana, et aqua marina ana ℔ iij
℥ iiij olei vet. clari ℔ iij ℥ ix salis ℥ iij
inter coquendum adijce anet. thymi ana ℔ j
coq. donec ab ossibus recedat caro, et
aqua etiam consumatur, deinde colatur.

Wt deese discriptie blijckt claerlick
hoe weijnighe ervarentheit dat sommighe
oude ende jonghe meesters hebben vande
Apotekerie, want hoe ist mogelick dat
men in 2 of 3 pondt ende acht oncen wateren
daer bij doende ℔ iij ix ℥ olie en gheheele

voor sal komen koken daer ijtt kruidt opt leste daer in doende (dat de boom vant blöed seggende (want naer beliefte sal de voorsichtigheijt het kruidt ende het bloed onderscheiden. dit wordt de apotheke somtijts geboden de recepten der doctoren niet te volgen, want se niet maeckelick en sijn, hier in sal hij sijne ervarentheijt ende sijne conscientie te raede gaen soo hij het selue de doctoor niet en derft seggen, of wettelicke redenen, indien eenigerhande gebal sal hij al de voorschreven medicamenten nemen (doch in minder gewichte) opdat hij de intentie des doctoors voldoet ende niet met eenen slach alles ter achterlaetende, in plaetse sijnt anders stelen, tsoelcke dickmaels de herte teenemael contrarie is. te parijs is mij vergandt gekommen, eene voorgeschreven clisteri

(· inde welcke de doctoor binnen een
pulveris sem. quatuor call. maiorum
begeerde ingenomen heeft te hebben maer
om dat het in seer onmogelijck de
selue clisterie te stellen, om de dicke
wille, liete alles achter ende nademael er
ander clisterie inde plaetse, hadde hij naer
begeerlickheijt gebruijckt heeft de 4 oncen hadde
in de decoctie laeten koken souden hij sijne
conscientie voldaen hebben ende des doctoors
meijningen volbracht hebben, ende stil sluij-
ghende sijn heer betaelt hebben.
in deese Recepte is te weijnich water
nodemaeckt dan soo veel fonteijn water ende
zee water ofte pekel is sonder dan die alst
van noode is. siet in het selue de rood sijs veel
eerst afgetrocken, ende want kinnensten ge-
snibbert in cleijne stuckskens gecapt met drij
oncen goudt, opt hetste op deese andt mm
ende sijnnuis daer bij doende tot het heele vand
Ecoud valt, colleert dan de decoctie ende

persselse stijf uijt doet dan daer bij de
olie ende de reste op het kruijdt, soo
het drooghe is moet minder gebruijckt
worden. ende laet het dan staen sieden
tot dat de vochtigheijt versoden is perst
de olie uijt ende bewaert se.

Balsamum vulnerarium

℞ olei ℔ j terebent. clarissimi ℥ ij
flor. camom. prunellae vel bugulae ana M j
flor. hyperici M. iij fl. centaurii minoris
chelidonii ana M. ß f. s. a. oleum.

Ghij moet alle de bloemen in olie met
sonne stellen te weijcken 24 dagen
kookse dan op tot de vochtigheijt versoden
is perst se dan uijt, ende doet dan de
termentijn daer in ende bewaert se.

Unguentum Ægiptiacum

D M.

℞ aeruginis rasae ℥ß mellis opt. despum.
℥xiiij aceti vini fortis ℥vj coque
simul et f. s. a. unguentum.

Hoe wel hier geene vettigheyt in en
komt wort nochtans eene salue ge=
noempt door dien ende de selue maer inwendig
gebruickt. Noempt dan het spaensgroen
fijn gestampt doet het selue by de ghe=
scheumde honich ende wijs azijn ladt het
samen sieden tot dat het rood purpur is ende
consistentie van eene salue hebbe.

Unguentum Alabastrinum D. Fauentini

℞ Succi camom. ℥ij succi ros. ℥j
succi rutae betonicae ana ℥vj ~~succi~~ succi
rad. altheae ℥j olei ros. ℥ix alabastri
opt. et purissimi ℥iß. M. f. u. s. a.

Dit allebaster sijn gestampt wesende
sult gij inde olie van roosen ende daer
mengen welcke wel omroeren ende daer
naer alle de sappen der bladen daer
bij doende sult gij samen koken tot dat
het sap verteert is de olie vant vier
sijnde ende wat weder gesoncken, sult
gij klaer afgieten, want ick en kan
niet recht verstaen, off de Autheur
het allebaster daer bij begeert ende
weder op het vier setten ende daer soo veel
wit was bij doen alst van noode is om
tot de consistentie van salve te brengen

Unguentum album Camphuratum

℞. olei ros. ℥iiij | cerae alb. ℥iij camph.
Cer. albi crud. | ʒi. iij camphorae dissolutae
aquae ros. ℥ij | f. s. a. unguentum

De olije van roosen sult ghij met het wit
vant [illegible] ende vant vier ghe-
daen sijnde gheduerelijck omroerende tot
dat het ghesmolten is, dan sult ghij alleenskens
in menghelen de andere ghepoeijerde die ghij
sult pulveriseren op dese maniere.
Neempt een tinnen becker die aen de mont een
ende wrijft daer af stillekens op de [illegible]
welcken op een papier vaderlyst [illegible] sal
doorvallen, menghelt dan daer bij t'witte van
drij eijeren, daer naer de camphor in de morter
kleijnder ghebroken, ende met roosewater
wel ghedissolveert, volvaert de salue

Unguentum Apostolorum D. Auicennæ.

R. terebinth. cer. alb. resin. gum. ammoniaci
ana ℥ iij arist. long. thuris mas. bdelli ana ʒ iij
myrrh. galb. ana ʒ ij opopan. viridis æris ana ʒ ij
litarg. ʒ iiij ß olei [illegible] ℥ ij et [illegible]
lib. j ß aceti q. s. ad gummata dissolvenda

De Aristologie, tenue bdellium, soo veele
sij drooghe sijn, spaensgroen litargi
sult ghij elck bysonder tot poijer brengen
daerna de gommen in Azijn te weijcken
stellen een nacht, sanderdaeghs die smilten
in een aerde pannetien, ende door een rauwen
bestegen doeck passeren, waeren ghij ooch
het gewieghte wat swaerder moet wesen
doorgepasseert sijnde laet het staen,
daer en tusschen sult ghij de olye met
de litargie ende een cleen bijeeken doen
met een spatel gedurelick omroeren ende
opdat de litargie niet en brandt totdat hij
geheel gesmolten sij doet dan daerbij het
was ende spiegelhars gesmolten sijnde
doet dan vant vier, ende laet het altijts
omroeren ende stellen, ende onderstussen
sult ghij de gommen opsieden tot de dickte
van hunnich ende vant vier gedaen sijnde
doet daer den termentijn bij ende dus warm
sijnde mengelt dat bij de voorss. olie, wat, etc.
dit wel onder een gemengelt sijn doet daer onder
alle de poijeren, ende ten letste het spaens groen
en bewaert

Unguentum Aureum D. M.

℞ cerae cit. ℥vj olei commun. ℔ ij ß
terebint ℥ij resinae colophoniae ana ℥ij ß
thuris mastic ana ℥ij croci ʒj M. F. S. A. V.
De olie, was, spiegelhart ende colophon
sult ghij tsamen op een cleen vierken
smilten, want vier gedaen sijnde doet daer
bij de terementyne ende gestadelick omroerende
laet het stollen ende coelen, wanneer het dan is
doet daer bij den thuris mastix ende crocus oock
bijsonder gestampt ende bewaert

Unguentum Basilicum minus D. M.

℞ cerae cit. picis navalis, resinae ana ℥iiij
olei ℔ j M. liquefac et F. S. A. V.
Het was, pek, ende spiegelhart sult
ghij eerst in cleyne brocxkens breken
ende met de olie op een cleen vierken doen tot
het gesmolten is, want vier gedaen sijnde

roerende wel omme tot dat het koudt is
ende bewaerdt se tot het gebruick.
Sommighe smilten het peck alleen met
wat azijn, ende menghen daer de drij ander
saecken [illegible] daerin, gesmolten ende wat of
koudt sijnde maer soo het peck goet is ende
dat niet der kleen vierkes smelt, ist niet
van noode. Dit deel salve partem gegeven
neemt van allen partes aequales.

Unguentum Dialthea Simplex D. Nicolai.

℞ rad. altheae ℔ j sem. lini foenigraeci
ana ℔ ß olei lilij commu. ℔ ß terebint. ℥ j
resinae ℥ iij f. s. a. unguentum
De wortelen kleene gesneden met beyde
de zaeden grof gestampt sult ghij laeten
met genoech saem water weycken t'ween
soo drij daeghen, dan sult ghij dat al
soetiens laeten opsieden, tot datter maer [illegible]

roudt en blijven dit dan heel stijf uyt dan wende
er welcke als en stijf sal worden / dat men mucilago
neempt / bij dese mucilago sult ghij de olie
doen ende t'samen laten sieden / dat de mucilago
soodanich dick is geworden / maer wacht u
het te veel te sieden ende die te verbranden
want vier gedaen sijnde / ende de mucilago
neder geseten sult ghe olie daer claer
afgieten / ende bij de selve doen het was
spiegel hars in cleyn stucken gebroken
ende t'samen laten smilten / gesmolten sijnde
doet de termentijn daer bij / ende giet de salve
warm in haeren pot / sommige apotekers doen
daer gestampte radices curcume bij is het
stoken vande mucilago om de salve geelder
te maecken het welcke de salve niet en hindert

Unguentum Martiatum D. Nicolai

℞ ceræ albæ ℔ ß olei ℔ iij aut ij ß rosmarini
fol. lauri ana ℥ ij rutæ ℥ j ß hb. fol.
tamarisci ℥ j ß maiorane salvie mentæ

aquaticæ saluiæ, basiliconis, polij veri
calaminthæ arthem. endiuiæ betom brancæ
vsinæ galidis, pariet. pimpinellæ, agrim.
absinthy primule veris, persicariæ, rimarin
sambuci herbæ crassulæ, mille foly, sempr.
viue, camedes centaurij. plant. fragulæ
tetragit quinquæ fol. ana ℥jx rad. altheæ
cinnam, myrti ana ℥vj sang. ℥iij butyri
℥ijss urticæ, viol. papau. nigri, mentæ
saracenica, mentæ crispæ acet. politrici
card ben. matris sylue. valerian herbæ
moschatæ, alelujia, linguæ ceruinæ, consolidæ
maioris, abrotanæ, styracis calamitæ
medull. ceruinæ ana ℥j adipis vrsini,
adipis gallinacei mastices, sueris ana ℥ij
olei nardini ℥ss.

Pluk de bovenstaende kruijden zaeden
ende wortels inden maendt van meij
plucken, doorsnijden ende wat stampen
ende niet in wijn als sommige beschrijven
maer in twee pondt olie off soo veel

alst van noode is met een deel wijn te
weycken stellen, ende 15 off 20 dagen
laeten inde zonne staen, want doordien datter
soo veel kruyden is comende, en can men die
soo licht al tsaemen niet becommen, ende
daer en tusschen souden de kruyden bederven
ende als die al vergadert sijn, ende genoech
gehadt hebben geweycket sult de geheele infusie
koken tot dat de vochticheyt versoden is
dan sult ghij die selve door eenen cannefat
sacken doeck uytpersen ende de olie in
de panne doende sult daer bij doen het wasch
boter ende andere vetten gesmolten sijnde
doet het want vier omroerende tot het ge-
stolt is waer bij dan mengende sult de
nardus olie storax ende mastic ende sijn
al bij zonder gepulveriseert ende bewaert
die tot het gebruick

Unguentum Nutritum

R. litargirij auri ℥iiij ceruse ℥3 b
olei communis ℔j aceti vini ℔ ß
M. f. S. A. Unguentum —

Neempt eerst de lytargie soo fijn gestampt als 't mogelick is doet se inden mortier met de ceruse, ende giet daer een weynich olie bij, soo dat ghij die metten stamper condt gemackelick ommeroeren, 't welcke een quartier geroert ommegheroerdt sijnde giet daer wat azijn bij ende roerdt dit soo langhe omme tot dat den azijn teenemael geincorporeerdt is naer-wacht u altijts wel van daer te veel azijn ineens daer in te gieten, prinsipaelicke in het eerste, want ghij en soudt noyt een goede salue daer van konnen maecken ende als den azijn geincorporeerdt is giet daer wederom een weynich olij bij daer naer azijn, daer in geincorporeerdt is welcke omroeringhe sommighe uren moet gheduren, ende de salue van roodt teenemael

wit wordt, ende van goede consistentie sonder eenich water bij te doen.

Unguentum Pomatum Apud Romanos

℞. axungiae porci ℔ j seni castrati ℥ iiij olei amyg. dul. recent ℥ j aquae rosar. et lavend. ana ℥ iiij poma redolentia quadripartita et cariophyll. impleta et cinnamomo N.o vj benzoin storacis calamit ana ℥ j moschi ℈ vj bulliant omnia simul ad aquae consumpt. colatur et dealbetur aqua rosarum

Neempt versch witte verckens liese en schapenroet wel gewasschen ende met water van roosen gesmolten, versche olie van soette amandelen, roosen ende lavendel water doet het al te saemen in een panneken op het vier dat dan

in het gesegelde geylerken gebie
wondelt wel grof nagegelb, ende rammer
gestecken ende laet het flamme ophiden
met een eleen vierken tot dat al het
water geconsumeert is, het welcke
ghy sult sien, ist dat ghy eenen druppel
offe twee laet in het vier vallen door
brandt sonder kraecken, onder het
sieden sult dan daer in doen den storax
benzoin, ende miliis al grof gestampt
in een yder sijn doecxken soo gebonden, het
welcke ghy in het sieden met een houte
spatel dickwils sult uytdauwen, nu
volkoockt wesende, perst de salue door
eenen witten rammetschen doeck
ende skoelt sijnde, sult de salue in een
aerde tele doen, de neerslitting der
salue van onder weerende, ende dan de
salue met een bistortier wel omroerende
met swat roosewater, dit omroerende, ende
wasschen sal v salue soo wit als een
sneuw maecken —

Unguentum Populeum. D. M.

℞ oculorum, vel gemmarum populi arboris recent. ℔ j ß axungie porcine preparate ℔ iij oculi populi, contundentur et macerent. in axungia, donec sequentes herbe colligi queant estate, nempe
℞ fol papaueris agrestes, mandragore, cimarum rubi tenerrimarum, fol hyosciami solani, semperviui minoris linguam nos mordicantis, lactuce semperviui maioris lappe maioris violarie umbilici veneris
ana ℥ iij. f. s. A. V.

Inder maendt van marte sult ghij de populier botten doen plucken, de selve stampen ende laten weycken in ghewasschen ende ghesmolten verckens liese, ende dus laten staen tot den somer dat men de ander kruiden vindt inden maendt meij, de welcke ghij alles

gheschindt hebbende sult stampen ende
bij de voorß. populier botten doen, ende
soo 20 daeghen inde zonne laeten
staen, op het vier doende sult daerby
doen eene ghenoeghsaeme quantiteyt wyn
off sap van solanum ende wijn azijn (naer
sommighe opinie) om de salve meer kondt
te maecken off succus solani alleen
twelck de salve oock teenemael groen
maeckt, ende laeten koken tot de
vochtigheyt verloren sal wesen, ende
doorperssen ende sult de salve tot het
ghebruyckt bewaeren.

Unguentum Pompholygos D. Nicolai Alexandrini

℞ olei ros. cerae albae ana ℥ vj succi
solani q.s. cerusse ℥ ij plumbi usti et
loti, pompholigis lotis ana ℥ j m.
f. s. a. U.

Neempt olije van rosen ende doet daer
bij sap van saet van solanum, kocht
het tsamen tot het sap versoden is
schuilt daer bij het was, ende vant vier
gedaen sijnde, roerdt het omme tot het
gestolt is, menght dan daer bij de
ceruse fijn doorgedaen opt taberwegt
van eenen sinst het gebrandt ende
ghewasschen hoodt bij sonder gepulveriseert
sinder gelijcken den pompholix offe ge-
prepareerde tutie in haer plaetse, ende
ten lesten het gepulveriseerdt
wyrooch, sommighe begeeren het sap van
solanum inden mortier bij de salve
gemenght te hebben, gelijck de azijn
inde nutritum, ander nemen suijr was om
de salve dunder te hebben, want met hoe
meer was is de salve soo haerdt als een
plaester, daerom naer dat ghij die seer
haerdt wilt hebben moet naer advenant was
nemen.-

Unguentum Rozarum.

Neempt verckens liese van gaerbelle
wel gesuijvert ~~ende~~ ende in kleene
stuckskens gesneden in verscheijde
wateren gewasschen, ende dan met roos
water met een kleen vierken gesmolten
sonder de selve te laeten roosten, oft
verbranden, neempt soo veel alst u belieft
stickt de selve wel goet sijnde vol witte
roosen van haer blat ende knoppen ge-
suijvert laet se soo 8 oft 10 dagen in
eene warme plaetse oft sonne staen deselve
dickmaels omroerende, dit sult gij dan
in een pannken stellen ende een walleken
vijf oft ses laeten opzieden vant vier
gedaen sijnde sult de roosen door eene
rammebeltere doeck wel stijf uijt drucken
ende wel sijnde daer wederom versche witte
gesuijverde roosen insteken, ende wederom
laet en wijcken als vooren, daernae

gebekockt ende doorgepasseert sijnde voor
de derde reijse, met verssche roose, vermits
de welcke lange genoegh te weijcken
gestaen hebbende, sult weder om drooppen
ende doorpasseren, sonder aen te roeren
laeten staen koudt sijnde sult de zalue uijt
de teijle doen sonder de grondt aen te raeken
de welcke van het roose sap swart is welck
ghij met roosewater sult wassen op de
maniere als wij inde pomade salue geseijt
hebben fol. 324 om de salue harter te maken
doen sommige daer bij als 't voor de derde
reijse gepasseert is tot j ¼ ℔ wit segaepe
wordt met roosewater gesmolten

Ceratum Infrigidans
Galeni

℞ cere albe ℥ j olei ros. ℥ iiij conquassentur
simul cum modico aceti vini albi.

Neempt olije van roosen ende wit was smilt het tsamen ende gestolt wesende roert het met den spatel geduerlick ommi wat witte wijn azijn daer by doende, ende dan met rooswater, ende plantayn water wasschen: ghelijck de salve van roosen.

Ceratum Santalinum D.M.

℞ rosarum ℥ iß santali rubri ʒ x santali albi, oft citrini ana ʒ vj boli armeni ʒ vj spodij ℈ iß camphoræ ʒ ij ceræ albæ ʒ xxx olei rosarum ℔ j M. f. ceratum

De santels doorsneden wesende sult ghij eerst met wat rooswater wijs stampen, ende dan de roosen daer by doen ende door een fijnen tempst ziften, de bolus ende geprepareerde spodium sult ghij besonder cleijne brijnen, ende bij het voorseghende poijder mengelen, de

camphora sult ghij oock kleyn brijnge
met wat vande speciën, dan sult ghij de olije
ende was t'samen smilten, de welcke ghij
omroerende sult lauw stellen ende dan
allenskens de poijders daer onder mengelen

Emplastrum Album coctum

℞ olei ℔j cerusse ℥x cere albe
℥ij f. s. a. empl.
Zult eerst de cerusse, opt aendraegte
van eenen simpel doorbrijnden ende ghe-
mengelt sijnde met de olije sult dat
op een kleyn viercken stellen ghedue-
rlick met een breede ijseren spatel omme
roerende op dat de cerusse niet en
verbrande, ende teer maeg gesmolten
ende tot consistentie maeg gebraegt
worden, tot welcke ghij sult sien
ist dat ghij sommige druppelen opt

aldreeght van eenen mortier off wel
opt eenen steen laetende druijpen
bevijndt dat het emplastre hem laet
handelen sonder aende vingeren te
hanghen, doet dan daer het was bij
in kleijne stuckens ghebroken
maer sijt wel toe dat het ter pannen
niet bijt en loopt gesmolten sijnde doet het
vant vier, ende laet het koudt worden
ghedurichlick omroerende, doet het
plaester dan in koudt waeter, ende
maeckt daer rollen af weghende elck
2 off 4 oncen de welcke ghij naerde
konste in wit papier wendende sult tot
het ghebruick bewaeren.

Empl: Diachylon simplex
D. M.

℞. mucilag. sem. lini, faenug. rad.
althææ @ ℔ β. olei vet. clari ℔ β.
litargirij ℥ix coq. s. a. f. emplastrum

Beyde de zaden grof gestampt ende
de wortels kleyne gesneden sult ghij
te weycken stellen in eene genoechsame
quantiteyt waeters siedende, ende laetse
weycken in dit siedende water 3 off 4
daeghen, dan sult ghij dan op een kleen
vierken opzieden, tot datter maer een
pondt ten halfve onder en blijft, perst dit
dan wel styf uyt by deze mussillago
sult ghij het olie vermenghelen, ende
op een kleen vierken zieden, tot dat
dit slijm offte mussillago bijcans geconsu=
meert is, ende zeer dick is, maer wacht
u van dit te verbranden, want dit
gedaen sijnde, ende nedergeseten, giet
de olie af ende werpt de uytgedrooghde
mussillago wech, doet dan de olie wederom
in een becken, ende doet daer bij de
litarge die het plaester seer roodt maeckt
seconde mael fijn gestampt laet het
t'samen sieden op een kleen vierken, op
dat de litarge niet en verbrande namentlick int

beginsel, gheduerlick met een breede
ijsere spatel omroerende, opt laetste
moeght wat grooter vier maecken, als
die Litarge nu gesmolten is, neempt
de pvdine opt andere ste van eenen
mortier, stickt de zalve in het water
ende ist datse sonder de vingers te
besmetten gaer laet handelen, neempt
de panne vant vier ende roert het ghe-
duerlick om tot dat het bijcans kondt
is, doet het dan in kaudt water, ende
maecktet er rollen af die ghij met een
wit papier sult bekleeden, ende bewaert
tot het gebruick men neempt gemeenlick
soo veel zaeden ende wortelen als
daer mucilage wort gegeven.

Empl: Diachylon gummatum

℞ litarg. auri ℔ ß. olei Irini, camomill.
ana ℔ß ℥ ℥iij mucillag. sem lini f[illegible] graec

rad. alth. ficuum ā bdellii passul. succi hederæ
succi scillæ, oesipi humidi, glutinis alcyonij
ā ℥ ij. sxb. terebent ʒ ij ß resinæ pini terr.
citrinæ ā ʒ j. gumm. bdelli, sagapeni, ammoni=
aci, galb. ā ʒ iß. ℥ j. ʒ. A. emplastrum.

Maeckt inden eersten mussillages van
Lijnzaet, fenegriek, grof gestampt, worteles
van Althea, vijgen, rosijnen, scillas is platte
van het sap op de selve maniere als wij
voorschreven doet dan bij de mussillage, deselve
ende siet se staende tot dat de vochtigheijt bijcans
geconsumeerdt is, maer wacht u dat sij niet te
verbranden, vant vier sijnde, ende weder gedes=
toncken, giet de olie af vande resterende
mussillage ende doet bij de olie de lytarge fijn
gewreven ende laet het samen metter sieden
roerende namentlick int eerste sieden gedurichlijck
met een breede yseren spatel omroerende tot de
lytarge wel gesmolten sij ende daer niet meer
vertoondt dat dan daer bij het spiegel geest ende
het was gesmolten sijnde doet het vant vier ende
doet daer bij de glutis alcyonaty dat ghij suicken
plat = op deese maniere bereydt, sloot de alcyonatij

gummen met de handen suytse is kleyne
stuckens ende stoltse met een weynich
siedende water te weycken, set daernaer
weder op, ende passeert het door de doeck
koudt wesende sal het wesen als lijs, laet
dan de salve koudt wesende, ende doet daer by
de gummen: eerst een nacht met azijn te
weycken gestelt, daernaer opt vier gestelt
ende gesmolten, ende doorgepasseert ende
gesoden tot datmen de proeve op de mortier
leggende, met de vinger dat koudt sijnde
can draelen, by de weecken, terstonde
den termentijn ende oesypus gummen
moet by gemenght worden: want dit
moet altijt gaer geslagen worden in alle
plaesters daer gummen in commen, dat
de gummen int menghelen moet seer warm
sijn, ende het ander daermen de gummen by
menght seer lauw oft koudt, dit al wel
doormenght wesende laet het geduerelick
ommeroeren tot het koudt is ende maeckt
daer rollen af, die ghy met wit papier

bewonder sijnde tot het ghebruick sult behouden
het sap van den Crocus moet allenskens ingegoten
gegoten worden, als de olye met de litarge
siet, ende sy sal de lytarge te beter doen
smilten, het sap wordt soo bereyt: Neempt
groene neder vortels dat sijn gemeyne blauwe
lissen, wast die besonder ende raspt die, geraspt
sijnde perst, ende persse uyt:

Empl: Diapalma D. M.

℞ Axungi porci ℥ij olei vet. litargirii
auri ana ℥jx. vitrioli albi ℥j aqua salis
q. s. coquantur S. A. in emplastrum.

Ende eerste neempt de olie, verckens liese
ende de litarge seer fijn gepulveriseert, want
anders sius ghesonde sij soo lichtelick niet komen
smilten, ende laet dit t'samentlick met een kleen
vierken opsieden op dat de litarge niet en brande
want't plaister soude swart worden ende noijt
tot consistentie commen, gheduerlick omroerende
ende met een breede spatel, sonder de lytarge

stillen te laeten op den grondt, opt leste
als de litarge bykans sal gesmolten wesen,
mooght wat meerder vier dan maecken, maer
noyt te heet, onder het zieden sult daer
alleenskens de pulverizeerde witte vitriool
bij doen, maer weynich teffens want het plaester
soude te pannen uytloopen, insgelycks
sult ghij daer oock allenskens wat weynich
water daer koudt ingesmolten is, ingieten
twelcke het plaester wit sal maecken
als ghij nu ziet dat de litarge t'eenemael
is gesmolten, neemt de proeve op een
mortier koudt sijnde, treckt het in koudt
water, ende soo het hem laet handelen
sonder de vingers te besmetten is het genoech
, ende vant vier doende roert het gedurelich
om tot dat het koudt is, doet het dan in
koudt water, treckt het als peck uyt
ende rollet op een steen uyt tot rollen
welcke ghij met wit papier bekleedende
sult bewaren.

Empl: de Mucilaginibus:

℞ Mucilag. rad. altheæ, semi lini, mediani
cort. ulmi, semi fœnug. ana ℥ ij. olei chamomill.
liliorum, anethini ana ℥ bj gummi amoniaci
galbani, opopanacis, sagapeni ana ʒ ij ceræ
novæ ℥ vijß terebi ʒ ij adeps ʒ j misce
f. ϵ.

Sult vande radices altheæ cleijs doorsnede
semigriek, lijnzaet grof gestampt de binnenste
schorsse van olmboom tot mucilago maecken
van ijder twee oncen neemt ende giet daer
soo veel water bij als't van noode sal sijn
laet het twee of drij daghen weijcken, siet
het dan op altijt omroerende tot datter maer
[illegible] over en blijve perst dan de mucilago
uijt, ende doet daer de olie bij, laet
het t'samen sieden, tot dat de mucilago
bijnae geconsumeert is maer wacht u van
die te verbranden, neder geslonken sijnde
ende vant vier gestelt, giet de olie af,
ende vande overblijvende mucilago, ende doet daer
bij het was, ende stelt het t'samen gesmolten
sijnde, doet het vant vier, ende roert het

gheduerelick om de kanten altyt afsteken
op dat het was hem wel mach vermenghen
als dit nu begint te stijven, ende lauw is
geworden sult daer de gummi met saffraen
ende termentijn t'samen eerst gemenght
allenskens bij menghelen, wort het maeckel
deser manieren gereedt gemaeckt menght
het geelwitte der gommi, wat swaerder
om de vuilicheyt wille die daer in is het
welck ghy altyts inde gummi moet onder-
sonderen, ten sy sy in guttis offe [illegible] sijs
stelt deese gummi heel overzoopt in azijn ende
nemen wij t'welcke beter is, te weyken
24 uren, stelt se dan in een andere panneken
op het vier, ende ghesmolten sijnde, passeert
die door een cannefassen doeck ende
wringht de selve van stijf uyt, stelt de
gomme daer weder opt vier, ende laet se
sieden, tot dat ghy de proeve opt [illegible]
van een mortier vindt, want vele commende
doet den termentijn daer bij daer naer het
saffraen, de gomme dus tweedmael warm
wesende sult ghy die bij het [illegible]

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0342-6
DFG

mengelen, het welcke in lauw is geworden
gestadich gedurichlick omroerende, ende
de tanten wel lassen konde, opdat gaer daer naer
geen ongemengde brocken en vertoone
het het plaester bondt is vande, welcke gij
de rollen sult maecken, die gaij aen den steen
daer gij op rolt met olie wel gemaeckt sijnde

Empl: de Meliloto D.M.

℞. florum meliloti ℥iiij fl. chamomillae
foenug. baccarum, lauri, ad alte absinthii
ʒiß. sem. apii, cardam. fructus, cyperi, spicae
nardi, cassiae lig. ammeos ana ʒj rad. maioran
ʒiß. gumi ammoniaci ʒb styracis cal. bdellij
ana ʒiij ß. terebinthinae ʒbij ficuum pinguium N°
vj sem. caprinam, et spicae nardi ana q.s.
M. f. E:

De maeckinge van dit plaester wort
van verscheyden diverselijck beschreven
ende oock gemaeckt, de beste ende lichtste
maniere die dunckt mij deses: stampt eerst

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0343-2
DFG

tot poyders de wortelen, ende hierstes
doet daer naer bij de kruiden zaeden ende
bloumen, insgelijcken den styrac ende bde//
dellium, soo verre hij drooghe is, anders
moet hij met den Ammoniacum gesmolten
wesen, ende giet dit door een middelbaer
timst, niet te grof noch te fijn, soo bewaert
de fijnsten drooghe ende houdt hij, sult
die doorsnijden, ende met de ander poyders
stampen naer toe so veel helpen sal
ist dat ghij de kruiden ende bloumen buiten
te voorens wat drooght, soo hij nochtans
te wet is, sult die in een steenen mortier
stampen, ende met een houten lepel door
een timst steken, ende dus die bij het
plaester mengelen, dit dus gedaen sijnde
neempt de olie van masolcijn, ende van
spica nardi, van elck ontrent drij oncen
het was, spiegelhaest, ende geijtenroet
dat het te samen smelten, want bevijndt ghij
daer sijnde sult dat omroeren tot het gestolt

is ende daer bij in gegoten de poijeren
ende opt lesten de ammoniacum gedissolveert
ende tot consistentie gesoden heeft
'tsijn het geheele ende den termentijn daer
bij gekomen ongeset, laet het plaester dus in
eene koude plaetse een dach ende nacht staen
ende maeckt dan rollen daer van de handen
met olie wel gemaeckt sijnde.

Empl. Oxicroceum D. N.

Rx. cerae, picis, colophoniae croci ana ℥iij
terebin. galb. ammoniaci, myrrhae olibani
mastiches ana ℥j M. f. s. a. Emplast:

Den galbanum ende ammoniacum sult gij
een dach ende nacht in azijn laeten weycken
dan in een aerden panneken laeten opsieden
ende gesmolten sijnde door eenen canevetsen
doeck wel stijf uyt wringen, ende dan laeten
sieden tot dat sij hart sal laeten handelen
konnen sijnde want vier gedaen gedaen sijnde

ghemenght ist daer terstondt bijde termentijn
met het saffraen, ende laet het dan saen
smilt dan het was, peck ende collofonie t'samen
met een kleen vierken, off het peck soude
verbranden, ende heeft noch t'ondeughen,
daerom smilten sommighe het peck alleen met
wat azijn ende menghen dan bij het warm peck
het was ende collofonie t'samen soo ghesmolten
en lauw gheworden sijnde ende ghesmolt dit
wel onder een menghende ende lauw
gheworden moet daer onder dan menghen
de myrrhe wierooch ende mastix elck bysonder
tot poyer ghebracht maeckt dan de gumme
weder om warme dat sij dunne vloeyt ende
menghet die daer onder, maeckt dan hier
van rollen in de handen wel ghemaeckt sijnde
ende windt die in wit papier tot het ghebruick
Sommighe Autheurs schrijven dat men het saffraen
met wijn azijn moet menghen, ende dan onder
plaester doen maer wordt van seer weynigh
ghevolght door dien ende het plaester soo wel
niet en kan uytbreyden, weynich Apotekers nemen
de voorseyde quantiteyt van saffraen om de dierte
wille maer nemen maer 3ij off 3 ʒß. het

welckes oock bederven niet en bewijst ja seyt
dat soo groote quantiteyt de kracht niet en vermindert

Bemindē Leser hier hebt ghij meest
alle de compositien die hedensdaeghs int gebruijck
sijn, soo verre nochtans datter van andere medicijnen
voorgeschreven, volght de recepten der antimonij
ende soo verre ghij oock int maecken twijffelt
gaet dan mijn tractaet te raede ende het sal
u uijt uwe twijffelinge helpen, want die van
alle compositien drij offte vier soorten gemaeckt
op de selve wel lettende sal alle andere wel
naervolgen, dese saecke dient maer te weten
de welcke is het geheele tractaet niet te
passe die ick bekommert te weten op wat maniere
men het quicksilver ~~ende~~ inde plaesters ende salven
menghen moet dat het teenemael gebroken sij
ende hem in geene deelekens en vertoondt, welcke
tselve qualick is om doene, waerom vermenghtij,
die gemeenelijck is die salven komt door die mens
mortier stampen met het quicksilver ende roert
het soo lang int sijt stampen omme tot dat het quick
silver teenemael gedoot is, ende hem niet meer
en vertoonen mach selt van door voorss. vermenghtijs
inde plaesters offte salven —

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0348-0

Het Vyfde Boeck

Voor Reden

Aengesien wij dat allerleije compositien dienen tot des overkommende noodt, inde Apoteken bewaert, meestendeel, al die heden daechs int ghebruijck sijn, hebben beschreven op de welcke lettende des Jongh-leerende Apoteker alle andere compositien lichtelick sal naermaecken. bij exempel soo zij Emplastrum de ranis cum Mercurio wel maecken kan, hier niet beschreven moet claer sien waer in de moijte ende const is gheleggen, te weten int koken vande litarge de welcke claer beschreven staet inde diapalma, ten tweeden int inghelden

vande gheprepareerde gommen beschreven
in unguentum Apostol. ten derden int doode
vant quicksilver, het welcke wij ooch
bijsonderlick in het voorgaende blat hebben
aengeteeckent. Ten anderen wilt gij
empl. de pelle Arietina maecken, soo sal
gij moeten vier saecken bemercken, inde
welcke de conste ende moyte gelegen is
: ten eersten int koken vande litarge
in diapalma beschreven: ten tweeden in het
smilten vant peck beschreven int emplast.
de Oxicroceo: ten derden int koken ende
smilten der gummen, int emplastrum de
mucilaginibus beschreven, ten vierden int
mengelen der geprepareerde gommen int
unguentum Apostolorum beschreven, waer
uyt claerlick blijckt dat gij de aengetoocht
ende commende maecken, alle andere soo gij
daer op is merckende lichtelick naer sal
maecken, nu dan in dat uyt de boeck te sal
ons niet anders resteren, dan de Tyriaca

Metridatum, ende confectie de
Hiacintes te bereijden met veele andere
bij voeghsels vercieren, door dien dese drij
als coninginnen boven alle andere medecijns
mogen ende moeten ghepresen worden, van
welcke drij, den triakel met recht de eerste
plaetse heeft, ende is de edelste ende fraijste
inventij, vande gheheele Apotheckarie, in het
welcke het vijperblaes, voor vehiculum
dats te seggen voor een wagentjen dient
omme alle de bijgevoechde medicamenten, die
gift verdrijven tot het herte te voeren, ende
daer wesende, om alle gift van daer te drijven
het welcke men niet dagelicks en ervarentheijt
bevindt aldus te wesen: het is voortvarende
houdt bestaen gheloove, gemerct vijperblaes
in te gheven, daerom siet dat alle de menschen
die vande vijperen gebeten worden, noodsakelick
moeten sterven, ten sij het lidtmaet afgesneden
wordt off met alderblijtscheijt eenige sterck
giftdrijvende remedien daer toe worden ingegeven

doordien het venijn van vijpers terstondt
nae het herte loopt; maer de ervarentheijt
heeft bevonden dat dit venijn maer
is geleggen in het hooft, staerdt ende
ingewandt, ende niet in het vleesch, het welcke
in Italien sonder eenich bijvoeghsel op de
rooster gebraden sijnde dagelijcks bij sieckten wordt ingegeven.

Metridaet is den vaeder vande trijakel
door dien de trijakel uijt ende naer den
mitridaet gemaeckt is, eerst gevonden
door Mitridaet coninck van ponten. die
de selve alle dage was gewoont in te
nemen, om hem van het gift te bevrijen
het welck hem soo wel bevrijdt heeft dat hij
gift innemende vande Romeijnen gevangen
sijnde, het selve op hem niet en heeft konnen
wercken. Metridaet heeft de kraghte
der trijakle maer om datter veel starcker
saecken bij de triacle sijn gedaen, wordt
hij veele sterckere, om dat nochtans

Inde Trijakel meer opium comdt, wort de mitridadt meer gebruyckt inde voortige siecktes des hoofts, dan den trijakel

Confectie van hiacinten hebben wij hier bijgevoeght om dat sij de persten bewaert ende de medicynes daer van bevrijdt.

Theriaca Andromachi Senioris ex carmine eiusdem Elegiaco translata.

℞. trochis: scilliticorum ℥ ℥ s trochis de vipera, piperis longi, opii thebaici, magmatis hedychroi ana ℥ iij ros. rub., iridis illyrici, succi liquiritiae, sem: buniadis id est napi longi scordii, opobalsami, cinnamomi agarici ana ℥ j s. myrrhae, costi, croci orientalis, cassiae lign. verae, nardi indici, schoenanthi, thuris masculi, piperis albi et nigri, fol. diptamni cretici cum floribus

comarum marrubij, croci electi, stoechadis arabicae, seminis petroselini, macedonici, calaminthae montanae, terebinth: cypriae, zinziberis albi, radicum pentaphylli ana ʒ vj polij montani, cretici, chamaepityos styracis calamitae, radicum mei, amomi vel succedanei eius, nardi celticae, terrae lemniae verae, ponticij, chamaedrios, folij vel succedanei eius, chalcitidis tostae, radicum gentianae, anisi, succi hypocist. carpobalsami vel succedanei eius, gummi arabici, splendidi, seminis foeniculi, cardamomi minoris, seselios, succi acaciae, seminis thlaspios, comarum hyperici, acori, ammeos sagapeni ana ʒ iiij castorei, aristol: tenuis, seminis dauci, bituminis iudaici opoponacis, florum centaurij minoris, galbani ana ʒ ij mellis optimi despumati, triplum id est ℔ x iiij ℥ iiij. S. vini falerni quantum succis et liquoribus soluendis sat est

Therikel van Andromachus de oude in Griexsche veersen beschreuen ende int vlaemsche naergheuolght

Zoo ghy Triakel maeckt, van outs soo [illegible]
Gelyck als Andromachus in grieksche [illegible]
neempt Squilla, die ajuyn met deeg rontom [illegible]
doorbackt hem merwel zacht in eenen pot [illegible]
Wordt met de houten [illegible] met lijs [illegible], en buiten [illegible]
In een mortier van steen doorstoot hem alles [illegible]
voeght daer by tot des pondt, ende [illegible] [illegible]
maeckt daer trociscen van, doordroocht wel rontom
neempt dan de [illegible] indien [illegible] is [illegible]
een alf pondt, dan moet de [illegible] doen [illegible]
de helft, van dit [illegible] [illegible] als [illegible] [illegible]
met Zoudt, dill ende broodt [illegible] [illegible] [illegible]
Lanck [illegible], [illegible] soo veel insgelijcks,
Vant [illegible] [illegible] vanden [illegible], van [illegible] [illegible]
Trociscen die men noempt int [illegible], [illegible]
Moet ghy oock insgelijck, [illegible] [illegible] [illegible]

Di witte Ireos met reuck der violetten
Zult ghij als dit gebruickt, twaelf dragmen daer bij setten
Met haer de roode roos gedroogt tweemael afgeweert
Dat het calissi saudt haer gider oock niet onwaerdt
Het rapsadt, welcke men nabuijlheyt geeft de name/
Is dienstelick, en in het selve bequame/
Dus oock het waterlooch, die soet seer balsem tracy
Die is besiden beide al gider weder dier by gedaen
Voeght met de Zolue sehadt verwecken de camandes
De maeckt agaricum met haer gelijck van deele
Verandert weder gebruickt groote mingel rostus sout
Alsoo oock het saffraen, het welcke herts doet
Het dragmaes inde waert wilt cassi soort oock geven
Een nardus indica gebruickt in veel gebeden/
Zoo oock het kaneelhout, de der van arabien lant
Wit en swart peper oock, het welcke de tonge brandt
Des wierooch witte suijt, kracht van de spijten/
Dictammus welck genoegt, van het serpent gebeten/
Wilt oock scapomticum, en storax sijn bij der/
Malrouwe insgelijcks van heerlijcke leer groot/
Ghij peterzelie, ghij die wast inde steenen
Ghij bergmundt insgelijcks, wilt geven kracht weinig
Geeft oock u kleet gedragen, o bettonie armentijn
U cherbel insgelijcks, moet hier, o bijt blat sijn

Bij gimbeber sult nu dese roote starcken,
maer polium ghij sult weder om des cinnaber maecken
met de lengten sijn holt cyperus genaempt
Amomum cleyn gedruckt: de nardus wijt befaemt
In het geltig gheelwoost: de strijcap tay gomme
De meon seer geelbaer, dat het oock hier bij komme
Zoo oock de kleyne hoynck, en het pontische [illegible]
Dat lemnos witte aerde, hij oock bij komme als nu:
Het malabatrum blat sult ghij oock bij menghen
Calcitis wat gebrandt, de spatias die tinghels
Door bitterheyt de tonge, dat de zabilge gomme
De hijpocystis sap, ende van gelijcke by komme
Een twee cleyne bruydt, o balsem hooge geprese
Anijs en seseli moet oock bij het schijnwesen!
Het cardamomi zaet, en venckel wel bekomt
Dat het acaci sap, hier oock sijn krachtig sent
Zoo oock het staphi zaet, ... [illegible]
Het Ammi, sagapeen, moet ghij niet achterlaten
En gom ijder des maer eerst wel dragant maer
Castoreum volgt eerst, met calf gewicht daernaer
De oosterlicie, het drooch en swart seer [illegible]
stuckske van Commagena comt, voorts die wel stede
Dat dauci witte zaet, hier oock nu comme by!

En ponar vette Zay al rieck eet al wat vrij,
Dat duijsent gulde blom, de Galbanus de kroone
Zij van dit heel gemaeckt, het welck hier staet te toone
Dat ghij door menghelen sult, met honich ende wijn
Zoo veel alst noodich is, de naer de konste mach sijn

Vanden Naeme ende oorspronck vanden Theriakel

Andromachus gheboren van Crethen eerste
ende opperste medecijn meester vanden roomschen
keyser Nero, heeft eerst den Triakel
ghecomponeert, de welcke hij in grieck
γαληνην heeft ghenoempt, dats rust
aenbrenghende, om dat de selve, die vande
peste besmedt ofte vande serpenten ghebeten
waeren tot ruste ende ghesontheijt brochte
daer naer is sij van andere Theriaka ghenaemt
gheweest naer volghende den griekschen Poet
Nicander, die alle gift weerstaende Theriaca
noempt, Gelijck Galenus doet, de welcke
oock noempt Triakel van de Andromachus

Andere brenghen dit woordt Theriaca van
het griecke θηρ το θηρίον dat is van
het aldervelste dier vipera, soo veel als
vim para, om dat hij haere jonghen levendich
ter weerelt brenghen, als ghetuijght Aristoteles
capite ultimo libro quinto Animalium,
De maniere om theriaca te maecken heeft
Andromachus int grieckse veersen beschreven
de welcke hij ghenomen heeft wt de metridaet
sommighe medicamenten veranderende, in welcke
plaetse hij andere heeft ghestelt teghen de
beten der fenijnighe dieren. Onder Begiaeme
sondert ende weet ick jaeren, naer dat de
metridaet ghevonden was. Andromachus hijs sone
ende Damocrates, ende hebben daer bijghevoeght
sommeghe agaricus, ende acorus, ende daer
den vader in het tweede oorden lange peper
voorschrijft, schrijft Damocrates swarte peper
ende ~~der~~ contrarien in alle andere ordden
commen sij overeen. wij hebben hier ghevolgt
de descriptie des vaders die de selue in veersen
beschreven heeft, van des zoons die de selue in

geven zijn gheholeghen hooft, in welcke
vele lichter fauten comen gheschieden.

Waer om men meer vlees van viperen dan van ander serpenten ghebruickt

Wort geantwoort. ten eersten dat het venijn in ander serpenten het geel lichaem door verspreijt is te weten int hooft, steert vlees ende ingewan met het bloed, maer niet inde viper de welcke geen venijn int vleesch en heeft daer en bouen soo verre daer eenich venijn int vleesch ouerbleue wort het selue met wat zandt ende veel dille ghekoocht het welcke het venijn wederstaet: ten tweeden om dat het viperbloed min verdorventheijt veroorsaeckt ende wt droochgentheijt voort is brengende ghelijck als galenus op vele plaetsen dat is betuijghende.

Ten derden om datter geen gheslachte van serpenten in wordt bevonden, wiens fenijs soo haest naer het herte loopt als die vande vijper in wiens vleesch al ist saecken dat men dat kokende het fenijs weert, soo daer eenich noch overbleven is, daerom in wordt het bij de fenijs verdrijvende triakele soo seere niet bij ghedaen als een basis, oft fondament, maer oock als een wagenken, op dat het door sijn nature naer het herte loopende, nu niet meer het fenijs het welcke gheweert is, maer de fenijs verdrijvende medecine, in platse des selfs daer bij ghedaen, soude toebrengen

Verclaeringhe hoe ende waerom yder bouenschreuen medicament inde theriaca wort ghedaen

Het fondament des triakels is het vijper vleesch off wel de trochiscen, wiens fenijs verdrijvende kracht wort vermeerdert

door de trocisken van Scillen, ende
Hedicroi. Item door de peper, Scordium,
castoreum ende agaricus, de welcke hier
niet als purgerende, maer als giftdrijvende
wort bij ghevoecht, soo Galenus ende
Dioscorides betuyghen, soo oock Pentaphyllon
Semen napi, Thlaspi, ende terra lemnia.
Alle de aromatijcke ende welrieckende
saecken, sijn daer bij ghevoeght om te
doorsnijden ende te verdunnen, de grove
materien, ende om te versterken het
inghewandt door haere lichte, ende soete
t'saementreckinghe: dese sijn: Nardus indica
celtica, ginnebere, Schoenantum, folium
Indum, Costum, acorus Amomum, Iris,
styrax, stoechas, rhabarb. prassium, Valeriana
opobalsamum. Myrrha, Thus, Galbanum,
sagapenum opopanax, styrax, terebentina
etc. verghenen af ende versachten de hartigheyt

(soo daer eenich is) der insbewaerde.
De dunnicheijt ende droochte der bouwensgrens
benemen de roosen, succus liquiritie, acacia, hypocist-
ides, gomme van Arabien.
De opium maticht de hitte, ende belet dat de
krachten niet haest en verbliegen, op datter
vele qualiteyten malcander bevechtende, ende
onder elck ander werckende, een gift drijvende
medicament daer uyt souden spruyten, vaders schaede-
licke ende slaep verweckende kracht wort belet
door den castoreum, crocus ende myrrha.
De zaeden worden daer bij gemengelt om te
sterken de windige materie, ende ooch
wederstandt te doen aen het fenijn het welcke
sij door de urine afslaegen, de wijn wort daer
bij gemengelt, opdat het de kracht des basis
tot het herte soude voeren, welcke fenijn
door een verholen kracht veel meer het herte
dan eenige andere litmaeten bevechten.
De honich wort daer bij gemengelt, om
af te iaegen, ende de kracht van alle andere
te vermeerderen, tot de forme, ende de selve bewaeringh

Vande Antiballomena, Succedanea diemen ghe-dwonghen is inden theriaca te ghebruicken

Door dien dat men alle drooghen tot de
theriaca dienende niet en vindt, niet en kendt
te houdt sijn off verstorven en niet t'eenemael
onderdeen en kommen met de soecken, met
de welcke de ouderlinghen, die beschreven
hebben, soo sijn wij bedwonghen andere in
de platse te stellen, gheheel ende bijkans
van aerdt ende kracht overeenkommende.

Inden eersten wij sijn onvoorsien van
waeraeghtighen soet(?) balsem, door dien
dat ketelaer van Turkien, die niet bij en
laet gaen, in platse van dien soluit(?) nimpt Cordus
olie van groffnaeghelen ende myrrham

staden in sijne succedaneis, gelijck oock
doet Wondelotius. Bauderon stelt olye van
groffenagelkens off van noten muscaten: maer
Thomas Erastus ende Weckerus, Marantia
Dispensatorium Augustanum stellen alle gelijck
oleum Nucis moscatae, welcker sententie ick
oock toe stemme, mits sij ende den balsamum
inden tweeden graet heet, ende drooge is, dat
de olie van groffenagelen die selve den graet
overwindt ende vervolgens behoorde sij bequaem
geoordeelt te worden, Dispensatorium Romanum
stelt oock de olie van muscaten toe, off in de
platse olie van citroen saet off westindischen
balsem welcken balsem oock Stepeanus Spronge-
rus, ende Clusius segt dat men die behoorde
inde platse vanden waerachtigen balsem te ge-
bruicken, mids sij die selve in krachten alder-
naest, ende segt aldus /: in nieuw Hispanien
vindt men een kraechtigen traen nae de
gelijckenis vanden waerachtighen balsem,
deer wordt op twee diverse wijsen vergadert

Deerstich is dan, van grooter weerden,
dan men dynter soo weynich, dat men se niet
veele in andere Landen en versendt;
de andere is bruynroodt, seer liefelick
van reucke, scherp van smaeck ende wat
bitteraechtich warm ende drooghe inden twee-
den graet, als den oprechten balsem, ende
mach in plaetse vanden waeraechtighen balsem
ghebruyckt syn.

Die van oostenrycke welle in Italien
ende oock sommighe in nederlandt ghe-
bruycken ende seere veel, Balsamum patri
de Ebano alias Apponensis. Ick om ee-
ghelick te volden, neme een deel
witten Indischen balsem, een deel rooden
balsem ende een deel olye van notem moscaten
ende voor de Balsem die inde Troeijsce
Sedicroy commen neme oleum cariophillorum
. Scoenantum is eygentlick gheseydt de
bloem van Juncus odoratus, maer door den
de bloem van sibtylden veele is, ende

hier commende alle synne reucken verloren,
heeft, ende het Juncus soude ooch sijn aensien
genomen wordt, wordt niet recht den blommen
als omnyt verborgen, ende Juncus als
sijn quantum gebruickt wolck langer bewaert
Rhaponticum, Rongeschen dat eerdeel
schrijft ... : off het gene datmen voor Rhapon-
gebruickt ooch waeractich Rhaponticum is
twelcke gemeyne van veele Doctoren is
ende bouen den veele geapprobeerde doctoren
seggen dat Rhabarbarum al het selfde is
verscheidende maer van gewasse, gelyck
... betuyget, seggende dat het de naem
krijgt ontfanght van het landt daer hy wast
Ponticum van Pontus, Barbarum van barbaria
Rabetseni van Cina, soo segge ick mi
dat het beter is genomen Rhabarbarum
van Rhaponticum, door dien dat de selve
tienmael ... ende vol van krachten
tot ons comdt. het bruycken ...
gesaeyt ... wortels als pastenakels
voort. het geheel gesaeyt hy, hy soo dunne

daer om en laet het noch staende de selue
wortel niet te verwachten. hebbende beyde
de selue krachten. vande Amomum schrijft
Clusius aldus. Amomum is soo onbekent
datmen heden daeghs met goeder reden den
Acorus daer voor en ghebruickt. naer
de leeringhe van galenus liever dan andere
dinghen. die voor Amomum te onrechte
worden ghebesigd want Amomum officinarum
wort voor het sijn Dioscoridis ghehouden
Cordus Rondeletius, Erastus, Bauhinus
stellen van ghelijcken Acorum verum
Dodonaeus, ende maranta, Galangam maiorem
die Pergamius Springerus, ende meer andere
seggen te sijn den waeractighen ende oprechten
Acorus, welcker sententie ick ben volghende
dies te meer, om dat calamus Aromaticus
de welcke van veele ghesubstitueert wordt
inden Triakel comt onder de naem van Acorus
Nardus celtica Rondeletius, Clusius
Dodonaeus, ende meer andere seggen

datmen maer alleene de wortel van nardus
moet gebruicken, als begaeft sijnde met
meerder reucke, smaecke, ende vervolgens
met meerder kracht, welcke nochtans
oock mede, doordien dat plinius schrijft
dat galenus de blomme alleen gebruickte
de welcke blom (sonder twijffel) vol kracht
is, al en is sij soo sterck niet van reucke
als de wortel, maer die de wortelen met
eenige schelferinge beter gebruicken, en
sijn niet te ontschuldigen, folium sive
malabathrum, aengesien datter sulck eenen
grooten twist is onder de oude schrijvers
van dit folium, de eene seggende dat het
selve is wassende inde poelen, ende de
andere op de boomen, dewelcke de siltigheijt
des selfs blats prijsende, ende de andere
ten oorsten het selve uitwerpende, soo ist
geraedtsaemder, het oprecht succedanium
inde plaets te gebruicken met tegenstaende
datmen dees bladeren bij de drogisten

vyndt te coopen maer hij is oudt verstorven
, ende bykans sonder smaecke daer het
waeractich malabatrum moet seer lieflyck
sijn van smaecke als den cannele gelijck
ick t'ander tyden t'Antwerpen hebbe geproeft
de specie daer oudt wesende noch eene
lieflicke smaeck was hebbende, ende
dan naer het chymische nederlandts manier
is veel beter te gebruicken macis, ende
spica celtica ana partes equales, dan dat
verdorven malabatrum, van dese opinie is
Rondeletius ende Sprengerus. Cordus begeert
op deene plaetse spicam sive celticam, quam
Indicam op dander plaetse macis alleene.
Crastus ende Clusius nemen spicam celticam
als oock Weckerus, maer Anderdert, het
gebruyckte in dit deel. Dispensatorium
Augustanum, neempt macis en garioffilen ana
partes equales

Voor carpobalsamum nemen alle Autores
cubebes, want dat inde Apotheken voor
carpobalsamum t'onrecht gebruickt wordt

Seydt ooch Clusius, dy is geen brucht van bale-
semboom, maer men weedt niet van what gewas
dat het komdt, dan midt dien dat het nyderst
beschimmelt, sonder kracht ende reuck is, en
behoorde men dat geensins voor carpobalsamum
te gebruicken, maer de cubeben in haere
platse: het waeraftige carpobalsamum is
te gandt geel, vol gerooft gelbiestich, bij therd
van smaeck geedt inde mondt, hebbende een
weynich den reuck van balsem

Warum die geen quarum te hebben
dienden noctans bijndt moggen folia diptamni
cretici nemen.

Wat dat Aspalathum is en can men
niet wel geweten, nochte hen wordt bij ons
oock niet inden ghebruicke gevonden, dan
men nimpt inde platse lemen cassi, oft
santalum citrinum.

Voor Xylobalsamum wordt genomen lignum
aloes, want Xylobalsamum officinarum en is
anders niet soo clusius betuygt dan scoetkens
van mastichboom.

Orobus seght Dodoneus is noch tertijt
onbekendt, maer meest alle de nieuwe
kruydt beschrijvers geloouen dat het
Ervum is dat de Italianen Mochi noemen
ende van ons voor de tamme erwten
beschreven is, ende van de sommighe voor
het oprecht ghehouden, maer sijn verre
vande waerheijt ende seer bedrogen,
want hoe luttel de tamme erwten
met het oprecht Ervum overeen commen
can uijt beyder beschrijvinge claer
genoech blijcken, van met het oprecht
Ervum, oft Orobus, schijnt het Ervum
oft Orobus silvestris aldermeest ghe-
lijckenis te hebben, het welcke heeft
rondt, hardt, swardt, ende blinckende
zaet, en is oock het waerachtich Orobus niet
wat wij in deese groote onsekerheijt maken sullen
can naulelijck begrijpen. Cordus en noemt dat
van niet, Dispensatorium Augustanum seght
dat men pulvis radicum diptami albi, idest
swapinckle [?] soude nemen. Sommighe seggen dien
rooden orobus, Scoddeken [?] wortel die, ende seght
dat men de swilten [?] soude nemen, Solius [?] seght

Dispensatorium Londinense, offe wel in platse
van die woorde eenighe sommighe nemen gemeijne
vitsent, ende seminen van witten broodt; wat
voor sententie gij volght hebt die Autoriis
voor, om dat Dodoneus nochtans is seggende
datter geene van alle met alle de teeckenen
soo wel overeenkompt, als de wilden orobus
hebbende swardt zadt, als bonen geshijt is geeft
behoorden die selve te gebruijcken als de
naeste overeenkommende.

Hoemen alle Simplicia tot den Theriaca dienende sal bereyt maecken.

Eerst voor al sult ghij maecken versche
trociscen de vipera wijt Italien te becommen
want hoe wel Galenus ooch selve seght, dat sij
wel vier jaeren goedt blijven, als sij net vastich
opgheslooten sijn, soo ist nochtans beter die selve
soo versch altijden van in het wercke stellen.
De trociscen scillitici, sult ghij in oft ontrent de
oudste dagen maecken nae de maniere, die wij int
maecken der selver beschreven hebben, de welcke

aldus ghemaeckt sijnde, ende heel dunne
sy sullen soo veel tijts, als vele beboringen mit
van doen hebben. De wortelen Adityn
moeten oock in tijts ghemaeckt ende inde schaduwe
gedrooght worden. Den agaricus om die fijne
wit te maecken, sult ghy inden winter
soo wij in haere beschrijvinge gheleert hebben
wortelen, ende heel drooghe sijnde tot
den tijt opsluiten.

Alle wortelen sult ghy in keunen
tijt uit de aerde weeren, het herte uijt
doende, uijtgenomen die gheen herten hebben
als Acorus ende Gentiana, wasschen, suijveren
sterwasschen, ende wel droogen, de radices
pentaphylli na dat het herte is, sult ghy het
swart schelen afwasschen, de welcke gedroogt
sijnde sal haer als een camelo vertoonen

Alle kruiden sult ghy plucken als sij staen
in haere bloeijen, de opperste blomkens ende
blaederkens sult ghy suijverlick afplucken
ende inde schaduwe drooghen.

De roosen sult ghy afplucken staende in
haere knoppen, ende onder het geluwe afsnijden
de blomkens van Hypericon sult ghy oock

ontsichtelijcke noch knopkens wesende,
affplucken ende alle het groen afbreeken;
maer de blommen van centaurium mogen wel
heel open wesen.

Allerley saeden sult ghij heel suiver
wesende de [illegible] breijnen; ende alle het
welcke oock verrondt is, daer uit soecken;
want de Triacle als Coninginne vande
Apotekarie ende en lijdt niet dan den schoonsten
alle gummen sult ghij nemen in guttis, soo van de
storax in guttis te diere valt neempt vande
besten ghemeijnen storax, stampt de selve grof
ende doet die in een suiveren cammelotten doeck
hanght dan de selve boven de dampen van siedende
water, ende als hij doorwarmpt is perst de selve
wel sterck in een persse met heete platten, ende
daer sal een schoonen claeren storax uitvloeyen,
welcke sommighe soo goet als den storax in guttis
houden; op deese maniere wordt de oleum nucis
moscate gheperst.

Alle sappen moeten wel suiver sijn, soo sij
soo niet en sijn moet het ghewichte der selver
vermeerdert worden, ick wege oock gemeijnelick
de vuijlicheijt die inden opium is te weten inden
doeck blijft, ende doet dan soo veel ander by

Den honich moet ooch heel schoon ende wit, ende wel gheschuimpt sijn. Den wijn om de zappen te smilten moet malvoisije wesen, ofte conde ghij die niet becommen eenighe andere goede ende stercke wijn.

Maniere om alle de Ingredienten der Theriaca bequelick te stampen ende te menghelen

Ende eersten neempt alle de wortels Schoenanthum ende Spica nardi van alle suijverheit wel ghesuijvert, stampt se t'samen met een scharpe eerst doorsneden sijnde, met het semen Thlaspi tott een grof poijer, doet dan daer bij wat van de droeghe cruidt ende zaet met een stuckken gummi stampt het t'samen tot dat het tijt is van te ziften, ende zift het door een fijne cordiaelen timst, stampt het overblijfsels wederom, tot dat het meer soo drij keeren ghezift is, doet dan inden mortier de stegad

ende stampt den selven langen tijt besonder
tot dat hij in poeder is, offe anders sij souden
niet sifften; daer nae spoel sonderen tot
poeder sijnde, doet daer bij de canneel, cassia
lignea ende stampt het dus t'saemen tot een grof
poeder, doet dan daer bij dat te vooren niet door
en is gepasseert, ende stampt het selve tot
het tijt sal wesen te sifften, d'meeste deel
door gepasseert sijnde, doet daer wederom
een deel trociscen scindt zaet, ende wat
gommen by, want om de grootigheyt der compositie
en kan het niet alle te saemen inden mortier ge-
commen, soo het poeder door de gummen anders
mortier qualijck te laeten, doet daer meer
laeden bij die wet sijn sende het sal het aencanses
beletten, soo het te swaer is stuivende, doet
daer oock infusie meer zaet bij, soo het
te bettigh is [illegible] te vochtigh, doet daer
agaricus offe meer drooge cruiden bij:
continueert dit tot het lotste toe, tot het
altemael tot twee keeren soo door den tinst
is gepasseert, onder saffraen gedroocht sijnde
wort besonder gestampt ende genift onder
het ander wel doormenghelt. Bitumen Judaicum
ende terra lemnia worden niet door seyd oock.

ghestampt. dit al ghedaen sijnde suilt
den opium in den aerde panneken, dat daertoe
voren in gheweecken malvoisij off ander
verwarmende stercken wijn te weycken
heeft ghestaen, als hij teenemael is
smolten ist passeert hem door een nieuwen
cannevetsen doeck, ende dese dan bewaert wel
tot de menghelinghe: suilt dan oock
gelijcken het succus liquiritie, hipocistide
ende acacie, de welcke oock van dage
te voren als den opium in malvoisie hadden
te weycken hebben ghestaen, ghesmolten
ende gepasseert sijnde bewaert se oock tot
den tijt der menghelinghen.
Neempt dan den witten honich, doet die in
een becken, ende giet daer wat malvoisije
bij laet se teenemael opkoomen ende den
walleken twee soo drije keeren op claer
brandende vier, want wier gedaen sijnde
laet het wat coelen neempt dan al het schuim
aff, ende weert vanden gescuimden honich
u behoorlicke ghewichte, want welcke gij
een pondt off twee sult gieten in een groodt
ende breedt becken, off oock wel inden groots

steene, offte coperen mortier, roerdt dit
om met een houten hessen stock, offte stamper
ende begint daer allenskens by poijeren onder te
mengelen, gedurichlick omroerende, op dat
daer geen klonteren in en blijven, dit wel
doormengelt zijnde, gedaen daer wat vande
gesmolten opium, offte gesmolte sappen bij
dit soo wel doormengelt wesende, giet
daer wederom wat honich in, dan wat
poijeren, dan wat vande gesmolten sappen ende
opium altijt soo overhandt tot het eijnde toe
soo ghij uyt gheperste storace bezicht, moet
oock onthouden het beginsel geemengelt worden
maer in de selve te mengelen moet ghij groot
zorg daer op nemen, off sondt [illegible] liegt daer
in bijnden bedroghen, smilt dan de selve met
malvosije, ende heel warm wesende, mengeltse
in deze compositie, off smiltse op haer selven op dat
laulve gasten, ende gesmolten zijnde soo mengelt
daer onder de terpentijn, ende dus warm te
mengelt die inde compositie die olie van noten
muscaten moet oock gesmolten zijnde, ende heel
warm daer onder gemengelt zijn, soo ghij
swarten balsem daer in gebruickt, soo sy bleyende

ende dunne' etc, soo ist niet van nood die
te warmen, anders doet se inde gesmolte
olie van noten moscaten, den witten balsem
laet staen om sijne hartigheijt, wilde wel
stampen met alle de reste alles in wel.
doormenget wesende, menget daer in den
gebrande calcitis, eerst mael fijn gestampt
ende daer naer met malvesije gemenget
welcke kleijne quantiteijt wat de triakel
swardt sal maecken, soo sij oock nootsaeck
behoorlick gebrandt is welcke aldus
geschiet. Neempt een deel schoone Roomsche
off Hongersche vitriol, doet se dan in een
smilt kroes, ende stellende op het vier, laet se
soo lange smilten, ende niet bobbelen ophoudende
neempt dan eerst smilt kroes van het vier
ende laet het vitriol wat neder sincken,
geeft dat de bobbelen ende het welcke schuim
actice is boven aff. het coleur van prassium
vuil groen, ende asgrau couleur, waecht
wel dat ghij niet te veel en siedt, want
den vitriol souder dan geslutten worden, ende
gantsche den triakel geslutte maecken, laet gij
die noch meer koken, sij sal roste worden,
ende gantsch de triakel roodt maecken, want

sulcken Triakel hebbe ick bij diversche
Apotekers ghesien. als hier nu al ghemenghelt
is, soo wordt het noch veel een kleine ghedurichlick
om, om diesselfde te beter te menghen
ende fermenteren. dese wateringe soude moeten
inde Somme geschieden, gelijck als sommighe
schrijven. doet dan den Triakel in sijn pot
maer datter een derde deel ydel blijve, om dat hij
te beter mach gaen sonder overloopen, ende
alle daghen twee soo drijmael, 3. daghen lanck
omghe roert mach worden, daer naer sult ghij de
selve alle weken eens veel omroeren, twee
maenden lanck gedurende, maer stelt se op een
warm platse, opdat hij te beter mach fermenteren
maer de reden van deese langhe fermentatie
want de menichte der venijnen diese daer in doen
hebben, daerom en wordt daer soo veele niet in
gedaen, om dat menschen te eerder souden ghebruicken
ghefermenteert sijnde stelt se in een koele platse
op dat se haere krachten te langher bij haer
soude bewaeren. =

De verscheide kraghten der Jonghen ende ouden Theriakel zoo ock alle de hinderwissen die sij veroorzaeckt als die sonder bescheijdentheijt wort in ghenomen int Nederduitsche verrsen tot verlichtinghe ghestelt.

Als Godt een wind, een heer, een koninck voller machte
Een als een cort begrijp van al deese nedere saecken
Nam hij het voecht, en drooch, het koudt, ende het heet
En heeft daer van ghemaeckt en liggen fraij beklet
En hoe veel dese vijer malcander niet en lijden
Jae oock gheduerichlick deen tegen dander strijden
Noctans als alle vier dus constich zijn ghepaert
En vyndt men niet soo schoon, noch eenich saem op der aert
Andromachus heeft dus van veel verscheyde kruyden
Een ghebrouet uyt noort, wt oosten, west off suyden
Deen voecht, en dander drooch, dees warm en die kout
Een menghelinghe ghemaeckt, een meester stuck ghebout

Der Apotekers prins, en koninck der Triakel
der gansche kruyderen groot wonder en mirakel/
want al seyndt dat de een den ander vermindt/
Als sy dus syn gepaert, geen tweedracht meer en siet
Maer sulck een eenicheyt dat deen niet kan gederven/
den anderen, sonder haer volmaectheyt te bederven/
Al ist dat een kleyn kindt, het vier in hem besluyt
Nochtans en geeft het vier syn krachten noch niet uyt
Maer alst nu is een man, de kaude moet verdwynen
Men siet het vier in hem dan merckelick uytschynen
Triakel insgelijcks jonck synde, is sy kaudt
maer warm oude heet, met dat sy wat wordt haudt
Als ghy die dan gebruyckt, wilt op aer jaeren mercken
want sy verscheyden syn in krachten ende wercken
De jonghe stopt den loop, de oude open het/
de jonghe voortacht slapen, de oude die belet
Vreest ghy de popelsie of Triakel houdt van haeren/
Genomen op syn tyt sal u daer van bewaeren/
Soo verre als u de kracht, het ander nederveldt/
van sollen syt geplaecht, van stuypen syt gequelt/
De jonckheyt is dienstelick: ten sy de selve verroten/
Het dampen groot, is taey, die flegma overgoten
Maeckt u de selve damp gesticht, in van stem ontclaer
De oude als dan gebruyckt, maer is de selve klaer
En dunne vlacht u veel, de oude te gebruycken
De middelste moet den voor aen dunne dampen luncken

Tot de Aenborstigheyt neemt oude, kompt se uyt handt
Maer komdt de slim uyt het, neemt u veel vande oudt
Tot geel, en waterflucht is dan de meer bequaemd
Tot pleuris waer het borst, dat gy de jonghe naeme
Tot roodt melizoen, doet die kan doch de pyn
En smerte des grabbels seer veel verminderen
Maer voor de Lazerie, voor Machels, pocken, Peste
Is middelJaerige Triakel dalderbeste
Ist dat u de quartaen verdrietelick quelt
Door lanckheyt vanden tyt het lichaem geel ontstelt
Zoo ghy u dancbaer [illegible] wilt dan [illegible] oorboord
Sal dit dan ghebruyckt, op corten tijt verstoren
Hebt ghy door ongeluck, off veel door quaet bedryft
Een doodelick fenyn ghenomen in u lyff
Neemt straks van stonden aen Triakel jonck van dagen
Sy sal het hier korte bevrijden, [illegible] van [illegible] jaghen
De [illegible] stoppen toe, dat gifs subtijlicheyt
Het herte niet doordringet, en datter nederleyt
Want sij is het teghengift, den vyant der fenijnen
Der Arstenyen [illegible] Princesse der medecijnen
Maer soo ghy sieckten hebt, die lange blijven bij
De oud als dan gebruickt, sy sal u maken vrij
De Jonghe al wat [illegible], het en [illegible]
De oude die verquickt, soo lang als sy beginne
Sont gaen door ouderdom, daer om dat sij verteert
Het overtollich vocht, den ouderdom langh weert

Verquickt den ouden man / twaermet heen sijn letten /
Zoo dat de koude doot / hem niet en kan besitten /
Zoo seker als sij veel wil / wat wil ick seggen meer /
Triakel draeght den naem van heel genees heer /
Maer moeders wacht u wel / de kinders die te geven /
Want soo ghij theue doet / kort u kinders leven /
De oude is te heet / waer door hun het vertert /
De jonge te seer kroost / smaeckt hun bitter weert /
Dit oock veel opt gebruickt / want sij de kranckheden
Gheheelyck verbeent / maer milder moet uytdeelen.
Dan off sij laghen bij / de jonge dit in heeft.
Dat sij den mensch bewaert / als men die veel ingeeft
Als ghij dan die gebruickt / wilt op den omstandt letten
Sij sal u dienstich sijn / onthoudt wade dese wetten.

Vande quantiteijt des heunichs die men int maecken der Theriakel moet ghebruicken

Doordien datter sommighe doctoors ende App.ed namentlick ... ghevondt sijn de welcke galen. Dispensatorium Romanum, ende weijnighe andere volghende de poeijeren vande alle de ingredienten des Triakels, nae den ghemeijnen Regel

van alle confectien, electuarien, ende opiaten
met en triplieeren met den honinck maer tot de
gheheele discriptie, drie pondt honinck nemende
het welcke maer wat meer dan gedupliceert
en is. waer teghen niet en soude te seggen vallen
, ten eersten waer het saecken, dat wij hier
veel opmannen hadden: ten tweeden waert dat
saecken dat sij Galenum oock inde quantiteyt
des wijns volgden, de welcke den trijakel
aldereerst doet fermenteren, het welcke niet
doende, blijft den trijakel op de droogte wel
sonder fermentatie, de welcke nochtans jeegelick
van noode is, ten derden waert dat saecken
dat het ghebruijck van nederlant sulcx waere
hier door komt het dat den trijakel op ander
plaetsen sonder wetende de doctoren grootelicx
int gheprocureerde worden bedrogen, meynende
ghetriplicheerden trijakel voor handen te hebben
mijn dispute die ick int latijne daer teghen gemaeckt
hebbe, hebbe daerom hier wille bijvoeghen, waer
oock naer bij de gheneeijne krachten, van alle des
trijakels ingredienten, int latijn, om de selue op
elck ghedispenseert sijnde te legghen,

Quae quantitas Mellis in Theriaca sumenda sit Dissertatio

Diversorum doctorum varia, et diversa est mellis dosis, aliqui enim paulo plus duplicant, alij duplicant cum medio, aliqui (ut Voeckerus testatur) quadruplicant. Primae classis est Galenus, qui in libro suo ~~de~~ theriaca ad Pisonem, decem libras mellis sumendas esse, illum sequitur Maranta, (qui tamen dicit, vel quantum sufficit) et interdum pauci alij, ubi et dispensatorium Romanum, aliquando etiam Rondeletius, qui tamen alias secundae classis est, et ait: uncias 150 mellis esse sumendas reprehendendo illos qui male 150. dragmas pro uncijs ponunt, quorum unus Jacobus Silvius est et Nicolaus Houdel Pharmacopaeus Parisiensis, qui librum de theriaca scripsit quidem nunquam tum composuisse puto, error enim est inexcusabilis. Tertiae classis est dispensatorium Londinense Francofurtense, Augustanum, Viennensium,

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0387-7
DFG

Medicorum Compendium, Valerius Cordus,
Bauderon, Aetius, Weckerus, Condenbergius,
Fernelius, Renodeus, etiam quercetanus
et alij, Cur tanta dosis circa mel sit
differentia, mel ipsum in causa esse existimo
mel enim romanis semel despumatum,
nunquam concrescit, sed instar syrupi liquidum
et fluidum manet in alijs vero septentriona-
libus partibus in anglia et francia contra
nam aliquamdiu despumatum concrescit, quia
enim necessitate compulsi, puto illos mellis
dosim mutasse, et ad communem regulam omnium
Electuariorum, et Opiatum, dosim reducisse
quorum pulvis melle vel saccaro semper
triplicatur, ut in convenienti liquida forma
permaneat; Si enim in minori quantitate
mel addatur, nimis sicca evadunt pulveris
instar qua ratione virtus illorum facile
evaporant, et evanescit, et quod in theriaca
maximum est fermentatio impeditur. Si
aliam rationem habuerint, ignoro. Tot
preclaros viros, tot medicorum collegia et
Res publicas, Galenum vel non legisse vel
absque praegnanti causa, mel triplicasse

nisi temerarius quis dixerit. Si modicius
quis Galeni sententiam, in mellis quantitate
sequi velit, et illum in componendo sequatur
qui omnia gummata vino dissolvenda dicit.
Pharmacopoei gaudentes contra omnia gummata
cum ceteris aridis contundunt, sicque dosin
pulverum aridorum augent, et consequenter
plus mellis addendum, nisi in dissolvendo opium
sint liberaliores, et quod in melle et aliis
substraxerint, vino compensent. Nicolaus
Houel enim cum Jacobo Silvio qui male
drachmas 150 pro uncijs ponit, seu mellis
lb x secundum Andromachum (ut ipse ait)
sed false, imponi vult, lb iiij vini ad
minimum (ut Galeni modus) cum Thoma et
Jacobo Silvio addendum esse dicit, magnus
apud Galenum duobus sextarijs, Junior Andro-
machus uncijs 40. Si ergo vini quantitas
paucorum sententia ita augeri potest, cur
non tot praeclarorum virorum et collegiorum
sententia quantitas mellis. Multa Galenus
approbat, quae moderni modo improbant.

quid moderniorum Hieram picram ut galenus describet. quid aceto Scyllitico a galeno supra. Theriacam pene elato utitur. quid theriacam duodecim annis fermentari permittit. Vt galenus qui theriaca septem annorum pro recenti utebatur, contra vero Blandum. theriaca enim unius anni vix pro recenti habetur, jubent quoque aliquot gravis opij renovari. quod quidem aiunt ducem parmensem, primus a medicis suis indictam omnes Belgij pharmacopoeos cogere voluisse ut decem mellis libras tantum sumerent, dico istud non constare, nec monstrari posse ipsum ducem melius Rem publicam quam medicam intellexisse, eiusdem medicos non tantae autoritatis esse, ut omnes supra dictos erroris convincerent, ubi enim illorum libri sed cum vita perijt nomen illorum. Moderni Imperatoris, et Universitatis Viennensis medici libello impresso statuerant triplum mellis addendum, ubi sic addendum.

Andromachus primus theriacae Inventor in carmine elegiaco apud galenum libro j.

de Antidotis, nullam mellis dosim praescripsit
sed liberam relinquit; id est mos, et regula
aliorum omnium triplicandum mel Fernel.
quod in Theriaca sua ad Pisonem libras
decem scripsit, quia idem dicit nos com=
positione Andromachi, qui in mithridatio suo
apud Plinium dicit, mellis q. s. hoc est lb 4
in pulveris uncijs tribus vel si delicatius
in ℥ ij, eadem ratio est quantitatis mellis
vel sacchari, et pulverum in ceteris antidotis
seu omnium praestantissima utimur: sin minus
dico cum potius triplicasse, quam duplicasse
quia si omnia ingredientia duplicaveris
invenies lb 9 ℥ v ß et non lb x. si vero ℥ v.
addideris omnia ingredientia arida triplicata
invenies quia gummata, succi, terra lemnia,
calcitis vino diluta, per se subsistunt, id
circo non triplicantur, uti et aloes in
electuarijs nunquam triplicatur. His sic
positis species vel mellis, vel mellis et
vini triplicantur, quid duorum melius iudicandum
relinquo, potior pars sequenda videtur: cum
Italicum ad manus erit, romano utere
dispensatorio cum vero Belgicum belgico utere

dispensatorio id est cordo qui triplicat
Nam si damocrati ut ex eius versibus
apparet, contingeret, quod eius fuerint theriaca
desiccata, qua nullo attico vel romano
utebatur, quomodo fieri potest, ut
nostra non desiccetur. Sic enim canit
Trades bibendum antidotum unde protinus
nec more quam siccandum prohibitaro:
Id si contingat, isto corriges modo,
Infunde mellis quod sat, quodque deferbuit.

Ideo dicit Thomas Erastus non est
quod de mellis quantitate adeo simus
soliciti. Erit igitur ea accipiendi mellis
quantitas, quae ad decentem theriacae consisten-
tiam sufficere videbitur. Sic perijt damocrati-
cam ipsum postquam commiscueris diu
utile habebit quod corruperat dies
priore ad multum forte quod insitum semel.

Ut ergo istud periculum evadamus
triplicandum, nec additione mellis perversiat.
theriaca, quod aliqui dicunt, de mel
triplicandis cum doctor praescribit

dragmam scrupolos tantum duos de quibus
et frustra fieri per plura quod potest
fieri per pauciora quam imprudenter augmen-
tantur isti, et quales sint Arithmetici
luce clarius patet: Nam libro decimo
mollis ℔ iiij ℥ix ʒij spetierum ℔ iiij vini
simul faciunt ℔ xviij ℥ix ʒij si ergo
vt triplices addens ℔ iiij ℥ iij mollis
quomodo de dragma scrupulos facis duos
quod ad secundum, quod potest fieri per
pauciora, posito ita esse, omnes Galenici
desiderant, Paracelsistae fiant, et extrahant
quintam essentiam Theriacae, vt sit in multo
minori quantitate eorum Theriacam de quibus

Precipue virtutes omnium Rerum Theriacam Ingredientium

Trocisci Squillitici, alexiteriacam vim
Trociscorum de vipera augent.

Trocisci de vipera basis Theriacae viperarum morsibus, et febribus pestilentialibus maxime conveniunt, oculorum visum acuunt.

Piper longum calidum in quarto omnia enim piperis genera adversus venena valent.

Opium unum ex praecipuis medicamentis theriacae frigidum ordine quarto, validum somniferum est, et narcoticum.

Trocisci Hedychroi basis virtutem augent maxime.

Rosa refrigerat gradu primo, adstringit, corroborat, quas vires sive vitales, sive animales

Radices Ireos, calide et sicce secundo gradu, adversus venena valent.

Succus liquiritiae calidus ordine primo in arteriae scabritia efficax est, aestuanti etiam stomacho, thoraci et jecinori prodest.

Semen napi seu buniadis, calidum et siccum ordine tertio, venenorum vires hebetat.

Scordium calidum et siccum secundo gradu adversus venenatos serpentium ictus valet.

Opobalsamum calidum secundo gradu adversus venena maxime valet.

Cinnamomum calidum ordine tertio, siccum secundo, stomachi imbecillitatem roborat, faciei colorem commendat, contra bestias quae vires eiaculantur, venenaque convenit.

Agaricus calidus ordine primo, siccus secundo; hic non ut purgans sed ut alexipharmicum solummodo ponitur.

Myrrha calida in secundo, cohibet soporem, exiccat, conglutinat, siccat, adstringit et etiam est correctivum opii.

Costus radix calidus in tertio gradu siccus in secundo, viperarum morsibus medetur.

Crocus calidus ordine secundo, coquendi, emolliendi, et substringendi vim habet, estque correctivum opii.

Cassia lignea vera calida ordine secundo easdem cum cinnamomo vires habet.

Nardus indica, calida et sicca secundo confert omnibus aegritudinibus a frigido humore provenientibus.

Seu Semen Cucumeris est semen partium calidum ordine primo, urinas movet, praeservativis additur

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0395-5

Olibanum calidum in secundo gradu et ad adstringendum pollet.

Piper album et nigrum, calidum in quarto gradu, adversus venena valent.

Dictamnus creticus calidus gradu tertio, contra serpentium morsus valet.

Marubium calidum in secundo, siccum in tertio, datur his qui venena hauserint.

Rhabarbarum calidum et siccum secundo contra venenatorum morsus datur.

Stoechas calida secundo, antidotis miscetur totumque corpus corroborat.

Petroselinum macedonicum calidum et siccum usque ad tertium pene gradum urinas movet veneno resistit.

Calamintha, calida et sicca in tertio ad morsus serpentis, et venenis resistit.

Terebentina calida secundo, mollit, discutit, expurgat, tussi, et tabi convenit.

Zinziber calidum et siccum ordine tertio antidotis additur stomacho utile.

Pentaphyllum calidum in primo, siccum in tertio contra omne venenum potens.

Polium creticum. siccum in tertio, calidum in secundo, auxiliatur serpentium ictibus morbo regio et Hydropicis.

Storax in guttis. calida secundo gradu, calefacit, emollit, distillationibus medetur.

Chamaepitys. sicca ordine secundo, calida tertio, urinae difficultatibus medetur, podagrae et sciaticae etiam prodest.

Meu calidum in tertio, siccum in secundo urinae difficultatibus medetur.

Acorus sive galanga maior succedaneum ammoni vis eius excalfactoria, serpentium ictibus medetur.

Nardus celtica, calida gradu primo

Sigillum Lemnium venena arcet.

Radicum Phu, seu valeriana calida primo sicca secundo, urinas movet, pesti medetur

Chamaedrys calida et sicca in tertio, serpent. ictibus medetur, et Hydropicis

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0397-7
DFG

Spica celtica. Macis succedaneum malobatri calida in tertio, ventriculum roborat concoctionem iuvat

Calcitis tosta, calida et sicca quarto venenis adversatur.

Radix gentiana est calefactoria et adstringens, contra morsus serpentum efficax

Semen anisi calidum et siccum in tertio venenis adversatur, hydropicis sitim extinguit

Succus Hypocistidis, refrigerat ordine tertio adstringit et repellit.

Cubebos, succedaneum carpobalsami calida initio tertii, sicca in fine eius cerebrum roborat.

Gummi arabicum vis ei ad spissandum et refrigerandum efficax.

Semen foeniculi calidum tertio, siccum 2.o vino sumptum, serpenti morsibus canisque rabidi medetur.

Cardamomum calidum usus Antidotis medetur urinam concitat.

Semen seselios calidum et siccum secundo morbo
caduco medetur.
Succus Acaciae refrigerat 3° adstringit et
repellit.
Semen Thlaspi calidum et siccum usque ad
4m sciaticis prodest, et a rabido cane morsis
Flores hyperici calidi et sicci tertio fere
urinas movet, sciaticis et quartanis medetur
Semen Ammeos calidum et siccum in tertio
urinam movet, serpentum morsibus medetur.
Calamus Aromaticus calidus in iij urinam
movet, et renum vitiis medetur.
Sagapenum calidum, cephalalgiae, semicra-
niae epilepsiae paralysi succurrit.
Castorium calidum, serpentum ictibus
etiam medetur veneno adversatur correctivum opij
Aristolochia calida et sicca tertio valet
adversus serpentes et mortifera.
Semen dauci cretici calidum in secundo
urinam movet, calculos expellit.

Bitumen Judaicum, discutit, glutinat emollit etiam maxime.

Opopanax calidum, prodest sciaticis et podagrae.

Flores centaurii minoris calidi in tertio Jecoris obstructiones aperit, et diuturnas febris curant.

Galbanum calidum in secundo, excalfacit vrit, discutit, extrahit.

Mitridatium damocratis Graeco carmine in latinam translatum.

℞. myrrhae, croci, agarici, zinzib., cinnamomi spicae nardi, olibani, sem. thlaspios ana ʒx sem. seselios, opobalsami vel olei muscatae, schenanthi, stoechados, terebinth., galbani, costi odorati, piperis longi, castorei, succi hypocistidos, styracis opopanacis, fol. malabathri, bol. succedaneum macis et spicae celticae ana ʒvij cassiae ligneae polii piperis albi, scordii, seminis dauci cret. cubebarum, trochiscorum cyphoeos, bdellii ana ʒvij nardi celticae, gummi, sem. petrosel.

Cnardomici, opij, cardamomii sem: foeniculi,
gentianæ, ros: dipt: cretici ana ℥ vj. boni ponderis
anisi, asari, calam: aromat:, rad: pen:, v.æ
valerianæ, sagapeni ana ℥iij. m. adamantici,
vel succi acaciæ, aboutris scinci, florum gizarici
ana ℥ij ß mellis opt. despumati ℔ ix ℥viij ℥ij
vini q. s. F. s. Artem.

De Vmaeckinge van deese compositie is
eenemael gelijck met de voorgaende, maer
doordien dattet naer de quantiteijt meer
gummen incommen, maeckt men de gummen tot
poijer meer voorsicht, quader ende moijelicker
om te stampen ende te ziften, om dit wat
te voorste commen, stampt de mirrha grof
ende laet se op een vlaerm pladtse, tusschen
twee pappieren droogen, ende stampt die soo
met de resten, de scincus marinus moet men het
hooft, steert ende pooten afsnijden, ende in kleyne
stuckens gesnijden sijnde met alle de resten
stampen, ende het poijer met alle andere

Ingredienten tgelijck wij gezeijt hebben inden Trijakel met den gebruijcke gonien shame ende ...

Confectio de Hyacinthis D. Jonberti.

℞ lapidum hyacinth: coralli rubri preparati boli Armeni, terræ Lemniæ ana ʒiij ß granorum tinctorum vulgo kermes, rad diptami albi tormentillæ, sem. citri mundati croci opt: myrrhæ, rosarum rub: santalorum omnium, ossis e corde cervi, cornu cervi usti, seminum Acetosæ, portulacæ, rasuræ eboris ana ℈iij, lapidum saphirorum, smaragd: topasij margar: serici crudi parum tosti, foliorum auri et argenti ana ℈ij camphoræ, mosci oriental: ambræ griseæ ana g. vj. f. omnium pulvis subtil, et cum syrupo de Limonibus f. electuarium molle secundum Artem.

De santelen sult gij eerst seer cleijne
stampen, ende daer dan bij doen de wortelen
de welcke oock gebroken sijnde doet daer bij
alle de cruyden, ende siff het door eenen fijnen
cordiaelen siff (naer de caulbe zyde) moet eerst
gebrandt sijn uijtgenomen alle de gesteenten
de welcke op den porpier steen, moeten gepre-
pareert, ende seer fijn gewreven worden,
ende drooge sijnde, stickens inden mortier wrijven
, moeten bij het voorschreven poeijer gemengelt
worden, insgelijcke het roodt coraal ende
gebranden hertshoorn, ende oock geprepareert
de bolus armenus, terra sigillata, ende het
saffraen gedroocht sijnde, moeten al bysonder
gemengelt worden, camphora, muscus, ende amber-
grijs, moeten met een brocken suiker off met
wat poeijer gebruijnt worden, tselue poeijer
sult dan met sijrop van limoenen incorporeren
ende een dus electuarium afmaecken, al wel
doormengelt sijnde, roert daer onder de bladen
gout ende silver, wel toegestopt bewaert
het tot het gebruick

Finis

Maniere om cremor hordei te maecken.

Neempt een goedt deel geerste, zuivert de
zelue van alle stof, ende ontdoetse dijt, ziedt
die in een genoechsaeme quantiteyt waeter
ende sommighe wallickens gesoden hebbende
giet het waeter af het welcke wat
rostachtigh is geworden, ende doet daer wat
ander schoon claer waeter bij: laet dit samen
met een tamelijcke vierken koken tot de
geerste soodanich plat is geworden, ende
gelijck een slijm is: welcke kokinge
wel vijf offe seven uuren gedurt hebbende
naer dat de geerste gaerdt is: Dese geerste
sult ghij met een houten lepel door een
zift steken, een zift op een teele gezet
zijnde, om het slijm van onder te ontfangen
bij dit slijm sult ghij dan doen candijs suicker
offe wat broot suicker, zoo veel alst vannoode
is om zoet te maecken met wat roosewaeter

bewaert desen ertmorsen besonder laeten
pot in de kelder, om alle dagen de siecken
soo veel in te geven alst van noode is; sommige
mengelen dat als het de siecken in geven
daer onder een doore van een hoij, andere nemen
gepelde amandelen cleijne gestampt het is een
seer goede medecijne voor de siecken die
uijt droogen.

Maniere om geerste pap te maecken

Neempt een fijne lepel meer offe min/naer
dat gij de pap dicke offe dunne hebben wilt
fijne blomme van gepelde geerste, doet
daer bij een doore van een hoij, ende soo veel
wit suicker alst van noode is om soet te
maecken, mengelt dit t'saemen met een pinte
schoon claer water, ende doet daer een stuckxken
boter bij, ende laet het t'saemen een walleken
op sieden gedurigelick om roerende, op dat
het niet en klontere, want hier gedaen sijnde
mengelt daer in wat roosewater, ende

gheeft het dus warm achter die siecken, om
wat meer slaep te verwecken, ende de
deslapinge op te houden, wordt daer somtyts
vant voor gedaen synde een dragma offe
twee wit gestampt koolzaet ondermenghen
het is seer goedt voor die bloet spauwen
offe uytdroogen.

Maniere om Heyken Lombaert te maecken.

Neempt twee doeren van hoenderen, bricht de
selue met wit suicker, soo veel alst van
noode is om soet te maecken, ende leeg
onsen witten wyn, stelt dit staende opt
vier geduerlick ontroerende tot het waeter
als een spaeghen, want hier gedaen synde
menget daer onder eenen siene lepel
roosewater, ende geuet al soo warm aen de
siecken

Maniere om te maecken Consumaet off Restauraet.

Neemt een kiecken haene offte eenige
ploct de veeren selve het hooft de pooten
ende alle het vet, kapt het in cleyne
stucken ende doet het in een steene kanne
die gij boven hermetice sult toestoppen
dit sult gij alderbest doen met een stroene
frynadel, den broodes kant afgebroken, wiens
buyck gij inden hals vande kanne sult steken
welck gij met stijfsap, ende papier wel
stadnes sult voeghen, ende stoppen soo datter
geen dompen uyt en kommen, de kanne sult gij
dan stellen in balneo Mariae. Dat is in water
ende hoe offte zeven uuren laeten zieden, want
hier gedaen sijnde, om doet het glas ende giet
de substantie uyt dat het kiecken van hem geeft
gegeven welck kort verschijnt, als een galeye
stolt, deese galeye wordt met camelsap, offt niet
andere dat de sieckten aengenaem is, gemengt
ende dus ingegeven: Sommige die vangen het met
een haene een half pinte rijnsche wijn, ende het
binnenste van een citroene laet dit t'samen koken als
vooren, dit lieffelicker als het ander. ander nemen
een kiecken, een stuck van een camelen bandt, ende
wat calff vleesch om meer ende sterckere substantie
ende verholgens voorseyd te hebben

Maniere om een Expres te maecken

Neempt een kiecken offte stuck van een hamelen boudt, bradt het selve aen een spit half tot dat het selve van binnen seendmael van binnen doorgeet is, doet dit dan in een schoonen witten doeck ende perst het wel sterck dan in een persse, dit sap koudt sijnde, stolt ende wordt als een geleye ende wordt met kaneel sop, off wel eet het dat de Zieckeren aengenaem is ingegevet ende om de nature te versterken ingegeven.

Maniere om Golys te maecken

Neemt de suiver borst van een gesoden off gebraden kiecken, suivert die van alle vellekens, stampt die met wat kaneel sop, wel kleyne in een mortier, ende cleyne sijnde mengelt dat in een sommicken half kaneel sap, alst vermengt is, ende geeft dat voor in de Zieckeren in, soo het verlangd niet te dicht, doet dat met kaneel sap alleen, een alst citroen daer in gedaulbt is seer goedt ende aengenaem om te nutten.

Maniere om Limonade te maecken

Neempt een citroene, schelt de geheele schellen rondt om aff, snijdt die dan in ronde schijfkens, doetse in een commeken, off schotel, giet daer over soo veel rijnschen wijn, ende soo veel water, ende een tinne teljoor toegedeckt, doet dan daer soo veel broodt suijcker bij als het van noode is om soet ende aengenaem te maecken, soo men de suijcker meer wilt versterken mengeert daer bij poerel suijcker

Maniere om vin brusle te maecken.

Neempt een pot witten franschen wijn, set die in een tinnen pot op eene kolen, ende doet daer bij een quaert offte vierendeel van een pondt broodt suijcker, drij offte vier grof nagelen, een weijnichsken kaneel met een weijnich kleijne geschudde, ende als den wijn siedt tot dat soo is gekomen, giet den pot in dander, ende onder het gieten steekt het vier daer in met een brandende papier, door het branden den wijn versterckt het geest ende het goedt voor de maege, ende het komt niet licht in het hooft, door den opklimmenden geest verbranden sijn

Syrope van ghebranden wijn

Neempt gebranden wijn soo veel alst u belieft doet daer in naer advenante wit ghepoijert candijs suicker, stelt het op het vier ende alst teenemael heet is geworden steeckt het vier daer in met een brandende papierken, ende laet het vlammen soo langhe branden, gedurelick omroerende, tot dat het niet meer en brandt, off dicke is als een syrope, doet daer bij dan een weijnighen roose water, ende gebruickt dit teghen de hoeste off scanteyt commende uijt kaude off flegmatijcke humiditeijten.

Maniere om Mee te maecken

Neempt elleff pondt honich doet daer bij sestien pondt schoon claer water, ende laet het tsamen sieden tot het derdendeel versoden is, off wel totter tijt dat een rauw eij in blijft drijven sonder te gronde te gaen, onder het sieden sult ghij het schuijm afweeren, doet het

daer in den tonnekens, ende laet dat sommige
maenden maenden liggen tot dat den smaeck
vanden honinck is vergaen, ende claer is
geworden, sommige om den wijn wijnachtiger
te maecken, doen daer wat fransen wijn
bij

Aqua Mulsa, sive Melicratum

R. mellis partem unam, aquæ partes decem
coque simul. &c. Dese aqua Mulsa wort
hidromel oock genaempt, ende als de doctoren
in de decoctien hijdromel ordonneren, moet
dese gebruickt worden, ten zij den doctoor
hijdromel vinosum schreve

Vinum Chalybeatum

R. limaturæ chalijbis preparatæ ℔ ß. vini
Rhenani ℔ iiij cinnamomi, cariophill., rad.
capparis ana ℥ ß. macerentur simul loco
calido tribus aut quatuor diebus, cola et utere.

vel R. limituræ chalijbis preparatæ ℥ j vini ℔

℔ iij macerentur simul loco calido quatuor diebus cola et utere: hoc vinum est nimis compositum et nimis efficax.

Colyrium Damanti

℞ sacch. candi ℥ß tutiæ præparatæ ʒij lapidis calaminaris præpar. ʒj aloës axungiæ vitri ana ʒij vitrioli albi ʒjß sarcocollæ ʒj campeoræ ʒß croci gr v. aquæ ros. et foeniculi ana ℥j vini albi ℔ j stent omnia simul in infusione per aliquod dies in loco calido, et bullitione unica facta, colentur et repone usui.

Dit colyrium is te gendt ende te kortrijcke seere int gebruick, tegen der gebreken der hoogen, commende van der huys vande damanten van cortrijcke, vader nader dat het oock sijn nadem heeft.

Aqua odorifera vulgo Damast waeter

℞ aquæ ros. ℔ iiij aquæ lavendulæ ℔ viij
macera sequentia parum contusa, et sacculo
raro imposita rosarum rub: majoranæ ana ʒij
storacis cal. ℥ß mosci optimi ℈ vj —.

Aqua Mellis

℞ mellis partes duas, arenæ siccissimæ
partem unam, indantur cucurbitæ amplæ, dum
octupla pars circiter impleatur, et superposito
alembico vitreo distilla in balneo sicco.

Doet den honich ende het sandt samen in
een groote colve maer in gedompt maer soo
veel datter seven deelen vande colve ydel
blijven, want anders soude den honich overloopen
om het welcke te beletten wordt het sandt
daer bij gedaen, so het sommige maecken
alleen vier, et sandt achterlatende,
set dan op de colve een glasen helm
ende hoedt die int sandt, ende distilleert dat
met een kleen viercken, dit wordt gebruickt
om het hayr te doen groeijen.

Aqua Sublimata

℞ aquæ ros. plantag: ā ℥s. sublimati ʒj bulliant parum. Het descriptio (plurimis nimis fortis habetur ideo pro ℥j aquæ tantum sumunt quantum sublimati, dit water wordt gebruickt ~~tegen~~ de Craniagye ende gebruicken dor ~~...~~.

Welrieckende Balsem om te ghebruicken in tyden van peste

℞ labdani ℥iij. storacis calaminte ℥ij caryophill. rad. cyperi longi ā ℥iij calami aromat. santali albi ā ℥ij ros: majoram q. ʒj mosci g. v. M. F. S. Artem.

De santels sult gij eerst veel kleyne brekden, dan daer bij doen de calamus cyper wortels, ende groffelnagels die kleyne gebroken synde doet daer bij de roosen ende maiorana, ziff het door een fynen ziff met een weynich van dit poijer sult gij het mistus geel kleyne vrijven, dan soo sult gij

den mortier ende stamper geheel wel warm maecken
ende inden selven den labdanum ende storax
met wat styrax liquida, ende een weynich dit
wat met sommighe druppelen speeckels
malaxeren ende zacht maecken, dan sult
ghij de bovenschreven poeyeren daer by doen
ende sterck stampende een massa daer van
maecken ende vande selve ronde ballen, hebbende
in het midden een doorgaende gat, dit laet men
inde schaduwe droogen: soo ghij daer in plaetse
van styrax liquida, swarten indiaenschen
balsem by doet, sullen lieuelicker zijn
van reucke

Maniere om brandende wel riekende keerskens te maecken.

℞ storacis calam: carbonum tiliæ vel alterius ligni ā ℥ iij styracis liquidæ ℥ j benjoini ʒ vj M. et cum mucilagine gummi tragacanthæ aquæ ros. extracto f. massa, et ex illa candelulæ pro suffitu.

℞ neemt linde ~~kolen~~, want dat zijn de beste
ofte gemeyne backers ~~kolen~~, stampt die ende
zift die fijn, dan benjuin vande gelijcken, daer

 naer sult gij den stamper ende Mortier
heet maecken, ende den storax met de
styrax liquida malaxeren, ende zacht maecken
dan sult gij de colde ende benjoin daer onder
mengelen, ende met gumme dragant met
Roosewater gesmolten met wel slaende met
den stamper een passa daer af, dan maecken
ronde ende kleine langes koorskens, ende
laten in de schaduwe drooghen.

Sapo Moschati. wel Rieckende Seepe

℞ saponis veneti ℥ij pulveris garyophyll.
santal. albi ana ʒj benjoin ʒß. moschi g. x
dissemperentur cum aqua rosarum.
Neemt venetsche, off spaensche seepe breeckt
die inden mortier met roosewater ende
mengelt daer onder de voorgaende poeijeren
ende maeckt daer van een massa, van de
welcke gij ronde bolle sult maecken
soo groot als u belieft: sommige doen geel
andere gelen, dan sulcxs staet tot u
sommige mengelen olye van geroffnagelen daerbij

wnighe drouppelen offe spickolye.

Bacilli pro dentibus

Neempt malva woortelen vande opperste scheeten gesuivert in stuckens gesneden ider vinger lanck soo veel alst u belieft doet se in een nieuwen aerden pot ende giet daer over ander half pondt rooden wyn menght daer onder sanguinis draconis et aluminis @ ℥ß. granatorum korrels ℥ij stelt dan dees pot op warm asschen dickmael omroerende tot de woortelen het roodt couleur hebben ingedronken ende doet daer by drij greinen muscus, treckt dan de woortelkens wyt, drooght se gesuivert versonde van alle beslingen.

Dentifricium Gandavi Parisys usitatum.

℞. corall. rub. prep. ℥ij lapidis pumicis, ossis sepie tartari albi ℥ij sang. draconis @ ℥j cinnamomi ℥ß rad ireos flor. aluminis granator. korrels @ ℥ij garyophyll. ʒj mosch. gr. vj mellis desp. ℔jß. M. in formam opiati

Parisys

Dentifricium Gondarii Usitatum

℞ coralli utriusque cristalli ana ℥ß sang. draconis ℥j ß lap. pumicis ʒ bj tartari sandal. omnium ana ʒiij mosci ℈iij vini rub. ℥iiij mellis despum. ℔j ℥iij M. in formam ...

Pulvis Digestivus

℞ coriandri prep. ʒx semen anisi foeniculi masticis ana ʒiij terrae sigill. ʒß menthae ... cinnamomi granatorum ... liquir. ras. ana ʒj cort. citri ℈ij sacch. ros. tabulati ℥b M. f. pulvis grosso modo contusus stomachi concoctionem iuvat.

Cera Rubra

℞ cerae flavae ℔.ß resinae clarae ℥iij ... in aestate ℥iij ß in hyeme ℥b liquefac simul addendo minij, cinabrij ana ℥ß M. ...

Cera viridis.

℞ ceræ flavæ ℔ ß resinæ ℥ ij terebinth. in [illegible] ℥ ij ß et in [illegible] ℥ [illegible] liquefac simul et ubi refrigescere incoeperit [illegible] viridis æris ℥ ij masticot ℥ j [illegible] Rotulis

Ruptorium of Corosyf:

℞ lixivij fortissimi ℔ ij coque ad spissitudinem addendo argenti vivi sublimati ℥ 8 et iterum coque ad formandum lapidem secundum artem.

Neemt de sterckste zeepsieders loogen ziet die tot se begindt dicke te worden, doet dan daer by den sublimatum gepulveriseert seer fijn, ziedt dit dan wederom tot een harden steen gedurichlick roerende, neempt de proeve opt andere [illegible] van een mes ende maeckt dan daer van kleen stuckskens die se versteindt sullen hardt worden als een steen ende sult die bewaeren in een nauwe glas wel dicht gestopt, gij moet gaij slaen int koken dat gij [illegible] de voortgangt die willende seer hardt maecken, niet [illegible] wel en koocht

Rupttorium wordt oock genoempt
Cauterium potentiale, Lapis Septicus, ende
Lapis infernalis. Sommighe maecken het
Rupttorium alleijne van scherpe Zeepsieders
logge, die sij laeten uijtcooken, tot
harticheijt des steens.
Andere nemen 16 oncen vande eerste
Zeepsieders logge, ende als die half uijtgecoocht
is, doen daer bij ander half once Romeijnsche
groene off blauwen vitriolum, ende latent
koken als vooren, dit is een goet Rupttorium

Cauterium.

Andere nemen levenden calck, ende ge-
calcineerden [illegible] wijnsteen, ende maecken
daer van een stercke logge, ende laeten
deze logge als vooren uijtkoken.
Ambrosius Pare maeckt sijn vloeijende cauterium
aldus: asschen gebrandt, met boonstroij
met daecken, daer van neemen asschen ana
partes equales, waer onder sij een deel steen
water giet, ende bluscht dan daer in eenen heel
levenden calck, ende dickmaels omroeren ende laet
het selve dagen staen weijcken, daer nae

wordt deese loogh door een dicken doeck
gegoten, soo dickmael dat de loogh seer claer
is, welcke loogh seer claer is, welcke
loogh in een coper off yserloyen sande
panneken met een starck vier wordt gesoden
tot de partieheyt des steens, ende bewaert
die als voorschreven.

Oleum Cevarum Albarum ad Surditatem

Neempt olie van bittere amandelen, olye
van Rute, ende sap van witten Anjuin ana
partes equales, laet dit tsamen sieden tot
dat het waterachtich versoden is, deese olye sult gij
dan met eenen tinnen lepel, off met een
penneken drij offe vier druppels soo warm
als men can verdraegen inde ooren laten
druppen, ende stopt dan die met eenige wollen
cattoen off wolle met de Ricke, ende doet dit
etlycemael daeghs.

Ghemeyn Vernis

R oley lynsaet ℥ 6. terbentyn claer ℥ ij
mastick pul. ℥ j sandaraci ℥ 8. sacc. candi

℥ ij bulliant ad igne Vel

℞ olei terebint ℥ ij terebint clarae ℥ j mastix albi ʒ β m. in unum

Vel

℞ olei terebint ℥ iij β mastices ℥ j β m. ad ignem

Unguentum ad oculos

℞ tutiae praeparatae olibani a ʒ ij zinziberis ʒ j f. pulvis subtilissimus et cum ℥ iij unguenti rosarum f. s. a. unguentum

Unguentum ad scissuras mamillarum

℞ florum calendulae contusorum ℥ iiij butyri recent insulsi ℔ j coque simul ad succi consumptionem et aquae rosarum ℥ ij β m. f. unguentum.

Unguentum ad scabiem.

Naer dat den patient gepurgiert ende gelaten is, strijckt hem dij soo viermael daeges heel dunne met dese salue. Neempt de once vnguentum Citrinum, mengelt daer onder thien greynen argenti vivi sublimati frijs gepulveriseert, ende sult in corten tijt genesen zijn, ten sij het drooge craeye vuere, die wat langer aenloopt maer alst al verjaert is, moet den patient wederom gepurgiert sijn, opdat sij niet ~~weer~~ weder op komen.

Vnguentum ad Ambusta

℞ olei olivarum ttj cerae flavae ℥j
coque s. A. ad formam vnguenti

Men moet eerst de olye koken, doet dan daer bij het was in kleijne stuckskens, ende laet het te samen koken, altijt omroerende, tot dat het dicke woordt als een salue, de [illegible] van de [illegible]. Gebruickt dese salue aldus: neempt een grauwe papier vijf of ses dubbelt op dat het zachter worde, smeert

daer op doet salue ende leijt het op de
verbrantheijt, bindet met doeckskens vast
op, om dat het niet af en valle ende smeert
dat smeermaels daeren, ist dat de gequetste
partijen veel materij geuen, wast dat af
met warm zoete melck, soo wanneer het
vleesch te veel wast off groeijt, stroijt
daer wat gebranden aluin op, ende volgt
soo tot het heelen toe tot dat het al genesen
is.

Unguentum digestiuum magistrale vel Balsamum Arcei.

℞ terebint: venet: lotae in aqua cordi ℥ij
gummi elemi ℥ij axungiae porci suffumentis
ovini ana ℥j, M. f. s. a. unguentum.

Eerst smilt de gummi elemi met het smeer
roer ende werkende liefst, ende soo de gummi
wat suijver is, passeert die door een canne
vest een doeck, ende laet gebrouwen sijnde
altijts omroerende, mengelt daer onder de
gewaste terebintijn.

Maniere om te ghenesen gheschertheyt der kynderen ende jonghe lieden soo langhe als sy wassen

Neempt een pot roode wijn kockt daer in
een half once granaetschellen, ende soo veel
cypres noten ghestampt grof, dat wat ghesoden
hebbende, doet daer bij mirtus, ende sumach
grof ghestampt, van elck een dragme
naer dat dit wat ghesoden heeft, doet daer
bij roosen ende balaustien blommen van elcks
een cleyne handt vol, een [illegible] twee
drij ghesoden hebbende, neempt het van 't vier laet
het wel vercoelen, giet het door eenen marck,
ende wtgheperst doet den patient op sijn rugghe
ligghende, ende deser decoctie wel gemaeckt
sijnde dauwt daer in een sponge, ende stooft
daer mede de plaetse der breucken, daer naer
neempt een doecken twee of drie maal dobbel
steeckt die in de selve decoctie ende wel
uytghewrongen sijnde legt die daer wel warm
op ende doet den patient met de handt soo
starck als hij verdraghen can, vermindert dit

drij offe vier mael daeghs vier off vijf
daeghen naer malcanderen, neemt dan de wortele
van symphitum maius (waer wortele ge-
naempt is) die wel geschilt ende geraspt
met een mes als de slaetie is ende stampt
die in een steenen mortier ende sal worden
als een slijm dit slijm sult gij op een sondts
leerken soo groot als de gebreken plaetse is
spreijen soo dicke als een broodtsken ende
warm op de breucke leggende, ende
sommighe compressen daer op leggen
sult den bant soo sterck sluiten als de
patient can verdraeghen, continueert dat
soo drij off vier weken, sult gij de
patient alle desen tijt int bedde plat
op sijn rugge houden liggen, sal
oude ende besonder genesen, doch geene
onderscheide kinderen sonder liggen
met dese remedie genesen: maer noteert
dat men ten eersten daer naer den bandt
niet en mach afleggen, maer ten minsten
noch een half jaer draeghen.

Plaesterkens voor de tantpyne

Neemt swart carmosyn, legt daer op sommighe stuckens sinderen mastic, op daerbij op den mastic een yseren stamper soo heet gemaeckt dat door de hitte dij mastic aen smelten, ende aen het carmosyn doet plackken, snydt met den stamper het mastic om, ende wij ghelycke plaesterkens.

Vel

R/ gummi elemi ℥ j terebintij venet. ceræ albæ mastiqis sanguis draconis ana ʒ ij. [illegible] & [illegible].

Neemt teelachtael sinder gummi elemi smilt se met het vier ende [illegible] laetse gewonden [illegible], mengt et dan onder den mastic ende sanguis draconis seer gepaijert, ende maeckt van deese menghelinge ronde plaesterkens.

Emplastrum Capitale Vigonis.

℞ furfuris exsiccati ℥iij [illegible] sal. ℥iij
ros. rubr. majoranæ ana ℥s. melil. m. ß.
flor. stœchad. ʒiß. coriandri ʒiij balaust.
anethi, matricar. ana ʒiß. absint. m. j. tritis
omnibus adde vini ℔iß bulliant ad spissitudinem
misce, addendo olei [illegible], anethi [illegible] mastich.
ana ʒij croci ʒj cera ℥j rosinæ
et olei [illegible] calami arom ʒj m.
f. s. a. Emplastrum.

De semelen sult ghij eerst wat
droogen, ende roosten, daernaer met alle
de voorschreven ingredienten stampen
behalven de boonen die alleen moeten gestooten
worden, ende door een [illegible] doen [illegible]
[illegible] [illegible] als ghij dit poeder sult [illegible] onder
[illegible] wijn doen, ende als een [illegible] pap
tot dicke laeten koken, dan sult ghij daer
bij doen de [illegible] olijen [illegible] [illegible]
ende [illegible] altijt staende omroerende, laet [illegible]

smilten ende dan vant vier doen, ende laeten koelen altijts omroerende, laetis smilten, ende dan vant vier doen ende laetis koelen altijt omroerende dan sult ghij den ghepoijerden calamus bijdoen, ende voorts doorm ongheselt sijnde met olie daer van rollen maecken

Empl. Oesipi humide

℞ rad. altheæ emolt. @ ℥ij irreos ℥j passular ℥x spic ℥ß ammoniaci bdelij sagap. @ ℥iij coqu. in ℔ ß aqua et cum pauco aceto ℔ ß mucilago. lini ℔ß oleorum anet. et cham. ros. liliorum @ ℥ij irini ℥ij olei mastic. et spic. @ ℥j pinguid. gallin. et anatis amygdalarum dul. @ ℥x medullæ crurum vituli et vaccarum butyri recenti @ ℥j styracis liquid ℥x sepi vituli ℥iiß oesipi humid. ℥iij M. f. s. a. empl.

Indit plaester eijs andere stucken constig tijdegen dan de mucilaginis, met d'olie ende botter te verkoken, want vier ghedaen sijnde de oesipus ende den styrax liquidam daer bijdoen ende cant sijnde rollen daer van formeeren

Catapl: ad Mitigandos Podagre dolores

Neempt bladeren van apium bloijende ende
haeght drij hantvollen, gewreven blommen een
handt volle, siedt dit alles te samen met
water tot forme van cataplasma. Ende
daer van maeckt een plaester op een
dobbelen doeck met een houten spatel ende
leght het op het ghebreck heel heet
Remedie is seer al [illegible] ghebruyckt, in
oostenrijck daer deese sieckte seer regneert
gebruycken sij een cataplasma van melck ende
witten broodt, eyer dooren van eyeren, saffraen
met wat campfora daer onder gedaen

Maniere om queen het gheel jaer doore te bewaeren om te ghebruicken.

Neempt een groote pot vat off tonneken
vult dit met queen, die niet teenemael groot
off rijp en sijn, giet onder de selve eenemael
[illegible] een stercke decoctie gemaeckt van schellen
ende klockhuysen van queen off van de middel
off kleene queen, in stucken gesneden

Ende op dat de quelen altijt smeygende met de
schone [illegible] onderdeckt blyven ende in adoubbe
leggen sult gy houden de selve op de boort met
[illegible] off steenen, ende sullen dus
wel gesondt ende schoon goedt blyven.
Noteert dat hoe sterker dat gy de decoctie
maeckt hoe meer [illegible] de quelen sullen
hebben ende [illegible] als [illegible] die volt
gebruyckt, dat sy wel lang als in de adoubbe
en moogen syn off andere worden swartachtich

Maniere om wit was te maecken =

Smilt hondert pondt was met ontrendt
vier stoop waeters ende 1 ons oncen allum
off wat meer al waer het tot een pondt toe
maer dat het was [illegible] ende het is gesmolten
syende indrupt het schuim af [illegible] gaende dat
[illegible] waeter sult stoken
[illegible] pondt
ende spreyt daer in met de handt [illegible]
[illegible] ende [illegible] syende laet het [illegible]
[illegible] staen dat gy dan met een
lepel stilletgens sult afscheppen ende in den
bleyckel vormen gieten [illegible] vormen moet een voet
offe meer lanck syn gemaeckt op de wyse
van [illegible] onder [illegible]

nider gatenis vande groote vant hooft van
een groote mayster spelle dese forme moet
ghehangen worden houden een wondt zandt
ghemaeckt op dicke volle stucken welcke
vande lant de vande voorst kolle stock door
welcke zandt ghesteken worden der ijser
spijtigen het welcke moet rusten op den
de bodem van een kuype vol waeters
soo dat het zandt half in het waeter sij
het was inde vorme ghegoten sijnde moet
uijt dit zandt loopen, ende het heeltijt met
dit zandt moet ghedurichlick omgedraeijt
worden, waer dat het was also met een schrapijs
schijnt afgeschraft te wesen al dit afgeschraft
was sult ghij ooch ghedurichlick uijt het waeter
nemen, ende in een mande doen inden grondt
van het was en sult ghij niet roeren naer
laeten stijven, ende als het zandt is van
ander de kumlicheijt moet een mes affsnijden
dit was sult ghij inde sonne ontrent de tijdt
dry daghen off meer laeten liggen op tafels
rondt om te hebbende boorden met cannefas
bedeckt, tselve somtijts omkeerende, ende
besproeijende met waeter: daer naer sult ghij
tselve weder smelten op de
voorgaende maniere, met waeter alsoo etc.

ende laeten inde sonne als voorden droogen
ende blocken, maer dan altijt moet in gestoote
sijn, daer naer sult ghij het noch eens met
water ende Aluin sieden, ende gesmolten
sijnde sult daer bij doen een half pinte soet melck
int couden met de handt beschrooijende ende een
gestampte salpeter, vant vier gedaen sijnde
ende tvierdemael gesoncken geeft het in couwe
loogh… uyt de voorgaende met water door-
gronden sijnde hebbende inden bodem wat water
als hij gestelt sijn, sult ghij schijfkens int
water leggen, die dan daer naer uytnemende
sult die noch leven off … keeren ende daegs
inde sonne leggen alle daeghe omkeerende ende
doet het met een drooghe weer op, sommighe die
in proffijt te seer soecken doch inde luchte
smelting schraep en wordt geen meer als de
andere soo dat sommighe tot hondert pondt weerstaet
tien pondt roodt commen, maer het wordt
bequaemst hebben luister van het …, ende
bequaemst de … der loogh, schijfkens daer
inde beer potten in het op … sijn
bequaem om de schijfkens te gieten.

Maniere om Ghelew Zap van Calÿs haudt te maecken

Neempt twee pondt candt broodtsuycker
fijn ghestampt, menght daer onder
vier oncen poyder van het alderbeste calissie
haudt [?], ende met gumme dragant met roose-
water ghesmolten, maeckt daer van
een pasta ofte massa, sult ghij met schier
sanden [?] met stijfblomme uyt wolden in
sijne [?] rollekens als het lack daer me brieven
mede sluit, laetse droogen ende stoone-
dit is een nieuwe inventie voor de [illegible]
ende [illegible].

Vande verscheijden Manieren die de Alchymisten ghebrucken in het bereijden van hare Medicamenten hunne Naemen ende hoe die gheschien

Angesien dat wij om de konste van
Pharmacie wel te leeren, sommighe ghemeijne
regulen hebben beschreven soo sullen wij het
selve oock doen inde Alchymie, want sonder

dese is de [illegible] conste / sonder maer duyster
oock aen den wel ervaren Apotheker
doen dien alle de termijnen anders sijn vol
bekent worden, de welcke vande chijmisten
alleen verstaen worden; wy nochtans
de beduydinge nochtans aengaen sullen eerst
sommige woorden der conste uytleggen, ende
naemen der instrumenten: door dien meestendeel
der chijmische medicamenten uyt de mineralen
worden getrocken hebben sij de selve
meest mineralen de naeme der seven planeten
gegeven, het goudt noemen sij sol, het silver
luna, het tin Jupiter, het coper venus.
het yser ende stael mars, het loot saturnus
het quicksilver mercurius: menstruum
noemen sij de vochticheyt die gedaen wort
bij het geene sij willen distilleren, off oock
int begieten: phlegma wordt genaempt
de overtollige vochticheyt die gedaen wort
bij het geene men wil distilleren off het in
begieten de welcke de saken die men distilleert
in haer beslotten houden
Decantare is de vochticheyt die men begeert
gescheyden te hebben afgieten off wel afwereyn

Decapulare is eenighe liquuer van het een vat in het ander gieten. Lutare is het sluijten. Diploma is een dobbel vat, andere balneum maris, pellicanus andere gheeft vas Hermeticum, is een instrument dienende tot een goede distillatie, dat is t'welck ghedistilleert wordt, wederom valt in sijn eijgen vat daer het uijtkompt, deese distillatie noemen sij circuleeren dat soo veel gheseijt als in het ronde gaen. Crucibulum is een smilt croese.

Furnus Athanoris is een fornuijs in het welcke de sacchen dienen ghedistilleert te worden, het vat dat inde gasten staet.

Aves Hermeticæ sijn de opgaende geesten der distillatien.

Signatura Hermetica is het nauwe toestoppen der distillerende vaten op dat geen dampen en sullen connen uijtvlieghen.

Sal Ammoniacum wordt genaemt aquila ende somtijds den campheer, gelijck oock sal nitri doet. De roode olie uijt salpeter ghetrocken dat noemen sij sanguis salamandræ.

Rubinus duorum fratrum, is Rubinus van regael, ende bloeme van sulpher
Ventus aquinus, is poederstuyft, ende sijn
vicarius, is balneum vaporosum.
Caput mortuum, is het welck gedistilleert
zijnde datter is resterende.

Beschrijvinghe der namen der Chymische bereydinghen

De bereydinghen der chymische medicamenten zijn veelderleij, waer van sommighe met de bereydinghen der Pharmacie accorderen, maer van de naervolghende noodich zijn te weten die dese conste begeert int werck te stellen te weten.

Solutio

Wij hebben in het beginsel geseijt dat de chymische conste is die welcke het ontbinden ofte sluyten der natuerlicke gemengelde lichamen, t'welck men solutio noemt, die de solutie geschiet door calcinatie off extractie

Calcinatio

Calcinatie is alle vormen der lichamen off een ontastelick fijn poijer (twelcke men alcool noempt) wordt gebroght, thy door Actueel, dat is een natuerlick vier, thy door Potentieel, dat is door cracht offe scherpte door hittinghe, door welcke de accidentele vochtigheijt wordt wechgenomen.

Corrosio

Is een calcinatie die welcke geschiet door corrosiven offe doorettige saecken, die welcke geschiet door verscheijden manieren, maer naementlicke op vier diversche te weten Door Almagamatie, Precipitatie, Stratificatie ende Fumigatio.

Almagamatio

Is een doorettinge des metaels, te weten des gaudts, silvers, tin ende loots door quicksilver, die welcke geschiet als den metael in dunne plaetjes geslagen, wort gemenghelt met [illegible] deel quicksilver, want welcke wort de

massa gemaeckt om tmetael te smilten
de welcke op het vier gedaen sijnde het
quicksilver vervlieght ende het metael bleyft
alsoo ontbonden ende gebroocht tot een fijn
poeder dit woort Amalgamatio comdt van
almagalma dat te seggen is eenich metael
met het quicksilver soo incorporeren ende
vlacghe dat men tselve als een ~~poeder boter~~
mette sandt can uyt spreyen.

Praecipitatio

Is eene dooretinge der welcke geschiet
offe door sterke waeteren, scherpe olyen
off bijtende sapen, inde welcke het mineral
offe metael ingeleyt sijnde, wort dooretende
ende ontbonden ende daer naer gebracht
tot een kalck off subtijl poeder door afgietinge
van de selve wateren, off andersins: soo
worde nochtans naer de ontbindinge der selve
liquoren, het waeter van de kalck niet afgelaet
worde daer eenigh sandt, off warm waeter
bijgedaen waer door het sterck waeter
sijn kracht verliesende, slaet de kalck
ende doet het precipiteren, dat is te gronde
gaen.

Stratificatio.

Is eene doorsetinge door Corrosive poijeren, ende wort dus met drie S.S.S. geschreven, ende wordt aldus int werck gestelt: Men legt inden bodem des smilt croes eerst wat poijer, daer naer een dunne metaele plate daer naer wederom poijer dus ondersandt tot dat den smilt croes vol is, dan stelt men den croes ~~int~~ midden der gloijende kolen, off wel int Reverberatorium ende dit wordt oock genaempt Cementatio twelcke het voorgaende seer gelijck is.

Commixtio.

Verschilt oock niet veel van t'voorgaende want door dit selve wort eenich lichaem met corrosive poijeren gemenget welcke wesende opt vier gestelt sijnde, tot kalck gebrocht.

Fumigatio

Is eene doorsetinge der metalen de welcke geschiet door Roock, offte scherpe dampen. dese geschiet door

Verscheyde manieren maer dit is genoech int generael te weten. Dat het metael lichaem in dunne platen geslagen ende sijnde voor gehangen boven sterke [illegible] azyn oft de dompen van quicksilver oft gesmolten loot, oft voor dierghelijcke [illegible] sacken, soo wordt gemeynelick Cerusa oft crocus martis gemaeckt.

Ignitio

Dit is een calcinatie die door't vier geschiet ende daer syn twee sulcke soorten, te weten cinefactio ende Reverberatio.

Cinefactio

Is een afbrandinge waer door de vochtighe lichamen ende gedierten door kracht vant vier worden tot asschen gebracht.

Reverberatio

Is eene brandinge door de welcke de lichamen worden geheel cindert in de fornuyse der Reverberatie, oft weerslach door de vlammen des viers, dat is te seggen dat de vlamme spelt ende brandt rondt om het instrument oft retorte daer de sacken in syn die gij

vrilt calcineeren het vat bouen bedeckt
sijnde met een ander deel wat bouen hebbende
een kleijn gatken om de vlamme tot bouen
toe te trecken om dat de vlamme die te
beter vindt om het instrum[ent] mach spelen
het vercke daer in besloten is. Hier bij
mach iemand suppressionis geboost worden
het welcke wordt gemaeckt van brandende
kolen geleijt op assen off Zandt het
welcke de retorte bedeckt.

Desiccatio

Compt ouer een met ignitio vader door de
natuerlicke vochtigheijt wordt eijst gedrooght
gelijck in het coperoot Zandt, Alluin ende ander
saecken geschiedt.

Extractio

Dat is een species van solutio door de
welcke de subtijlste deelen der gemengde
lichaemen worden afgescheijden vande grovere.
Deser extractie sijn twee soorten, d'eene
algemeijn, d'ander bijsonder. De generale
extractie geschiet op drij manieren,
te weten door opklemmingen, door nederdalinge
ende door een midden die tusschen beijden is

maer de Opklimmende extractie is tweer
derley, d'eene is drooch, diemen sublimatie
noempt, de ander nat die men distillatie noempt

Sublimatio

Is eene extractie, door de welcke uyt
drooghe saecken de subtylste deelen worden
door cracht des viers om hooch gedreven
ende blijven hangen als een lichte blomme
aen het vat

Distillatio.

Is een extractie van vochtige saecken
de welcke door cracht des viers verdunt
wesende in dampen worden opgedreven, ende
door koude vande omstaende locht wederom
in water verandert.

Rectificatio

Is als men de gedistilleerde wateren op haer
selven noch eens herdistilleert om die claerder
te maecken t'welck men oock doet door simpel
digestie.

Cohobatio

Is alsmen de ghedistilleerde waeteren weder giet op de Materie, daer men die uytgetrocken heeft, ende herdistilleert om dus alle de kracht te beter uyt het marck te trecken.

Distillatio Par decensum.

De afgecomdijnde Extractie, die welcke geschiet door nederdalinge, is tweederley kout ende warm geschiet door het vier door de welcke de subtyle deelen worden afgescheyden vande grovenge gelijck in het peck gescheiden, wiens tacken mey van een kandt omsticht, ende van d'ander loopt het peck uyt, gelijck uyt groen hout water als dat woordt gebrandt, de kandt geschiet sonder hulpe des viers, doende door nederdalinge gescheiden te syn de subtyle vande grove deelen. Dit is tweederley te weten Filtratio ende Deliquium

Filtratio

Is als men de vvaerachtige vochtigheyt
om eenige claerigheit te maecken off door een
filt off hyppocras cause off dobbel graeuw
pampier doorgiet, off wel als een stuck wit
lakens gebonden als een tonge inde
nattigheyt geleyt; wat hieraff staende
int vat daer de nattigheyt in is alleenskens
want hetselve laet uytdruppen, ende soo dat
niet eens claer geweest is, het laken tonge wyt
gewasschen synde, wordt het wederom
gedaen. Alsmen graeuw pampier wilt
gebruycken men leght dat dobbel in een
gebonden in een trechter ende men laet
de materie dus alleenskens in een ondergestelt
vat doorleken ende wordt herhaelt tot het
claer genoech is.

Deliquium.

Is alsmen eenich onsuyver calck, sout off
eenighe saecken dergelijck die smilten connen
worden in eenen locht geleyt op een marbere
steen, off op een glas, dat wat kelder staet
off wel als sy gehangen worden in eenighe

vochtige plaets in den kelder, waer hij
smilt ende haer nattigheijt, laten uijtdruppen
in het onderstaende vat.

Extractio ratione Intermedij

De Extractie is welcke geschiet door
een middel de welcke tusschen beijden is, is
alsmede sublimatie, off distillatie de suijverste
deelen der natte saecken, off der drooghe
die met eenich menstruum sijn vochtigheijt
afgescheijdt vande grosse: deze extractie is
drijderleij te weten: Digestio, Putrefactio
ende circulatio, maer, moet verstaen dat
dit extractie eijgentlick werdt genaemt
als het sap der cruijden gesoden wordt tot
de dickte van hoonich off dat men daer pillen
afmaecken kan, het welcke de galinisten
succum noemen: off alsmen drooghe saecken
de welcke met eenighe vochtigheijt te voren
gestelt sijnde, ende dan uijtgeperst. het
menstruum laten uijtdampen tot de dickte,
als voren, want soolange als het menstruum
daer bij is, wordt genaemt tinctura, off
verwe ende kracht der saecken, de welcke in
het menstruum door wekinge ingedruckt is

Maniere om alderley waeteren wijt kruijden ende blommen te Distilleren.

De groene ende volsappige kruijden sult ghij
kleijne doorsnieden off gehackt, soo wij inde
Balneo mariae geseijt hebben, met de tinne klocke
off in Balneo mariae, soo v de kost ende
moyte lust offte koluet in het sant met een
matig vier distilleren, niet tot dat het
marck teenemael dorre is, want het blijve
int geweijckel staen van te verbranden ende
dan de waeteren een ander kracht indrucken
ende heel onlieflick maecken. Sommige
de kruijden gestampt hebbende, persen het sap
daer wijt, ende distilleren dat door het Balneum
mariae. De heete ende drooge kruijden sult
ghij doorsnieden kleijne, met water teenemael
heet gemaeckt drij dagen inde insulie laeten
staen, dat de kruijden wel overtapt sijn
ende dan met het refrigeratorium met een opgaende
hooge buijse, want hoe hooger de dompen klimmen
min phlegma medebrengen, langer dwaelen ende
soo veele als een rectificatie dient, ende niet
als veele Apotekers, ende dat seer qualick,

stellende den helm recht op den ketel, van
daer latende door de slange loopen. soo
ghij nochtans de moijte vant handelen des
waeters wilt ontgaen, laet met een bijgevoeght
buijsken de buijse van het refrigeratorium inde
slange loopen, ende distilleert vete de selve
kruijden met een matich vier, ten hooghsten
sooveel waeters als de kruijden weghen,
off soo beginnende seght acht pondt waeters
wyt twelf pondt kruijdt.

Verscheyden manieren om rooswaeter te distelleren.

Ten eersten worden de roosen van hun
knoppen afgeplukt ende drij daghen in balneo
gedigereert ende daer naer met het dampende
balneum gedistilleert, ten tweede sonder het
te laten digereren, worde de selve in cucurbito
stanorio, dat is in aerden en verglaesde off
steene kolue gedistilleert, off met de tinne
klocke met niet te groot vier, op dat de roose
niet en branden. Ten derde de gedigereerde seer
sonderlick veel waeters daer bij gieten,
ende distilleeren dat met het refrigeratorium

Ende uyt acht pondt roosen trecken veel
25 #. waters. Ander wat conscientieuser
doen 500 roosen twee pondt waters, ende
distilleren dat met de vesica. Ten vierden worden
de roosen gestampt in den steenen mortier,
ende met een weynich pondt rooswater off wel
ander [illegible] uyt [illegible] off oock niet, ende alsoo
gedistilleert water giet men op nieuwe ge-
stampte roosen, ende gedistilleren dit aldus
[illegible] reijsen. Ten vijfden soo worden
de roosen gestampt ende het sap uytgeperst
welck sap in Balneo Mariæ wordt gedistilleert.
Ten sesten de roosen gestampt sijnde, worde
in eenich vat drij dagen ende koelen geset
ende daer nae het sap uytgeperst, uyt het
welcke een goedt water wordt gedistilleert
twelcke lange bewaert. De uytgeperste roosen
worden daer nae sommige dagen in het
water geweijckt, ende dan met de [illegible]
gedistilleert, het welcke water goedt is om
mede te koken. Ten sevensten distilleert men
het rooswater te Parijs aldus, de roosen in een
steenen mortier gestampt sijnde worden in eenen
grooten aerden pot gesteken, ende stijf
daer nae geperst, de welcke bij een maendt

twee offte drij inden kelder bewaeren
tot sij soür worden, dan doen sij daer
sommige waeter bij ende trecken daer uijt
een sterck roosewaeter, het overblijfsele
vant waeter, daer bij iet marck overblevens
is gieten sij op nieuwe roosen ende distilleeren
als vooren. Sommige persen uijt de
provinsche roosen het sap, ende maecken
daer van een sijrope van roosen, de uijt
geperste roosen plats inden pot beslaen
maer nieuwe daer bouen altijt altijt wat
sommige, comdet sult dat oock afvoeren
gelijck in alle voorgaende.

Maniere om Rooswaeter te Maecken dat als branderwijn sal branden.

Neempt gestampte roosen inden kelder
bewaert tot dat sij beginnen soür te riecken
distilleert dese sonder daer iet bij te doen
in Balneo Marie op een deel vande overgebleven
gestampte roosen sult gij dit waeter
gieten ende weederom distilleeren als voorens
ende volgende aldus tot alle wel gefermenteerde

roosen gedistilleert sijn, ten latsten neempt
alle het gedistilleert water, dat met de
kolue ende separeert daer van ontrent het
twaelffste deel ende sult een volcomen brande-
water hebben dat branden sal als gebrande
wijn ende lange bewaren

Maniere om azijn te Distilleren

Het gedistilleerden wijn is azijn afgescheyden
van sijn phlegma: is een distillatie des gebranden
wijns teenemael ongelijck, want den voorloop
die inden gebranden wijn het sterckste is
dat is hier het onsterckste ende sonder cracht
ende wort wech geworpen als onnut, ende
den naerloop wort voor voorloop gehouden
deese distillatie wort met de kolue int sant
gedistilleert, op dat de scherpheyt des
azijns niet van het koper wat getrecke.

Acetum Alkalisatum.

Neempt twee pondt termentijn ende soo veel

gedistilleerden Azijn, distilleert dit
tsamen met een kleyn vuerken, tot dat de
geesten vanden termentijn ende azijn sijn
uytgekommen, vermeerdert dan het vuer
ende daer sal dan uytkommen een geelachtige
olye ende een roodt water, maer als de olie
begindt roodt te worden, scheidt op ende
daernaer separeert door den trechter
den olye ende spiritus vanden azijn, welcke
gij met gijmmebeere sult rectificeeren.
waer van gij een azijn becompt, om
alle gesteenten ende cristallen te ontbinden
off te smilten.

Aqua Cinnamomi Simplex

℞ Cinnamomi grosso modo contusi ℔ j. aquæ
rosarum vini hispanici ana ℔ iiij M. et loco
calido aliquot diebus macera et S. A. distilla

Aqua Fortis

Neempt twee pondt gedrooghden vitriol
ende een pondt gemeijn salpeter, stampt het
ende mengeldt tsamen, doet het dan in een voor

geluteerde Retorte ende sedt die in het
fornuys des verderflaegs, dat is het reverbereer
luteert aenden bek des selfs een groot ende
wijde recipient, ende distilleert het trapweys
24 uyren lanck daer naer als ghij sult sien
dat de witte ende compactighe geesten verdwijnen
inden recipient laet die allencxkens soo koelen
clarificeert daer naer het gedistilleert water
door het silver op dese maniere, neempt ten
minsten een once offe twee, off het vierendeel
ende doet daer een dragma fijn silver bij, ende
smilt het in den ooghen scholen op des colen,
dese solutie sult ghij dan voegen, bij de drij
ander partijen vant voorseyde water ende sal
wit worden als milck, doet het solve dan
in een glas nauwe toegestopt ende laet het
sitten, giet het daer naer af, twelcke
claer is; wilde hier van aqua regalis
maecken, om gout mede te smilten dissolveert
in vier oncen van dit water een once sal
armoniack, off gedrooght gemeijn saudt

Maniere om uyt alle Zaeden Cruyt ende blommen oly te Distilleren

Neempt Anijs venckel saet off eenich
ander saet. stampt het een weynich maer niet
te veele (het is beter niet) want de olije
blijft daer seer licht int poijer: off wel soo
ghij blommen olije begeert, lauendule, roosmarijn
maiorana off eenich andere blommen, off cruijden
als saluia maiorana etc. drooght bijhands heel
op ende doorsnijtse met een scraepe, giet dan
daer ouer water alziedende, tot dat het heel
ouersopt is ende laet het soo staen weijnich
sommighe daeghen in een warm plaetse, daerbij
doende namentlick bij de vruchten, ende saden
, wat rauwen ghestampten wijnsteen om de olij
te beter uijt te trecken: want den wijnsteen
doorbijt ende doordrijnckt alle saecken, ende
macht die bequaem om de craghten der selue
toenemaer te doen uijtsoijeten, giet het dan
in het refrigeratorium, offte inde vesica daermen
den brandewijn in destilleert, want alle olijen
en konnen soo hooghe niet klimmen, als de
buijse vant refrigeratorium is, om dat noortande de
ghemeijne slange lanck is, ende veel olijs alder
selue onderweghen soude blijuen hangen
nemen inde plaetse vande slange een wijte buijse

overstaende een tonne gevult met kout waeter
voeght dan daer bij een genoechsaeme quantiteyt
waeters op dat de materie opt lestste niet
en brande dat is tot een pondt materie tien
pondt waeters, distilleert dit dan als alle andere
swinden, maer neempt het vier wel wat stercker
maecken om de olye te beter op te jaegen
de welcke met het waeter flaeuw sal uytloopen
welcke daer naer sult afscheyden, distilleeren
wel met het kruyden ende laeghen glaesen
tractteer hebt laeten passeeren, soo suldy
de olye die altyts boven staendt vant waeter
hafscheyden, afgescheyden synde nauwes toestoppende
bewaeren te weder saeckte de olye te grondt
gingen als olye van gariophelnagelen, soo sult
ghy het waeter noijt afgieten, ende den grondt
met de olye inden tractteer gieten, de welcke
wat hebbende gestaen de tractteer onder met
wat was, oft v vinger toegehouden, sult het
onder laeten uytloopen in een olye glas daer
toe gestelt / soo ghy nochtans verymen
distilleert, neempt een cattoenen lanck boorpig
als een dicken wollen draet, maeckt het wet
met wat vande selue olye ende het glas gevoeght,
gaende laet het allencxkens uytdruppen per modum
filtrationis, vel distillationis per filtrum het
waeter sult ghy voor een goedt menstrum bewaeren
tegens dat ghy noch eens de selue olye distilleert.

Olye van grofnaegels

Neempt vier pondt grofnaegels stampt
een luttel boven is't groot te laeten ende
stelt se in 40 ℔ waters sommige daegen
in een warm plaetse te weycken ende doet
daer bij twee oncen van den wijnsteen
grof gestampt, distilleert die dan met het
refrigeratorium off vesica ende sult acht
oncen olye hebben, dees olye gaet te grond
daerom is sij lichter om af te scheyden.

Balsamum Maiorane.

Neempt een once van noten moscaten schapen
roet, eerde roet, wit was etc. (en is niet
te soo goedt ende bequaem niet, want wijn
geperst maeckt de selve warm, ende waerst
die met gebranden wijn om de olye sijn reuck
ende couleur te benemen, ende daer naer met
roos-waeter om die welriekende te maecken
doet daer dan bij ontrent een half once, want
het dient maer om den balsem groen te maecken,
sap van maiorana door verscheyden filtratien
claer gemaeckt laet het tsamen op een kleyn
vierken koken tot het sap versoden is, laet het dan

hoelen gheduerichlick omroerende op dat het
overblijfsele van het sap daer binnen in
ghemenghelt mach worden, sonder vlottende
daer in te laeten; doet dan daer bij een half
once ghedistileerde olije van maiorana ende
smilt het met een kleen vierken met een
lichtveerdigh vlammen op dat den reucke vlamen
niet en verlieset, ende menghelt dan daer bij wat
sandt vant selve kruidt ende bewaeret in een
glase potteken nauwe gestopt tot het gebruick
aldus wort balsamum salviae rutae rosmarini
anisi, juniperi gemaeckt, maer den moet men de
laeten het sandt achter ende om groen te
maecken, nemende het gefiltreert sap vant kruidt
van jonghe terwe, oft rogge, in balsamum
cariophillorum, in plaets van sap sult tincture
van roosnaghelen nemen; in balsamum cinnamomi
ghepraepareerden bolus armenus oft tincture
van cannele, maer door dien de olije van
caneel seer dier is, ende groot van kracht
ende reucke sult dan min olije nemen ende de
noodelicke laetticheijt, want den balsem moet de
consistentie van een harde salve hebben, met
de olije van soete amandelen wel gesperst zijnde.

Balsamum Petri Aponensis veri balsami succedaneum.

℞ myrrhæ, aloes hepaticæ, spicæ nardi
olibani, sanguinis drac. croci mumiæ, opopa-
nacis, bdellij, opobal. amoniaci sarcocoll.
mastice: styracis cal. gum arab. ana ʒij
ladani castorij ana ʒiiß: mosci ʒß terebintæ ad
pondus omnium id est ℔iij ʒiij s. distilla
in alembico secundum artem.

Ick hebbe desen balsem hier bij ge-
boeckt om dat een goedt succedaneum is
vanden waerachtigen balsem, waer om dat
hij in veele platsen inde Indiae ende mitsdaet
voort gebruickt. te handt koopen vindt men
die bij de droggisten te koopen maer is
aldaer ordinaerlick van ... de oorsaecke
is soo ick meyne dat sij den quisuis achterlaten
desen balsem suldij met den alembyck
distilleren de kolue uit sandt gestelt

Maniere om simpel extracten te maecken uyt wortelen cruuden ende zaeden

Om extractien van wortelen, hauten
schorssen, ende bladen te maecken, moet
men die eerst stampen ende sommige dagen
in een warm plaetse, off in Balneo Mariae
in eenige bequame nattigheijt, off menstruum
laten weijcken, ende als dan het gedistilleert
menstruum afgieten, ende het [illegible]
warm wesende, sterckelijck perssen, ende het
uitgeperst bij het voorgaende gieten [illegible]
[illegible] sijnde, sullet claer afgieten
ende in Balneo sicco, off op een cleijn vierken
laten uitdampen tot een consistentie van honigh
off dat men can handelen ende pillen daervan
formeren

Extractum uijt cruijden wordt soo gemaeckt
men neempt eenige cruijden, carduus benedictus
off eenige ander, versch ende vol sappigh, ende in
sijn volle [illegible], t'selue wordt gestampt, ende
t'sap daer uijt geperst, dit sap wordt in eenigh
warm plaetse gestelt, waer alle sijn onsuijverheijt
te grond gaet, van het welcke het claere
voort gegoten, soo dickmael tot het [illegible]
claer blijft, ende niet meer en sinckt, dit
sap voort in Balneo, off op een cleijn vierken
uijtgedampt tot consistentie van honigh

off van pillen, soo gij het marck calcineert
ende daer salt uyttreckt, ende by dat extract
voeght, het sal beter syn, deese extracten syn
seer goet dat de gelleemisten succes naemen

Extractum Opij

Neempt Opium soo veel als het u belieft
snijt het in dunne schelleckens ende drooght se
inde sonne, off op een yser schuppe, met weynich
vier daer onder, op dat het opium niet en
verbrande, soo langen tijt tot dat gij die met
vingeren cont morselen, stampt de selve
tot poeder ende doet die in een lachsmatvat, daer
over gietende gedistilleerden azijn soo veel
dat het poeder drij vingeren overdeckt sy
laet het dus in een infusie staen, giet dat
off in het overbleven marck giet daer
wederom ander gedestilleerde azijn op ende
laet het weycken als voren, giet daer naer
het claer af ende giet op het marck weder
nieuwen azijn de tincture drijmael soo
afgetrocken hebbende sult se alle filtreren
ende dan laeten uytdompen tot de dickte van
honich off veel van pillen.

Tinctura Croci

Neempt heel off gestampt saffraen soo
veel als 't beliefft, giet daer over sterken
gebranden wijn, dat het saffraen overdeckt
is, laet 't in een warm plaetse staen weijcken
giet dan den brandewijn al soetiens af, ende
giet daer wederom nieuwe op soo lange dat gij
alle de verwe des saffraens hebt afgetrocken
ende teenemael wit siet, filtreert dan deese
tinctura, ende laet het menstruum in een
cloijn vierken uytdampen tot de dickte van syrop
maer soo gij dit tot consistentie van pillen
uytdompt, sal het extractum genaempt worden.

Tinctura Sulphuris

Neempt twee oncen blomme van sulfer
een half once olije van van terebintijn, laet samen
op warm asschen allenskens smilten altijts
omroerende ende laet het soo op een kleijn vierken
staen [illegible] off [illegible] tot dat het worde
als een pek waer ende gij dan gieten sult
sterken branden wijn dat de materie vier
vingeren overdeckt sij, ende laet het dan tsamen
op een cloijn vierken staen tot den brandewijn

seer root is geworden, dien ghij dan in een
ander glas sult gieten, ende nieuwen brandewijn
opt marck gietende, soo lange dat hij geen
verwe meer af en treckt, doet dan alle de
tincturen tsamen, ende laet den brandewijn met
een cleijn vierken verdompen

Tinctura Corallorum

Neempt twee oncen gestampt root corael
giet daer onder een pondt sap van limoenen
off citroenen, ende laet het staen in een warm
plaets verwijcken, acht daegen lanck, het selve
dan filtreren doet dan daer bij vier oncen suicker
laet het tsamen digereren ende daer naer uyt
dompen tot de dickte van sijrope, het welck
meer een sijrop van corael is, als een tincture.
Een ander maniere. calcineert in een smeltcroes
vijer oncen corael met vijer oncen sulfer
treckt daer de tincture uyt met gedistilleerde
azijn latende deese tsamen vijf off ses dagen
digereren, dompt dan den azijn uyt, ende
wast de [illegible] des selfs uyt met water
off wel calcineert het corael in een nieu
lanck met salpeter [illegible] de selve [illegible] laten
smilten, treckt dan de tincture daer uyt met
gebranden wijn. dat soo dickmael herhalende
tot den brandewijn geen verwe meer af en treckt

Sal Essentialis sive volatilis cardui benedicti, ende generale maniere om uyt alle heete Cruiden Sal volatilis te trecken

Neemt een groote quantiteyt Cruijt van
carduus benedictus stampet ende perst het zap uyt
clarificeert dan het selve met het witte vande
eyers, laet het zap dan ter dicte uytwerken uyt
dampen, tot de dickte van hooning, al het schuym
onder het sieden afnemende, stellet dan in
een kouden kelder 6 offe 8 weken dagen, dan
sult ghy als de voghtigheyt uytgieten, ende sult
inden bodem des vats een gecristaliseert
sout vinden, twelck ghy met de vochtigheyt met
schoon water sult afspoelen, ende dan droogen
ende tot het gebruijck bewaeren. Notandum
dat dit sout door de voghtigheyt niet en smilt als
het voorgaende; ten tweeden dat op deese maniere
uyt alle heete cruiden, ende oock andere volatyl
sout is wort getrocken. ten derden dat uyt
groene andere, als uyt kruiden volatyl sout
wort getrocken, twelck meerder kracht
heeft, als dat door calcinatie wort gemaeckt

Sal Corallorum

Neempt root corael stampt et groff, giet
dan daer bij drij mael gedistilleerden asijn
ende laet et staen een nacht in een waerme
plaetse in digestye staen, filtreert dan tselve
ende laet den azijn uytdompen, ende droogen
sult dan inden grondt et Zandt vinden: soo
gij tselve soudt geel wit ende schoone
dissolveert et met gedistilleert water bay
water, off mey dauw, ende gefiltreert zijnde
dompt et water toenmael ~~uyt~~ op de manier
die sal absinteij, doet dit soo dickmael, tot
dat et u behaeght. Alsoo doen veel andere
andere: sij dissolveren et gestampt corael
in sap van Limoenen, off berberis gefiltreert
wel ende dompen het sap uyt, ende dat men
inde grondt vint noemen sij sal off essentia
corallorum dat sij dickmael met water
smilten ende wederom uytdompen, tot dat
de zuricheijt van et sap gebleven ~~vaeb~~

Sal margaritarum

Neempt paerlen soo veel alst u believt
maecktse in een smeltkroes gloijende, ende
blust die dan inden alderstercksten gebranden wijn
herhaelt het soo dickmael, tot sij geel
gecalcineert sijn, dissolveert die dan met
sap van berberis off van limoenen.

Sal sive vitriolum martis vel chalibis alias Gilla, seu grilla Paracelsi

Neempt een once spiritus vitrioli, off sulphuris
gemaeckt, door de klocke, menghelt daer
onder twee oncen gheemeijn water, off
veel flegma vitrioli, doet dan tsamen in
een matras, ende menghelt daer onder een
once suiver vijlsels van stael, off ijser
stopt dan den matras nauwe toe, ende stelt se
op warm assen, ende laetet tsamen sieden
zes uren, stelt dan den matras inde kelder
off giet het uyt in een nieuwe glas, ende laet
het kout worden, sult inden bodem deselve
groene cristalen vinden, twelcke ghij met
het gedistilleert water sult smelten, ende
noch eens heet sijnde filtreren, twelck gij

weederom inden kelder sult stellen om
te chrijstaliseeren, soo ghij dit christael
heel doorschijnich wilt hebben, sult de
christalen met het ghedistilleert water
van water ghesmolten sijnde, weder maer
filtreeren, ende weederom inde kelder stellen
sommighe laeten in het bat een derde deel
waeters uijtdampen, om soo te lichter te
chrijstaliseeren.

Sal vel Vitriolum Veneris

Recipe ghecalcineert coper, offte aes
ustum, dats ghebrandt coper soo veel alst
u belieft, pulveriseert het teenemael
fijn, doet het dan in een glas, ende giet
daer over ghedistilleerden azijn, laet het
dus in digestie staen 24 uren, giet dan alle
de ghecoleurden azijn af, ende giet daer nieuwe
over, doet dit soo langhe als het coper verwe
ghoeft, alle dese tincturen sult ghij dan filtreeren
ende over het vier, off in het bat de superfluiteijt des
nats laeten uijtdampen, stelt dan de rest inde
kelder, alwaer het tot seer groot christael
doorschijnich sal stellen.

Het coper sult ghij soo Calcineren: neemt
coper plaeten, dunne geslagen, ende bestreckt
dan die selue in een pot aerden ronde tot aes
ustum: dit aes ustum laet men seer licht
tot poijer brengen. off nimpt die coper plaetes
in stuckens gesneden, ende leget tussen beyde
gepulveriseerde sulfer, ende reverbereert dit
drie uren off meer ende sal aes ustum worden.

Vitriolum Vomitiuum.

Neemt witten vitriolum, smilt die met
gemeijn water, ende filtreert als dan
dampt het water uyt, ende vergadert dit tot
drij reijsen, de derde reijs dade bij doende
roos water off aluin water.

Sal decrepitatus

Neemt een smiltkroes vulttse bijkans tot
boven toe met gemeijn sout, sett die kroes
in gloijende kolen, deckt hem boven toe, laet
hem daer in soo lange staen, tot het wel
gloijende is, ende het sout geen geruchte
meer en maeckt, dit sout sult ghij dan
met water smilten, ende gefiltreert
wesende, in een nieuwe aerde teijle het water
bijkans heel laeten uytdampen ende sult dan
dit sout bijkans heel wit becommen.

Flores benioin

Neempt gummi benjoin andere geseyt assa dulcis, stampt se grof, doet se dan in een rondt potteken, ende stelt daer boven op een huyske offe cornetien van dobbel grauwe papier gemaeckt, stelt dit potteken int sandt, ende maeckt daer onder vier, de bloemen sal terstondts seer veel opklimmen, ende aen het papier hangen, welck gij dickmael sult afnemen, welcke bloemen een sout volatil is vande benjoin, seer goet tegen de gebreken van borst ingenomen ʒß met eenich syrop.

Flores Antimonij

Neempt goede Antimonium, stampt die ende doet se in een instrument, soo wij in flores sulphuris geseyt hebben, stelt op de buijse een helm sonder beck, hebbende boven een gat om de dampen uit te laten dampen, maeckt u vier per gradus 12 uren lanck, ende sult witte flores antimonij bekomen

Magisterium Corall. et Margaritæ:

Neempt peerlen off corael fijn gestampt, giet daer over spiritus aceti radicati dat de materie

vier vingeren ouerdeckt sij laet et tsamen
staen vrijachtig in warm asschen, tot de peerlen
off corael teenemael gedissolueert sijn
ende als et opstaende op et gout, alsoo
voortien dat afgiet ende op et overblijfsel
tselve niet gesmolten is giet dan
weder ander azijn ouer ende latet vrijachtig
als voren, ende volget dit soolange tot et
al gedissolueert is, alle dese voortien dat sult
gij dan filtreren door graeuw papier ende
alle gepasseert sijnde, daer met de oliepolg
allenskens ingieten oleum tartarum per
deliquium gemaeckt, waer door de peerlen
off corael sullen terstondt als een root
poijer te gronde gaen, hebbende tselue dan
ouer nacht gestelt, ende neder gesoncken sijnde
sult alle de voortiecrijt afgieten, ende als
dan daer schoon water opgieten, ende
gesoncken sijnde tselue weder om afgieten
ende dit soo dickmael herhalen, tot dat alle
de scerpicheit des azijns is weggenomen
ten lesten tot dat eenige cordiael water
ouer ende afgegoten sijnde, droocht de poijer
ende bewaert et.

Dese Acetum radicatum wordt gemaeckt
van spiritus aceti de welcke distilleert uut
zout op bereijt, off gedecrepitert zout.

Ander nemen twee pondt geclaert zap van citroenen, ende acht pondt zap off 3 vaeten van berckeboomen, die men in April gaedert, de berckeboomen boorende off snijdende, daer sij een vast aen vast maeckt, die hetzelve het zap in druypt, dit koekt sij al tsamen in een looden eerden pot ende opt leste doen sij daer noch een pondt zap van citroenen bij, ende dissolveeren sij dan et solve twee offt drij mael in verkalcke.
Ander nemen hier toe spiritus granati ander het sour waeter waer van het puluis algarotti is afgecommen, op dese manier worden andere magisterien gemaeckt als van geytshoorn, kreeftsoogen et c.

Magisterium lac Cremor sive butyrum Sulphuris

Neempt een once bloemme van sulpher ende drij oncen zout offt cremor tartari vermengelt tsamen ende doet het in een glas twelcke wijt van monde is, ende giet daer over drij pondt gemeijn waeter, maer dat het glas soo groot sij dat het vierde deel ledich blijve, stelt dit te vrijcken in waerm

laet 24 uuren, soo waerm dat het op los-
komen op de see, soodat het solfer geschmolten sij
ende datter boven swemmen een roode vochticheijt
filtreert dan t'selve door een graeuw papier
ende giet daer terstondt op leverbyn dat het
noch eens so gedistilleerden azijn, off wijn
ende alduis sal het door een Cremor te gronde
gaen, op een laeuwe plaets geset sijnde
sult alle de vochticheijt afgieten, ende op het
gront soo schoon regen water gieten, ende
dus eenen nacht laeten staen, dit water sult
gij soo dickmael veranderen, ende afgegoten
sijnde, afgieten tot datmen geen scharpicheijt
meer en schiet in het water, ende alle den
stanck is verbeetert, dit gedaen sijnde,
sult daer eenige cordiael water bijdoen
als aqua cinamomi, off gebranden wijn, ende
dus eenen tijt laeten digereren, t'water afge-
goten sijnde, sullet in een waerm plaets tot een
poijer laeten droogen, off wel een het
tweedemael droogen met caneel water
overgoten, t'werck wit als een melck sal
worden, t'werck wort gehouden voor het
waerachtich balsem van het geborden nae
indicium radica genaempt, het versterckt de
natuerlicke krachten, suijvert het bloet,
verquickt den geest, ende drijft droogh ende sij ocht

Crocus Martis

Neempt staal met solpher gebrandt, vrijft dan dat staal tot een fijn poeder, welcke gij wederomme sult setten ... lanck tot een root poeder, dat dit doet ot in een smeltkroes, decket als seer wel toe, ende maeckt onder een sterck vier: off neempt twee gaerden van ... gemaeckt als schijven, deene passende op de andere, latende tusschen beyden een spatie, de breede van een vinger, in welck vat gij het staal sult branden: off wel neempt vijlsel van staal vrijft dit in een mortier drij uyren lanck water dan gij een massa sult maken met water, welcke massa gedroocht sijnde sult die in een wijden smeltkroes doen, ende op gloeyende kolen setten, maer niet te sterck vier, ende met een ijser soo langhe omroeren als het solpher brandt, hier van sult gij met gemeyn water de rootheyt uyttrecken ende het water uytgedompt sijnde sult de crocus inden grondt vijnden

Crocus Metallor: Hepar Antimonii

Neempt rauwen Antimonium ende so groot salpeter, van elcx even veel, vrijft dit t'samen

In een mortier heet kleijn, neempt dan een gloijende
ijserken, ende raeckt daer mede aen den mortier
heel kleijn, ende sal terstondts ontsteken, het
salpeter uijtgebrandt sijnde, sult de antimonie
teenemael gesmolten vinden, roste als een
doncker rootglas, hebbende de gelijckenis van
een lever, het salpeter dat daer noch aen is
gebleven, ende niet geheel uijtgebrandt
sult ghij dan afnemen, ende afscheijden, de
brocken heel kleijne gestampt sijnde, sal
geelachtich blijven als saffraen, welck poijer
ghij dickmael met heet water sult afwasschen
om het overblevene salpeter met het welcke
het noch vermengelt is, te weeren, dit poijer
sult ghij droogen, ende bij een once daer
[illegible] mengelen twee offte drij pondt cardui
sancti water, andere nemen wijn, ende tot een
once maer een pondt, maer dan wordet in
minder quantiteijt ingegeven, te weeten een half
once off ses dragmas, laet het drij soo vier
dagen staende weijcken, giet het dan soetelick
af ende sult aquam benedictam quercitani hebben
waer van een onder half once ingenomen, macht
camergancke, ende doet overgeven.

Aqua benedicta · Rolandi

Neempt den boven geseyden glas van Antimonij
seer fijn gebroken, set deselve in het voors.
water een dagh ofte twee vant vijer
verdaen sijnde, latet wat staen sincken, ende
helder sijnde, giet het claer af van het gront
dese decoctie, sult gij heet sijnde, filtreren
door graeuw papier, gelijck in 't water
laet het dan eenen nacht staen sincken
sult de Antimonie gepræcipiteert vinden
inden grondt, datmen crocum metallorum
noempt. het water dan afgegoten sijnde
sult den selven crocus met wat schoon claer
water twee soo dickmael soet maecken, ende
alle de overblijvende soutichheijt der salpeter
afftrecken, totten ende van dit papier
gedrooght sijnde, sult gij nemen twee
drij pondt carduus water, ende een once [illegible]
cammile, ende dit sommige dagen laten
weijcken, ende dan afgieten ende bewaren
tot het gebruijck, op welck overblijvende
maerck, men weder nieuw water gieten mag
het welcke de selve kracht als voorsz. hebben
sal

Bezuardicum Metallicum.

Neempt den bovenschreven hepar Antimonij
pulveriseert ende daer wederom onder soo veel
salpeter, soo veel als den hepar Antimonij gloeijende ijseren
weecht, ontsteckt het met een
als vooren ende continueert dat tot de
derde keer, daer naer sult de Antimonie
pulveriseren ende [illegible] water afwasschen
om alle soutigheijt des salpeters af te wasschen
om dat beter te doen, sult dit vier offe
vijf dagelijcx in warm water laten digereren
dit water afgegoten zijnde, sullet droogen
ende sult een geelachtig poeijer bekommen sonder
smaeck, bequaem om te doen sweeten, want
daer dertig grains af mogen ingenomen
worden

Vitrium Antimonij

Neempt antimonium pulveriseert so veel
als ghij wilt, doetse dan in een platte aerde panne
ende stelts op een middelmatich vier in open locht
want moet u vanden roock wachten
roert altijts om met een ijseren spatul tot
dat de materie altijt in clonters staende
ende niet meer en roockt, maer wacht de
materie te laten gloeijen off smelten, stampt
dan wederom, set sij den selvigen antimonij
ende roert et als vooren tot dat et niet meer
en roockt, ende soo het weder in klonters staet
stampt als vooren, continueert dit soo langh
tot d'antimonie niet meer en roockt, en klontert

(n)oempt van den grondt vgn deer gecalcineerde Antimonie, ende pulveriseert daer onder. tbeeo draginen sal tamme ander gedurige onee borax onder, niet mer dalls, doett dit in eg smelt kroes deckels met eg stuck van eg tinger bouen toe, ende maeckt onder eg bong groot vuer, tot dat de materie als water smelt, tbelckes gij sult sien deg teghel afnemende, giet dan dees materie op eg gotte koper plate, ende laet in eg warm plats koelen, oft anders sal in veele stucken van eg splijten, ende sult hebben eg dael glas stucken naer got couleur van giacinten

Syrupus Antimonij

℞ vini albi ℥bj aquæ ros: ℥ij in quibus infunde per noctem Antimonij vitrati subtiliss. pulverizati ℨj in colatura per inclinationem facta dissolue saccari albissimi ℥biij. ~~f. s: A. saccari longe dosis ℥j~~ ℨj

Oxysaccharum vomitiuum

℞ vitri Antim: pul ℥ß aceti vini albi ℥biiij infunde in balneo lento horis xb. colature ℥j saccari albi ℥bj f. s. A. longi dosis ℥j.

Pulvis Indicus

Wordt gemaeckt van gepraepareerde Antimonie
met salpeter, sarmondum gepraepareert door
den roock van solfer, ende cremor tartari
De Antimonie wordt soo gepraepareert,
neempt een once rauwen Antimonie vrij fijn
inden mortier, heel kleijne, ende mengt het
daer onder salpeter twee once, stelt het op bijer
in een verloode aerde teste, roeret met een
ijseren gedurichlick om, tot het droogh
ende geel is, ontsteeckt dan dese materie met
een gloijende ijseren altijts om tot het met
meer is brandt want vier gedaen sijnde, doodet
op graeuw papier, ende laet het coelen daer naer
pulveriseert dan bij het anderen vijer once
salpeter, ende doet het als vooren opt vier
ende als het wel droogh ende heet is, steckt
het vier daer in, ende laet het allesijns branden
ende als het niet meer en brandt, en roocht
noch te gheknetteren maeckt, is de Antimonie
ghepraepareert, bestaende van geele coleur
somtijts groen ende blauwe wit, dese couleuren
sijn al goedt, maer waer dat het wat op sijn
graeuwlichte trecke, ende oock so niet op dat het
en smilte door de vochtige omstaende locht
moet in een glas nauwe toe gestopt sijn.
soo dat men wel tot 20.25 gr. innemen mach

vijer mael gewasschen wesende doet sweeten
van 10 tot 20 greijnen ingenomen, dese
menghelinge van pulvis in dieus is dese.
R. scamonei sulph. preparati ℥j Antimonij
salis nitri prep. ℥j ℥iij cremor tartari ℥j
ʒiij misce. maxima dosis est. ℈ß ʒß.
Dit poijer woort van groote kracht in
veele siecten ende corts gebruickt
namentlick die uijt repletie commen (
maer in siecten commende, vet evacuatie
en mach men niet gebruicken.

Maniere om quicziluer te sublimeren.

Neempt quickziluer gezuivert door sant
ende azijn daer naer in een leer gebonden
ende door vloijns gattiens met naelde gestoken
daer het geperst, coopperoodt roodt gebrandt
gedecrepiteert (dat is) gebrandt sant van
elck een pondt salpeter vier oncen, stampt
dit ende mengelt dit in een steenen mortier
met veel azijn soolange met malcanderen
tot men geen quickziluer meer en siet doet dit
dan in een glas kolue wel geluteert ende
stelt dan daer op een colm met een corten beck, dese
kolue sult ghij dan int sant stellen maer niet

dieper als de materie en is dic ende colve is
stoocht daer onder twee ueren vijer, ende op het
leste tot den grootsten trap, ende ten tijde van
acht offte tien uren, sal het quicksilver
gesublimeert zijn, de vaten vercoelt wesende
slaet dat gesublimeert is, afwegen, ende tot
een pondt des selfs nemen een pondt gebrandt
sout als vooren ende vijer oncen vitriool, ende
wederom als eerste sublimeren, ende de derde
keer tselve herhaelen, maer en sulter als dan
niet bij doen het gebrandt sout; Sommige
nemen in plaetse van den colve, een matraes
met een langen hals, ende laet op affgaen, ofte in
sandt de vochtigheijt het dompen, twelcke geschiet
wesende, sodt [illegible] den sublimaet rontom aen de
hals, twelck dan gewerdt wordt als glas staet
wordt; soo het scheen nochtans niet genoech uijt
gesublimeert is, selve met nieuwe materie [illegible]

Sublimatum dulce.

Neempt ses oncen van tvoorss sublimaet vijer
oncen quicksilver door gebrandt sout ende azijn
van alle swarticheijt gesuijvert, doet dit tsamen
in een glas ende stopt het wel nauwe toe, roeret
samen soo langhe, tot de massa staendt is in
een swart poijer, ende dat men geen quicksilver meer
en siet, stelt het glas dan inde warm asschen te
digereren, ende de swarticheijt sal allenskens in
een gelijckachticheijt ende witticheijt veranderen, daer na
sult ghij het wit [illegible] swelt [illegible] uren lanck twee ueren
staen tot de massa gaer [illegible] gevonden opstijt
ende cristalliseert dese wan is tot 20 [illegible]

Om quickzilver te zuiveren

Neempt een deel gedistilleert Zant vrijft met quicksilver in een stenen oft mortier t'samen tot het sant swart wordt, so daer over suldy dan azijn gieten, oft warm water om t'zandt af te weeren, neempt dan ander Zandt, ende vrijft dat wederom, tot het Zant swart wordt, ende doet dit soo lange tot het sant wit wordt.

Pillule ex Sublimato dulci D. Nollens.

℞ aloes ros. ℥j extract. scamonii, extr. rad. helleb. nigri extr. rhei ana ʒij extr. fol. senn. trochisc. alhand. ana ʒj ß spetierum diarrhod. letitie Gal. ana ʒj oleorum anisi cinnam. cariophyll. ana gt. iij. reducantur omnia lento igne in consistentiam pill. cui addatur pro ℥j sublimati dulc. ʒj et pillule faciliter fragunt omnes humores citra molestiam.

Ander Maniere om Sublimaet dul. te maecken.

Neempt Zes oncen gesuivert quicksilver soo wij gesegt hebben, ende acht oncen sublimatum mengelt dit t'samen in een steenen mortier

soo langhe dat de massa sterck wort, ende datmen
geen quicksilver meer en siet, doet dese massa
dan in een matras hebbende eenen langen hals
maer dat de matras maer half vol en si, dat
zij int sant off asschen sult stellen, doch
niet dieper dan de materie en is, maeckt daer trap
vijer onder, tot alle de materie is opge-
klommen tot topperste des matras, 't welck in
acht off tien uren geschiet, dit soo gedaen
ende breeckt de matras soo sult vinden schoon
christallijck als de gecristalliseerde materie
van het ongesmolte quicksilver, soo daer noch
eenich overblijvende is, ende het overblijvende ofte bui-
liggende de gronde, als oock alle schuijmige vettichheijt
de welcke aen den hals van matras vergadert
heeft, daer naer stampt de gecristalliseerde
materie, ende gesublimeert tot drij reijse
sonder eenich bij voegsel, stampt dit dan tot een
fijn poijer ende bewaert in een glasken, naulx
toegestopt dat u dienen sal om te genesen de
begonnen lazerije, pocken, water sucht, flerecijn
worm der kinderen, krotte ende quaij hoofden, tot
zij wort dit poijer gegeven met eenich purgerende
extract, off massa van pillen, ende sonder 't selve
mach dit poijer niet veel ingenomen worden. dit
sublimaet dulce wort genaemt aquila coelestis
ende aquila alba, ende oock mercurius dulcis
udeis et pauximateque quantitatem.

Cinnabarum of Vermeillon.

Daer sijn twee soorten van vermeillon, een natuerelick dat als ander metaels voort, uyt daerde gegraven, ende tander voort gemaeckt aldus: R. neempt twee pondt solpher, ende smilt dit, doet dan daer in twee pondt quicksilver ende soo werre de materie ontsticht, deckt het soo fraij toe, dat de locht inde pot niet en come, een scheers tijt daerna, doet het af in een kloij pot te vijere, 23 uuren lanck ende ghij sult goeden vermelion hebben, het sal geel bruij sijn, maer als het gewreven sal sijn met water sal krijgen sijn root coleur

Minium

Neempt loot soo veel alst u beliefft laet het smilten in een aerden oft ijseren pot, gesmolten sijnde voort de vettigheijt af die boven coemt, maecht dan u vier sterker, tot een bodem van de pot gloijende is, met een ijseren spatul altijts omroerende tot het loot in graeuw asse verandert, staet het tot het loot ... ende laet het dan langes tijt op ende ... siftet het, ende ... sal in roode minium veranderen sterck ...

Om vernis van litargo te maecken

Neempt een pondt lijnsaet olij laet het siede in een meilben pot ... loot, tot de vertiendel ... uyt ... ende ... is ... neempt ... tijd ende roert daer onder een once litargirij

auri, wel fijn gepulveriseert ende / ist dat het schuympt
ende ghedurichlick afset of niet meer en
schuympt / Dan moet het lestemael sijn het wat opt
vier op dat het niet meer magh schuymen / ist mogelick
tot het wel ghesmolten blijven, wacht dat het
met den eersten niet en begonste te schuymen
soo sullet opt vier stellen want dat is een teecken
dat het niet ghenoech is.

Vernis van Carabe om de violen ende Luitten te vernissen.

Neemt soo veel carabe als ghy begeert
breeckt in kleijne stuckens / legget dan in een glas
nieuwe gleijsen tesken / stellet op heete colen
sonder vlam / laet het soo heete opblasen
somtijt eens roerende tot het al ghesmol-
ten is / maer en laet het niet al te lange swellen
doordien dat het alte sterck souden worden [illegible]
ooc dat de vlam daer niet in en slaet / de carabe
aldus bereyt / siet als pick / maer sulcx en de
wijngeest gebrande is geelijck stoff / hoe bleeck
hoe ghy bereit is hoe het beter is / want het
[illegible] is te seer gebrant / dit soo gedaen
neemt een pondt oleum lini / laet het een
quartiers uyrs sieden in een nieuwe gleijsen pot
tot dat het blancke brandt, werpt dan daer in noch
heet [illegible] een half pondt [illegible] voorsz. carabe
ist dat hy te dick valt doeter noch wat olie by
ter wijlen sy noch laeuw is doet daer by een once
litargiren auri gepulveriseert wel fijn / schuympt
altijt het schuym af tot het niet meer en schuymt
ten lesten laet het door een fijn doeck
passeren om daer wijt te schijden dat niet ghesmolten is.

het vernis wort seer hardt ende taij, soo dat gij
niet licht af en schrapt, ende en wordt soo haest
vande locht niet bedorven.

Gheluth vernis datmen op de Spaens leeren stoelen leyt, off het vergult vande

Neempt een nieuwen verloyden pot vande
groote naer dat ghij wilt ... .
maecken, ende dan macht een ... op dat
vlam niet in en slaijt, neempt dan 40 oncen olium
lini doedet sootiende sieden inde voors. pot tot het
[illegible] is dat ghij sult sien, ist dat gij een
veerch daer in steeckende, ende met een ... off
daer uyt treckt, siet dat het verbrandt is, maer soo
niet, laetet noch sieden, ende dan gesoden sijnde
doet daer in dan 8 oncen colophonium, ende ... oncen
sandaraca, off gummi Juniperi met 4 oncen aloes
aloes epatica, ende macht dat alle dese dingen ...
... gestampt sijn, ende al tsoffens inde olie
gedaen ende geroert wordt altijts met een stock
maer ... dat alle dese dingen daer in gedaen
sijnde, sullen aenplacken als een ... maer daerom
... niet, dan macht ... ende ...
niet op van roeren, want ... ghesoden ...
... sal smilten ende ... daer nae
... sieden, ... tijts, dan
laet het soo alsoo ... sieden ... op dan ...
salt gij het proeven op een papier ... ende ist
off het ... goet of niet, ende ist
dat het te ... ... in onder
half once tot ... oncen aloes sucotrina, ende

Alst u dunckt dat het genoech gegloeyt is neempt
dan de pot vant vier, maer eer ghy het met
daer de vlam is vrant, treckt het vier schoon nae de
ende soo haest alst het vant vier neempt, giet
het door de subtil doeckxken, ende de onge-
smolte materie die men niet meer toe
doet, is somwijl meer als de helft, ende
op dese maniere sult ghy vellen verwe gemaeckt
hebben, welcke langer tijt goet blijft, ende
hoe hy oudtber wordt, hoe hy beter is, stop
hem wel toe datter geen stof in en blijft, weet
dat den aloes is dat het geelverwe couleur geeft
ende dander geven de vastheyt.

Aqua Regalis

Eendien het goudt in sterck water, niet en
solveert, soo ist dat de curieuse geesten een
ander water gesocht ende gevonden hebben.
neempt dan gemeyn sout, set dit in een smilt
croes off aerde panneken opt vier te droogen
maer dat het niet en kraecke, laet het sout in
gemeyn sterck water solveren, of laetter
afstaen, soo veele als daer in solveren can, ende
dat is das aqua regis, daer het goudt in solveert
als het silver in gemeyn sterckwater, t'selve
doet oock sal ammoniacum, veel gebruyckt
in plaets van gemeyn sout

Maniere om Cyment te maecken

Cyment is een mengelinge, dienende om gebroken
potten van steen aen te lymmen daerom maeckt men
van sulcke couleur als men belieft op dat het mach

onderen gommen met de steenen die men daermede
weilt lijmen, twelcke voort aldus gebrincht
: men macket de stucken die men lijmen weilt
warm, dan soo bestrijckt men se met cyment
Neempt twee oncen was latet smilten doet daer
eerst bij 4 oncen gepulveriseerden spiegelglaest
3 oncen gepulveriseerden olibanum, ende 3 oncen
gepulveriseerde taroel steen, tegelen off alabaster
opt laetste doet daer bij een half once termentijn
ende latet tsamen een half uere off meer soetelick
sieden, tot et wel gaet voort.

Om potten te lijmen die gheschoort sijn

Neempt beste lijnsaet olij, ende mennie, macket daer
van een dick papken, neempt dan een mes ende stricht
een mes inde scheure, op dat sij wat open gae, stricht
dan daer vol van deese gemenghde vernise wel vaste
treckt dan u mes uijt ende stricht de scheure
van buiten heel vol, ende wel te dicke, set
dan den pot te droogen inde sonne, tot de vernise
drooge is. notert dat de pot eerst wel droogen moet eer
eer gij die met vernise aenvacht

Om Rooden Int te maecken

Neempt een half pint claer siedende reghenwater
ende doet daer in negen off tien drachmen claer
gomme van Arabien, gesmolten wesende menghelt
daer onder fijn gestampt vermeillion soo veel
tot dat u goet couleur aenstaet

Waeter om plecken uyt te doen

Neempt een pont wijnsteen tartarum grof gebro-
ken laet die branden in een ijseren panneken
tot dat het niet meer en roockt, ende beginnet
gloijen, maer roert veel dickmaels om, op dat
het op deen sijde niet meer en verbrande dan op
dander sijde, dit gedaen sijnde, menght daer onder
drij pondt waeter, ende laet dit staen weijcken een
dach off twee, dickmaels omroerende, daer nae
giet het door een doecken, op een raem gespannen
ende hergiet dit soo dickwils over den selven
tot het claer is, als dan giet noch een pondt en
half regen waeter soetelick met dat selven tot
het claer daer uyt compt, ende als dat doorge-
dingert is giet er noch een half pondt waeters
onder, ende bewaert het tot het gebruick, met
dit waeter sult ghij de plecken nat maecken
ende wrijven twaeter met de vingers off met een
stucken laken daer in soo laeten drooghen
want de plecken sullen uyt gedaen werden, ende niet
weder om commen.

Maniere om gecoleurde waeter te maecken.

Om blau waeter te maecken: neempt een half
pondt levendich calck, ende giet daer over een pot
waeters, laet het staen sijncken + giet het claerste
af ende doet daer in ½ once sal ammoniacum
een once gebroken spaensgroen, het welck naer
dat het wel gemenghelt is, salmen laeten sijncken

ende het claerste afgieten, soo ghij tselue
begeert blau groen te hebben, menght daer by
wat saffraen :· wildy het selue maecken menght
daer onder wat oleum sulphuris · om roodt water
te maecken, neempt rood droogh roosen
kookt se in een weynich waeters, daer by doende
wat oleum vitrioli :· ander koken in eenigh
water een weynich brasyl handt geraspt met
een weynich alluin · ander nemen ander niet dan
lapkens van tournesol, ende dauwen die vijf in water

Balsamum Aploplecticum · ex Crollio ·

℞ olei nucis moscatæ ℥ij ambræ grisæ ʒj
ambræ nigræ mosci ana ʒjß · oleorum stillatitiorum
lavendulæ in quo lilij convallium flores madverint
olei maiorana, olei rutæ ana ℈ · s · olei cinnamomi
ʒß olei cariophill · gr · vj olei succini ℈j omnia
rite et per artem misce, si parum balsami peruani
addideris, bonum erit,

Balzamum Apoplect Coloniense

oleum nucis moscatæ ℥ij ambræ grisæ
gr xviij, mosci benjoin, styracis, expressi, labdani
ana ʒß · oleum stillatitio rutæ lavendulæ, cariophill.
anthos, succini, cinnamomi ana gr vj misce, et
secundum artem fiat balsamum.

Balsamum Apoplect. viennense

℞ olei nucis moscatae ℥i olei liliorum convallium ʒ. vj olei succini albi ʒ iiij zibeti opt. ʒ x mosci orient. ʒ vj, ambrae grisae ʒ ix granorium styracis selectorum ℈i contusis bene omnibus et commixtis f. ball.

Pruna Laxativa.

℞ radicum polipodij quercini ½ ℔ coque in poculis quatuor aquae pluvialis ad mediae, cola et exprime fortiter, colaturae adde pruna longa electa j ℔ coquantur ad mollitiem, cola et in eadem, decocti macera et leniter bulliant fol. oriental. ½ ℔ rhabarbari electi et grosso modo contusi ℥iiij agarici opt. incissi ℥ij cinnamomi electi ℥ß rad. zinziberis et cariophillorum @ ℈i seminis anisi ʒij in forti expressione dissol. sacchari opt. q. s. addendo pruna antea cocta et coque in consistentiam sirupi. ponantur usui.

Hydromel.

℞ mellis opt. lota decem, aquae pluvialis lota xx capi mensuram cum baculo deinde adde aquae lata quinque, aquae, et bulliant ad consumptionem quinque Lotorum, et bene despumatur refrigeratur et ponatur in vase idoneo, addendo cariophill. ℥i rad. galangae ½ ℔ ℥i

calami Aromatici et ead zinziberis @ ¼ ℔
cinnamomi electi ℔ j met drij citroens contunde
omnia grosso modo et ponantur in vase cum foliis
lauri viridi n° xxv. claude et bene servatur
ad medium annum antequam bibatur in estate
ponantur in vase crvalsorum nigrorum ℔ vij.

Savonette

℞ saponis ispanici albissimi ℔ ij crete pul.
℥ vj in parvis partibus, et exsiccantur in sole
per twee drie dagen pistentur in mortario cum
s. q. aque rosarum addendo ligni Rhodij ʒij vel
loco olei ligni rhodi, oleum gariophyllorum ʒij et
olei spice ʒvj m. formentur globuli ponderis
℥ ij.

Emplastrum voor de dicke knien

℞ empl. diacalcitheos et emp. de cerusa coct
@ partes equales m. f. cerotum

Maniere om te gebruicken de schorsse genaempt
schorsse tegen de cortsen overgeset uyt de spaensche
sprake. deese schorsse wordt gebracht uyt het rijcke
van Peru, ende wordt schorsse van quina genaempt
off quina tegen de cortsen bande spaniaerds van napels
de welcke gebruickt wordt tegen de vierdedaeghse
kortsen, ende tegen de derdedaeghse kortse

soo werdt sij nochtans niet vande rompt ende voort
dus gebruickt.

Men neempt vande selue schorsse twee dragmen
fijn gestampt ende gesift ende ontrent drij uren
voor dat de cortse compt wordt dit poyer te weycken
gestelt in een croesken van sterckste witte wijn
off goede spaensche wijn, ende soo haest de patient
geuoelt de koude aencomen, off het minste beginsel
der selue drinckt het poyer metten wijn in, ende
legt hem op het bedde al warm.

Dit poyer wordt oock gebruickt voor de derde
daechsche cortse, als sij haer staet heeft genomen
ende veel daeghen geduirt heeft.

Door eenige gedurighe eruarentheijt heeft men
beuonden dat sij bijnaer al genesen sijn die dit
hebben ingenomen, eerst het hier aen volgende
purgatijf ende vier daeghen daernaer
geen medicine nemende; maer men mach niet
ingenomen wesen sonder oorlof vanden doctoor
die het toestaet te oordeelen off het tijt is deselue in te nemen

Finis

1657

De morbo gaudet Medicus
de morte Sacerdos.

18 Mense Martij Gandensis
1632

Ex libris Judoci Lootaert Pharmacopolae
Anno 1657 Mense novembris
8uum emptus. qui discessit Gandavo
22 Januarij 1658

Finis.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0492-3

Tafel van alle de voornaemste zaecken in dit tractaet begrepen.

A.

Acetum medicatum quid —— 125. 429.
Acetum alkalisatum —— 447
agaricus trociscatus —— 277
Alembyck van glas, wat voor een instrument, ende hoedanich dat het is —— 31
Aloes rosata —— 268
omde aloes te stampen —— 19
Ambregrijs hoe het tot poeder wordt gebracht —— 19
Amomum —— 304
Ana wat te segghen is —— 143
Anti ballomena diemen gebruycken is inden triakel te ghebruycken —— 360
voorreden tot den jonghe leerders Apo. —— 1
moet de kruyden ende simplicia kennen —— 1
hoe hy de kruyden sal leeren kennen —— 1
aqua mulsa vel mellicratum —— 405
aqua rosarum —— 444
aqua cinnamomi —— 448
den naem ende officie van Apoteker —— 5
waerom hy geene slechte droogen sal koopen —— 7
waer in de konste der Apotekers gheleghen is —— 8

wat den Jongeleerden Apotheker eerst voor
al moet leeren ende weten — — — 137
dat den App.^{es} somtyts de doctuers recepten
mach veranderen — — — — 308
Apozema quid — — — — 87
Aqua distillata quid. — — — — 124
Aqua benedicta rolandi — — — — 469
Aqua cinnamomi — — — — 290
Aqua regalis — — — — 481
Aqua cordei — — — — 60
Aqua teriacalis — — — — 291
Aromatisatio quid — — — — 67
Assatio quid — — — — 73
Appalatium quid — — — — 367
Acetum distillatum — — — — 41
Alyn heet ende koudt wesende — — — 72
Aqua odorifera — — — — 400
Aqua mellis — — — — 409
Aqua sublimata — — — — 408
Aqua fortis — — — — 410

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0494-5
DFG

B

balneum quid — — — 95
balsamum petri apostolis — — — 454
balneum mariæ quid — — — 31
balsamum voor rieckende — — — 410
balsamum — — — 363
balsamum Arcei — — —
balsamum vulnerarium — — — 320
balsamum maioranæ — — — 452
de beste drooginge ende der deelen
scheidinge — — — 12
bernardeum met allorum — — — 470
bedrog int werken der medicamenten — — — 60
biscuit ghemeyn — — — 189
biscuit om inde vasten — — — 190
biscuit rondt ende slecht — — — 191
blommen wanneer sij te plucken ende
te drooghen — — — 10
blommen hoe dese geordent inde drooghen — — — 53
bolus quid — — — 90
braden der medicamenten — — — 33
branden der medicamenten — — — 31
brandinge ende sieden — — — 35
bacilli pro dentibus — — — 414

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0495-1

C

Callefactio quid — 23
Calissi houdt hooft der zenuwen oorde inde decoctien — 53
Cammer vracten — 38
Cammer te bebacken — 192
Camphora bequamelick stampen — 19
Capillares houden de st. oorden inde decoctien — 53
Carpobalsamum — 366
Cassia fistula uyt trecken — 90
Cassia extracta pro Clisteribus — 249
Catcaplasma quid — 97
Cataplasma consistentie — 97
modus coquendi ibidem — 97
Cataplasma ad podagram — 126
Catapotium quid — 121
Ceratum oft cerotium quid — 126
Ceratum infrigidans Galeni — 327
Ceratum santalinum — 328
Ceruse pulverizeren — 313
Cera rubra — 414
Cera viridis — 415
Cyment — 411
Cinnabarum — 478
Clarificatio quid — 65

Claermaecken der medicamenten — 65
Clarificatie vier derleij manieren — 65
Clarificatio communis — 66
Clister siue endma quid — 101
Wanneermen aldermeest acht moet/ nemen int maken ende setten der Clysteriën — 101
Hoemen clysterien behoort te stellen — 102
Hoemen dien met blaesen stelt — 102
Coctio quid — 49
Colatio / off Colatura quid? — 66
Colue van aerde / steen / off glas — 31
Colyrium quid — 91
Colyrium album Rasis quid? — 209
Colocyntijs pulveriseren — 19
Wanneer colocyntijs heel fijn moet gestampt zijn — 25
Colocijntijs prepareren —
Colyrium damanti — 408
Het plaats van Colocyntis behoort men/ trocisci aliandel te gebruicken — 280
Coloratio quid? —
Compositio quid? — 81
Compositien waerom sij gemaeckt sijn — 82

Alsmen componeert vbaer over de Appe
moet gaet nemen — 82
Hoe veelderleij compositien der
medicamenten sijn — 85
Compositien die tot den toecommende
noot gemaeckt worden — 106
Hoe men de compositie naer de andere
moet maecken — 345
Conditura — 174 / 108
Confectie Gamer — 258
Confectie van Hiacinthe — 398
Confectie der medicamenten — 53
Verscheijde manieren der confytinge — 109
Maniere om alderleij vruchten te confyte — 177
Drooge confyten op de parissche mode — 176
Salve Appelen drooge confytte — 179
Cytroen ende orangij schelle confytten — 175
Krieken confytten — 174
Salve queen confytte — 179
Confricatie quid est — 27
conservatio quid — 70
Conserva — 106
conserve van wortelen — 107

Conserve beseryninge — 164
Conserva absinthij — 169
Conserva Antos — 167
Conserva florum betonicæ — 168
Conserva florum boraginis — 168
Conserva florum buglossæ — 168
Conserva Calendulæ — 168
Conserva Enulæ — 169
Conserva enulæ sicca — 172
Conserva rosarum rubrarum — 165
Conserva rosarum pallidarum — 167
Conserva ros. in geele bladeren — 167
Conserva florum salviæ — 168
Conserva violarum — 168
Corrosijf — 415
Coriander saet prepareren — 157
Coper assent geeft geen coperachtige
smaeck van hem — 39
Cordiale poijeren moeten al dan fijnst
gesift worden — 20
Cremor cordei — 400
Cremor tartari — 132
Cribratio gumi — 19
Crocus martis — 468
Groene cruyden wanneer sy moeten
geplucket ende gedroocht syn — 10

Cruiden die heet sinde kant sijn, waer in
sij behoorden met diversche instrumenten
gedistilleert te worden — 33
Groene kruiden gonden de vierde oordt
inde decoction — 53
Droogh kruiden gonden de vijfde — 53
Cucupha quid — 92

D

Decoctum Alderhoij — 51
Decoctum Aperitivum — 50
Decoctum Generalium — 49
Decoctum cordiale simplex et solutivum — 54
Decoctum Clisteris et emollientis — 63
Decoctum Clisteris emol. et refrig. — 64
Decoctum Clisteris Carminativum — 64
Decoctum pectorale simplex et solut. — 56/60
Decoctum ptizane — 60/63
Despumatio quid — 65
Dentifricium parisiense — 414
Dentifricium gaudense — 413
Diacatholicum Nicolai — 252
Diacatholicum Fernelii — 254

Diacodium simplex solidum — 153
Diagridium stampen — 19
Diamorum Nicolai — 220
Diascordium Fracastorii — 244
Allerleijs dispensatorium en maten — 6
den Apot.r niet gebruicken
Hoemen iemandt soude connen dooden
die gemeene dispensatorium niet gebruickende — 5
Dissolutio quid — 21
Dissolutio tweederleije
Distillatio quid — 28
Generaele maniere om veel te distilleren — 29
Valsche opinie datmen geen bitter
alsoom waeter en kan distilleren dan
met balneum Mariæ — 37
Cannel waeter distilleren — 39
Brandewijn distilleren — 40
Azijn distilleren — 41
Distillatio per retorten — 44
Olie van sulpher distilleren — 46
Distillatio per filtrum — 47
Dosis wat et te seggen is — 144
Droogen der medicamenten — 24

Waerom alle dorre saecken ende wortelen ende alle groffe ende sonne off by het vier gedrooght worden — 24
Dropax quid — 101
Duratio medicamentorum quid — 22

E

Eclegma loch locoq linctus idem — 112
Electuarium quid — 114
Bereyden der Electuarien worden met honich off suiker gemultiplicert — 114
Electuarium benedicte laxativum — 245
Electuarium Cariocostinum — 248
Elect: cassie extracte pro clisteri — 249
Elect: diacarthamum — 251
Elect diacart: in tabulis — 252
Elect: diacatholicon Nicolai — 252
Elect diacatholicum Fernelij — 254
Elect diaphoenicum — 256
Confectio Hamech — 258
Elect hiere picre simplicis — 260
Hiera picra composita Nicolai — 260
Elect: lenitivum — 262
Elect pasta magistralis — 264

Electua: de succo Rosarum — 264
Emp. quid — 126
Emp. album coctum — 329
Emp. diachylon simplex — 330
Emp. diachylon gummatum — 332
Emp. ad catarros — 423
Emp. ad capitalis vigoris — 424
Emp. Oxicrocemi — 425
Emp. voor de dicke knijen — 406. 426
Empl. diacalciteos — 335
Empl. de mucilaginibus — 336
Empl. de meliloto — 339
Empl. Oxicroceum — 341
Embrocatio quid — 95
Emulsio quid — 88
Enema quid — 101
Epitema quid — 93
Errhinum quid — 92
Electua verbaricuntcyst dan sommige
Jut o Domnidz die decoctis — 305
Esulae radicum praeparatio — 155
Exceptio medicamentorum quid — 69
Expressio medicamentorum quid — 26
Exsiccatio medicamentorum quid — 27
Extinctio medicamentorum quid — 75

Extractio succorum medicorum quid — 27
Extractum quid — 122
Extractum herbarum, seminum florum —
Extractum Opii — 456
Maniere om alle Extractum te maecken — 454
Extractum Laudanum — 272
Extractum Catholicon, vel pantinagogum — 274

F

Fartura quid — 70
Flos sulphuris quid — 161
Flores Benioin — 464
Folium Indicum — 365
Flores Antimonii — 404
Fomentum quid — 93
Formatio medicamentorum quid — 69
Forme der medicamenten — 69
Frictio medicamentorum — 73
Frontale quid — 91
Fruitum der medicamenten — 79
Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0504-6
DFG

G H

Geverfde papieren te maecken — 401

Gargarisma quid — 91

Geverfde goudt de tleine oorden ende
decoctien — 5c2

Gebrekte dat gedout dacege ende Appes
wijnckels gebruickt wordt — 139

Gekeuckte wormen — 480

Geleijse consistentie — 110

Gland quid — 104

Gluten alexanaer bereyden — 331

I

Gummen vette ende taye gepulveriseert
worden — 108

Waer door men de gepoyerde gommen
moet mengelen — 314

Hoe de gommen ende plaesters moeten
gemenghelt worden — 330

Waerom men het gebrycken der
gommen moet vermeerderen — 330

Maniere om gommen te smelten ende
te kooken — 311

Maniere om goudt te pulveriseren — 19

H

Hart mackinge wat het is — 22
Hauten hebben de eerste oordeninge der decoctien — 52
Hepar Antimonii — 468
Hiera picra simplex — 262
Hiera picra composita — 260
Hipocras claer maecken — 66
Humectatio quid — 24

I

Incorporeeren wat het is — 69
Infusio quid — 250
Maniere om infusie van woolgh der jaer te bewaeren — 218
Iniectio quid — 97/104
Insessus quid — 97
Iuleps quid — 86

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0506-8
DFG

K M

klocke vat voor een instrument — 30
klockes van loot schadelick — 30
klocken gereformeert — 32.
koken der medicamenten — 49
onmaetige gitte in alle kokinge seer
schadelick — 50
kokinge onderwalde — 51
kryeken confyten — 154

L

Lapis Lazuli bereydinge — 158.
Lavatio medicamentorum — 78
Letters rood ende wit — 183
Linimentum quid — 98
Liquatio quid — 23
Loch, Looch, Ecligma, Linctus idem — 112
Looch Sanum et expertum — 298
Looch de pulmone vulpis — 231
Looch de caulibus — 231
Longen van vossen preparatie — 158
Loot branden — 161
Lotio medicamentorum — 95

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0507-3

M

Maeghe poeyeren waerom sij niet
fijn is moghen wesen — 20
magisterium margaritarum — 464
magisterium sulphuris — 466
maniere om roosewater te maecken
dat branden sal — 446
malabatrum — 365
maniere om azijn te distilleren — 447
manna smilten — 62
maniere om quicksilver te suiveren — 476
manna gesmolten sijnde sonder
sonder stollen off stijven — 62
marmelade roode — 180
maniere om quicksilver te sublimeeren — 474
marmelade witte — 182
maniere om gaijken lombaert te maecken — 402
marcipain — 185
maniere om consummaet off restauraet
te maecken — 402
marum — 367
maniere om een opprest te maecken — 404
maten der apotekers — 139

maniere om collyd te maecken — 404
moderine wat dat sy is — 3
maniere om limonade te maecken — 405
mel mercuriale — 226
maniere om win brusse te maecken — 405
mel rosarum simplex — 226
maniere om mel te maecken — 406
mel rosarum solutivum — 227
maniere om verwieckende skoorsteen
te maecken — 411
mengelingen wat het is — 21
maniere om verwieckende zeep ballen
te maecken — 412
mengelingen waarom sy geschien — 21
maniere om de geslagen uyt te wercken — 421
wat gemengelde medicamenten syn — 10
maniere om queen te bewaren — 426
mineralen ende verkiesinge, wat men
mineralen noemt — 13
maniere om wit wasch te maecken — 427
maniere om gesluyt zeep van castilien te maecken — 429
maniere om alderley wateren te distilleren — 448
maniere om roode int te maecken — 482
maniere om potten te lymen — 482
minium — 478
mineralen waarom sy op de voorgen. stof
worden gebroken — 15

Mitridatium damocratis — 396
mollitio quid — 22
morselli quid — 115
morcellen van citroen schellen — 120
morcellen van verscheijde roosen — 118
mostaciolen — 100
mucilago quid — 317
hoe veel substantie men moet nemen
om mucilago te maecken — 332
mulsum hoemen die moet stampen — 19

N

nutritio quid — 26
nardus celtica — 364

O

Oleum quid — 293 125
olien vierderleij soorten — 125
olie, en boter vrande van het suicker — 117
olie, uijt alle kruiden ende saeden distill. — 449
Olie hoemen die scheijt vant water — 43
Olien moeten in balneo mariæ,
geschickt worden — 293

Simple olyen die moeten door dry
infusies gemaeckt syn — 294

Oleum cidoniorum geeft maeren
infusie van doen — 295

Waer om men een vaetgh moet uit
maeckes den olyen — 298

Olie van Amandelen uytpersen — 296

Sante uit uytpersen der selver olye — 295

Oleum Absinthij — 296

Oleum capparorum — 299

Oleum cidoniorum — 299

Oleum Hyperici — 300

Olyen van cruiden end saeden — 448

Oleum cariophillorum — 452

Oleum ad surditatem — 437

Oleum Irinum — 302

Oleum Lumbricorum terrestrium — 303

Oleum de lateribus — 44

Oleum masticinum — 304

Oleum maiorana — 306

Oleum mastix volmeis malcate — 304

Oleum spice nardi — 305

Oleum samplucci — 306

Oleum sulphuris — 46

Oleum tartari — 48

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0511-5

Oleum vitellorum Ovorum — 300
Oleum vulpinum — 305
Opprechte maniere om olije vas bosch te maecken — 309
Opiatum quid — 113
Opiaten moeten met groot toesicht ingegeven worden — 113
Opiaten poijeren waerom sij aldereerst moeten gelist worden — 20
Oxi saccharum vomitivum — 472
Orobus — 338
Oximel simplex — 227

P

Pasta de genua confijten — 184
Peck voor smilten — 342
Peeren confijten — 178
Peonie maris woortels wanneer sij gedroocht worden — 9
Picatio quid — 100
Pillulae quid — 121

Pillulæ Alephangine — 266
Aloes rosata — 268
de lapide Lazuli — 270
pectoralis vel de styrace — 270
pestilentiales — 272
Der planten verkiesinge — 8
purgerende poeyeren waerom niet seer fijn gestampt — 20
Vier redens waerom de speties tot poeyer gebracht worden — 112
Welcke poeyeren fijn, en welcke grof moeten gesift worden — 113
Ad pondus omnium wat dat te seggen is — 144
Pulvis digestivus — 414
Pulvis Indicus — 473
Potio quid — 86
Potio medicamentata — 87
Preparatie der coriander — 157
Prepareren Radicis Ebuli — 157
Prepareren edele gesteenten — 156

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0513-6

Prepareren lapis Lazuli —— 158
Prepareren de longen der vos —— 158
Prepareren Sceamonium —— 159
Prepareren staelt —— 159
Pruna laxativa —— 405
Pulvis quid —— 115
Purgatio medicamentorum quid —— 78
Purgatio, vel potio purgans —— 88
Ptizana —— 88

Q

Quicksilver doodē —— 75/347
Queen confyten —— 159
Queen geleye —— 160

R

Recepten der doctoren hoe sij
ghestelt moeten sijn —— 14

Refrigeratorium quid — 29
Refrigeratorium gereformeert — 33
Wat kruiden met het refrigeratorium — 36
behoren gedistilleert te zijn — 36
Repositio medicamentorum — 70
Requies Nicolai — 246
Rhabarbarum hoe ende waerom
zij gesubtileert wort — 74
Rhaponticum — 74
Rob Robub idem — 110
Hoemen siet als Robub genoech
gekocht is — 110
Rob de berberis — 103
Rob de Ribes — 193
Rokingen der medicamenten — 77
Rosquillen — 187
Rotule quid — 178

S

Sachtmaeckinghe de medicamenten — 22
Sachtmaeckinghe door verteeringhe — 22
Sachtmaeckinghe door het vier — 22
Sacculus quid — 94
Saeden hoe, ende wanneer sij gedroocht
moeten sijn — 11
Saeden hoe langhe sij goet sijn — 11
Heete, ende koude saeden hoe die
ghenomen worden in de decoctien — 53
Saffraen stampen — 19
Sal decrepitatus — 463
Sal absinthij — 129
Sal Artificialis — 127
Sal corallorum — 460
Sal prunellae — 131
Sal margaritarum — 460
Sal sive cremor tartari — 132
Sal volatilis uit alle heete kruiden — 459
Sapa quid — 110/193
Sal, sive vitriolum al[illegible] Martis — 461

Sal, sive vitriolum veneris — 462
Sabonettis welriekende — 156
Sap van bornage, en buglossi, uytgeperst — 27
Maniere om droogge sappen te maken — 27
Scamonium stampen — 19
Scamonium prepareren — 159
Scamonium met sulphur prepareren — 44
Segillen prepareren — 203
Segillen wanneer sy gedroocht worden — 9
Scoenanthum — 358
Scutum quid — 99
Suiveringe der medicamenten — 65
Sijften der poeyderen — 20
Scuimen vande syropen met afgenomen
door sijn bederven — 65
Schikken der medicamenten — 40
Sijften wederley maniere — 20
Sigillatio quid — 20
Silver pulverizeren — 19
Simplicia bereyden — 13
Uytleggingen van sommige simplicia
welcke maer met een naem beteykent
zijnde sander, onder de selve begrijpen — 149

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0517-9
DFG

Alle eenighe simplicia absolutelick worden voorgheschreven, sonder daer yet bij te hanghen, van wat ghewesse ghslachte, off dat der plante men moet ghebruicken —— 153
Besonder beschrijvinghe der bereydinghe der Simplicia —— 156
In slaep verwerkende medecijnen moet den App.^e groot acht nemen —— 13
Sinapismus quid —— 98
Slange wat Instrument dat het is —— 30
Smiltinghe der medicamenten —— 23
Spanadrapium quid —— 99
Specerijen ende welrieckende saecken souden eer ooren in de decoctien —— 53
Species aromatica quid —— 112
Species Aromatici rosati —— 232
Diamusi —— 234
Diambra —— 234
Dianthos —— 235
Diagalange —— 236
Diaireos —— 236
Diamargariti frigidi —— 240

Species Diacarthami — 237
Letitiæ galeni — 238
Gemmæ wicre Simpl. Gal. — 239
Diarrhodinis Abbatis — 241
Ditragantii frigidi — 243
Diatrium Santalorum — 243
Stael gheprepareerdt — 159
Stampen der medicamenten — 14
Drij derley manieren van stampen — 14
Alle manieren van alle saecken — 16
naer de conste stampen — 16
Sublimatum dulce — 155
Succedanea — 154
Succedania en moghen sonder noot
niet ghebruickt worden — 6
Succedanea diemen ghedwongen is
inde Tyriaca te ghebruicken — 360
Suffitus quid — 77
Sulphuris flos — 161
Suppositorium quid — 104
Suiveren der medicamenten — 50

Suycker tot tabletten koken — 115
Karvee siedi ofte kuleren — 74
Syrupus, Serapium idem — 111
vaarom pectorale ende slymmachtige syropen dicker als ander syropen gekocht worden — 111
Syrupus Acetosus simplex — 193
Syrupus de Succo Acetose — 194
Syrupus Adianthinus — 195
Syrope van gebrande wijn — 406
Syrupus de Althea Fernelij — 195
de Artemisia — 197
byzantinus compositus — 199
Boraginis — 200
Betonice — 201
de succo Cicorei — 201
de succo Endiviæ — 201
de succo portulace — 201
de brassica — 230
Capillorum Veneris — 194
Cicorei cum rheo — 202
Corticum citri — 205

T

Syrupus Cidoniorum — 206
Tussilaginis — 206
Liquiritiæ — 207
Granatorum dul. et acet. — 208
De Hyssopo — 209
Jujubarum — 211
Antimonio — 472
De Succo limonum — 212
De Mentha minor — 213
Myrthinus compositus — 214
Papaveris simplex — 215
De pomis — 216
De quinque radicibus — 217
Rosarum solutivus — 218
Rosarum cum Rheo — 219
De rosis siccis — 220
De Stoechade simplex — 221
De Symphito Fernelij — 223
Violarum — 224

T

Tabellae quid — 115
Tabelletten van azijn, citroen sap etc. — 117
Tabelletten diacodium — 173
Tabelletten van manna — 118
Tabelletten van radijs of [illegible] olijen — 116
Tabelletten van violetten — 117
Dosis der poederen der tabletten — 115
Suijcker tot tabletten koken — 116
Tabulatum quid — 115
Tartarum vitriolatum — 48
Termentijn koken — 163
Teriaca Andromachi senioris — 349
Teriaca, int nederlants dietsch — 351
Triakels naem ende oorspronck — 354
Waerom men inde triakel meer
vipers vleesch dan ander serpentes
ghebruickt — 356
Verclaringe hoe ende waerom yder
medicament inde triakel gebruickt wort — 357

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0522-6
DFG

Antiballomena die men inde Triakel is bedwongen te nemen — 360

Hoe men alle simplicia tot de triakel sal ghereet maecken — 369

Maniere om alle de Ingredienten der fijne triakel te stampen ende mengen — 372

Tinctura Croci — 457

Tinctura Sulphuris — 455

Tinctura Corallorum — 458

Verscheyde kracht der jonghe ende oude triakel — 378

Hoe veel gomme datmen daer toe ghebruicken — 381

Quae quantitas mellis in Teriaca sumenda sit dissertatio — 383

Praecipuae virtutes omnium eorum Teriacam Ingredientium — 389

Tostio quid — 14

Trituratio quid — 14

Trocciscus quid — 124

Agaricus Trocciscatus — 277

Trocisci alexanduli — 278

Trocisci Bechici albi — 280

Trocisci de Cappare — 281
Trocisci cyphy Damocratis — 283
Trocisci gallie moscati — 285
Trocisci Hedycroy Galeni — 286
Trocisci scillitici Andromachi — 287
Trocisci Albi Rhasis — 289

V

Vernis van Carabe — 479
Verbeteringhe der medicamenten
ende waer om sij gebetert — 24
— 478
Vernis van litarge — 417
Vernis ghemeijn — 608
Verrotten der medicamenten
Bedroch int verven der medicamenten — 72
Verrottinghe der medicamenten — 463
Vitriolum vomitivum — 100
Vesicatorium — 407
Vinum calibeatum

Vinum medicatum — 89
Vitrum Antimonij — 471
Unguentum quid — 126
Unguentum Egyptiacum — 310
Unguentum Alabastrinum — 311
Unguentum Apostolorum — 313
Unguentum Basilicum — 315
Unguentum de Althea simplex — 316
Unguentum ad xutos — 418
Unguentum ad scissuras mamillarum — 418
Unguentum ad scabiem — 418
Unguentum ad Ambusta — 419
Unguentum Martiatum — 317
Unguentum Nutritum — 319
Unguentum Pomatum — 321
Unguentum Populeum — 323
Unguentum pompholigos — 324
Unguentum Rosarum — 326
Voedinge der medicamenten — 26
Voijsen der medicamenten — 70
Vruchten bonds der verde voordeel met
decoctien — 53

Vruchten waerom sy gedrooght
worden — 10
Ustio quid — 74
Ustulatio quid — 74
Uytblussinge der medicamenten — 55
Redenen der uytblussinghe — 56

W

Water om plecken ut te doen — 403
Uytpersinghe der medicamenten — 25
Warm maeckinghe der medicamenten — 23
Wasschen der medicamenten — 30
Weyckinge der medicamenten — 25
Waer om sy geschiet — 25
Wortels waerom sy gedrooght
worden — 8
Welcker wortels dat sy
gedrooght moeten worden — 9
Wortels die hardt sijn sonder derste
oordt in de drooctigh — 51
Gebrande wyn destilleren — 49

X

Xylobalsamum ——— 366.

Finis

1659

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0527-4
DFG

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0529-9
DFG

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0530-0

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0531-6

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0532-2

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0533-7

500.-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0534-3
DFG

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-9811-p0535-9